

ԳԵՂԱՐՈՒՄ

4

1982

სესია

298

გამოცემის ოცდამეხუთე წელი

4

აპრილი

1982

თბილისი

საქ. კვ. ცე-ის გამომცემლობა

ლიტერატურულ-მხატვრული და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ჟურნალი

საქართველოს ალკა ცენტრალური კომიტეტისა და მწერალთა კავშირის ორგანო

უნიკარსი

8. ილია, საგზოაღმშენებელი, ილია

კოეზია და კროზა

- 7. გზია ჩაბინი — ლექსები
- 10. ოთარ ჩაბინი — საბი ეტიუდი
- 25. გრიგოლ ჯულუხია — ლექსები
- 31. გარდია გარიაშვილი — ლექსები
- 33. ბალათარ არაბული — ლექსები
- 36. ლილა ქივათაშვილი — დამარცხებული გამარჯვებული ანუ ჩვეულებრივი ამბავი. მოთხრობა
- 40. როსან მინინოვილი — ლექსები
- 43. თამაზ ჩიგოვიანი — კიტრულა—წითელი სოფელი მოთხრობა
- 54. ჯულიანა მილდინი — ლექსები
- 57. ევგენი ბარტაია — ლექსები
- 60. ჯუმაბარ ტიკაბაძე — სასწაულები. რომანი. გაგრა-ფულა

ბახსენება

83. გურამ მალაქაძე — ლექსები

ახალი თარგმანები

- 84. ალექსანდრ ბლოკი — ლექსები. თარგმნა გივი ალბაჩიშვილმა
- 88. ფრანსუა ვირონი — ლექსი. თარგმნა დავით წერეთლიანმა
- 89. ტაღეუზ რუშვილი — ლექსები. თარგმნა ქემალ კელიძემ

ნარკვევი

91. ლევან ფრუიძე — დედა, იხსენი რაბა!

წერილები

- 112. ნიკოლოზ ჯაფარიძე — სოციალისტური რეალიზმის გზით
- 118. სიმონ მანსაბურდია — კვლევა გიორგი სააკაძის შესახებ
- 126. ჯარჯიშვილი — „გული, ცნობა, და გონება...“
- 135. სიმონ მანსაბურდია — ოქსები და საოქსებო პროზის ჯგუფი სპირიტუალური V-X სს. საბარტო-ლოვი
- 143. ჯარჯიშვილი — ფრთხილად, ძნელი საქმეა
- 148. მანანა მონიაშვილი — ლიტერატურული რევიუები აკადემიის ფრთხილად აღმოჩენილი კვლევის შესახებ

ჩვენი კალენდარი

152. ილია ტაბაღაძე — სახელოვანი მკვლევარი

ხელოვნება

155. ეთარ შავგულიანი — უსასრულო...

მოგზოკთაღმშენებელი

158. იმე

მთავარი რედაქტორი გორის ფონოგრაფი

სარედაქციო კოლეგია:

ჭაბუა ამირაჯიანი
გივი გეგეჭკორი
გურამ გვირდუნიანი
რისმაგ გორდუნიანი
გიორგი გუბია
ნოდარ დუმბაძე
გეორგი ელიშვილი
ვაჟა ლორთქიფანიძე

მთავარი რედაქტორის
მოადგილე
ოტია ვაჭკორია

გურამ ფანჯიკია
ნუგზარ შატაია
ჯანსუღ ჩარკვიანი
სოსო ტყეშელაშვილი
გივი ძნელაძე
ნუგზარ წარბაქიანი
თამაზ წიფჩიანი
ტარიელ ჭაბუკია
რაქო ქვიციანი

იდიდა, სამშობლო, იდიდა!

უნ ახლა უკვე სამოცდამეორე წელიწადში გადადექი, ჩემო საყვარელო საბჭოთა საქართველო!

შარშანდელი წელიწადი შენი დიდი ეროვნული დღესასწაულის წელიწადი იყო. სწორედ შარშან გაისმა შენი დიდი სტუმრის, ჩვენი სახელმწიფოს მეთაურის ამხანაგ ლეონიდ ბრეჟნევის ალალი სიტყვები, შენდა სადიდებლად წარმოთქმული:

„თქვენი დღესასწაული ყველა საბჭოთა ადამიანის, საბჭოთა კავშირის ხალხთა მთელი დიდი ოჯახის დღესასწაულია. ჩვენს ქვეყანაში ყველგან იციან: საქართველო — ეს არის დედამიწის თვალწარმტაცი კუთხე, სადაც ცხოვრობს გულღია ხალხი, ოდითგან რომ აფასებს კაცურკაცურ კეთილშობილებას, შთაგონებულ შრომას, მხედრულ ვაჟკაცობას და ერთგულ მეგობრობას.“

ძნელი იყო საქართველოს ისტორიული სვებედი. საუკუნეთა მანძილზე განიცდიდა იგი უცხოელ დამპყრობთა შემოსევებს, რომლებიც აჩანაგებდნენ ქვეყანას, მაგრამ თქვენი წინაპრების თაობები კავკასიონის კლდე-სავით მტკიცენი აღმოჩნდნენ. მათ დაიცვეს დამოუკიდებლობა, შექმნეს და შეინარჩუნეს თავისთავადი, მრავალმხრივ უნიკალური ეროვნული კულტურა. ამაში სასიკეთო როლი შეასრულა რუსეთთან საქართველოს ნებაყოფლობითმა შეერთებამაც, დიდ რუს ხალხთან მეგობრობამ, საუკუნეთა მანძილზე რომ ღრმავდებოდა“.

დიახაც რომ სასიკეთო როლი შეასრულა ამ შეერთებამ, მეგობრობამ, მოყვრობამ. ამიტომაც არის, რომ ასე რუდუნებით ვემზადებით ორი სახელოვანი თარიღის — სსრ კავშირის შექმნის მესამოცე და გეორგიევსკის ტრაქტატის მეორასე წლისთავის აღსანიშნავად.

ვემზადებით დაუთითოეული ჩვენგანი უპირველეს პატრიოტულ და ინტერნაციონალურ მოვალეობას სწორედ იმაში ხედავს, რომ თავისი გულის მფლურებიტაც ამრავლოს სოციალისტური სამშობლოს ძლიერება და სიდიადე, არა გულზე მჯიღის ცემით, არამედ ქვეყნის სრულუფლებიანი ბატონ-პატრონის გრძნობით თვითონაც ამრავლოს სახალხო ხეავი და ბარაქა, იპოვოს თავისი ღირსეული ადგილი ხარაჩოებზე, დაზგასთან. ვენახსა თუ ჩაის პლანტაციებში, საწერ მაგიდასთან თუ სახაზავ დაფასთან. ასეთია მთელი ჩვენი ახალგაზრდობის აზრი!

რა კარგად, რა ბრძნულად ითქვა ახალგაზრდობასთან რესპუბლიკის ხელმძღვანელთა შეხვედრაზე:

„სამშობლო, სამშობლოსადმი სიყვარული ფასდაუდებელი განძია, თაობიდან თაობას მემკვიდრეობით რომ გადაეცემა.“

ჩვენ ვგრძნობთ თქვენი გულების ძალუმ ფეთქვას და ხელების თრთოლვას, ამ განძს რომ ეხებით.

განძი იგი უმშვენიერესია და ულამაზესი. იგი შეგიძლია ხატო, შეამკო, უსასრულოდ უმღერო. მაგრამ ეს საკმარისი როდია. სამშობლოს სიყ-

ვარულის განცდა ყველაზე დიდი ბედნიერება კი არის, მაგრამ ამ ბედნიერებას რომ ეზიარო, ტვირთი უნდა ზიდო, მსხვერპლიც უნდა გაიღო. ამ ტვირთს მოვალეობა ჰქვია.

სამშობლო ისეთი განძია, თუ ზრუნვა მოაკლდა, ჟანგი მოეკიდება. ჟანგი კი რკინასაც ჭამს...

ყოველმა ახალმა თაობამ ისე უნდა იცხოვროს, რომ ამ სათაყვანებელ განძს ახალი რამ თვისება შესძინოს, ახალი ელვარება შემატოს.

მხოლოდ იმას აქვს უფლება დატკბეს სამშობლოს სიყვარულით, გაციდილი ბედნიერებით, ვისაც ტვირთის ტარება, მოვალეობის შესრულება, მსხვერპლის გაღება შეუძლია“.

იქ ისიც ითქვა, რომ შრომა საფუძველია სამშობლოს ძლიერებისა და სილამაზისა. სამშობლოს სიყვარული გარჯა-ჯაფით უნდა მოვავარაყოთ, თუ მშობელი ხალხის კეთილდღეობა, მისი სულიერი და ინტელექტუალური აღზევება გვსურს.

ჭეშმარიტი მამულიშვილის მკერდში არ შეიძლება ეგოისტის გული ფეთქავდეს. სამშობლოს სიყვარული, თუ შერწყმული არა გაქვს მოძმე ხალხების ასევე უსაზღვრო პატივისცემასთან, თუ მზად არა ხარ გამდიდრდე იმ წვლილით, რომელიც სხვა ერებს მსოფლიო ცივილიზაციის საგანძურში შეუტანიათ, გამდიდრდე და სათანადოდ დააფასო იგი, — ეროვნული კარჩაკეტილობა და პროვინციალიზმია.

ეროვნული სიამაყე თავმდაბლობასა და თვითკრიტიკულობას უნდა შეერწყას, საკუთარი წარსულისა და აწმყოს თაყვანისცემა — სხვა ხალხთა დამსახურების აღიარებას. უდავო ჭეშმარიტებაა: დიდი და წრფელი სიყვარული ხშირად უსიტყვოა, ვერ გუობს ტრაბახს, ამჟარტავნობას, პატივმოყვარეობას... ნამდვილად გულისფიცარზე დესანერი სიტყვებია!

„სამშობლოსადმი ნამდვილ თავდადებას და სიყვარულს არაფერი აქვს საერთო ქვეყნისათვის „თავშენირულთა“ თამაშთან, — აღნიშნა შემდეგ ამხანაგმა ედუარდ შევარდნაძემ, — ამ საზეიმო წუთებშიც უნდა ვთქვა: დიდ გულისწყრომას იწვევს, როცა ქვეყნის პატრონობას, მის ქომაგობას ჩემულობს პიროვნება, რომელსაც კაპიკის საღირალი არაფერი შეუქმნია და ვერც შექმნის.

ასეთებს საკუთარი პერსონის განდიდების წყურვილი უფრო აწუხებთ, ვიდრე სამშობლოს ინტერესები.

სამშობლო ის განძი არ არის, ერთეულ ხელმოცარულთა პატივმოყვარეობის დოკების საგნად რომ გამოდგეს.

სამშობლოს პატრონი მუშა კაცია, ვინც ფუტკარივით შრომობს, ფიზიკურად თუ გონებრივად, ქვეყნისა და ხალხის სასიკეთოდ.

შეეჯიბრეთ ერთმანეთს აკვანთა სიმრავლეში, ღირსეულ მამულიშვილთა აღზრდაში! ^{ქინც}

და აი სწორედ ამ სიტყვების პასუხად გაისმა ჩვენი ახალგაზრდობის გულმხურვალე ფიცი:

— ჩვენი ტკბილი ოჯახების ჭეშმარიტ ადამიანურ ბედნიერებაში, პატიოსნებაში, სამშობლოს ბატონ-პატრონი მუშა კაცის ერთგულებაში, ფუტკარივით გარჯაში შევეჯიბროთ ერთმანეთს, რომ ჩვენს გვერდით ადგილი აღარ დარჩეს თუნდაც ერთ უქნარასა და მუქთახორას, ხელმოცარულ პატივმოყვარესა თუ ნიჰილისტს, თვითონ არაფრის მკეთებელს, სხვებისაგან კი ყველაფრის მომთხოვნს, ყველა სხვა ჯურის ანტიპოდებს!

— შევეჯიბროთ ერთმანეთს სწავლასა და შრომაში,

საქვეყნოდ ღვანასა და სახალხო საქმის კეთებაში — ვინ მეტ წვლილს შეიტანს საბჭოთა საქართველოს სახალხო მეურნეობისა და კულტურის განვითარებაში, მეცნიერების წინსვლაში,

შევეჯიბროთ ერთმანეთს ძმობისა და მეგობრობის განმტკიცებაში, სიკეთის თესვაში,

ბოროტების დათრგუნვაში,

შევეჯიბროთ მაღალი ზნეობისა და წმინდა მორალის დამკვიდრებაში,

კომუნიზმის ერთგულებაში,

სამშობლოსათვის თავდადებაში!

ამისკენ მოგვიწოდებენ, ამას მოელიან დღეს ჩვენგან პარტია და სამშობლო. და ვიყოთ ღირსნი ამ მაღალი მოწოდებისა და მოლოდინისა!

მაშ კვლავაც ვიყოთ დედამინის ამ თვალწარმტაცი კუთხის — საქართველოს ღირსეული შვილნი!"

და თითქოს ამ ვაჟკაცური ფიცის დასტურია, რომ ზედიზედ უკვე მეცხრედ გადმოგეცა, ჩემო საყვარელო რესპუბლიკავ, საკავშირო სოციალისტურ შეჯიბრებაში გამარჯვებისათვის სკკპ ცენტრალური კომიტეტის, სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭოს, საკავშირო პროფსაბჭოსა და სრულიად საკავშირო ალკპ ცენტრალური კომიტეტის გარდამავალი წითელი დროშა.

ეს დღესასწაული უკვე ტრადიციად იქცა, ბუნებრივად დამკვიდრდა ჩვენი ცხოვრების კალენდარში...

ხოლო როცა ამ დღესასწაულის ტრადიციულობაზე ვლაპარაკობთ, უწინარეს ყოვლისა უნდა გავიხსენოთ გამარჯვების დროშისაკენ გადადგმული პირველი ნაბიჯი, რომელიც ცხრა წლის წინათ, 1973 წელს გადაიდგა, როცა პირველად გავიმარჯვეთ საკავშირო სოციალისტურ შეჯიბრებაში.

ეს პირველი გამარჯვება დაძაბული, მუხლჩაუხრელი შრომის, რუდუნების, პარტიის თბილისის საქალაქო კომიტეტის შესახებ სკკპ ცენტრალური კომიტეტის ისტორიული დადგენილების შესრულებისათვის საყოველთაო-სახალხო ბრძოლის კანონზომიერი შედეგი იყო.

ნაბიჯიც არის და ნაბიჯიც. მაშინ, 1973 წელს, ეს იყო დასაწყისი იმ დიდი ნახტომისა, რომელმაც განახლების გზა დაგვისახა და ფრად მნიშვნელოვანი იყო იმიტომაც, რომ გამარჯვების შესაძლებლობის რწმენას გვინერგავდა.

და აი, განახლების ათმა წელმა ყველაზე ნათლად წარმოაჩინა თავისი შედეგები სწორედ პირველი გამარჯვების წელთან შედარებით...

1973 წელს სოფლის მშრომელები იბრძოდნენ 290 ათასი ტონა ჩაისათვის, 1981 წელს — სამშობლოს მისცეს 525 ათასი ტონა. 1973 წელს მოიკრიფა 227 ათასი ტონა ყურძენი, 1981 წელს — 797 ათასი ტონა. ამ წლების მანძილზე რამდენჯერმე გაიზარდა ციტრუსების, ბოსტნეულის, კარტოფილის, სხვა სოფლის მეურნეობის პროდუქციის წარმოება, მისმა საერთო ზრდამ მილიარდ მანეთს გადააჭარბა.

თითქმის ერთიორად გაიზარდა სამრეწველო პროდუქციის წარმოების მოცულობა. საკმარისია ითქვას, რომ შარშან მარტო სახალხო მოხმარების საქონელი გამოიღოთ სამ მილიარდ მანეთისაზე მეტი, მაშინ როდესაც ცხრა წლის წინათ ამაზე მხოლოდ ოცნება შეგვეძლო. 1980 წელს რესპუბლიკის სახალხო მეურნეობაში ამოქმედდა 845 მილიონი მანეთით მეტი ძირითადი ფონდები, ვიდრე 1973 წელს.

რეკორდულ დონეს მიაღწია რესპუბლიკის ეროვნულმა შემოსავალმა,

რომელმაც 8,5 მილიარდ მანეთს გადააჭარბა, ხოლო მუშა-მოსამსახურეთა საშუალო თვიური ხელფასი მოხმარების საზოგადოებრივი ფონდებიდან დახმარებისა და შეღავათების დამატებით 208 მანეთამდე გაიზარდა, 1973 წლის 157 მანეთთან შედარებით...

ჩვენმა ხალხმა ისწავლა, როგორ უნდა იმარჯვებდეს! და ესეც იმის უშუალო შედეგია, რომ სკკპ ცენტრალური კომიტეტი, მისი პოლიტიბიურო, პირადად ამხანაგი ლეონიდ ილიას ძე ბრეჟნევი დაუცხრომლად ზრუნავენ ჩვენი რესპუბლიკისათვის.

ჩვენმა ხალხმა ისწავლა, როგორ უნდა იმარჯვებდეს! ეს კი ნიშნავს, რომ იგი კვლავაც იქნება წითელდროშოვანი! ასეთი იყო დედააზრი საქართველოს პარტიულ-სამეურნეო აქტივის კრებისა, რომელიც გაზაფხულის პირველსავე დღეს გაიმართა და რომელიც მიქძღვნა საქართველოს სს რესპუბლიკისათვის სკკპ ცენტრალური კომიტეტის, სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭოს, საკავშირო პროფსაბჭოსა და სრულიად საკავშირო ალკკ ცენტრალური კომიტეტის გარდამავალი წითელი დროშის გადაცემას.

ჭეშმარიტად დიდი ჩვენი ხალხის ამ გამარჯვებაში ჩვენი ჩინებული ახალგაზრდობის წვლილი. ამიტომ იყო, რომ პარტიულ-სამეურნეო აქტივის კრების მაღალი ტრიბუნიდან გაისმა:

— მხურვალე მადლობას ვუძღვნით ჩვენს შესანიშნავ, საუცხოო ახალგაზრდობას! ახალგაზრდობა ჩვენი მომავალია, და მართლაც ბედნიერი ვართ, რომ ყველა საქმეში იგი ჩვენს გვერდით მოაბიჯებს. ჩვენი საიმედო საყრდენია.

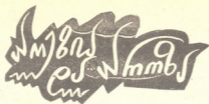
ყველა ჩვენგანის სათქმელი, სამშობლოს ყველა გულმხურვალე პატრიოტის სათქმელი კი ჩვენი რესპუბლიკის სახელოვანმა მეთაურმა ამხანაგმა ედუარდ შევარდნაძემ ასე გამოხატა:

— წინ მთელი წლის დაძაბული მუშაობა მოგველის, ეს მუყაითი და ბეჯითი მუშაობა იქნება. ზედიზედ მეცხრედ ვიწყებთ წელიწადს სკკპ ცენტრალური კომიტეტის, სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭოს, საკავშირო პროფსაბჭოსა და სრულიად საკავშირო ალკკ ცენტრალური კომიტეტის გარდამავალი წითელი დროშით, სამშობლოს მაღალი ჯილდოთი შთაგონებულნი, ჯილდოთი, რომელიც სიხარულთან ერთად საბჭოთა საქართველოს ყოველ მშრომელს გაწეული ნდობისათვის მაღალი პასუხისმგებლობის გრძნობით აღავსებს.

თბილისის საქალაქო კომიტეტის შესახებ დადგენილების მე-10 წლისთავის წელს მტკიცედ გვაქვს გადაწყვეტილი კიდევ ერთხელ, ზედიზედ მეთავედ მოვიპოვოთ იმის უფლება, რომ რესპუბლიკის თავზე ავაფრიალოთ ეს წითელი დროშა, რომელიც საბჭოთა ხალხის რევოლუციური, საბრძოლო და შრომითი დიდების სიმბოლოა!

ჩვენ აღვუთქვამთ მშობლიურ ლენინურ პარტიას, მის ცენტრალურ კომიტეტს, ცენტრალური კომიტეტის პოლიტიბიუროს, ამხანაგ ლეონიდ ილიას ძე ბრეჟნევის, რომ საბჭოთა საქართველოს მშრომელები აღმშენებლობითი ენერჯიის ახალი მოზღვავებით, ახალი დიდი საქმეებითა და მიღწევებით აღნიშნავენ კომუნისტური მშენებლობის ახლანდელ დიდმნიშვნელოვან ეტაპს, კიდევ მრავალჯერ ასახელებენ თავიანთი შრომითი საქმეებით ჩვენს დიად სამშობლოს!

ამ ფიცივით მგზნებარე სიტყვებით დიახაც რომ ყველა ჩვენგანის ალალი გულისთქმეა გამოხატული!

მზია ჩხეტიანი

მე ვარ უკვდავი

შუქიდან შუქში,
ფერიდან ფერში
გადადის ჩემი კდემა და ალი,
მადლით სავსე მაქვს კალთა და პეშვი
და ვარ უკვდავი — დედა და ქალი.
ათინათს მოჰგავს ღიმილი ჩემი,
წყენა — შუქ-ჩრდილთა თრთოლას და
თოვას,

აგიტირდები —
ობოლი ცრემლი
შენს გზა-ბილიკზე იებად მოვა.
შემოგვინებ და იმედის ზარებს
მაგ ამაყ სულში ტკბილად დავრეკავ.
შუქჩაუქრობელ მზედა თუ მთვარედ
ვენთები შენთვის შინაც, გარეთაც.
სითბოს, სიყვარულს,

შვილსა და ყვავილს
შემოგაგებებ სახლის კარებთან,
მაგრამ, შენ იცი, ეს დიდი ვალიც
კარგა ხანია მეცოტავება.
სად არა მნახავ: ყანაში, ზვარში,
ვარ ჩაის ბუჩქთან,
ნიგნზე დახრილი,
ალარ მასვენებს სიზმრად თუ ცხადში
შორი ვარსკვლავის ჩუმი ძახილიც.
მერე რა,
თუკი ზოგჯერ გეძახი
და შენს დიდ მკერდზე ვტირი
ბავშვივით.

მე აგიშენე, აი, ეს სახლიც,
შენსავით სანდო და მხრებგაშლილი.

ამჟღად

თქვეს სიყვარული შენი მამათა;
ვინ გხატა, გქერნა,
ვინ ილაღადა,
ლოცვები შენდა გადასარჩენად,
ვინ ხმლით იდგა და დუშმანს
ჰკაფავდა,
გეზელ ქორივით მტერს მიჰკიოდა,
ვინ შენს მომავალს აკვნით არწევდა

და შენზე ფიქრი მწარედ სტკიოდა.
ვფურცლავ შენს წარსულს,
შენს მზეს და ნისლებს
დიდი ომების ცეცხლში მოყოლილს,
დედების მწარე მოტირალს ვისმენ,
პირსისხლიანი მომყვებს მონღოლი.
და წმინდა ნინოს თმებით შეკრული
ანთია ჯვარი სისხლის წვიმაში,

შენი უსაზღვრო სევდით შეძრული
ვარ დაჩოქილი მეც შენს წინაშე
და მესმის —
როგორ ჩეხდა სპარსელი
ალაზნის ველზე ქართულ საფერავს,
ფერეიდნის გზას ტანჯვით გავცქერი
და ვხსნი კედლიდან ბებერ სატივარს.
ლაზისტანს —
შენი გულის ნახევარს,
სტამბოლს გაყიდულ გურჯის ქალ-
ვაჟებს,
თითქოს იმ ბედკრულ,
მწარე გზაზე ვარ,

პირჯვარს ვინერ და ლოცვას
აღვაველენ.
ღვთიშობლის ხატთან იწვის სანთელი,
მისი წილხვედრი მიწა ქართული
და ისევ იბრძვის,
იბრძვის ქართველი
ომში დაღლილი და დაქანცული.
ვფურცლავ შენს წარსულს —
შენს ფრთიან ფრესკებს
მიგალობს შენი ასომთავრული
და მიხმობს ისევ შენსკენ და შენსკენ
ცრემლი,
სიცოცხლე და სიყვარული.

დედის ვედრება

რა ცეცხლს გამოვცდი, თვალთა
ნათელა,
რა გზებს,
რა ეკალ-ბარდებს,
რა ტკივილებით ვალამ-ვათენე,
რა ჭირთათმენით გზარდე!
რაც შენთვის ცრემლის ღვარი მედინა,
რაც სასთუმალთან გენთე,
თაფლად შეგერგოს, თაფლად,
დედილამ,
ალალიმც იყოს შენზე,
თუ პატიოსნად,
თუ კი კაცურად
ხალხში გამოსვლას შეძლებ,
გვარის ღირსების ქებად, დასტურად
ივლი მამულის გზებზე.
ერთი ჩემს გულშიც ჩაგახედინა,
რა საფიქრალით დამწვი!
ვაითუ, შეგხვდეს გზაჯვარედინთან

ვინმე არჯალი კაცი!
ვაითუ, ველარ მოგყვეს ბოლომდი
დედის კეთილი მზერა
და მრუდე კაცის ფიქრი ბოროტი
ჰფარავდეს შენს გზას ფერადს!
ვაითუ, მოსცხო ჩირქი ტიალი
ჩემს შეურცხვენელ მერდინს,
არ გქონდეს საქმე, სიტყვა გზიანი,
კარგ ყმათ არ უდგე გვერდით!
ცოცხალს გიგლოვდე
თვალცრემლიანი,
დამანყევარი ბედის!
ვინც უნდა შეგხვდეს
გზაჯვარედინთან,
თუ კაციმობას შეძლებ,
რაც შენთვის ცრემლის ღვარი
მედინა,
ალალიმც იყოს შენზე!

არ დაივიწყო

რა ტვირთსა სწევდა,
რამხელა ჭაპანს
ის — ბუდესავით სერზე მიკრული
პატარა ოდა,
მოხუცი პაპა
და ცრემლიანი თავსაფრის ყური.
დიდედას შავი თავსაფრის ყური
გახუნებული შვილებზე დარდით;

...ცხოვრების შუა გზამდე მისული
იმ ძველ სატიკივარს რამდენად
ჰმადლი?!
არ დაივიწყო, ო, გვევდრები,
უფრო ნათელი ან რა გეგულვის?!
მამისეული სახლის კედლები
დედის სინწინდით გაცინებული.

ეს აპრილი

სიზმარსა ვრთავ:
ბანსა ვზივარ,
მზის ყვავილი
თავს მაცვივა —
ეს აპრილი ისევ მტკივა,
ისევ შეყვარებული ვარ.
რაო,
მართლა გარდასულან
სიყმაწვილის დრონი განა?!
მტრედმა ჩემი მზეჭაბუკის
ბარათი კვლავ მომიტანა —
ვენატრები,

სალამს მითვლის
ცხრა მთას იქით, შორიდანა.
ქარმა სევდის ქალაღდები
მიმიყარა,
მომიყარა,
ჯერ დიდხანს არ დავლამდები,
ეს დღე ჩემთვის როდი კმარა!
უნდა ბაგე დასაკოცნი
ალუბლებით შევიღებო,
გაგაკვირვოთ,
გაგაოცოთ,
გადაგრიოთ, მეზობლებო!

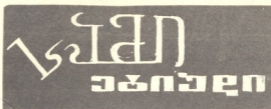
განის დილა

ყაყაჩოების ყივილზე
გამომელვია უცებ.
თავზე დამადგა დილის მზე,
შემომეკიდა გულზე.
ქარივით ჩამომირბინა
ვაჟმა,
— ვისი ხარ, ქალო!

შეაბარბაცა ბიბინა,
მზემოდებული კალო.

გახსოვს ის ფერთაცვალემა —
მინდვრის დამწვარი კალთა?!
მთელი წლის წვად და წვალეზად
მიღირს ეს დილა მართლაც!

მარცხენა ფეხზე

ისეთი დღე დაუდგა, ყველაფერი რო აბრაზებდა. — აგერ ე ხრეშიცა: ზედ გზაზე ეყარა, მანქანა მანქანას ველარ აუქცევდა:

თვითონ დაჰყარა, თვითონვე აბრაზებდა:

ლამის გზას რო მიპბჭენოდა ლობეი. პირველი მანქანა ისე დასცალა მაინცა. გზას არ შეჭხებია და ლობესაც არა, — ისე ივაჟყაცა, ისე დასცალა:

ის ერთი ეგონა და ისე დასცალა, კიდევ ერთიო, მერეღა უთხრა, კიდევ ერთიო და კიდევ ერთიო, — და გაიბერა ხრეშის გორაი, იქით ლობე ჩაწვა, აქეთ დაიტანა გზაი, — ბარემ ლობეზე შედგებოდა მაშინვე, ამდენი თუ უნდოდა, გზას არ გამოკებერდა, არ გახაფრავდა გზასა;

მერე და, კიდევ ერთიცაო, მისძახოდა. გამოფრიალდებოდა გზაზედა და მისძახოდა, ყელსაც გამოუწევდა, თითსაც უჩვენებდა, ერთიცაო, კიდევ ერთიცაო:

სარკეში მოსჩანდა, ეგრე მოსჩანდა ფრიალა კაბაი, ბრიალა კაბაი და შიშველი მკლავები, შიშველი ტლოკებიც მოსჩანდა სარკეში, თვითმცლელის სარკეში რალა თქმა უნდა; ჯერ დიდად მოსჩანდა, დიდ-დიდადა, ნაწილადა თუ ნაწილ-ნაწილადა, ბრიალა თვალბეცა და ამოფუებული ტუჩებიცა, ბუტკუცუნა ლოყებიცა და შუბლზე ჩამოწეწილი ბუწუწებიცა, დაბალი კისერიცა და

მაღალი მკერდიცა, მერე და მერე მთლიანდებოდა. პატარ-პატარავდებოდა თუ ერთიანდებოდა. გადგებოდა თუ წამოიწელებდა, — კიდევ ერთიცაო, კიდევ ერთიცაო:

ესეც აბრაზებდა, ისეთი დღე დაუდგა, ყველაფერი რო აბრაზებდა:

მა რა ეგონა, მარცხენაზე რო ადგა?..

იცოდა, კარგი რო არ მოელოდა, — და, რო ადგა, და რო მიხვდა, მაშინვე შევარდა საბანქვეშა. ისევე შევარდა ფაცხაფუცხითა, თვალბეც მილულა ფაცხაფუცხითა, ვითომდა რაო, სიზმაპრიდანაც არ გამოვხსნილვარ, თავი დაიწმუნა და ისეღა ადგა, მარჯვენაზე ადგა, მაგრამ არ უშველა. არა, არ უშველა, — ვის მოატყუებ?!. ბედისწერას რას მოატყუებ?!. ვერც მოატყუა რალა თქმა უნდა და იქიდანვეც დაიწყო, — დაიწყო, მაგრამ რა დაიწყო: თავი გიკვდება ასადგომდაო. შეუტია ცოლმა, შეუტია და შეუტია: ცალფეხზე წინდის ჩაცმა დაავიწყა, ფეხები ხალათში გააყრევინა, ვითომ და რაო, შარვალიაო, ხოლო შარვალი თვითონვე გადმოუგდო, თორემ ჩაცმაც არ მოაგონდებოდა, — ისე შეუტია: მერე ყიგული ამოიღო ქვეშა, ახლათახალი, უპქნელი ყიგული, მწვანე ყიგული. — იქვე, მოსახვევში შეიჩერებინა ვიდაც დოყლაპიასა და კიდევაც ამას აუყვირდა, თვალბეც საით გასხიაო: კიდევ

კარგი რო ადგილზე ესხა, დროზეც შე-
ნიშნა და დროზედაც შეყალყა თავისი
„კაზი“, თორემ გაიგებდა. ის ვილაც
იყო, სხვისი თვალი რო არას არგია,
თვითონვე თუ არ უქნია ღმერთსა, —
იცოცხლე გაიგებდა, კარგადაც გაიგებ-
და და არც ამას დაეყრებოდა კარგი
დღეი, მაგრამ რას იზამდა, რო წამოფ-
რინდა მარცხენაზედა, მარცხსაც პო-
ვერ გაქეცოდა; ვერც გაქეცა თუ ვერც
წაუვიდა, ანთუ ვადარჩა, დიახ, დიახ,
ითქმის რო ვადარჩაო, რადგან ჩადრიკა
მხოლოდ საბარგული უპწკნელი ყივუ-
ლისა, სხვა მის ადგილას რო ამოიდებდა
ეგრე ერთბაშადა, ეგრევე მოლექდა კა-
ციან-ქალიან-რკინიან-თუნუქიანადა, —
ზოგი მერე ეკითხა, თვალეზი საით ვას-
ხიაო. მაინც ნაკლები დღეც არ დაყარა,
ასეთ მანქანას ჩემს ეზოში არ ვგააჩერე-
ბო, ეს შენ წაიღე და ახალი მომართვი,
ახლათახალიო. უნახავი თუ იყო, ვი-
ლაც იყო!.. კიდევ კარგი რო ვააგებინეს,
ხალხი შემოეხვიათ, და ვააგებინეს, ახ-
ლავე საითმე მიეფარეთო, იქით მორიგ-
დით და ჩუმად მორიგდითო, თორემ
ინსპექცია წამოგაწყდებათ და ის გიბო-
ძებთ ახლათახალსაო. მოფარებულშიცა
ჰყვიროდა ისევე, ზარალის საფასურს
ათმაგად ითხოვდა, სამმაზე ძლივას ჩა-
მოიყვანეს. უნახავი თუ იყო, ვილაც
იყო, ანთუ დარიგებული ასე იყო;
ვინც იყო, იყო თუ რაც იყო, იყო, ასე
დაიწყო და ასე გაუძალდა დღეი, ზაფ-
ხულის დღეი, ისედაც ფიცხი, ისედაც
მხურვალეი, რო ავიყვანს და აღარ და-
გოშვებს.

მთელი დღე გაუძალდა:

თუმცა ეგონა, სადთუ სიავეა, სიკე-
თეც იქ არისო, ეგონა და ეგონებოდა:
რადგან იმას რო გამოეხსნა, გადაეყარა
ავერ ამასა: ავერ, ავერ, რო გამოწვდი-
ლა; კიდევ ერთიცაო, კიდევ ერთიცაო, —
მაშინვე, მყისვე გადაეყარა: გამოფრიალ-
და უეცრად გზაზედა, შეუხტა მანქანის
საფეხურზედა, სარკმლიდან ნიდაყვი
რო გამოეჩარა ამასა, ზედ დაუყარა ი
დალოცვილი გულმკერდი, და ეგრე
მოახსენა, ხრეში მინდაო; ამასაც სწო-

რედ ესენი უნდოდნენ, — მნდომელი
ჩრეშისა, სარჩოც ეს გახლდა და საზ-
ლაურიცა, სიკეთეც ეს გახლდა, სიავეს
რო უნდა მოჰყოლოდა, უნდა მოჰყო-
ლოდა და მოჰყვა კიდევაც, კვლავ თუ
სიავე მოეწყოდა, მოეწყოდა სიკეთე-
ცა მაშინვე; სიავეც მაშინვე, სიკე-
თეც მაშინვე, კვლავაც და კვლავაც,
კვლავაც და კვლავაც, სიავეც მაშინვე,
სიკეთეც მაშინვე, სიავეც მაშინვე,
სიკეთეც მაშინვე და იქმნებოდა ორომ-
ტირალი ამა უმადლო წუთისოფლი-
სა; ხოლო გულმკერდი, ი კურთ-
ხელი, ისე უღვთოდ რო ზედ დაუ-
ყარა, ვითომ და რაო, არაფერიო, მარ-
ცხენა ვეზზე რახან ამდგარიყო. შემჩნე-
ვით შეემჩნია, გზად შეემჩნია, ისიც
სხვებივით უცდიდა მანქანებსა, ოლონდ
სხვებისგან მოშორებითა, მარტოდ მარ-
ტოდა, — მარტო იდგა, მარტო ფრია-
ლებდა; იმათთან, სხვებთან, ავტობუსი
შეჩერდებოდა, ამასთან ვინმე დარდიმან-
დი შეჩერდებოდა, თავისი მანქანიო რო
გამოსულიყო, რო არსად რო ავიყვანდ-
ებოდა, რო არ ექჰარებოდა არც შინისა-
კენა. — შეემჩნია და შეამჩნევდა ხოლ-
მე, ეგრე თვალდათვალა და ზურგთუქ-
ნიდანაცა, თვალეზი რო კეფაზე ასხდა,
— მანქანის სარკეები. ხან ავტობუსიც
არსადა სჩანდა, არც მოჭირავენ არსადა
სჩანდა, არც დარდიმანდი არ იყო არსა-
და, მაშინ ესეც შეყოვნდებოდა, იქ არა,
სხვებთანა. აწორედ ამასთან შეყოვნდ-
ებოდა, ან კიდევაც შეჩერდებოდა. —
მე შენ გეტყვი და ადგილს მოისაკ-
ლისებდა: რისი ყივულიო, ყველა ჭუ-
რისა, რისი „24“-იო, — შეჩერდ-
ებოდა ვითომ ისე, მაგრამ მაშინვე და-
ცივნას რო წააწყდებოდა, დამცივნავ თვა-
ლებს რო წააწყდებოდა, გაიძურწებოდა
ფეხაკრეფითა: თუმცა ამდგარიყო მარ-
ჯენა ფეხზედა, — ეს მაშინაო, — გულ-
შიც სხვა ფიქრი არ ელო ცხადია, მხო-
ლოდ უნდოდა, დახმარებოდა, რო არ
მოსჩანდა არც რო ავტობუსი, არც მო-
ჭირავენ რო არ მოსჩანდა, გამწყვარიყე-

ოთარ ჩხიძე
სამი მბიძგი

ნენ რო დარღმინდნიცა, თითქოსაო რა-
და თქმა უნდა; ახლა აგერ თვითონ შეუხ-
ტა, თვითონ მოევიღნა შექად სიკეთისა,
და აბრაზებდა, მაინც აბრაზებდა, მარ-
ცხენა ფეხზე რახან ამდგარიყო. აბა მაშ
რაო, — ხრეში მინდაო და განა უთხრა,
რამდენი მინდაო: მიუტანა და კიდევ
ერთიო, კიდევ მიუტანა და კიდევ ერ-
თიო, კიდევ მიუტანა და კიდევ მისძახო-
და, წაწვდილიყო და ისე მისძახოდა,
ყელს უწვევდა და ისე მისძახოდა, კიდევ
ერთიო, ერთიო, ერთიო, დასწყევლოს
ღმერთმა, რამდენი ერთიო.

მართალი ითქვას, ასე ერჩინა, ასე
ერთბაში მუშტარი ერჩინა, ასე გზას-
თანაც ერჩინა მუშტარი, ოღონდ ეს
არა, ეს აღარ ერჩინა, გულის გაწვრი-
ლება აღარ ერჩინა, არც ეს ვეება გორა
ერჩინა, ხრეშის გორაი, ლამის შუაგზას
რო გადალაჭებოდა, — ანთუ აბრაზებდა,
ეს დღე დაუდგა, ყველაფერი რო აბრა-
ზებდა.

აბრაზებდა ზემდეგაცა სამუშაოსი,
რად იგვიანებო, სისხლი გაუშრო, ამას
გაუშრო, სხვებთან ისევე რიგდებოდა,
ისე ადვილად, ამასთანაც რო რიგდე-
ბოდა ჩვეულებრივად, სისხლი გაუშრო
და ემუქრებოდა, შევატყობინებ შენს
უფროსებსაო; ხმა ვერ ამოელო, მობუ-
ზულიყო, მოკუნტულიყო, მარცხენაზე
რო ამდგარიყო, დიდ ხიფათს რო გა-
დარჩენოდა, მუშტარიც ეშოვნა და ზა-
რალს დაჰფარავდა, ხმა ვერ ამოელო რა-
ღა თქმა უნდა, ოღონდ მაინც იბერებო-
და, ბოლმით და ჭავრით იბერებოდა,
სიჩუმითაც იბერებოდა, შიშობდა, რო
ვერ გაუძლებდა, აფეთქდებოდა უსათუ-
ოდ, უადგილოდ აფეთქდებოდა; იგინე-
ბოდა თავისთვისა ამიტომაცა, აგინებდა
ხრეშის გორასა, მარცხენა ფეხსა თავისა-
სა, სამუშაოთა ზემდეგისასა — ორივეს
აგინებდა, ყველა ცოცხალიანადა და ყვე-
ლა მკვდრიანადა, მწვანე ჟივულსაც ავი-
ნებდა, ცოლსაც უთვლიდა თავის საკად-
რისსა, ისეთი ხმითა, მაღალი ხმითა, ალ-
ბათ მიაწვდენდა კიდევაცაო, მანქანის
ხმაურს რო არ ჩაეხშო; ამასაც აგინებ-

და, რო წაწვდილიყო და რო მისძახოდა,
აგინებდა და ვერ გააგონებდა იგივე
ხმაურში, ამოიყრიდა გულის ბუხარსა,
მხოლოდ ეს იყო, ცოტოცობით ჩა-
შოშმინდებოდა, გემოს ჩაატანდა ცოტ-
ოცობითა; რაც თუ იქნებოდა, უძლე-
ბდა ამითა, მზესაც უძლებდა, მზურვალე
მზესა, დუღლუნსაც უძლებდა სამუშაო-
ზე, ამასაც უძლებდა, კიდევ ერთიო, —
რაც იყო, იყო, აღარაფერი აღარ შემთხ-
ვევია, გატეხა ნავსი მარცხენა ფეხი-
სა, — ეგონა რო გატეხა ნავსი.

და დაახრილა კიდევ ერთხელა ხრე-
შის გორაზედა, კიდევ ერთხელაც შეი-
გინა საგულდაგულოდა, და გასძახა
კიდევცა. გამისწორდიო, გასძახა ავადა,
შმაგადა, ბოლმიანადა, ველარ გამიბე-
დოს, კიდევ ერთიო;

ვერ გაუბედავდა, ვაჟაკიც ვერ გაუ-
ბედავდა, ისე გასძახა.

ის გამოჩენასაც ველარ ბედავდა, ისე
გასძახა;

ვერც თუ სადმე დაემალებოდა, ისე
გასძახა;

მაინც გასძახა ბარე ცხრაჯერა, არ გა-
მოუჩნდა მანამდისინა, — გასძახა და გა-
სძახა უფრო ავადა, უფრო სულსწრაფა-
და, ნავსი თითქოს რო დავიწყებოდა,
ანთუ გაატეხა თავის ჭკუაშია, — ფუღს
აიღებდა და მიაქვავებდა ი ვილაც იყო,
ფულიდა ახსოვდა, აიღებდა და მიაქვა-
ვებდა, ბევრიც აღარ დააკლდებოდა, ან-
თუ ეყოფოდა, თითო გზა უკვე ოცდაათი
ჰლირდა: ამანაც იცოდა, იმანაც იცოდა,
ყველამ იცოდა, აღარა ვაჭრობდნენ, —
ენტო ზაფხული, დროი შენებისა,,
სურდა ზაფხული, თავიცა ხურდა, გუ-
ლიცა ხურდა, ნეტავი რალა გაბრაზება
უნდოდა?! ანთუ რალა დამატება უნდო-
დაო...

არადა, ერთი რო გაილანდა, ისევე ჩაი-
მალა ბრილა კაბი, მყისვე ჩაიმალა.

გამისწორდიო, მეცხრედ მიაყოლა
სწორედ მამინა, მიაყოლა კბილთა ხში-
ალითა, მანქანაც დაავდო ხრეშის გო-
რასთანა, ეგრევე დაავდო, აყირავებუ-
ლი, და ეზოში შევარდა.

და გამოფართვალდა ისიცა ბოსტნი-
დანა, ბრიალა კაბა გამოფართვალდა,
ფრიალა კაბა გამოფართვარდა, — შუშა
კიტრები ეყარა მკლავებზედა, ილია-
შიაც გამოსჩროდა შუშა კიტრები, რია-
ნის ფოჩებიც გამოსჩროდა ილიაშია,
მკერდქვეშაც მოპყოლოდა რიანიცა და
შუშა კიტრებიცა, ლამის რო უტყვიოდა
და ვერც უტყვიოდა, ეგრე ჩაებლუჭა, ეგ-
რე ჩაეკრა, ეგრე მიეკირა, ეგრეც მოდი-
ოდა ცოტა მოხრილი, მოდიოდა თუ მო-
იზნიებოდა, თვალები ენთო და ენთო
სახეცა, — მზემოკიდებული რალა თქმა
უნდა, მაინც სუფთაი, კრიალაი მაინცა,
— ენთო და მოდიოდა, მოდიოდა და
მოსდეგდა სუნიცა, ანთუ სურნელი მოს-
დეგდა თანა, სურნელი კიტრისა, სურნე-
ლი ქონდარისა, ქორფა ხახვისა და ნია-
ბურის სურნელი, რიანის სურნელი წინ
მოუხტოდა, თავს მოეკლებოდა და ისევე
მოუხტოდა: და იქვე ახლო რუცა ლიკ-
ლიკებდა, პატარა რუი, ლიკლიკებდა რა-
ლაც ისეთსა, დამაფიქრელსა თუ მიმ-
ზიდველსა, ამოსახსნელსა თუ ამოუხს-
ნელსა, რალაც ისეთსა, რალაც ისეთსა,
რო მიაყუჩებდა უთუოდ ყველასა,
თვით ამასაც მიაყუჩებდა თუ არ ადგე-
ბოდა მარცხენა ფეხზედა, ანთუ ის
დროზე თუ გამოჩნდებოდა, ის მაინცა,
ცხრაჯერ თუ არ დააყვირებდა; მაინც
თუ დადრკა, ცოტა მაინცა, კიდევ ყვი-
რილით რო აღარ უთქვამს, ოღონდ
ბრძანებით მაინც რო ბრძანა:

— გამისწორდი, და!..

— ვინ გიჭერს მერე?! — იმანაც მი-
უჯო, გაკვირვებითა თუ თამაშითა, თვა-
ლთა თამაშითა, თამაშითა წარბთა და
წამწამთა, მხრების თამაშითა, ხმის თა-
მაშითა, ი ჩაბლუჯული კიტრთა თამაშითა
და ზედ დაყრილი გულმკერდის თა-
მაშითა, ცოტა თამაშითა, ცოტ-ცო-
ტაო თუ ერთბაში თამაშითა.

— ჰოდა!.. — გაისმა მაინც ისევე
ბრძანებითა;

და მოპყვა მაინც ისევე თამაშითა: —
ჰოდა... — არც ნაბიჯი რო შეუწუნლებია,
რო ჩაუარა და მხარიც რო გაჰკრა, გაჰკ-
რა და გამოჰკრა, ეგრეც შეჩერდა, ვი-

თომ და რაო, შეეტოლაო, შეეტოლა და
აპხედაო, აპხედაო და აზომაო, ვითო-
მაო თუ თითქოსაო, ამიტაცებს თუ
ამიყვანსო, ანთუ სადამდის ამიტაცებ-
სო, ანთუ როგორ ამიტაცებსო, ასე
აზომაო, ვითომაო თუ მართლაც ასეო.
მაგრამ და რაო, ვაგლახ და ვაიო, ის
დღე რო იყო, ყველაფერი რო აბრა-
ზებდა, გააბრაზა ამანაც ისე, აფეთქ-
და ისევე. თურმე არ უშველა იმდენ-
მა გინებამა, ვერ ამოუწმინდა გუ-
ლის ბუხარი, ისევე მრისხანე სიტყვები
მოაწვა, მოაწვა და ისე წამოპყარა... ან-
თუ რა ისეო, რას უნდა შეედაროს, —
არც არაფერს რო არ შეედრება: წამოპ-
ყარა და ეგაა. ყვირილიც მოადევნა ისე-
ვე, ლამის ყელი რო ამოაფხრიწა, ისეთი
ყვირილი, და არ განიჩქოდა სიტყვი
არცერთი, არცთუ აზრი რამ განიჩქო-
და, — ესაა, აფურთხებდა დროდადრო
მიწასა, იქავე, ეზოშია, გარეთ რო გა-
ვარდა, იქაც დააფურთხა, და მანქანაში
რო ბუცა თავი, გადმოაფურთხა იქიდა-
ნაცა, ესაა და ესა. მერე მანქანა დაეშ-
ვა, დავარდა გამეტებითა, შეუბრალებ-
ლად, ადგილიდანაც მოსწყდა ეგრევე,
მოსწყდა ავად, მუქარით მოსწყდა, და
კიდევაც ქვეშ ამოიდებდა, რასაც შეხე-
დებოდა, წამოეწოდა თუ რასაცა, უფ-
რო ჟიგულებს ამოიდებდა, ჟიგულის
ჯაფრი რო ჩაპყოლოდა, ამოიდებდა, ამო-
ლეჭავდა, გადაყლაპავდა და გაისვრიდა
უკანიდანა, — უკაცრალუი სათქმელია,
ოღონდ მანქანა მაინც მანქანაა. საბედ-
ნიეროდ, ვერ გადაეყარა ვერც ჟიგულ-
სა თუ ვერც სხვა რამესა: ღვთის კალთას
თუ ამოეფარნენ, ანთუ არწიენი თუ დაი-
ჭირავენ და უთვალთვალებდნენ ეგრე
ზევიდანა, კლანჭებზე ჩამობმულნი, არ-
წივის კლანჭებზედა; როგორცრო ერთ-
ხელ, ახალგაზრდობაში, ალექსი გო-
მიაშვილი ურჩევდა მეგობრებსა: ფოს-
ტა არ არის?! წერილი არწივებს გა-
მოატანეთო. გახსოვს?..

ეს მაინც რამეს გადაეყრებოდა, მაგრამ
სხვა ბრაზი წამოეწია და დაზიდა იმა-

მთარ ჩხიმიძე
სამი მხილდი

ნა, სხვა ბრაზმა დაზიდა: ის დღე რო
იყო, ყველაფერი რო აბრაზებდა, გააბ-
რაზა მერე იმანა, ნეტავი იმ ქალს რას
ვერჩოდით... ვითომ ისეთი რა მხარი
გაჰკრა, რო გვერდები ატყინა?! — რა
სათქმელია, ისე რბილად გაჰკრა, ისე სა-
ლუქადა, ისე შეანათა თვალნი მადლიან-
ნი თუ თვალნი მადლობისანი, სალბუნი-
სავით უნდა მოსდებოდა, უნდა ჩაეფხო,
უნდა ჩაეღობო. უნდა ჩაეშაქრა, — რა-
ლაც ასეთი უნდა მომხდარიყო, რალაც
სამომ, დამამშვიდები, ყველაფერს რო
დაავიწყებდა, თვით იმ ქიგულსა, დილა-
მდელ ქიგულსაც რო დაავიწყებდა; მაგ-
ჩამ და რაო, ვიდრე მართლაც რო და-
ვიწყებდა თუ დავიწყებდა. თვითონვე
იმან გაახსენა თავი, იმა ქიგულმა, იმა
უპყენელმა. და იმა უნახავმა პატრონმა:
მერე მე რალას მიპირებო, ამოუთვრა იქ-
ვე მიწიდანა დაჩაუდგა შუაში. — იმან გა-
ახელა, იმან გააშმაგა, რაც იყო თუ რო-
გორც რო იყო, იმან აყვირა, იმან გამო-
აგდო, იმან აუხვია თვალები. ჰოდა ამა
რას ვერჩოდით, ახლა ამან რო გააბრა-
ზა, მანქანა აჰკრიფა ამა სიბრაზითა, უეც-
რად აჰკრიფა, შეყალყა თითქოსა, შე-
ყალყა და ისე შეაბრუნა მთელის ბრუნ-
ვითა, კოწიაწობდა რო აქ ისევ მტვერი,
გაუფელა მტვერი, ეს უკვე დაერქო
ხრეშის გორასთანა. თავის გორასთანა,
რო აბრაზებდა იმ გორასთანა ცხადია და
რალა თქმა უნდა: დაერქო და ისკუპა მან-
ქანიდანა, ამან ისკუპა და მანქანა მი-
დიოდა, რო აღარ მიჰხედა, ის მაინც შე-
ჩერდა. თვითონვე შერგო ცხვირი ხრეშ-
შია, თავისით შეჩერდა: თუნდაც რო
ეველო, აღარც ინაღვლებდა, ისე ბრა-
ზობდა თავის თავზედა, ისე უნდო-
და, მოსწეოდა, რალაც საშინელი, ისე
ბრაზობდა და გული ისე ეკუმშებო-
და. — ეს თავისთვისა, ხოლო იმის-
თვის ილიმებოდა, იმა ბრალა თვალბი-
სათვისა, იმა ფრიალა კაბისათვისა, იმა
ქორფა კიტრისათვისა, ისევე ქორფა რი-
ანისათვისა. უბე რო ემზო და აუნი ას-
დიოდა, ანუთუ სურნელი რო ასდიოდა.
ერთადა და ერთობლივად, ერთიანად
და ერთნაირად, სურნელი უებრო,

უფაქიზესი ყველა ჭურის სუნამოზედა,
ფრანგებსაც რო გააზუნებდა, — ვითომ
რინი იქ არ იცოდნენ?! ოლონდ ამაზე
ნუ აუფხირდებო, ისე ილიმოდა, ისე
შეჰხაროდა;

შეჰხაროდა და ისე ელოდა, მერე უხ-
მობდა, მასპინძლოო;

მიაწვა კარსაცა;

დაკეტილი დაჰხედა;

მერე უვლოდა ლობესა;

ზედ გადაეველებოდა, ლობესა ცხადია,
თუ მოინდომებდა, კარსაც შეამტვრევდა,
მოძველებულ კარსა, ლობესაც აგრეთვე
მოძველებულსა, — განახლების წინ
მოძველებულსა, — ოლონდ მაინც უხ-
მობდა ისევე, მოთბილებული თუ მომ-
ტკბარი ხმითა, წელანდელი ხმა ამისი
რო არ გეგონებოდა, არა, არა, არა ცხა-
დია, ზედაც რო წაგესწრო, არ გეგონე-
ბოდა.

და გამოჩნდა ისიცა;

ცხადია გამოჩნდა;

ნათქვამიც არ არის, გველსა ხერე-
ლით ამოიყვანს ენა ტკბილად მოუბა-
რიო, — არის, და!..

ნათქვამიც არის და ამოჰყვა კიდევცა;
ამოჰყვა ხმასა, იმა თბილსა თუ იმ
მომტკბარ ხმასა, ოლონდ ამოჰყვა არა
ბრიალითა, არა ფრიალითა, ამოჰყვა თი-
ქოს უშუქო თვალბითა, თალხი კაბი-
თა, ჩაწურული კაბითა, ფრთხილი ნაბი-
ჯითა, ფრთხილითა, ფრთხილითა, თითქ-
ოს ერიდებდა, ჭიას ფეხი არ დაეკაროო;
ეგრე ამოჰყვა და ეგრეც მიატანა ეზ-
ოს კარამდისა, ეგრეც გამოალო, ოღნავ
გამოალო, გაჰყო ხელიცა ეგრევე
ფრთხილად, გაჰყო თუ გააყურა და
გაუწოდა... ფული ცხადია;

— ჰა?! — შესძახა ამანა, მეტი ვე-
რაფერი შესძახა, ვერაფერი მოიფიქრა
მეტი, მხოლოდღა ხელი ააფარა გამოწ-
ვილ ფულსა, ააფარა და შერჩა ხელ-
შიცა, შერჩა და შერჩა, მოიხურა კარიც
ფრთხილად, მოხურვა რაო, — მოიკე-
ტა, მოიკეტა და მოიკეტა.

რა ეღონა, აღარ იცოდა; იღვა და
ეწვოდა ხელი, ეწვოდა ტანი, ეწვოდა
თავი, ალი ეკიდა თუ იფერფლებოდა

ისევე უალოდა, სულერთია თუ რაღა საკითხავია, რო არ ეშველებოდა ალარაფერი:

დღე იყო ისეთი, ყველაფერი რო აბ-

რაზებდა: წაღმა უკუღმა რო მოექცეოდა, უკუღმა წაღმა მოექცეოდა და ივლიდა ასე უკუღმართადა, — დღე იყო ისეთი, ისეთი დღე იყო.

სურათების გალერეა

ჰმ შეიძლება ასე ეწოდოს, — სწორედ ასედაც უნდა ეწოდოს; თუმცა მოიცა, ნუ წარმოიდგენ მხატვართა ქმნილებებსა, ნურცა ფერწერულსა, ნურცა გრაფიკულსა, ქანდაკებებსაც ნუ წარმოიდგენ, ნურცა ნიმუშებსა ხელგარჯილობისა თუ სატირული სიუჟეტებისა, რკობისაგან რო ამოუხსნამთ ქართული ზღაპრებისა თუ, თუნდაც მონღოლური ზღაპრების მიხედვითა, — ეს სულერთია რაღა თქმა უნდა და აღბათ რო არც წარმოიდგენ, ოღონდ მაინც უნდა გაგაფრთხილო და აი გაფრთხილებ:

ნურც ვეება რამ დარბაზს წარმოიდგენ, თალიანი სვეტებითა თუ თალიანი ფანჯრებითა, შუქითა, მზითა, ჭალებითა და ისეთი ჭალებითა, ბნელიც რო დღესავით გამოაჩაჩახახოს, ერთნაირად რო დანახებოდეს, ერთნაირ ტკობას მოგვანიჭებდეს, როგორც-რო დღითა, ისე ღამითა: ნუ წარმოიდგენ ნურც სავარძლებსა თუ რაიმ დგამებსა, უძველესსა თუ უბრწყინვალესსა, ანთუ უახლესსა თუ უძვირფასესსა, შნოს რო მატებენ გამოფენებსა, აღავსებენ, აღამაზებენ, აღიადებენ, გვიღვივებენ წარმოსახვასა, — ნუ, ნუ, ნუ წარმოიდგენ;

თუ გინდა მაინც, უთუოდ რამე წარმოიდგინო, — წარმოიდგინე ჩვენებური, ძველებური ბოსელი და ოთახი გვერდითა, მიდგმული, მიბმული ერთიმეორესა: ბოსელი ეგრე მიწის პირადა, ოთახი ცოტა შემალღებული ხუთიოდე საფეხურითა. სახურავითაც შემალღებული, განსხვავებული სახურავითაცა, წითელი კრამიტის სახურავითა, ღვია, ჩახჩახა სახურავითა, ბოსელს წინათ რო ყავარი ეფინა, მერე შიფერი რო შენაცვლებოდა. — მოკრძალბებულიყო მაინც ისევე, წინათ თუ

როგორც მოკრძალბებულიყო, ანთუ უფრო მოკრძალბებულიყო, საქონელი რო აღარ შედიოდა, აღარც გადიოდა რაღა თქმა უნდა: ზღვეები ეგო ისევე ისევე, ბაგაც ისევე, საძროხეც ისევე, სახბორეც ისევე, სახარკამეჩეცა, სანათურიც ისევე, ბუხარიც ისევე, შერჩენილიყო სამუზეუმოდა, რაც-რო აეკრძალათ და ჩამოერთმიათ საქონელი, თუმცა ბოლო დროს ნებაც დაერთოთ, ხელახლა დაერთოთ, მაინც ასევე შემორჩებოდა... ანთუ ველარ იტევდა გალერეა ექსპონატებსა და ბოსელი შეეწირებოდა:

ჯერ ბოსელი შეეწირებოდა, რა მოკყვებოდა მერედამერე, აბა რა გითხრა, გალერეა რო ველარ იტევდა ექსპონატებსა, იმას განვაგრძობ;

ჰოდა ასეო, გალერეა ველარ იტევდა ექსპონატებსა:

გალერეადა ქმნილიყო იგი, ხუთიოდე საფეხურზე შემალღებული ოთახი იგი, ვეება ოთახი, დარბაზი ანუ, ჩვენებური, გლხური დარბაზი, წინაც ვეება აივანითა, დაბლა რიკულებით შემოვლებული, მალა ჩუქურთმებითა; შიშველი ცხადია: მზეში მზიანი, ავდარში ავდრიანი, დარში დარიანი, ქარში ქარიანი, თოვლში თოვლიანი თუ მოქარგული ლოლუებითა, ეს ზამთარშიო, გაზაფხულობით მოფენილი ყვავილთა ფარფლითა. აღსავსე ფოთლითა შემოდგომითა, ნაირფერი ფოთლით აღსავსე, — ეს ჰო წინაო, აივანზედა, ახლა შიგნითა, დარბაზში-მეთქი: წალოთი და თაროთი, კედელში ჩადგმულითა, ბუხრითა კუთხეში, უთუოდ კუთხეში, ტახტითა აგრეთვე რაღა თქმა უნდა, მოზრდილი ტახ-

ოთარ ჩაიბო
სამი მბიფი

ტითა, — ვეება რო არ გავიმესამო, —ჰო მოზრდილითა და მოხერხებულთა: სასტუმროც რო გახლდა, კილოფს თუ აპეკედი, ფარდავს თუ ხალიჩას თუ გადააფენდი, მორთავდი აგრეთვე მუთაქებითა, სასადილოცა, სუფრას თუ გამლილი, თუ გამოჰყრიდი ჯორკობესა ტახტის ქვეშიდანა, საწოლიცა, მერე საწოლიცა, წალოდან ლოგინს თუ ვადმოაწყობდი; თარო დავიდუმე, ჯამჭურჭელი იქ ეწყო ცხადია, სარჩო-სალეველი ცხადია მარანში... მარნის ხსენება აქ არც მინდოდა, თაროც ამიტომ მივაფუტეჩე; მარანი გავმართათ დარბაზის ქვეშა, რეკონსტრუქციაზე რო ლაპარაკობდნენ, ჩააპარებდნენ თვალსა მარანშიცა, — მარნის დამოშობა აღარ იქნებოდა, ბოსლისაც ვინ უწყის, ოღონდ მარნისა, მაინც რო არა, არა და არა: დატეულიყენენ უნდა ოთახში, დარბაზში ანუ, — ასე ბრძანებდა პატრონი იმისა თუ იქაობისა, ანუ მფლობელი, ოღონდ იცოდა, უძალო რო იყო ბრძანება მისი, იცოდა და გამოეცადა;

პატრონს თანდა ერქვა;

რაც ერქვა, ერქვა, — გალერეა რო მოეწყოთ იქა, იმა დარბაზში და, ექსპონატები რო აღარ ეტეოდა, იმას განვაგრძობ, —

ჯერ რო მოეწყოთ:

ეს არ არის ბრალი არავისი, არც არავის მოაფიქრდებოდა;

თუ მაინც უნდა ვინმეს დაბრალდეს, დაბრალდება ისევ თანდასა. ოღონდ მოფიქრებით არც რო იმას მოაფიქრდებოდა;

აბა როგორ მოაფიქრდებოდა?..

რო აიყარა მეზობელი და ბიძაშვილიშვილი მისი, რო აიყარა და გადაიკარგა ჯანდაბასა თუ დოზანშიო, რო თან წაიღო, რაც წაიღებოდა, და რო დააგდო, რაც დაიგდებოდა, სახლკარიც რო დააგდო და ის ორი სურათიცა, მიცვალებული დედამამისია, სახლივაცები რო შეესიენენ მერე ირგვლივ. — კიდევ კარგი რო სახლივაცები, — კარმიდამო რო დაიტაცეს, სახლი რო დაშალეს, ნაგავნუგავი რო გამოჰყარეს გზაზედა,

ის ორი სურათიც რო თან მიაყოლეს, ნაგავს მიაყოლეს თავთავიანთი ჩარჩობითა, იქიდან ამოჰქექა თანდამა, გაწმინდა, გაასუფთავა, გააკრიალა დ დაჰკიდა ბუხართანა, თავის ბუხართანა რალა თქმა უნდა; დაჰკიდა და, რო გაიშლიდა ტახტზე სუფრასა, და რო იტყოდა შესანდობარსა მიცვალებულთა, ვინც ჩვენის ხელით შენდობას ელისო, დააწვეთებდა თეთრ ყუაზე წითელ ღვინოსა და შეჰყურებდა იმ სურათებსაცა, — თავისიანებიც ჰო იქვე ეყიდა, იმათ შეჰყურებდა მომეტებული სინანულითა; და რო მოეწყო, ასე დაიწყო, ვის დააბრალებდა?.. ყველა თვითონაა თავისი მიზეზიო, რაც მოგვივა დავითაო, ყველა შენი თავითაო, ნათქვამია და თუმცა თანდა ერქვა, მაინც დავითა გამოდიოდა; ფიქრად არ მოსვლია რალა თქმა უნდა, ისე მოუვიდა, ფიქრები მერე წამოეშველა, სხვათა ფიქრები: მერე კიდევ რო აიყარნენ სხვები და სხვები მოგვარეთაგანა თუ ნათელმირონთაგანა, აიყარნენ და უტიეს სოფელსა, ანთუ საშოვარზე რო გაიფანტნენ, ანთუ ათრია წუთისოფელმა, სურათებიც თან ვერ ათრია, სურათები მიცვალებულთა, თან ვერ ათრია და თანდას მიუტანა, მაღლი ჰქენი და მიიბარე ჩემიანებიცო, ყველამ მიუტანა, ყველა შეევედრა თანდათანობითა და თანმიყოლებითა, ყველამ აღუთქვა, ყველამ აღუთქვა, არ შეგატოვებთო, აღუთქვა და არ შეასრულა, არცა ყველამა და არც რო ერთმაც არ შეასრულა;

ასე დაიწყო და ასე იზარდა;

იზარდა და იზარდა ანუ იმატა, ტალღა ტალღად რო მიედინებოდა მერეცა და მერეცა, ნარიყიფთა რო ტოვებდა სურათებსა, და ჰკრეფდა თანდაი, როგორც რო ოდესღაც ნარიყსა ჰკრეფდა ლიახვის რიყიდანა, ოდესღაცაო, რადგან ლიახვმაც მიივიწყა ნარიყო; ჰკრეფდა და ჰკიდებდა, ჰკიდებდა და ხელს უთათუნებდნენ, შენ გაიხარე და შენ იცოცხლე, დიდხანს იცოცხლე ჩვენდა ნუგეშადო, რა გვექნა რო აღარ ვიცოდით, შენ გამოგვეცხადე და შენ გვიხ-

სენიო, გვიხსენიო და მალე მოვალთო; აღარ მოვიდოდნენ რალა თქმა უნდა, ზოგი თუ მაინც მობრუნდებოდა, — ახლო წასულნი რალა თქმა უნდა, — ისევ აქვე მობრუნდებოდა. აქვე მოსტევაშდა, აქვე ქვითინებდა და ცრემლებს აფრქვევდა თანდასა მზრებზედა, ანთუ ბეჭებზედა, ანთუ წელზედა, ისე მოხრილიყო, მოღუნულიყო თანდაი;

ეს ისინიო, სულმოთად რო არ გადაიკარგნენ, მაგრამ მაინც რო აიყარნენ სოფლიდანა;

ეს კიდეე არაფერი; აიყარნენ და ძვლები რო აქ დარჩათ წინაპრებისა, სურათებიც ბარემ აქ დასტოვეს, საფლავეზე გატანილი სურათები, წინ რო მიუღღვოდა მიცვალებულთა;

ჰოდა ეს კიდეე არაფერიო, — დასაფიქრელად ისა ქცეულიყო, საქციელი იმათი, აქ ვინც რო დარჩნენ: სახლები რო ახალი აეგოთ, ძველი დაენგრიათ, ახალში აღარაფერი შეეტანათ ი ძველიდანა, ძველი სურათებიც აღარ შეეტანათ, სურათები საფლავმოვლილი, აღარც შეეტანათ, ველარც შელეოდნენ, ვერა, ვერც ეგრე ბოლომდე გაემეტებინათ ხსოვნაი მშობლებისა და მიესვენებინათ, მიეზარებინათ იმათაცა თანდასათვისა, — მიეზარებინათ და აქვე გაიხსნილებდნენ აღდგომასაცა, ჯერ სასაფლაოზე და მერე აქა, სულთფენობასაც აქ მობრანდებოდნენ, სულთფენობასა თუ ვარდფენობასა, ჯერ საფლავზედა და მერე აქა, გიორგობასაცა, მარიობასაცა, ჯერ საფლავზე და მერე აქა, უსათუოდა და აუცილებლად: შემოპყვებოდნენ კედელკედელა, ველარც მიიკვლევდნენ, ვინ ვისი იყო, ანთუ სად ეიდა, ანთუ საით გადაეტანათ. რამეთუ აღვსილიყო, — ჯერ თახზანდა გახლდა, მერე აღვსილიყო ოთხივე კედელი იატაკიდან ქერამდისა, ანთუ ჭერიდან იატაკამდისა, შეევიწროებინათ ერთიმეორეი, ჩაქვდილიყვნენ ერთმანეთშია: თანდა მიიკვლევდა მაინცა როგორმე, ვისაც რო მოჰკითხავდნენ თუ მოიკითხავდნენ, ვისაც თუ არა, — ეკიდნენ ისე, კარს გაპყუ-

რებდნენ გაწყალებული თვლებითა... თუმცა სურათებს მერე ჩამოყვები, კიდეე მომიხდება ამაზე საუბარი, ახლავიჩქარი, ისიც მოგახსენო, ასე რო აღივსო დარბაზი თანდასი, ეს იმიტომაცა, რალაც სხვაგვარი წესი რო დაიდეს ამ ბოლო დროსა: მორჩებოდნენ თუ არა წლისთავსა, სურათი მაშინვე თანდასთან მიჰქონდათ, მაშინვე, მყისვე, წუთსაც აღარ გააჩერებდნენ, — დაიდეს ასე სხვაგვარი წესი და ზნეობაც თან აპყალოდა: ვაგლახ ზნეობასა თუ ცუდმა წესმა მოიკიდა ფეხიო, თანდა ბურღულუნებდა, ბუზღუნებდა თუ ბურღულუნებდა, ყვავს შვილი მოუყვდა და ბუს მიუგდო, დიდი თავი გაქვს და შენ იტირეო, მოადენებდა ამასაცა ბუზღუნბურღულუნითა და დააჩოჩებდა ტახტსა, ხან აქეთაო და ხან იქითაო, დააჩოჩებდა და დააფხოწიალებდა, შუაში მიათრია ამ ბოლო დროსა, დარბაზის შუაში რალა თქმა უნდა, ხოლო თუ მერე საით წაველო, ამდენი აღარ გაეგებოდა, თუმცა ეს ისევ ჭკუაზე იყო, სოფელი რო შექანებულიყო, ამიტომაც არ გაეგებოდა;

ჰოდა სოფელი რო შექანებულიყო, ჭყატას გაესწრო მაინც ყველასთვისა: ისე გაესწრო, ჯერ ქელებსი სუფრა არც-რო აელაგებინათ, ჯერ რო თვით თანდაც არ მობრუნებულყო იმ ქელებიდანა, იმას უკვე იქ მიეტანა სურათი მამისა, სველ-სველი სურათი, ადგილს დაეძებდა, სად ჩამოვიდოო: პატარა ბიჭიც თან მოჰყოლოდა, თავისი ბიჭი, ბუთხუზა ბიჭი, ტიტინა ბიჭი, ისიც დაეძებდა, ლურსმანიც იმას ეკირა ხელში, ჩაქუჩიც იმას მოემარჯვებინა, მე ჩამოვიკიდებო, ეხვეწებოდა, ეტიტინებოდა და ეხვეწებოდა თავის მამასა;

ჯერ რო დადგილიც ვერ მოეძებნათ, ისე წაადგა თანდაი თავსა:

— აღარ დაიციდიო?! — გაიკვირვა თანდამა, თუმცა არაფერი რო აღარ უკვირდა, მაინც გაიკვირვა, მაინც გაიცინა და ისე გაიკვირვა, თორემ უნდა

ოთარ ჩხიძე
საში მხიშვი

მოდულშულიყო. — ხვალ ჰო ისევ საფლავზე განვალოთ?.. შევადზედაც განვალოთ. ორმოცზედა, წლისთავზედა... ხელცარიელი ჰო არ განვალოთ, ჰო დაგვირდებათ?..

— დაგვირდება და აქ არ იქნება?! — ჭყატამაც გაიკვირვა, თანდაზე უფრო მეტად გაიკვირვა, თანდაზე ბევრად მეტად გაიცინა, — დაგვიკერ თუ?!

— მე რას დაგიკერთ?! — აღარც გაიკვირვა თანდამა, აღარც გაიცინა თანდამა, ოღონდ ჯობზე რო ეწყო ხელები, შუბლიც ზედ დააყრდნო და ისეღა მიადევნა, — ცოტა ხანს კიდევ გეცქირათ თქვენვე მავ საწყალისთვისა... თუ არ დაიშლიდით, მოგებრძანებინათ მერე...

— რა შორს ეს არის?! — გაუიოლა ისევ ჭყატამა, — მოგვინდება და ვერ შემოვირბენთ?! დაგვიშლი თუ?!

— მე რას დაგიშლით?

— აბა რაღა მე ამხიორდი?!

— არ ავიხირდი, — ახლა ნიკაპი დააყრდნო ხელებსა თანდამა, — არ ავიხიორდი...

— აბა ეს რაა?!

— არაფერია... ვამბობ, არ ვიცი, რა ვთქვა და ვამბობ და ისაა, არაფერია, მეტი არაფერი, ოღონდ... დედაშენს ბანც რა ვუთხრა?!

— იმას ნეტა ვინ რასა ჰკითხავს?!

— რო წამომძახა, — შეახსენა თანდამა, — რო მომატირა, სუფრას რო მოვატანე, ახლა, ქელეზზედა: სად მოდიხარო, რას მოდიხარო, ი კაცი გამგლიჯეს და გამაცილესო, ახლა ე სურათი შენ უნდა წამართვაო, ჰა?.. რო მომატირა და მომატირა, რო წამოველ და ეგრევე მომძახოდა, რა პასუხი გმეცე, ჰა?!

— რა პასუხი უნდა გასცე?!

— რა პასუხი გავცე-მეთქი, მეც მაგას არ გეკითხები!..

— პასუხი არა და!..

— რო მომძახოდა?!

— მოგძახოდა და მოგძახოდა... კიდევ მოგძახის?!

— მომეჭრება და თავზე დამანგრევეს კარსა და ბანსა,

— ჰა, ჰა, ჰა, ჰა... — ჩაბვირდა ჭყა-

ტაი, თითქოს რო კირი სხვის კარსა ყოფილიყოს, მტრის კარსა ყოფილიყოს, — ბუზსაც არ ავიფრენს... ოცი წელია, ხმაც არ გაუცია, თუ მიაწყველიდა და ეგ იყო და ეგა... ახლა სურათს გამოუდგება?!

— გამშრალიყო მაინცა, — უკანასკნელი ძაღლონდა მოიკრიფა თანდამა, — ან ე სურათი გამშრალიყო.. ან ი მიწა გამშრალიყო!..

— გაშრება, — დაამედა ჭყატამა უყოყმანოდა და უეჭველადა, — შენ დარდი ნუ გაქვს, ყველაფერი გაშრება, ყველაფერი გახმება. — დაამედა და მოსძებნა ადგილიცა ამასობაში, ანთუ დასწია სხვა სურათები, მიატყუმა ერთიმეორეზე, ანთუ აურია, აურია რაღა თქმა უნდა, სხვისი ქალი სხვა კაცს მიუგვარა, სხვისი კაცი სხვა ქალს მიუბოჩა, ასე აურია, ასე უპოვა მამასა ადგილი, და ბავაბუღი რო აუტეხა ჩაქუჩასა ლურსმანზედა, თავისი ბიჭი აპოტნიდა კალთასა: მეეო, რა, მეეო, მამი!.. აპოტნიდა და როდი ესმოდა, ჭყატასა ცხადია, ერთი კეტი თუ შეასმენდა რამესა, სხვა ვერაფერი.

მერე დედაშენს რაღას უბირებო, თანდამა ჰკითხა, ბედსშერიგებულმა რაღა თქმა უნდა, უარესიც რო აღარ გაუკვირდებოდა, არც რო უარესს აუხიორდებოდა:

გულზე დაგვიდებ მამაჩემსაო, გაიღრიჯა ჭყატაი, ნიკაპი გაღრიჯა და გაგრიხა ტუჩები:

და უცებ ბიჭსაც რაღაცა მოაფიქრდა, მოაფიქრდა და მაშინვე იკითხა:

— შენა, მამი?! — იკითხა ისე, აი მეც ჰო გაგახსენეო, იკითხა ისე და შეინათა კრიალა თვალები, — შენ საღლა დაგვიდოთ, მამი?!

და ერთ წუთს ჭყატა თითქოს ვერას მიჰხვდა, თითქოს გაბოცდა, თვალები აერია და თანდას ჯობი აებლანდა თვალეში, — ჯობი აებლანდა და მაშინღა გამოსცრა კბილებში:

— ე რა თქვი ბიჭო?! ჯერ მიწას არ ააცილებიხარ, ეგ უნდა გაბედო?! — გამოსცრა და გამოფარჩხა თითები, ჯო-

ხი რო უნდა გამოეგლიჯა თანდასათვისა;

იმარჯვა თანდამა, შემოტრიალდა ჯოხიანადა, შემოტრიალდა და ისე დაებჯინა, არ დაანებებდა, ან არა და, თან გადაჰყვებოდა ი ჯოხსა...

...აი ასეთი გალერეა წარმოიდგინე, გალერეა სურათებისა, დაკრძალვისათვის გადიდებული სურათებისა, ექსპონატები რო ვერ დაუტევია, რეკონსტრუქცია რო გადაწყვეტილა; მანამდე ტახტი დგას ისევე შუაში და: ხან საწოლია დარბაზი იგი, ხან მისაღებია სტუმართა, სამღერო ნარდისა თუ ჰადრაკისა, სამასლაათოა, საბჭობელია, ხან სასადილოა, როგორც რო იყო, ისევე ისეა,

ისევე სადა, ისევე მარტივი დეკორაცია ჩვენი ცხოვრებისა, ვინ უწყის როდის რო შეუქმნია კვიან სცენოგრაფსა, კვიანსა თუ უკვიანესსა, რომლის სახელი ჭერაც არ ვიცით, არც გამოვირკვევით; აქ დასვენებენ ჩემს ცხედარსაცაო, თანდას ნათქვამია, აქედანვე გაასვენებენო, ისევე თანდასია; ხოლო მანამდე, რო დგას ისევე, თანდაც ისევე რო მიუჭდება, პურის ყუაზეც დააწვევთებს ისევე ღვინოსა და მიდის, მირაკრაკებს ნუზლი საიქიოსი, იქ მირაკრაკებს, ოღონდ აქ თითქოს ეს სურათები ნერწყვსა ყლაპავენო, —

აი ასეთი გალერეა წარმოიდგინე.

მონოლოგი შეთასი

შემთვრებმა თუ არა ცოტასა შეთეი, მონოლოგისად მოიმართება, მოიმართება და წარმოსთქვამს კიდევაცა, წარმოსთქვამს ისე, მსახიობი რო გეგონება, რო მოიხიბლებიან „გაუცხოების“ თეორეტიკოსებიცა, მაგრამ არაა მსახიობი შეთეი, „გაუცხოებისა“ არაფერი იცის; რაც რო მოადგება ენაზე, წარმოსთქვამს, წარმოსთქვამს წრფელადა, დაუფიქრებლად, ღრმა დამწრნებითაც წარმოსთქვამს ცხადია. ცოტას თუ შეთვრება რალა თქმა უნდა, ესაა შეთეი და მეტი არაფერი; იმეორებენ შეთეს ნათქვამსა, იმეორებენ და ისე ვერა, შეთესა სთხოვენ, გაიმეორეო, შეთე არაფერს გაიმეორებს, არ ახსოვს არაფერი და ვერც გაიმეორებს, შეთე ისაა, რაც იმწუთსა, მეორე წუთსა სულ სხვაგვარია, — ერთწუთს აი ასეთი გახლდა...

ბარემ მოვეყვები თავით ბოლომდისა:

თავს ასწევს ძალდი, ბებერი ძალდი, თავის აწვევის თავიც რო არა აქვს, ასწევს ტანჯვითა, წამებით ასწევს, წაიწყმუტუნებს, წაიკნაველებს, წაიზმუტუნებს და დაუვარდება თავი ისევე. ისევე ეცდება ასწიოს თავი, ეცდება ადგეს, ეცეს ჰიშკარსა, ეზო აიკლოს, ღობეს გადაევლოს, ცეცხლი დაანთოს შუკაშია, ეცდება და ვერას ეცდება, ვერას იღონებს,

ვერას გააწყობს, თითქოს ოხვრალა აღმოხდება, მოიბღუნდება უარესადა, აკანკალდება, აკანკალდება, ხმა ამოჰყვება ილიგვასავანი, თითქოსა ქეითინებს გულჩათუთქვითაო; ეს მაშინაო, ჰიშკარს შეთე რო მოადგება, რო შემოაღებს კუტიკარსაცა, შემოაღებს და ჩადგება ისე, ძალდი თუ მეცა, თავს ვუშველოო, ჩადგება ასე და ისევე ჩადგება, მხარი რო ჩასთრევს, ცალი მხარი, ალბათ თუ სავსე თულუხისაგანა, თუმცა იმხელაა, შეთეი ცხადია. იმ ღონისაა, დედაცხვარსაც რო ამოიჩლიავებს და მხრების ლარი არ გაეზრება, მაგრამ და რაო, ახლა ასეა, დაუძალავს სავსე თულუხსა, სველ-სველ თულუხსა, ალბათ ღვინო რო ჩააჩქაფუნეს, ალბათ შეთემ რო ჩააჩქაფუნა, — ალბათაო და რალა თქმა უნდა, შეთე შეთეა და იქმს შეთურსაო, ანთუ შეთე შეთე გახლავთო, სხვა დანარჩენს აღარც დასძენენ; არც დასძენენ და ჩქარობს შეთეცა: მასპინძელოო, იძახის შეთეი, თითქოს მართლაც რო შეშინებულაო;

— ბატონო!.. — ქალი ეხმაურება, ეხმაურება აჩქარებითა, სხვა რო ჰგონია და

ოთარ ჩხიძე
სამი მხრული

არა შეთვი, ალბათ შეთეს რო ხმა გამო-
უცვლია, მართლაც და მართლაც სხვა
ვეგონოო, თუ მიცნეს ეგებ არ გამოშხე-
დონო; ჰოდა ასეო, ეხმაურება აჩქა-
რებითა ქალი ცხადია, ეხმაურება და მი-
ეშურება, იცნობს და შედრკება, ჩაახვე-
ლებს თუ რალაცას იტყვის, რალაცა ავსა,
შეთეს გული რო ჩაეჩქიბიტება, უფროც
მოიხრება, ცალკე გულისგანა, ცალკე
ისევ თულუხისგანაო, მაგრამ არ დაი-
ხვეს მაინცა უკანა, არა, ცხადია, არა და
არა, უკან დახევაც არ იცის შეთემა;

— ძალღმა არ დამფლითოს ძალუაჩემო!
— ივედრება შეთვი და თან ისეა,
გავარდებო, ზედ მიიხეთქავს კუტიკარ-
საო, ძალლი კუტიკარს მიაწყდებო, კუ-
ტიკარს ჩაჰკებჩს, ვითომც ბარძაყში
ჩაჰფრენიაო, შეთესა ცხადია, — მართ-
ლაც ბარძაყზეც მოისევებს ხელსა;

— ესაა ბიჭო შენი დამფლეთი?! —
ქალი იფშხალემა ისე, იმგვარად, ნეტა-
ვი შეეძლოს და მართლა დაგფლითოსო;

— აბა რო მიღრენს?! — თითქოს რო
მართლაცა ეჭვობს შეთვიო, ეს თით-
ქოსაო, ოღონდ ხელს მაინც კიდევ მო-
ისვამს წელსა თუ ბარძაყზე, ემანდ რო
მართლაც არამ დამფლითოს, ე ქალი ისე
იმანჭებო, ისე ნატრულობს ჩემს დაფ-
ლეთასაო;

— ალბათ იცის, რო რა შვილიცა ხარ,
— მიუგებს ქალი თუ აუხსნის ქალი,
ვითომ ასე უბრალოდა, შეთეს მაინც
სხვაც ეჩვენება, მოღუშულ თვალთაგან
რო ეონავს თითქოსა, ეჩვენება და არად
ჩაავდებს, თვალიც დაგიდგეს და თანაც
გადაყოლიხარო;

— რა ვარ ისეთი ძალუაჩემო, განა
ვითომ რა დამიშავებია?! — უკვირს
შეთესა, ალაღად უკვირს, თანაც შემო-
ბედავს ძლივძლივობისასა, შემოდის ისე,
ისევე წახრითა, რა არის რო თულუხმა
ჩამთრია, ისე სავსეა, ვერც რო ვერე-
ვიო;

— კაცი არ მოგიკლავს, — ემანჭება
ქალი;

— ეი!.. შენ ისე ამბობო...

— არ მოგიკლავს, — თავს არაცრა-
ცებს ქალი, — არც გაგიტყავებია, არც

შეგიწვამს, არც შეგისანსლავს;

— ეი, ეი!.. რას ამბობო, რასა?

— არც თუ ჭკრები მოგიმტვრევია, —
სისინებს ქალი, — არც ხატები ვაგი-
ძარცვია;

— ე რალა მოიგონე?!

— არაფერი ისეთი, — ამშვიდებს
ქალი, აღარცა სისინებს და აღარცა მან-
ჭავს სახესა, — მაგრამ სულ ესაა, სხვა
დანაშაული აღარ არი ამ ქვეყანაზე?..

— შერე მე რაო?! — უკვირს შეთე-
სა, უკვირს და ცოტაც შეხალვათდება,
ასეცაო და ისეცაო, რო დადგამს თუ-
ლუხსა, მარანთან დადგამს, ანთუ კიბეს-
თანა, რო იყრება, უხვევს კიბეი, ამსვლე-
ლი ავა აივანზედა, ჩამსვლელი მარანში
ამოჰყოფს თავსა; აივანი ისე ვახსენე,
იქვე როა და შერე იქ კაციც რო გად-
მოდგება, არც ეკითხება აივანი შეთესა,
არც დაუნახავს, ვერც დაინახავს, რად-
გან თვალეი მარანში მიუბრბის; არც რო
ამისი განაწყენება უნდა, ქალისა ცხა-
დია? თვითონვე აუტყდა და რა მოუხერ-
ხოს?! — შერე მე რაო?! — ისევ იმეო-
რებს, როგორც რო კრავი მამა ამბრამი-
სა, თვალეიეც თითქოს კრავისა მოუ-
ჩანს, ხმაიცა თითქოსა, სახეც კრავისა
გამომბნიაო;

— ე ძალღსა ჰკითხე, — თავს იქნევს
ქალი ძალღსაყენა რალა თქმა უნდა, —
თავი არა აქვს და მაინც გიღრენს.

— ძალღსად მაგდებ ძალუაჩემო?!

— ოხრავს შეთვი.

— მაგან უკეთ იცის...

— ვაი შენ ჩემო თავო!.. — ცენისის
შეთვი და ცოტა კბილსაც გააწყაპუნებს,
სახვეწური რო არა მჭონდეს, მე ვიცი
რასაც მოგიგებდიო, ცოტა კბილსაც
გააწყაპუნებს და ცოტა შიშიც წამოეგზ-
ნება, რაო და, ემანდ არ მიმიხვდესო ე
კაპუეტი დედაკაციო;

— მაგან უკეთ იცის, — ქალი ისევ
გაიმეორებს, რა არი რო არ დაშაცადეო,
— ფეხს არ გადაადგამ, რო არ დაშა-
ვიო, მაგან უკეთ იცის, აქაც ისე არ შე-
მოსულხარ, დანაშაული რო არ გედოს
გულში, მაგან უკეთ იცის, ისე არ ვახ-
ვალ, რო არ მაწყენინო, რო არ მომყ-

ლავ რა, სხვა არაფერია დანაშაული?!

ჩაფიქრდება შეთეი, ჩაფიქრდება და ჩაფიქრდება, ანთუ ვითომ ჩაფიქრდებაო, ამა მამ რაო, ფიქრისა რა იცის ვითომა შეთემა, — დაეწოდება უცება თულუსსა, უნდა, აიტაცოს და ვერ აიტაცებს, არ აფიწყდება, ასწევს ძლივასა, თანაც აყვირდება:

— არ მინდა არაფერი!.. თქვენი არაფერი მინდა!.. თქვენ არ გინდოვართ და არც მე მინდისხართ, არ მინდისხართ, აღარ მინდისხართ, აი აპაა, მომიგლეჯიხართ გულიდანა, — მოიბღღენის გულსა და გასტყორცნის შორსა, სულსაც შეუბერავს და მიაფურთხებს კიდევაცა, — აპაა და მომიგლეჯიხართ; მძიმე იყოს ჩემი ფეხი ამ მიდამოზედა!.. — აყვირდება და რო ასწევს ძლივასა, უნდა, მაშინვე რო ჩამოადგმევიონ, ინანონ. ჰკითხონ, მაინც ისეთი რა გინდოდაო, უნდა, მაგრამ ვინ ეკითხება?

— მძიმე იყოს, მძიმე იყოს!.. — ბანს მისცემს ქალი, ფეხთ გაიყრას და აღის კიბეზედა წინდებიანი.

ის აღის და კაციც გადმოდგება აივანზედა,

რა უნდა შეთესა, რა აყავყავდბსო, იკითხავს კაცი, ისე უბრალოდა, რო არც რო უკვირს შეთეს ყავყავიო, არც რო არაფრად არ ჩაავდებსო;

ქალი მხოლოდ დაიფშხალდება, მძიმე იყოსო, ჰო მიაძახა, მორჩა და გათავდა; შეთე უფრო აყავყავდება, ქომავს იგრძნობს და აყავყავდება:

— რა მინდა და არც არაფერი, თქვენი არაფერი მინდა!.. მინდოდა და აღარ მინდა, აღარც მინდა და აღარც მენდომება, ამისი არა, არ მინდა, არ მინდა, არაფერი მინდა!.. შენ მაინც ჩემი ხარ და შენ მაინც გეტყვი ბიძაჩემო: ორიოდ ჭიქა ღვინო დამიკლდა, მოყვრებში მივიღე და ღვინო დამიკლდა, ეგება ამით შემივისონ-მეთქი, ამა ასე ჰო არ ვაპანუყალემა-მეთქი, სირცხვილია-მეთქი. სახლიაკეები, გამიგებენ-მეთქი; საქმეში ხარ, ვინ რას გავიგებს?! აღარც მოკეთებაო, აღარც ნათელმირონობაო, აღარცაო და მეზობლობაო, ფააფუუუუ...

მორჩა ყველაფერი!.. ამაზე ამა ვინ ილაპარაკებდა, აი, აი, აი რა აკლია!..

— შეაჰყამპალეებს თულუსსა შეთეი, თულუსიცი ისე შეეპასუხება, არი ჭიქაო რო არ მავლიაო, — ჰა, ამა ვინ ილაპარაკებდა?! ჰაი დედასა!..

კაცი იღიმის, ისე, იმგვარადა, თავის ფიქრებს თუ ჩაჰღიმისო, არც არა ესმის თითქოს შეთესიო, მაინც რო იტყვის, იმისთვის იტყვის:

— გამოუტა ქალო, გაავსოს კიდეცა და ჩაჰყურტოს კიდეცა, იმდენი გამოუტა.

ბრძანებს კაცი და ეტყობა, ქალი რო ეურჩება, ატუტუნდება ისე, იმგვარადა, სიტყვები რო არ გაიგონება. ოღონდ ტუჩები ეგრიხება ისე, წვევლაკრულვა რო ამოიკითხება, შეთესი ცხაღია, — სხვა არაფერი ამოიკითხება:

შეთეს ეღიმება, გულში ეღიმება და ბუსხავს ტუჩებსა, გაეფარჩება უღვაშებიცა, ვითომ და რაო, ნაწყენიცა ვარო;

კაცი შებრუნდება:

ქალი მარანში ჩაფლატუნდება:

შეთე ჩაცუქტდება თავის თულუსთანა;

ქალი ააწვდის სავსე საღვინესა, შროშულ საღვინესა, ვიწროტუჩიანსა; ძაბრიც რო არ უნდა, რო ჩარაკრავდება თულუსშია ისე, წვეთიც არ ასხლტება, თანაც ისე ჩარაკრავდება, ისე, იმგვარადა, ჭიქა რაო, ბოთლი რაო, ქილა რაო, რალაც მეტი უნდა აკლდესო, — ჩარაკრავდება და ჩარაკრავდება, მთელი საღვინე ჩარაკრავდება; გაუკვირდება თითქოსა შეთესა, ანთუ მართლა გაუკვირდებაო, იტყობა ზვრელში თულუსისა, ხან ამ თვალითა, ხან იმ თვალითა. შეაჰყამპალეებს ხანაცა ისე, ჰო არ გასდის თუ რა დაემართაო, ქალსაც ვაჰხედავს გამომცდელადა, ნეტა რასა ფიქრობს, რას მიპირებსო: ქალი ტუტუნებს ისევ ისევე, ისევე გამოაქვს, ზედ რო არც უყურებს, ისევე მიაწვდის, ტუტუნსაც უმატებს, ტუჩის გრეხასაცა, რო

მთარ ჩხიმი

სამი მძიუდი

მირაკრავებს ღვინო იხევე, რო ჩაი-
ლება ისევე ისევე მეორედაცა და მესა-
მედაცა, მეოთხედაცა და მეხუთედაცა,
— მეხუთედაცაო და მაშინ ქალი ისე
შეჰყვირებს, თითქოს რაო და თავს და-
ესხნენო:

— გამოიხედე შე ბედოვლათო, რა
ამბავშია ე ჯანდასაწყვეი!..

გამოიხედავს კაციცა მაშინვე, რა ამ-
ბავშიაო, იკითხავს კაცი;

— აღარ ივსება ე პატრონმკვდარი!..

— შესძახის ქალი და არცა აქვს იმე-
დი, რო გამოესარჩლება, საკუთარი კა-
ცი რო გამოესარჩლება, სახლსაც რო
უნგრევდნენ:

— ძირი გავარდა?! — იკითხავს კაცი
და ქუტავს ცალ თვალსა;

— არა, ბიძაჩემო, ძირი არა და!.. —
დაააწყრებს შეთეი, ქალი ვინ იცის თუ
რას მიუგებსო:

— მაშ გაივსება, დაუმატე და გაივ-
სება. — ურჩევს კაცი არხეინდა;

— რას ამბობ კაცო, ხუთი საღვინე
ჩაიკალა!.. — აუწყებს ქალი და ისე
აუწყებს, იცის, მაინც რო არ გაიკვირ-
ვებსო:

— რამდენიანია მერე საღვინეი?.. —
ისევე იკითხავს კაცი;

— სამი აღარ იქნება?! — იმედი მიე-
ცემა თითქოსა ქალსაო;

— ე თულუხი რამდენია?..

— ოციანია, ოც ლიტრიანია, — ხე-
ლების გაშლით აუწყებს შეთეი, ვითომ
და აქ არაფერიო:

— სამი ხუთიანი ოცს როგორ იზამს
შე ვი ქალო!.. — აუხსნის კაცი დამ-
შვიდებითა, — ჯერ ესაო და, რას ითვ-
ლი, რო ითვლი, მერევაო და, თვლაც
თუ არ იცი, ეგ ჰო კიდევ უარესიო:

— რას ამბობ კაცო?!

— გაუვსე!.. გაუვსე!.. — მეორე
თვალსაც მოქუტავს კაცი და ეგრე გაბ-
რუნდება, სახე რო უღიმის თუ გაჰნათე-
ნია თვალმოკუტულსაცა:

ქალი ისევე ატუტუნდება, კრულავს
შეთესაცა და თავის კაცსაცა, — ტუჩებს
ჰო გრიხავს, ააყოლებს კბილთა კაპუნ-
საცა: შეთე აქეზებს, ბარემა თქვიო, ჰო

ვიცი, რო კარგს არას ამბობ, თქვიი ბა-
რემა, თორემ ეგრე უფრო მაშინებ,
სიტყვისა ისე არ შეშინიანო: შეთე აქე-
ზებს და თუ აპყვება აღბათა ქალიცა,
რო გამოამტვრევს სიტყვებსა კბილებში,
გამომტვრევს და გამოლენჯავს, ისე,
იმგვარადა, მკაფიოდ ისევე რო არ გი-
გონება, ოღონდ უფრო მწარედ დაუფ-
ლის შეთესა მუცელში, სწორედაც მუ-
ცელში თუ აღბათ მუცელშიო, ორივე
ხელს რო წაივლებს მუცელზედა, წაივ-
ლებს და მოიღუნება, მოიგრიხება, მოი-
კუნტება, თითქოს ეგაა და ეგრე დარ-
ჩებაო, მაგრამ გაიშლება ნელნელით-
თა, ჩაიკუნტება და ისევე გაიშლება; აი-
მართება, აიწვევა, აიჭიმება და შეხტება,
კიდევ შეხტება, შეხტება და შეხტება:
თითქოს ლახტიაო, ლახტს უშენენო, კან-
კებს უჭრელებენ, უთქვეფენ მუხლებ-
საო, უტყალაშუნებენ ბეჭებზედაცაო,
ხან აიცილებს და თუ აიცილებს, მაშინ
თვალეზი გაუბრწყინდებაო, ისევე ჩაუჭ-
რება თუ მოიღუშება, იაევე და ისევე გა-
უბრწყინდებაო, — ეს უფრო მაშინა,
რო გადმოუვა ღვინოი თულუხსა, საღ-
ვინეშიაც რო ჩარჩება ბლომდა, ქალი
რო ეტყვის, ეგ შენვე ჩაიციტლეო და
რო მოიყუდებს შეთეი საღვინესა: სა-
ხელურში რო ოთხ თითს გაუყრის,
ცერს რო მოძაგრავს თითებამდისა,
საღვინის მუცელს რო იდაყვზე გაიდებს
და ასწევს ეგრე, ასწევს იდაყვითა, გა-
ულებს პირსა და ჩაითქრიალებს, ნელა
არ ჩასცლის, როგორც თულუხშია, ჩა-
ითქრიალებს, ჩაიხრიალებს, ჩაიბუყ-
ბუყვებს;

— ქეძავად ჩაგესხას, — მისძახის
ქალი და ქოქოლას აყრის ცალი ხელი-
თა მიაყრის მერე ორი ხელითაცა, ოღ-
ონდ ეს მაშინა, შეთე რო გავა, გაალა-
ჩებს კარიბჭიდანა თულუხიანადა რალა
თქმა უნდა, პირთამდე სავსე თულუხი-
ანადა, გაალაჩებს უფრო მსუბუქადა,
უფრო გაშლილი, წელში გაშლილი, ვიდ-
რე მაშინა, რო შემოდიოდა, ვითომ
ძალიააც რო ეშინოდა; ძალიც რო
ისე ღრინავდა, ვერც რო ღრინავდა, თა-
ვიც ვერ აელო. თავის აწვეის თავიც

არა ჰქონდა, — ეს მერე-მეთქი, ხოლო მანამდე, მუცელში ჩაიცილის შეთეი საღვინესა, ეგრევე ჩამოისვამს მოღუნულ მკლავსა, საღვინიანადა, ტუჩპირზედა და ყელსა და გულზედა, ჩამოისვამს და ჩამოჰყვება საღვინეცა რაკარუკითა, არც ატკენს თითქოსა თუ ეამება თითქოს კიდევაც, ანთუ არც თუ არად ჩააგდებს, ამოისუნთქებს და ჩაისუნთქებს, აუვა და დაუვა მკერდი, აუვა და დაუვა, შებარბაცდება ირგვლივ თითქოს ყველა სულიერი, მთლად ჰაერი რო ამას მოუნდება, ხოლო ეს თითქოს არაფერიც, საღვინეს გაიწვდის უფრო თამამადა, სიტყვასაც გაისვრის უფრო თამამადა, ვითომ მადლობის მაგიერიო:

— ჩამესხას ქეძაფადა, ერთიც გამაიტა!..

— ჩავისკდეს მუცელი.. — მიაწყევლის ქალი კიდევაც;

— ჩამისკდეს მუცელი, ერთიც გამაიტა!..

— გაგიწყრეს გამჩენი!..

— გამიწყრეს... გამაიტა!..

— აღარ მომწყვდები და აღარ მომშორდები?! — უკვირს ქალსა, სხვა რა ილონოს, ვერ გაუგია, კაცს თუ მოიხმობს უარესია, არ მოიხმოს და უარესია, რა წყალს მიეცეს, ვეღარ მიმხვდარა;

— მოგწყვდები კიდევაც და მოგშორდები კიდევაც, — ყაბულდება შეთეი, უცება ყაბულდება, ჯიბულებში იტაცებს ხელებსა, თულუხის საცობს ამოიღებს, შეათამაშებს;

— მადლობა ღმერთსა!.. — ზეცა, აჰხედავს და ხელებს აღაპყრობს ქალი;

— აბა რა გეგონა, — შეთებუა შეთეი, საცობს დაუტობს, გაჭედავს საცობსა, აიღებს თულუხსა, ისე აიღებს, თითქოს დაუტალეს და ცარიელს ატანენო.—განა აქ გავიჯეჯილებდი რო!.. განა ეგრე აბეზარი ვარ?! მოვედი, მივდივარ, მეტი რაო, მიწა ჰო არ ამიკრავს ფეხებზედა?! რად გეჭავრები, ვერ გამიგია, ეგრე რადა მწყევლი, ეგრე... ეგრე... ეგრე ჯანდაბურადა, ჯიგარი აი ახლაც რო მიწვის?! რა დაგიშავე ძალუაჩემო?!

— მეტი რა უნდა დამიშავო ნეტა-

ვი!.. — მიუგდებს ქალი თავმობეზრებულად, მიღიხარ და წადი ბარემო;

მაგრამ შეთე იმის შეთეა, მუცელში ღვინო რო ჩააქცია, მონოლოგი უნდა წარმოსთქვას:

— დანაშაულს ამას ეძახი?! — იტაცებს შეთეი თულუხსა, იტაცებს და შეათამაშებს ორივე ხელითა, — ამას ეძახი, დავიჯერო, ამას ეძახი?! დავიჯერო ამაზე ამბობ?! ეს რაა შენთვისა ძალუაჩემო?! შენ ჰო წვეთსაც არ გაიკარებ და ი ბიძაჩემის ამბავი რო ვიცი, ეს ჰო ყლაპია და ყლუბი აღარა იმისთვისა; დავიჯერო ერთ ყლაპს მამადლი?! არ დავიჯერებ, არ დავიჯერებ, ჯვარზეც გამაყრან, არ დავიჯერებ!.. ესაა, რო ენა მწარე გაქვს, ენა გისწრებს და სხვა ხარ და ენა სხვად გამოგაჩენს, ესაა, ესა, მეტი არაფერი, სხვას ამბობ და გულში სხვა გიდევს, მწარეს ამბობ და თბილი გაქვს გული, ვიცი, ეს ვიცი, თორემ განა აქ ფეხს შემოვდგამდი?! არა, რო იცოდე, შენც რო იცოდე, სიყმესა ვფიცავ, ფეხს არ შემოვდგამდი!.. გული რო არა, გული, გული, გული რო არა!.. გული გაქვს ისეთი, ღამე ცაზე რო გამოჰკიდო, გაანათებს აქაობასა, მთლად აქაობასა, ლიახვ ვაღმა და ლიახვ გამოღმა, ფრონეებსაც გადაანათებს, ენერგეტიკულ კრიზისს გადაწვევებთ ჩვენში ისე, რო, არავინაც რო არაა გაიგებს; აბა!.. მაგ უშქმა გამომწია, მაგ სითბომ გამომწია, თორემ აქეთ რა მომიყვანდა, რა მაკლია რო?.. სახლიკაცობა მე არ მაკლია, სოფლის სიყვარული მე არ მაკლია, თვალში ჩაუვარდე, თითს არ ამოისვამს არც დიდი და არც პატარაი, არც კაცი და არც ქალი, ძალდი არ დამყუფს ძალუაჩემო, ძალდი არ დამყუფეს; ერთი ესაა, რო გადამეკიდა, ეგეც აღბათ ენას თუ აყვავ; რას იზამ!.. არც კაცი ვარგა უმტეროო, ნათქვამია და ისეც ძალდი გმტრობდეს, კაცის მტრობასა, ისა სჯობიან, მე ასე მითქვამს, შენ თუ გინდა, ნუ დამიჯერებ, ოღონდ ეს ჰო მინცა გჯერა, ამ ღვინოს არავინ რო და-

მამადლის? მიტხარი, ჰო გჯერა?.. გჯერა ცხადია!.. ეს რაა, რაა ძალუაჩემო, სხვები ქვევრსაც ამომიღებენ, ჰო გჯერა?.. გჯერა!.. ჰურად კაცს ლეონოს ნეტავინ დაუჭერს, ანთუ ნეტავინ ვინ რას დაუჭერს, ჰურადმა კაცმა გულადსა ათი გაფრენით აჯობაო, ჰო გავიგონია; ჰოდა აი რო გავიგონია, მე სწორედ ისა ვარ, ათი გაფრენა მე ვარ სწორედ და მე არ უნდა გამიმეტო ძალუაჩემო; ჰო იცი, რო რა მწარე ენა გაქვს, შიგნეულს გამოსწვამ ადამიანსა ერთი სიტყვითაცა, ერთითა, ერთითა, ერთად-ერთითა, თუ გინდა, გამობღღენი, გამოაცლი, არც დანა გჭირდება, არც სამართებელი, არც რო დაიყვირებ, ევეეე... ერთს წაიტუტუნებ და გააქრობ კაცსა; ანათე გულთა რამდენიც გინდა, ენით თუ მოკლაგ, თუ დახოცავ, ვილას გინდა რო გაუნათო ძალუაჩემო, ვილასა ჰა?.. მე არაფერი, არაფერი, შენი წყევლა ჩემთვის ლოცვაა: ამხელა ვარ და შენითა ვარ, შენი ლოცვითა, მაგრამ მაინცა, შენს ღმერთს მაინც რა პასუხს გასცემ, ერთიცა ვნახოთ და რო ამიხდეს შენი სიტყვები?.. დაფიქრდი აბა!.. ევეეე... ტყუილხარ, მაგრამ ეგაა, რო გული გაქვს ნათელი, ისეთი ნათელი, ცაზე რო დაჰკიდო... ჰო გითხარი?.. აბა ვისა აქვს ეგრეთი გული?! ევეეე... კარგად ბრძანდებოდე!.. მაგ გულათ იხარე, მაგ ენით არა, მაგ გულით იხარე; კაი დალოცვაა, მე და ჩემმა ღმერთმა, შენც ეგრე დამლოცე და მადლობელი ვიქნები; კარგად შეყოლე, კარგად დამირჩი, კარგად დამიხვდი, კარგად გამისტუმრე, ასე გამისტუმრე, ასე!.. წავალ ახლა და მოყვრებს გავახარებ: მივიტან, დამხვდებიან, ქულსა ვკრავთ ჰერსა, ვილხენთ, ვიმღერებთ, დავივიწყებთ დარდასა და ვარამსა, შენც ვადღეგრძელებთ, ქვეყანას ვადღეგრძელებთ, შენც გენაცვალებით, ქვეყანასაც ვენაცვალებით; ასე არა სჯობიან?.. რაღა თქმა უნდა!.. ან რას გეკითხები, ანთუ ნეტავი რა პასუხს ველი, გარეთ უნდა იყოს ეს სულკურთხეული, გარეთ უნდა იყოს და ჩემს ზელო უნდა იყოს, მერე მე ვიცი და

ამანაც იცის!.. აბა ის რაა, რო ვადაჰფაფერიხარ, გამოგამწყვდევია ბნელაში და ვადაჰფაფერიხარ, სამართალია?.. რა სამართალია!.. ლეონო იმისაა, რო დაილიოს, უნდა დაილიოს, ვინც ვემო იცის, იმან დალიოს, იმისაა! აი სამართალი!.. აი მე რა ვიცი!.. შენ კიდევ ამბობ, წუთით არ გავა, არ დააშავოო; მე დავაშავებ? ვინც ეს იცის, სამართალი ვინც იცის, ის დააშავებს?! არა, არა, ძალუაჩემო, არ დაიჭერო ძალუაჩემო, სამართალი სამართალია, სხვა არაფერი არ დაიჭერო!.. კარგად დამირჩი ძალუაჩემო! თუმცა მოიცა ამასაც ვიკითხავ: ბიძაჩემიც ჰო ვემოზე ყლაპავს, არ ენანება მაინცა ჰო ჰხედავ, შენ რო არცა ჰყლაპავ და არცა ჰწრუტავ, რად გენანება, რაღა წუწუტაქობ, აბა რას იტყვი?.. ვერაფერს იტყვი, მორჩა!.. შენი ენა რო შენი ენაა, ღუმს თვით ეგეცა. ღუმსს მე მართალი ვარ, მორჩა და გათავდა!

— მაგ სიმართლით იარე!.. — ქალი შიყრის ქოქოლასა, ორივე ზელით ახლალა შიყრის;

— აკი დავდივარ... — თანხმდება შეთეი, მიიხუტებს თულუხსა გულზედა და გადის ეგრე ჩახუტებულ.

აი ესაა, ეს ერთი მონოლოგი შეთესი, სხვები სხვაგვარია, სულ სხვაგვარია, ზოგზოგი კიდევაც ჩაუწერიათ, ტრაგიკულია ზოგი, ზოგი კომიკური, ჩართავენ ხოლმე კლუბში ყმაწვილები, ხან მთელ უბანსაც რო გააწვდენენ, ხმას აუწვდენ იმოდონადა, ხმას აუწვდენ და აცინებენ, ვისაც თუ სადაც თუ მისწვდებიან, აცინებენ მაინც უთუოდა, თუნდაც ტრაგიკულს ამბობდეს შეთეი; ოღონდ ეს მაინც სულ სხვა რამეა, ეს ჩანაწერი და გამეორებული, ხოლო ის სხვაა, თვითონ რო წარმოსთქვამს, სხვა არის და განუმეორებელი... უნდა მოვიწვიო თეორეტიკოსები „გაუცხოებისა“, პრაქტიკოსებიც უნდა მოვიწვიო; შემეძლო მანდაც ჩამომეყვანა, მაგრამ მანდ ეს არ ივარგებდა, — ადგილმა იცის ადგილისაო, — მანდ სხვა შეთეა, სხვაგვარია და მიუსადაგებელი, აი ჩამოვალ და იმასაც მიგასწავლი.

**გაფრთხილება ანუ სცენარი სატელევიზიო
გადაცემისათვის**

1. ტიტრი — „მეოცე საუკუნე“

დრო,
დრო ცოტაა, —
(ვინც მიკითხოს არა ვარ სახლში...)
დანაღმულ გზებით მივაქანებ წარსულში მარხილს,
ვწერ გადაცემას,
ქვეყნის შიში ჟრიალებს ტანში,
ვწერ გადაცემას,
გადაცემას წაიყვანს ხალხი.

ვინც დამჭირდება, წარსულიდან მოეუხმობ ყველას,—
მაქვს თავსაყრელად საარქივო კადრების დასტა...

დრო,
დრო ცოტაა,
დრო მაშინებს...
ამიტომ ვლეღავ,
ვწერ გადაცემას,
გადაცემა მთელი დღე გასტანს.

ვწერ გადაცემას
და წვიმების დელგმაში ვსახლობ,
ეს გული ლამის მღვრიე წელთა მღვიმეში დაშრეს...
ეს გადაცემა,
შეიძლება დიდებმა ნახონ,
არამც და არამც არ აჩვენოთ პატარა ბავშვებს!

სიძველისა და დროის გამო, ძველ კადრებს ახლა,
(მოვიხდი ბოდისს) თუ ექნება ფერები მქრქალი..
დასაწყისიდან გადაცემას ბოლომდე ახლავს
მხატვრობა — ღამე,
ერთადერთი მუსიკა — ქარი.

ვწერ გადაცემას
წინამური,
ილიას ეტლი...
იმერლის ბიჭი გზამოკლებზე გადარბის ხენეშით...
(აქ რეჟისორო, განათება!
მეტი და მეტი!!
კადრში თვითმკვლეელი საქართველო, დამბაჩით ხელში!!!)

მოჰკალ! —
გაჰკივის დამშეული მეოცე,
— მოჰკალ! —
ეფრეიტორი, გერმანელი სიგიჟეს როშავს...
გიტარით ხელში, მეოცნებე, იძინებს ლორკა,
მსოფლიო სისხლით, ოსვენციმი იღებავს დროშას.

სანამ იმედით გათენდება წყვდიადი ღამის,
ქარების სუსხი ინავარდებს გზადაგზა დიდხანს,
სულელების ბოლქვი ხიროსიმის ლაჟვარდში ადის
და ღებავს სისხლი ტიცციანის ბღღვრიალა მიხაკს.

ვწერ გადაცემას,
საუკუნე წუთებში გადის,
მსოფლიო რისხვა მიმალულა საეჭვოდ ბნელში...
(აქ, რეჟისორო, განათება,
და ბოლო კადრი!
კადრში თვითმკვლეელი დედამიწა, დამბაჩით ხელში!!!)

2. ტიტრი — „ოცდამეერთი საუკუნე“

ის მოვა მაინც, ბატონებო, მოვა და ნახავთ
ბოლმა და ზიზლი დადინდება გატეხილ კოკას...
— ჩერდება!

ჩქარა!

მიეშველეთ! — გვეძახის ახლა
მეოცის ბრუნო
და მეოცის კოცონი როკავს.

მიტკლის სიფითრე გადაურბენს უმანკო სახეს,
ის საუკუნის დიადემას დაიდგამს, ოდეს...
და მოვა იგი,
ოცდაერთი,
დაარქმევს სახელს
ამ,
ამ მეოცის უკვდავებად მონათლულ ცოდვებს!

ის შოვა, როგორც მოსამართლე
და იტყვის მართალს,
ოცდამეერთეს დაუჩოქებს მეოცე ფერხთით...
სულ სხვა იქნება მოლოდინი სხვათა და სხვათა,
მოიტანს ფერებს დავიწყებულს, ფერების ღმერთი.

ვინც სხვათა სისხლით საკუთარი სიცოცხლე ხატა
დროის განაჩენს ვერასოდეს წაუფა ვერსად,
ის მოდის,
მოდის,
ბატონებო,
და ისმის ცხადად,
ძილგატეხილ და მშობიარე სამყაროს კენესა!

პოეტი

დედის უბიდან დაძრული
ჩვილი რომ აქეთ მოილტვის,
ღმერთო, სხვა კაცად დაბადე,
არ მისცე ნიჭი პოეტის!
ისევ ჰქრის... ჭრელი ქარებით
განბანილია ხმელეთი, —
ილიას სისხლი იკმარე,
გეყოს წამება ტერენტის!
უბედურია პოეტი, — ცრემლის წინასწარ მაცნეა...
სხვების ცხოვრება სხვა არის,
პოეტი სულ სხვა კაცია.
ბევრს მოჩვენება ჰგონია
და რომ დარწმუნდნენ ამაში,
მიდიან, კბილით კენეტავენ
და ჩხვლეტენ თამაშ-თამაშით.
ზოგს გზაშეშლილი ჰგონია
და რომ არ ასცდეს სავანეს,
გადასარჩენად უხმობენ
გზის მაჩვენებელ მავანებს.
ის სხვისთვის ბევრჯერ მომკვდარა
და აღმსდგარია სამართით...
ჩვენ ხან დავითი ვიყავით,
ხან სულხანი და თამარი.
ჩვენი ტკივილი ატირებს,
ჩვენი ოცნება აწვალებს,
პოეტებს, ფერფლად ქცეულებს,
ცხოვრების ცეცხლში დამწვარებს.
ჩვენ რა გვატირებს, გვახარებს
და რა ღამეულ ძილად ვართ,
პოეტმა იცის, ჩვენს სევდას
პოეტი შემოინახავს.

მონატრება

ვახტანგ ჯავახიძეს

ჯავახა ვახო ვახუღია,
მე თეთრი ზენარი მახურია
და ვწევარ სიცხით გათანგული...
თმენის აღვირები გახრულია
და როგორც თაგვი სათაგურში,
ბოლო გაბრძოლებას ველოდები.

აქეთ დავითი და ირაკლია,
იქით — გასაცნობი მამაჩემი...
მე ხომ არაფერი მინატრია,
მხოლოდ დაბრუნების განაჩენი,
რწმენა ახლა ჩემი სიმაგრეა,
უკვე ზღაპარია დანარჩენი.

ლექსი სასთუმალთან ამიტირდა,
ჩემი პატრონი და დამმარხველი,
მკერდზე მწუხარება აბიზინდა,
როგორც ნაწვიმარზე ბალახები,
ადის დაცურებულ კრამიტიდან
სული ამოსული სანახევროდ.

შენ, ჩემო ვახო, ვახუღია,
თუ კაცი ბუნების მსახურია,
ბუნება რად არის მკაცრი?
ფილას ნელ-ნელა ბადაგით ავიცხებს,
დალევას არაფრით გაცლის.

ა ნ ი

ანი,
მე როცა ვფიქრობ შენზე,
ეს ტკივილია ჩემი
ჩაუქრობელი და მოგიზგიზე...
და როცა სხვა ტკივილები გამიტაცებს
და თურმე, არ მახსოვხარ, —
საკუთარი თავი მეჯავრება.
შენ ხომ ჩემსავით არავის უყვარხარ
და თურმე თვალთმაქცობა თვლემს ყველაფერში..
და იმ უბედურს ვემსგავსები,
რომელსაც ეს ესაა ქურდობაზე წაასწრეს...
მე ვიპარავ წუთებს და საათებს
და მერე ყურისძირში წიკწიკებენ მოპარული წამები,
ისე ძალუმად და გამუდმებით,
შიძლდება ვიყვირო, ვიღრიალო,
და არავინ მომეშველება,
რადგან აქ მარტო ვარ და
შენსავით არავის ვუყვარვარ.

ჩამოჯექ ჩემთან,
დასიცხულ შუბლზე გადამისვი მთრთოლვარე ხელი,
ჩამოჯექ ჩემთან და ბავშვივით მტუქსე,
ამავსე საყვედურებით და ტუჩზე დამადე თითი,
რომ არაფერი ვთქვა,
თავი არ ვიმართლო, თორემ
შენსავით არავის ვუყვარვარ
და ტყუილსაც დამიჯერებ.

შორსა ხარ შენ და მაინც აქ დაქრისარ,
 ჟანგბადის ბალიშებთან მიძებ,
 საოპერაციო მაგიდაზე, ნარკოზით დაბანგულებს შორის..
 მე დღესაც დაგინახე:
 პალატაში შემოიხედე,
 ყველა სათითაოდ შეგვათვალე რე და გახვედი,
 მე ვერ დამინახე,
 დამინახე და ვერ მიცანი...
 მე შენთან ვიყავი შორს, შორს,
 ის კი, თეთრი ზენრის ქვეშ გათანგული,
 ჩემი ორეული იყო, განწირული..
 არ გინახივარ შენ ასეთი,
 ამიტომ ვერ მიცანი და
 პალატის კარი გაიხურე.

ანი,
 ახლა არ ვიცი რა დროა,
 ამ სითეთრის მობინადრენი
 თეთრი მტრედებივით დაფარფატებენ,
 თოვლის ფიფქივით მსუბუქები და გულგრილები.
 თავს მეხვევიან და ფუსფუსებენ, ფუსფუსებენ,
 ფუსფუსებენ...

სამსახურებრივი ღიმილით მიღმიან,
 თეთრი პერანგი გადამაცვეს და გავდივარ.
 მე ვმარცვლავ შენს სახელს,
 ანი,
 ვინ იცის,
 იქნებ შენთან მოვდივარ.

ვის უნახავს

ვის უნახავს, ლხინის სუფრად
 იშლებოდეს რვეული?
 ღამით მზე და ყინვა-ცეცხლის
 კალთებშემოხვეული?
 ვის უნახავს, ვარსკვლავს წყვეტდეს
 გლახაკი და ეული?
 ქართველი და, ისიც ამ დროს
 ნატვრას გადაჩვეული?!

(ირონიული)

რასაც ფიქრობდა, ამბობდა, —
 უჭირდა სხვებზე ძალიან,
 ახლა ფიქრობს და არ ამბობს
 და ცხოვრობს, გაგიხარია!

დმერთმა მინა ნურც მაღირსოს
ამ მინაზე ძვირფასი...
ამ ფაზისს რომ კვლავ ვფაზისობ,
ვენაცვალე იმ ფაზისს.

ჟამი ჟანგავს ჯაჭვს და ეუვნებს,
ყელზე ცივად მინათოვს...

ხვალ რომ უნდა ამოცისფრდეს,
ვენაცვალე იმ მნათობს.

სამას ნელსაც ვერ გაგვთელეს,
სული ვერ გაგვითათრეს...
ვინც ამგვარად იქართველებს,
ვენაცვალე იმ ქართველს.

თებროლე მაკარიძეს

ამ ლექსით პოეტი სამშობლოში უხმობს საზღვარგარეთ მცხოვრებ თანამემამულეებს.

დიდი ქალია თებროლე
და დიდი ქვეყნის ასული,
რაც დაიბადა, მას შემდეგ
თერთმეტი დღეა გასული.

ჯერ მტკვრის დუდუნი არ ესმის,
არ იცის დედულ-მამული,
თებროლეს ნანად ჩაესმის
უცხო ქალაქის ხმაური.

მანდ სხვა ხალხია, თებროლე,
უცხო ქალაქში რა გინდა?
შენ, შენს მზეს უნდა ხედავდე
პაპის გამოთლილ აკვნიდან.

ისე ჭრელია სანუთრო,
ისე ბევრია ავთვალი,
შენს ხალხს შენი ფრთა სჭირდება
და შენი ცრემლი, ალალი.

მამულის გული დიდია,
გჭვრეტს და გეძახის, პატარავ,

უშენოდ ველარ შევიძლებთ
მეტის თმენას და ატანას.

თებროლე თბილისს ჩამოვა,
წინასწარ მინდა ამის თქმა,
შენ ჯვართან ღამეს გაათევე
და ატირდები დმანისთან.

შენ ნახავ თბილისს, ეს მთები
თვალს ცეცხლით გაგიკვესავენ...
შენი თვალების ჭირიმი,
მაგ შენი გულის კვნესა მე.

დიდი ქალია თებროლე,
და დიდი ქვეყნის ასული,
რაც დაიბადა, მას შემდეგ
თერთმეტი დღეა გასული.

ჯერ ყველა უყვარს თებროლეს,
თებროლე არვის ემდურის,
ჯერ მტკვრის დუდუნი არ ესმის,
არ იცის მამულ-დედული.

ცხოვრება

I
შარბათთან ერთად, შხამიც თუ არ
სვი,
ისე, არც შარბათს არა აქვს გემო.
ცხოვრება სხვაა
და მისი ფასი,
ყველამ არ იცის, ძვირფასო ჩემო.

წყალნი წავლენ და... დარჩება ქვიშა,
თქვენც დაიცლებით, საესე თასებო!
ყველა არ ცხოვრობს,
ვინც, ქვეყნად, იშვა,
ზოგი ცხოვრობს და... ზოგი —
არსებობს.

II
ეს არის მისი: სიამე, შვება,
იხვეჭს,
აგროვებს,
ჭამს,
მღერის,
ფრთას შლის.

ასეთ კაცს, მგონი, არცა აქვს ნება,
ქვეყნად მეც ვარო, — რომა თქვას
ხალხში.

რა არის მისი თავი და ბოლო?!
ის თქვენ შეგხარით, ბროლ-ალმასებო
და კი არ ცხოვრობს,
არსებობს მხოლოდ,
თანაც არ იცის — რისთვის არსებობს.

III
აი, ასეთიც ხომ შეგხვედრია:
მოთქვამს,
წუნუნებს,
გლოვობს ერთიან.
მისთვის სიცოცხლე მწარე ხვედრია
და რამდენს ცოცხლობს, —
ეს სულ ერთია.

თუმც, ზოგჯერ წუხს და
ზოგჯერაც — მორცხვობს,
მიანც ერთხელ თქმულს, გიყვება
ასჯერ
და ცხოვრობს ისე, —
მთელი სიცოცხლე,
თითქოსდა, იხდის უმკაცრეს სასჯელს.

მონყენილი და გაუცინარი,
ხან ჯიუტია,
ხანაც შტავს დამჯერს
და იმ დღეებსაც, რაც ჯერ წინ არი,
მოელის, როგორც მოუხდელ
სასჯელს.

IV
მხოლოდ იცინის?!
ან, მხოლოდ, კვნესის?!
თვითონ იწამლავს თავის ცხოვრებას.
ცხოვრება არის პოეტის ლექსი,
განიცადე და... გემახსოვრება.

ვერ შეისრულე,
რაც გულით გასურდა?!
ამაზე დარდი არ ღირს, სრულიად.
ერთფეროვანი ცხოვრება, მუდამ,
მოსანყენი და უფერულია.

არცა სიმდიდრე, —
სულ რომ ელტვიან,
არც ქალი, —
ახლა მკერდზე რომ გეკვრის,
არცა დიდება, — მოსული გვიან,
ცხოვრება არის ტკივილი ნეკნის!..

დარდი გერევა?!
გულს ნუ გაიტეხ,
ნუ დაგიმონებს სულის სატანა.
იდექი ისე, — ვით ძველი ციხე,
რომელმაც შესძლო ბევრის ატანა.

ხალხის ტკივილი შეიგრძენ, მყისვე,
ტკივილად, —
შენიც ძარღვის და ნეკნის.

დაფნის გვირგვინი ატარე ისე,
თითქოს გახურავს გვირგვინი ეკლის.

ფუჭი დიდება ნურაფრად გიღირს, --
ნურც მაშინ იტყვი ბედის
სამდურავს,

ერთ დღეს,
ვიღაც რომ მოგხსნის მაგ გვირგვინს
და თავზე ეკლის გვირგვინს
დაგხურავს.

თითქოს ელოდი,
წამს შეეთვისე
და, გულგასატეხს, ნუ იტყვი ნურას.
ეკლის გვირგვინიც ატარე ისე,
თითქოს კვლავ, დაფნის გვირგვინი
გხურავს.

V.

ზოგი დღე ღვთიურ სიამედ მოვა,
ზოგს თან მოჰყვება გლოვა და
ცრემლი.

ზოგჯერ ვატყობ, რომ
სიმღერის დროა,
ზოგჯერ ისე ვარ,
ხმას ვერ მცემს ვერვინ.

მეც ჩემი წილი ყამირი მოვხან,
ეკალ-ბარდები მეც შემხვედრია,
არ დამცდენია:

წუნუნნი,
ოხვრა,
რადგან ძნელი გზა, — ჩემი ხვედრია!

ყველა ხედავს და მომხსნრეა ამის,
არ ვწყველი ჩემს ბედს,
ბედს — საამბოროს.

...

მთელი სიცოცხლე შარბათის, შხამის,
ეკალს და გვირგვინს შორისა
ვცხოვრობ.

მე ვუღამ სხვისი ცხოვრებით ვცხოვრობ

საყვედურების მომესმის ქორო —
აქეთ შვილია, იქით — ცოლია.
დღემდის სულ სხვისი ცხოვრებით
ვცხოვრობ,
ჩემი ცხოვრებით არ მიცხოვრია.

ვიღაც სიკეთეს სიკერპედ მითვლის
და გზის ბოლომდე არც თუ შორია.
ჯერ რაც ვიცხოვრე, ვიცხოვრე
სხვისთვის,
რა ვუყოთ, ჩემთვის არ მიცხოვრია.

კვლავ შემიძლია სხვისთვის ვენამო
და მივაშურო ტყეებს. — იფნიანს.

მე ვშფოთავ სხვისი ტკივილის გამო,
ჩემს ტკივილებზე არც მიფიქრია.

რალა მაქვს თქვენთან დასამალავი,
თქმა სიმართლისა როდია ძნელი.
მე არ მავალეებს ამას არავინ
და სამადლობელს არვისგან ველი,

მაინც ამაოდ ხმიანებს ქორო,
აქეთ — შვილია, იქით — ცოლია.
დღემდის სულ სხვისი ცხოვრებით
ვცხოვრობ,
ჩემი ცხოვრებით არ მიცხოვრია.

სახედარი

გადაგვიდებენ ზურგზე ათასგვარ ბარგს და ბარხანას რასაც კი შესძლებ, რა ედარდებათ მერე გზადაგზა ანეგდოტებსაც იტყვიან შენზე. იცინებენ და იხარხარებენ, შენ კი დაღლილი ტვირთის ტარებით ჩუმად იოხრებ და იფრუტუნებ. მაგრამ არავის შეებრალები... გადაგიჭერენ ნკებლას გავაზე „სამგლეს“ „ვერანას“ და „სატიალეს“, რას იზამ, თურმე მთელი ცხოვრება შენს გადატყაულ ზურგზე ტრიალებს. სალამოობით პალოზე მიბმულს გადმოგიყრიან სამადლოდ თივას, რა გეთივება, მაგრამ მაგ ზურგზე მეტად შიმშილი გტანჯავს და გტკივს... ასე ყოველდღე მწარე ხმაურით შენი დამღლედი ცხოვრება გადის და ყველა ბარგზე დიდი და მძიმე თვალებით მიგაქვს უთქმელი დარდი...

ელეგია

წარწერა ეინვანის გათბობის დროს აღმოჩენილი უცნობი დიდებულის საფლავზე

ნისლის ჭალებზე
მწუხარებით ჰყვავის მოცხარი
და ყვავილიდან შენი სულის
მხმობენ ლოცვანი...
მიდის მდინარე,
დასალიერს ერთვის მდინარე,
შორს თოვლიანი მწვერვალების
შუეი ბრწყინვალეებს...
შენ კი სადა ხარ?..
სად ჭიხვინებს შენი მერანი,
სად გაქრნენ შენი მოწყენანი,
შენი ლხენანი.
სად ჩაიფერფლა,
სად დაინთქა დიდება შენი?..
ან უმშვენები
დავიწყების ბურუსი გშვენის...
ვის მხრებზე ჯდება ის მიმინო
შენ რომ გშვენოდა,
ან ის ლამაზი ვის უმღერის,
რომ გიმღეროდა?

საით წარვიდნენ მოლაშქრენი
და ყმანი შენნი,
სრასასახლენი და ტაძარნი
ღირსდამამშვენნი.
რა იქნა შენი ფარ-შიმშერი,
შუბი,
აბჯარი,
არც ტვირთმზიდველი,
არც გამყოლი.
არც სპა, არც ჯარი!
სად ჩაქრნენ თვალნი შორს
მჭვრეტელნი,
თვით ღვთის მხედველნი!
რად დგას ჩვენს შორის შეუვალი
დროის კედელი?..
ნისლის ჭალებზე
მწუხარებით ჰყვავის მოცხარი
და ყვავილიდან შენი სულის მხმობენ
ლოცვანი.

ბინდს მივკვალავდით
და ნისლებს აშლილს
სად სევდიანი იდგნენ წვიმები
და იმ ღამეულ მწუხარებაში
ბრწყინავდი, როგორც ხსნა და იმედი.
და იდუმალი თრთოდა მინდორი
სავსე უკუნის თმების შრიალით
შორს კი ამინდის უამინდობით
ტყე-ტყე ელავდნენ მგლები მშვიერი.
მონუსხულები უცხო ყმუილზე

გვხმობდნენ ჭოტები სადღაც
ახლოდან
და უღრანების შავ-ბნელ კულისებს
მგლების საშიში როლი ახსოვდა...
და მივკვალავდით გზად ნისლებს
აშლილს,
სად სევდიანი იდგნენ წვიმები
და იმ ღამეულ მწუხარებაში
ბრწყინავდი, როგორც ხსნა და
იმედი...

თირუზანი

მოკვდა ბეჩავი თირუზანი...
ბევრის მნახველი,
ბევრი ხმალ-ხანჯლის მომქნეველი,
მტრის შემრცხვენელი,
დაიკრიფნა გულ-მკერდზე ხელნი,
ხის ფესვებივით გამხმარნი ხელნი...
დაიძინა დაღლილმა თირუზანმა...
...დაემშვიდობა თავის ცოლ-შვილს,
რძალ-შვილიშვილებს:

„ალარ შამიძლავ სიარულივ,
ჩამოვხმივ კაცევ, ჩამოვილიევ,
ჩემ სწორ ქვან ალარ დაგორვენავ
მიწის ზურგზედავ,

უნდა წავიდავ,
მზეს უნდა გავჰყვავ“, — ამოიჩემა
თირუზანმა!

ამოალაგა ტანისამოსი,
პაჭიჭ-პერანგი, ხმალ-ხანჯალი,
აბჯარ-საჭური,
გამოეწყო, გამოლამაზდა,
გაიდო მხარზე ბარი, წერაქვი,
და წავიდა... სასაფლაოზე!

„საისკე მიხვავ, ხეარ შაიშაღევ?“ —
გამოეკიდა სამძიმარა — ბერი დიაცი,
„ქალაქში მიდის ჩვენი პაპა“ —
მწარე სიცილი დააყარეს

ახალუხლებმა...
არ მოუხედავს თირუზანას
არავისაკენ,

ალარც დიაცი,
არც ბალები არ ახსოვდა გზაზე
მიმავალს...

ჩუმად ავიდა სასაფლაოზე, —
მონმას ზემოთ, მუხათ გვერდთან,

მოიძია მამა-პაპათა ადგილ-სამყოფი:

„აი მოვედი“, — თქვა თირუზანმა,
„იქნებ ჩემ მოსვლა არც კი გინდათ,
არას მიჩნევთ თქვენს ტაბლასთან
დაჯდომის ღირსად...“

მე იქ გამძლებ აღარ ვარ, ხალხო;
ამანდ არიან ჩემებ ყველანი:

აბათ ბაბუა — მკერდისხლიანი,
სუმბატა, ხირჩლა, გაგუჩა, აკა, —
სოფლის გამძლოლნი,

მტრის და მოკეთის მიმღებელნი,
გამსტუმრებელნი... მერე ჯამრულა,
აპარეკა, ბაბო, ველგუჯა —

ცხენ-მხედრობაში გამოწრთობილნი...

ყველანი ახლა მანდ არიან,
მანდ ხართ ყველანი! მე ერთი დავრჩი,
ცას და ხოყანას გამოკრული,
დავინყებული...

რა ვქნა იქნება შაგანუხათ,

იქნებ დაგღალათ,

მე უჭკოი ვარ, არას მცოდნე, არას

გამგები...

აეჟ, თქვენს ახლოს წამოვწვები,

ხელს არ შაგიშლით!“

ორ დღეს თხრიდა თირუზანი,

ორ დღედაღამეს საუბრობდა

მარტოკა კაცი...

მესამე ღამეს ჩავიდა შიგნით,

დანვა გულადმა,

დაიკრიფნა გულ-მკერდზე ხელნი,

ხის ფესვებივით გამხმარნი ხელნი

და... მხოლოდ მერე დაიძინა მოხუცმა

მშვიდად!

...დაიძინა დაღლილმა თირუზანმა.

ლილა ქავაშვილი

დამარცხებული გამარჯვებული ანუ ჩვეულებრივი ამბავი

მამბილას ორნი უსხდნენ. სახმელისაგან ორივეს თვალები უციმციმებდა. დიტო სიგარეტს დაგემოვნებდა ეწეოდა. ბოლს ღრმად ისუნთქავდა. მერე ნელ-ნელა უშვებდა და გულისუფრით ადევენებდა თვალს ქვაშლის დაკლაკნილ ზოლებს.

ლილემ უბერხულად გაწვდილი ხელი თეფშის ჩაქვრე ჩამოდებულ ჩანგალს წამოსდო და ტიქის ფეხმა სასოწარკვეთით გაიწკრილა.

ლილემ ორივე ხელი შეაშველა, არ გადავარდეს და არ გატყდესო. მერე თითქოს გადაწვებითობა შეიცვალა, ხელი უღარდებოდა ჩაიქნია.

— რამ შემაშინა, გატყდებოდა და გამტყდარიყო. — მაგრამ ენა აერია და ძლივს გამოავი. — გასატეხი უნდა გატყდეს, არა? — დიტოს შეხება.

დიტო დაეღმებოდა უფურება. ლილე დააშტერდა, შინავლული გრძნობა ზომ არ გაღვივებულყო ისევ, თუ უბრალოდ, კაცს გაუმართლებს და უნდოდა მოქნეულ ანკესს დიდი თევზი რომ მომყვება, ეს იყო და მტტი არაფერი. „დაე. ასე იყოს. — გაიფიქრა ლილემ. — რაკი წამოვიგე ანკესს, ბოლომდე წამოვიგეო, მაგრამ ვაითუ... შეჩვენება“.

თან არ უტყდებოდა თავს, რომ უნდოდა კიდევ მოსჩვენებოდა და კიდევ არა. ქალური თავმოყვარეობა და ამპარტავობა სიამაყით ავსებდა, რომ ძველმა სიყვარულმა ისევ იჩინა თავი, რომ ვერ ეღიოდა დიტო, მაგრამ ცოლ-შვილი? განა ცოლი სიყვარულით არ შეირთო? თანაც შეძლებული... თუმცა იმასაც ამბობენ... ზოდა, თუ მართლა ფიქრობს რაიმეს. ადგება და ეტყვის იმ სათქმელს, ასე რომ აწვადებდა და გულს უშმიშმებდა, თავადაც ზომ ასეთ მომენტს ეძებდა. მაგრამ ეხლა

ეს გულბოროტება სიბრაღულით შეიცვალა და თითქოს თავს დამანაშავედაც კი გრძნობდა, რომ ვერ უმხედდა, ამ ვითომდა თავმოწონე კაცზე რომ ქირკილებდნენ ჩუმად შეძლებული ცოლის გამო, თუმცა ეხლა ვეღარც ეტყოდა, სამაგიეროს გადახდა გამოვიდოდა, ეს კი უფრო გულის მოფხანა იქნებოდა სხვათა თვალში, ვიდრე გაწვილებული კაცისათვის თვალის ახედა, მე რომ მე არ ვიყო, მაშინ შეიძლებოდა, მაგრამ იქნებ არც მაშინ, ძნელია კაცს ასე თუ ისე დალაგებული ცხოვრება აუნერწო. მერე უველა თავის გზას მონახავს, ბავშვი კი — ერთი მიზანტროპი მოემატება ურწმუნოთა კრებულს.

ასე ერკინებოდნენ ზოლმე პატავმოყვარეობა და სიბრაღული, ქალური სისუსტე რომ ნოლუაზხდებოდა, მაგრამ მხოლოდ წუთით, მალე ყველაფერი ძველ კალაპორტში დგებოდა და ლილეს აღარ უტყვიდა არც ადამიანური სისუსტეები და არც მისწრაფებანი — ასეთი ყოფილა ადამიანი, სადაც შორს ისწრაფვის, ეძებს რაღაცას, რომელიც ცხვირწინაა, მაგრამ ეტყობა, ის, რასაც ვეძებთ ახლოდან ძნელი დასახება. გაღმიდან კარგად გამოჩნდება და... უკვე გვიან არის.

— გატეხილი აღარ მთედებდა — თითქოს ნაფიქრს მიუხვდაო, კვერი დაუტყა დიტომ.

ლილეს უცნაურად გააკრა მარცხენა მხარეს, გულის არეში, გვერდზე გადაიხარა, ტკივილისაგან თვალეზი დახუჭა და ძლივს ამოისუნთქა.

— რა მოგივიდა? — შეცბა დიტო. — ცუდადა ხარ? — ხელზე ხელი მოუჭირა.

— არა, არაფერი, გამწვალა! — სითბომ დაუტყა, გაიჩინდა, ხელი ვეღარ დაიმორჩილა, მერე ვითომ ცხვირსახოცს ეძებდა, გაიხიავისუფლა და ოდნავ აკანკალებული (გული უფ-

რო უკანალებდა) სიგარეტის კოლოფისაკენ გაიწოდა.

— მომაწვიენი!

დიტომ კოლოფი მიაშვტა. ლილემ სიგარეტი გამოაძრო, მაგრამ თითებს შუა თევზივით აფართხალდა და ქიქაში ჩავარდა.

დიტომ ისევ მიაწოდა კოლოფი. ლილემ მერორე სიგარეტიც ძლივს დაიმორჩილა და ტუჩებთან მიიტანა. სიგარეტს ხედის კანკალი გადასდებოდა. დიტომ ხანთებელას თითი ჩამოჰკრა, ალი ისე ახლოს ავარდა, შემკრთალმა ლილემ უკან გადაიწია, როგორც იქნა მოუკიდა, სკამის ზურგს მიეყრდნო და ბოლი ღრმად ჩაისუნთქა. თავბრუ დაეხსა და ხველა აუტყდა. „ჩემს გამოსაჯავრებლად იწვივა“, — გაიფიქრა დიტომ და მწყურალად შეხება.

„მისი ცოლი რომ ვუოფილიყავი, თუ მომაწვივინებდა? — ლილემ გამომცდელად შეხება, — ან რესტორანში თუ შემომიყვანდა?“ მერე სასმელმა იმოქმედა თუ ასეთ სულიელურ სიტუაციას მოხვედრამ გააღწიანა, ეკლუცობას მოხყვა.

— რა ჩუმად ზიხარ? თქვი რამე! ვინმე იფიქრებს, წაჩხუბებულანო...

— საჩხუბი რა გვაქვს... — ჩაიდუღუნა დიტომ.

— ჰო, არაფერი... მაგრამ იმას მაინც გაივლებენ გულში. ნეტავი რომელი რომელს აიკიდაო... — დააწუსტა ლილემ და ქვეშ-ქვეშ შეხება.

დიტომ დაგროვილი ბოლი ორთქლმავალივით გამოშვდა და ისე ამოიხენუნა. გული თან ამოაყოლა.

— რა ვითხრა?

— სულ ერთია. ჩუმად უოფნას სისულიელზე დაპარაკი სჭოხს. — ცმუკავდა ლილე. თვალბეში ეშმაკი ჩასჯდომოდა.

დიტო მოჩვენებითი სიმშვიდით იჯდა და მის ქოთქოსს არ ეპუებოდა.

ლილეს ბოღმა მოაწვა. თავი დაიოკა, მაგრამ აგდებით შეუტია.

— ზომ ვიცი, რაღაც გაქვს სათქმელი. ტუჩილა აქ არ დამაბიჯებდი! — გააბრტყელა ბოლო სიტყვა და ხედები გაშალა.

დიტო სიგარეტის კვამლში გახვეულიყო და ლილეს მისჩერებოდა.

როგორ სხვაგვარად წარმოართა უკლადფერი. როგორ უკლმა დატრიალდა ბედის ჩარხი. დიტოს ვერც წარმოედგინა, მათ ურთიერთობაში რაიმე თუ შეიცვლებოდა. მას ზომ ლილე ხალ კლდეხავით ეგულებოდა ზურგს უკან. ლილემ კი ასე გაიშტა. ჰკრა ხელი და მისკენ გახედვაც აღარ უნდოდა. აკი ირონიით ჰკითხა კიდევ, „აბა, რა ვქნა, შენს ცოლს ზომ არ დავუშვებობრდებიო“. დიტომ მხოლოდ ის იცოდა, რომ მისი ხმა. უნდა გაეგონა, ენახა და

ელაპარაკა. აზრები გაეზიარებინა, დანარჩენი მერორე პლანზე უნდა გადასულიყო.

მერე რამდენ ხანს უბრად ხვდებოდნენ. უცნობებევით, ხანდახან ლილე მის დანახვაზე ქუჩის მერორე მხარეს გადასულა. გამარჯობა დავთხარა და ლილე სალამს აღარ უქებდა. მერე იმდენი ქნა, ისევ დაუახლოვდა. ლილეს თავი შორს ებირა, მაგრამ ხანდახან საუბარსაც გაუბამდა, და ეს წუთები რომ გაეხანგრძლივებინა, გაუთავებლად ჰყვებოდა სკოლის ფიზკულტურის მასწავლებლებზე. რომელსაც სპორტისა არაფერი გაეგებოდა.

დღეს კი თითქმის ცა გაეხსნაო. ლილეს დანახვა ისე გაეხარდა. უგუნებოდ იყო, არ იცოდა რომელი წყლისთვის მიეცა თავი და აი. განგებამ მშველელი მოუვლინა. გაუბედავად შესთავაზა, რესტორანში შემომიყვინო. ლილემ უცებ დათანხმდა, — შევიდეთ, თუ ძალიან გინდაო.

„ლილე, ლილე, — დიტო შეფარვით შემსუურებდა ლილეს. — შენ არ იცი, რა კარგი ხარ. ალბათ გუნებაში რამდენს მიკურთხებდი, ტილეთონი რომ დარეკავდა და ხმას კი არავინ იღებდა.“ აბა, რა ექნა, ეს ერთი საშუალებადა დარჩენოდა, მისი სიახლოვე რომ ეგრძნო. მოძალბებული ნაღველი წუთით მაინც გაეკარგებინა.

ესხა ურთიერთობის აღდგენაზე იქნებ ზედმეტიც იყო ფიქრი. მაინც უნდოდა ნიადაგი მოესინჯა, შეიძლება უკლადფერი დაკარგული არ იყო.

თვალბეში გულმოდგინედ დამალული ნაქერწყლები შიგადაშიგ გამოკვესადვენ და ლილე ისევ უკუმანობდა. „ნუთუ მეჩვენება... მაგრამ რაღაც განზრახვა ნამდვილად აქვს და ის აწვალბებს“. და ისევ საშინლად უნდოდა, რომ მოსჩვენებოდა. მათი ცხოვრების კალაპოტები სხვადასხვა მხარეს განიტოტა და კვლავ მათი შეერთება ისევ ძნელი იყო. როგორც ორი პარალელური ხაზისა, რომელიც ერთმანეთს ვერასოდეს ვერ გადაკვეთავენ. თუმცა ისეთი მიმოთენაც არსებობს. შეიძლება გადაკვეთონ, მაგრამ უსასრულობაში. ეს კი ისე შორსაა, რომ ჩვენი ძვლები აღარ იქნებოა. უცებ შეეშინდა, მე ზომ არ ვიგონებო და დიტომ მალულად, ქვეშ-ქვეშ შეხება.

დიტომ სიგარეტი საფერფლეში ჩასრისა და საათს დახედა. თვალბეში სევდა ჩასდგომოდა.

— იყო ერთი კაცი. — შორიდან მოისმია მისი ხმა. ჩაახველა და განაგრძო. — ამ კაცს ერთი ჩვეულება ჰქონდა...

ლელია ჭმენაშვილი

დასმარცხიბაშლი გასმარცხიბაშლი ანუ ჩვეულებრივი ამაზაპი

ლილე გვერდზე იყურებოდა. თავი არც კი მოუტრიალებია, ისე იკითხა:

— ზღაპარს მიყვები?... მაშინ ჭერ უნდა გეტყვა. იყო და არა იყო რა, მერე — იყო ერთი კაცი...

— არ გაინტერესებს? — ჩაეკითხა დიტო, რომელიც უკვე ჰკობანობდა. ღირდა თუ არა გააგრძელება, ლილეს ალბათ არც აინტერესებდა, რას იტყოდა. ინტიმური აღარ გაიტეხა, სათქმელი უნდა ითქვასო და პირი გააღო.

ლილემ თავი დაუწვინა, როგორ არა, განაგრძეო და ისევ გვერდზე გაიხედა.

უკვე ნაქვიფარი ორი ღიპიანი კაცი ერთმანეთს ლოწონდა და სიყვარულს იფიცებოდა. მერე ჩაჭკური დაიწყეს, არა მე უნდა გადავიხადო და არა მეო. წითელთუშინიანების დასტებს ატრიალებდნენ. ერთს გული მოუვიდა, რა მჭირს შენი დასაპატიებელიო და ვინებაც მოაუყოლა. მეორე ჭერ ვერ მიხვდა, რას ეუბნებოდნენ, მერე უცებ აენთო, ვის ავინებო და თვითონაც არ დააკლო. შეიქნა ერთი ვაწივა და ვინების ორმოტრიალი.

აღმინისტრატორმა ავტორიტეტულად მოსთხოვა დანახარჯი გადაეხადათ და რესტორანი დაეტოვებინათ. ოფიციალტმა ნახევარ-ნახევარი გამოართვა და ამით თითქოს დააშოშინინეს. ისინი ცალ-ცალკე გავიდნენ რესტორნიდან.

— ხედავ, მშაკაცები? — მოტრიალდა ლილე დიტოსკენ.

დიტომ ხელი ჩაიჭინა და სიგარეტს მოუკიდა.

— მართლა, რადაცას ამბობდი. — შეახსენა ლილემ.

— აღარც ღირს, გუნება გამიფუქებს მაგ შიამაბებმა.

— იქნებ ეხლა უფრო ღირდეს.

— ხო. შეიძლება...

— რაო, რა ჩვეულება მქონდა იმ კაცს?

დიტომ ნაფაზი დაარტყა, ბოლი გამოუშვა და სათქმელი, როგორც იქნა, გააგრძელა.

— დაწამორდებოდა თუ არა და სიცივე მოუჭერდა. თავის უბნის ყველა ქუჩაზე შეშის ღუმელებს დგამდა.

— რისთვის? — გაუკვირდა ლილეს.

— ჩიტები რომ არ გაუინფლიყვნენ, მეზობლებიც რომ თბილად უფილიყვნენ.

— ჩიტები კარგი, მაგრამ ასე თუ ებრალებოდა მეზობლები, რაღა გარეთ დგამდა, შინ მიეტანა იმათთვის შეშა.

— ბინებში ისედაც არ სციოდათ... გარეთ მაერს ათბობდა.

— აჰა, გულთბილ ატმოსფეროს ქმნიდა. — მიუხვდა ლილე. — შეშას სადღა შოულობდა?

— გამომწვევად ჩაეკითხა. ხომ გაებოო.

— ზღაპრებში შეუძლებელს შეიძლებენ ხოლმე.

— რაზან ასეა, მოვეშვათ შეშას... ნორმალურად თუ სთვლიდნენ მაგ შენს მეღუმელებს?

— ალბათ, სთვლიდნენ. ქალაქში კიდევ იყო ერთი ახირებული კაცი, რომელიც ღამ-ღამობით დადიოდა ქუჩებში და სახლებს უარაულობდა, ქურდი რომ არ შეპარულიყო.

— რა ქალაქი უოფილა, აეგრ ერთი გათბობს, მეორე სვდარაჯობს, იცხოვრებენ ბედნიერად, ნურაფრისა გეშინია. ხომ ვერ მიმასწავლი, მაგ ქალაქის ზღას? — ეშმაკურად გაეღიმა ლილეს.

— ვერა, ყველა თვითონ აგნებს. სხვათაშორის ყველასა აქვს ასეთი ქალაქი, მაგრამ გვიან მიხვდება ხოლმე. — ცივი წყალი გადაასხა დიტომ.

— ეგრე იყოს. ყველას უნარის მიხედვით მაშ, ხალხი თბილად იყო, არც ქურდების ეშინოდა და ჩიტებიც ლალად დაფრინავდნენ. არ ითოშებოდნენ. საკენკს თუ უყრიდნენ... — დაინტერესდა ლილე.

— უყრიდნენ. არც მთლად მასე იყო. — სახლებიც იტებებოდა და ჩიტებიც იხოცებოდნენ.

— თუ სახლებსაც ტებდნენ და ჩიტებიც იხოცებოდნენ, რას აკეთებდნენ შენი უარული და მეღუმელები? — ჩაძიებით ჩაეკითხა ლილე.

— უარული ერთი იყო და რას გასწვდებოდა, აი, მეღუმელები...

— რა, ეგ იყო ქურდი?

— არა, ქურდი არა, ჩიტებს ზოცავდა, გულელებს აცლიდა და მაკივარში ინახავდა. სახლში მარტო მაკივარები ედგა.

— რილასთვის ანთებდა ღუმელებს?... რით ზოცავდა?

— შურდულით.

— ვინ დაინახა? ;

— სწორედ უარულმა.

— მერე არ გააგებნა ქვეყანას, რომ ასე მზაკვრულად იქცეოდა?

— როგორ არა. ბევრიც იყვარა და ვაიუშველებელი შექმნა, მაგრამ ვინ დაუჭერა. ვერ არის ჰუაზე და იგონებოდა, ამ პატოსანის კერს განახარებებს აღარ გააძვირებთ, თუ რამე კიდევ შეშკადრეო, დაემუქრნენ და სახლში გამოკეტეს კარგა ხნით.

— ეს მართლა ზღაპარია, თუ ეხლა იგონებ?

— არა, ეს არც ზღაპარია და არც შიამაზად ნათქვამი. დასაბამიდან ასე უოფილა.

„ასეა, ასე... — ლილე თითქოს ხვდებოდა, საით უმზნებდა. ცრემლი მოადგა თვალის უკეობთან, — სხვის ამბავს მხოლოდ ვისმინეთ, დახსომებით კი... ვიდრე საკუთარ თავზე არ დაგვიტრიალებდა წისკილის ქვა. საკუთარ ტუაზე არ გამოვცდით ცხოვრების უკუღმართობას, კუთას ვერ ვსწავლობთ“.

— მაშ, სიბარბლის მოქმელი არსად და არასოდეს არ ჰყვარებიან? — უფრო საკუთარ

თავს დაეციოთ. მერე კი დიტოს მიუბრუნდა —
მით უმეტეს, თუ გოგონასტყვად გთვლიან

— ხო, ცოტა ძნელია სიმართლისათვის თვა-
ლებში შეხედვა. — ალიარა დიტომ.

— ცოდვა-მადლი ზომ არსებობს. იმ შენს
მელუმელეს აუცილებლად მოეწევა მაგ ჩი-
ორებისათვის.

— იქნებ უკვე მოწეულიც აქვს... — ირო-
ნიულად გაიღიმა დიტომ.

ლილე ჩაფიქრდა. „ვის გულისხმობს. ნუთუ
მე, მაგრამ მე ზომ არ მიკრავს ხელი, თვითონ
დიდი რჩევა რჩევის შემდეგ არ მონახა შე-
ძლებული ქალი? ცოლზე? არა, აკი ერთმან-
ეთს შესცივინებენო. ჭერ არაფერი იცის და
იმიტომ, — მაინც გესლი გამოურია ლილემ.
— თუმცა ვინ ეტყვის? მაშ, ვის? თავის თავს
ზომ არა? — ამ აზრს ჩაეჭიდა. — ეს უფრო
ჭკუასთან ახლოა, ისე, ჩემო კარგო, თუ მაგ-
დენს ხვდები, — დიტოს შეხედა და დარწმუნ-
და: — გრძნობს, ჩემზე კი კარგად ექვიანო-
ბდი, უკველ ნაბიჯს მიზომავდი.“ — ლილე ის-
ევ დიტოს ათვლიერებდა გამოშვებულად.

— რა უცნაურად მიუბრუნებ?

— არ შეიძლება? — გაიკვლუცა ლილემ.

— ნებასთვა ვის სახელზე დავწერო?

— საჭირო არ არის. — საათს დახედა. —

წასვლის დროა.

თითქოს მძიმე ტვირთი მოეხსნაო, დიტო
მხრებში თავისუფლად გაიშალა.

„ეს აღსარება იყო, თუ ვალი მოიხადა —
დანაშაული ალიარა. ვითომ უჭირს და ნაუ-
საუდელს ჩემთან ეძებს, თავს მაწონებს და

არ კი იმჩნევს, როგორ იკატუნებს თავს. არა,
ჩემო კარგო, გატეხილი აღარ მთელდება!“

— წავიდეთ, თორემ სახლში, აღბათ, ნერვი-
ულობენი! — ორაზროვნად გადახედა დიტოს.
ქუჩა ნეონის ნათურებით იყო განათებული,
ჭრელაჭრულა რეკლამები ჩაყუნთ ქრებ-
ოდა და ინთეროდა, ლალიძის წულვებთან ვიდაც
გოგონა დაუახლოვდათ. მან თავი ჩაღუნა და
ორივეს გვერდის ავლას შეეცადა შეუმჩნე-
ვლად.

დიტომ გოგონა გააჩერა და უსაუვედურა,
გოგონები იყვნენ და ბავშვი ნახეს, თქვენ რა-
ტომ არ მოდიხართო, შეცბუნებული გოგო
შეპირდა, აუცილებლად მოვალთო, თან ლი-
ლესკენ აპარებდა თავს.

მეტროსთან რომ მივიდნენ, დიტომ მუჭით
რაღაც შეაჩერა.

— რა არის? — გაიოცა ლილემ.

— „არიოლი“ თუ „რეშკა“?

— „არიოლი“.

დიტომ მუჭი გაშალა, ორი ხუთკაპიანი
ეჭირა. ერთი „არიოლზე“ იქდა, მეორე —
„რეშკაზე“.

ლილემ მოგებულ ხუთკაპიანს დაუფიქრე-
ბლად წაატანა ხელი და წასვლა დააპირა.

— მოიცა. — დიტომ ის ხუთკაპიანი მა-
ერში აისროლა, დაიჭირა და ხელი მომუშტა.

— „რეშკა“. — თქვა ლილემ.

— „არიოლია“, მაგრამ, ამა, ესეც აიღე. —

დიტომ ხუთკაპიანი გაუწოდა.

გაოგნებული ლილე ესკალატორის სახელურს
მაგრად ჩაეჭიდა.

როგან მიმინოშვილი

ჰომეროს

არგონავტივით გავყევ მე რიონს,
მზე ტაეპებად ჩაილია და
ვთქვი: ვარ ჰომეროს!

ვინ მომერიოს —
ჩემს გულში ბორგავს ზღვა-
„ილიადა!“

ვინ ოსტატი და ვინ — შეგირდები,
განა არ ვიცი, სად მე, სად შენა!
მუხლმოდრეკილი შენ შეგივრდები
ლოცვათა ჩემთა გადასარჩენად.

მე იმ მშვენებას რაღამ გამყაროს —
ჩემს გულში გავლილს სიტყვის
სატევეარს,
შენგან დახატულ ლამაზ სამყაროს
ერთი ვაჟკაცის ფარზე დატეულს.

„არ ვარ ღვთაება თუნდაც მეათე,
მუზას თვით შევთხოვ სიტყვას,
ფრთებიანს“...
არ მჯერა! ღმერთი შენზე დიადი
ქვეყნად ჯერ არვის მოფიქრებია!

მესმის სიმღერა, ვით გულის ფეთქვა
მაამებელი და მაცხოვარი...
შენ ვერ იტყოდი, რაც უნდა მეთქვა:
„ყველას რაიმე აქვს სახსოვარი!“

შენ ვერ იტყოდი, თორემ რა მრჯიდა,
სხვასაც არ უთქვამს ჩემი სათქმელი.
უნდა არსობის ჩემის ხარჯითა
ვადიდო მხარე გულს მისარქმელი.

ვინ ოსტატი და ვინ — შეგირდები,
განა არ ვიცი, სად მე, სად შენა!
მუხლმოდრეკილი შენ შეგივრდები
ლოცვათა ჩემთა გადასარჩენად!

ქველი უბანი

ფერწერაზე ოდნავ სავსე,
სიმღერაზე ოდნავ მეტი
ჩანს ვაზივით აივანზე
გაქცეული ორნამენტი.

სანამ მოლი აბიბინდა,
სანამ ჭაღებს აისხამდი,
არც კი ჩანდა ერთი ციდა —
ათასი წლის ანჩისხატი.

ქუჩა წვრილი — საშობაო
სანთელივით — ასეული...
თითქოს ჩემი ბავშვობაა
შენს ქუჩებში გაქცეული.

საძმო ხარ და საესავი,
იცი ყველას მოფერება.
მიტომ მჯერა, რომ შენსავით
ვერც სიბერე მომერევა!

როგორც ბანი შალიაპინის

ნაძვის ხეზე ყვავის გუნდი,
გირჩებივით მსხმოიარე,
თავის ადგილს დაუბრუნდა,
ქალაქი რომ მოიარა.

ჯალაბობას ბარაქალა —
შენს პაპას და შენს ბახალას,

ნუთითაც რომ არ გეთმობა,
თავს ევლები მოსკოვ-ქალაქს.

თუკი გავყოფთ თქვენს თაობებს
ასე, სამას-სამას წლებად,
ბაბუაშენს ეხსომება
ამ ქალაქის დაარსება.

რას ხედავ და რა გინახავს —
მინინსა ცნობ, სტეპკა რაზინს...
რამდენს ნახავ კიდევ ახალს
თავისუფალ ლტოლვას აზრის!

გახსოვს გრდემლი, ძალაყინი,
ცრემლებიც — ხანგამოშვებით,

მთავარსარდლის წინ დაყრილი
სევასტიკები და დროშები..

შენ ბრძენი ხარ, საუკუნემ
გამცნო ფასი ბედის პინის:
გნამს — ქალაქი იგუგუნებს,
როგორც ბანი შალიაპინის!..

არ დაპარდები

კედელს ვედები მხარდაფერდებით,
იმ ძველი ეშხით ახლაც ვარ მთვრალი.
ასე მგონია, არ დაბერდები,
ასე მგონია და ვარ მართალი.

კვლავ ღვივის გული ქალწულებრივი,
ტრფობის ძალაში დარწმუნებული.
ახლაც კიაფობს მკერდზე მარჯანი
დაუხარჯავი,
და ბაგეს მაცდურს
ლიმილით აპობს სიბრძნე და ვნება,
მუდამ თაენება,
რაც თავი მახსოვს.

იყო სინაზე, სხივთა ციმციმი,
დღეს არის ძალა, მზის თაკარება!

მე ანგარების
არ მნამს სიმძიმე —
ხომ ხედავ, ახლაც არ გეკარები!

შორიდან გეტრფვი, ვით საოცრებას
და ჩემს ოცნებას
უიმედობის...
შენი მშვენება არ იკოცნება,
არ იყოს ნება —
ნუკი მენდობი!..

თორემ გაცვდება წიგნის გვერდები—
დღეებს ნაშლიან შავი ფანქრები,
წავლასლასდები მხარდაფერდებით
და მე გავექრები...
შენ დაბერდები!..

ყ ა ყ ა რ

ისე ყოყორობს ყაყარო,
თითქოს „რაცა ვარ, მე ვარო“.
ნუ გინდა კოცნით დაახრჩო,
ნიავო დაუღევარო!

ყველა ლამაზის მაგივრად
შემომხარისო მე ზეცა!
მართლა ისეთი კარგია,
ეპატიება ესეცა!

შემთხვევა შემოქმედებით საღამოზე

სიყვარული ამ დარბაზში
შემოვიდა ფეხაკრფით...
შეეხალა სცენას ტაში,
ვარდები და მიხაკები...
შავად მბზინავ როიალთან
მისრიალდი — თეთრი გედი.
გზაზე ვარდი აიმართა,
დაარღვია ეთიკტი:
ნაეტანა შენს თეთრ კაბას
პურიტ, როგორც დანიშნული.

და კალთასთან გაინაბა,
წამით შეწყდა შარიშური.
ვარდ-მიხაკთა წითელ წვიმას
ვერც მუსიკა ამშვიდებდა...
შენც უმწეოდ გაიღიმე,
როგორც ცელქი ბავშვის დედამ...
კვლავ თბილისურ ჰანგებს აბამ,
მის ძაფებში ვიკარგებით:
ჩვენ, დარბაზი, თეთრი კაბა,
ვარდები და მიხაკები...

სტუმარი?!

ღრუბლის ხერხემალი ხევზე დაიდება,
თითქოს ფრთა გაუკრავთ ზეცისკენ წეროებს...
ამ ლანდებს დაბლა დებს დილის დიადება,
მზე რომ მიადგება მთების კენწეროებს...

სტუმარი ღვთისაა — უთქვამთ ჩვენს წინაპრებს,
მოზრძანდი, ბატონო, როდესაც გინებოს!
ოღონდ ნუ დამივსებ ამ თვალთა სინათლეს,
ოღონდ ნუ დამიწყებ ლანძღვას და გინებას.
შეირგე იგივე კი, რაც არ გერგებოდა,
შეირგე, თუ შეცდნენ და კაცი გიძახეს!
ოღონდ ნუ დამაყრი შენს ნაგავს ზემოდან,
ოღონდ ნუ მამბრალე საკუთარ სიგლახეს!
რასაც მეტს წაიღებ ლიქნით და ჰიცრუით,
მით უფრო წაახდენ, მით უფრო გაცვითავ...
სიცოცხლე არ არის არც ღონით, არც ჭკუით,
სიცოცხლე მზით არის, და კაცი — კაცითა!..

ღრუბლის ხერხემალი ხევზე დაიდება,
თითქოს ფრთა გაუკრავთ ზეცისკენ წეროებს...
ამ ლანდებს დაბლა დებს დილის დიადება,
მზე რომ მიადგება მთების კენწეროებს...

სალალოზო

იქ მეტი სინათლეა, მეტი სივრცეებია,
სადაცა კრთის ჭალარა და ფუსფუსებს ბებია.
თუმცა მისი სიტყვები — სისულელეებია,
მაინც ნალდზე ნალდია, რამეთუა ბებია.
რძლები და სიძეები მირეკავენ თავისას,
შარშანწინ და შარშანაც, წლეულსაც და გაისად.
ერთმანეთს დაასწრებდნენ გაქცევას თუ გარეკვას,
სიდედრსა და დედამთილს ბებია რომ არ ერქვას.

მთასს მძიმე კარი ჭრიალით გაი-
ლო და დედაკაცის ზორბა ზურგი გამ-
ოჩნდა. აკვანი გამოჰქონდა, თან აკრუ-
სუნებულ ჩვილს ამშვიდებდა: — ჩუ,
შენ შემოგველოს ბებიაშენი, დაწყნარ-
დი, ჩემო ანგელოზო. როგორც იქნა,
გამოჯახირდა კარებში. აკვანი აივანზე
დადგა. წაქცეული ტაბურეტი ხვნეშით
მიიჩოჩა. ის იყო უნდა დამჯდარიყო,
რომ ეზოდან წალდია ჩახუნნი და ნასხ-
ები ტოტების ცვენის ხმა შემოესმა. იქ-
ითევენ შეტრიალდა. ელდანაცემმა სა-
ხეზე ხელი იტკიცა:

— დიდუ! დაგმიწდა მაგი გასახმობი
ხელები, ანანია ჯაშო! ეს რა გიქნია! ჩა-
მოდი ეხლავე ძირს, სანამ მთელი სოფ-
ელი შემიყრია! დიდუ, არ დამლუბა, ბე-
ჩა, ქალი?! ფვიქრობდი, დამწიფდება,
ჩირს გავაკეთებ-მეთქი. შენ განახე ჩი-
რივით გავფიკინებულნი, ანანია მიწადას-
აყრელო. ჩამოდი ეხლავე, სანამ ჭკუი-
დან გადაესულვარ!

კაცი ხეა წვერზე მოქცეოდა და წა-
ლდის მარჯვე მოქნევით ზედიზედ ას-
ხიპავდა ახლად აყვავილებულ ტოტებს.

გაავებული ქალისათვის ყურადღებაც
არ მიუქცევია. როცა ხე თითქმის გაა-
ნახევრა და საქმე თავის ჭკუაზე, დამში
მოიყვანა, დაბლა ჩამოვიდა. იქვე, მდე-
ლოზე მოიკალათა, მუხლები გაწვართა,
სიგარეტი ამოიღო და მოუკიდა:

— რა იყო. ანუშკა, ჩირის გულობაზე
საიჭიოში მისტუმრებ? — დაციწვით
თვალეზმოტუტულმა, როგორც იქნა, ხმა
გაიღო.

— უი, დაგეყარა მიწა, მაგი მე არ
ვიდარლო. გეკითხა მაინც, შე მამაცხო-
ნებულო, ურჯუივით რომ შემომიგა-
რდი და ამიკელი.

— ასე იყო ალბათ საჭირო.

— უი, ბეჩა, გადამრევა ეს კაცი.
საჭირო იყო. ნეტავი ვის რას უშავე-
ბდა ჩემი კორკიმელი.

— უშავებდა, ალბათ.

— ამიხსენი მაინც, რას გიშავებდა
ასეთს!

— იმას მიშავებდა, ჩემო ანუშკა,
რომ წვერს იქ ჩრიდა, საცა სახელმწ-
იფო კანონი და ელექტროფიკაციის სა-
მმართველო კატეგორიულად კრძალავს.

ამის მეტი კი არაფერი მევალება... შენ გგონია, სახელმწიფო მართო დენის ჩართვა-გამორთვაში მადლევს ხელფასს? მე მთელ ხაზზე ვაგებ პასუხს, აბა?!

— რახან უსაშველო იყო შენი საქმე, მართო წვერი წაგეჭრა!

— ჰი! მართო წვერი?.. შენი შვილი-შვილი წუწკალიე რომ ავა მაგ კორკიმელზე, რა გარანტია გაქვს, მავთულზეზე ჩამოპორწილება არ მოგეგუნებოს... მერე იმას კი არ იტყვიან, წუწკალიე უზნეო, ჭიუტი და მოუსვენარი იყოო. ასეო, ისეო, ანანიე სად იყო, თვალები სად ჰქონდაო, აბა?! მე რომ შენი ვიყო, მაგ კორკიმელს სულაც ძირში მოვჭრიდი, აუტკივარი თავი ერთი ჭირიანი კორკიმლისთვის არ უნდა აიტკივოს კაცმა.

— უი, დაგაყარე მაგ ენაზე მიწა. კიდევ გულს გაკლია, არა?! ძირიანად გინდოდა ამოგეგდო, ხომ?! მაგი ხეი აწი ხეთ მაინც აღარ ივარგებს. აქეთ კიდევ, მომდექი და შთამომავლობას მილანძღავ, რა დაგიშავე, ანანია დასამიწებელი!

— კარგი, ნუ იწყევლები, ახლა, გამეიტანე არაყი და შევერიგდეთ, ბატონო!

— უი, ცეცხლი დალია შენმა პარმა. უბედურო მართა, შენს ხელში, უბედურო! — შეუცხადა ანანიას მეუღლე და არყის გამოატანად სახლში ბუზღუნით შებრუნდა. ანანიამ არაყი ჭიქაში ჩაისხა: — ღმერთმა სიმწარე გვაშოროს და სიტკბო მოგვეცესო, — დაილოცა და გადაკრა, — აუ, ცეცხლია, ცეცხლი! — თქვა თვალმოკუტულმა, მერე მშვიდობით გამოზამთრებულ ჩურჩხელას ბოლო წაატება:

— უსამართლობაა, პირდაპირ. წუწკალიე ჩემს შვილიშვილს, ბუთხუზას უნდა ერქვას. ეხლა რომ ბაღებიან ოჯახში ჩურჩხელა იქნება, გპირობაა, აბა რაღა ჯანდაბაა.

— სეიფში ვინახავ! — დაამშვიდა აღლევებული ანანია ანუშკამ.

— ხოო? — ამოიხვნეშა ანანიამ და ჭიქა კვლავ არყით შეივსო.

— ახლა, ჩემო ანუშკა, სიტკბო მოგვეცეს და სიმწარე გვაშოროს ღმერთმა, — შეატრიალა იგივე საღლეგრძელო. არაყი უცებ გადაკრა, დაფაცურდა. წავედი ახლაო, თქვა, წალდი ქამარში გაიკრპო და წავიდა.

— რა იყო, ქალო, რა აღიაქოთი გქონდათ ატეხილი, — შემოვიდა ეზოში მეზობლის ქალი მარგარიტა. პირზე მომდგარ სიცილს ძლივს იკავებდა.

— შეხედე, ქალო, რა მიყო იმ მიწა-დასაყრელმა, — გაახედა მეზობელი კორკიმლის ხისკენ.

— დედა, რა უქნია, ქალო! — შეიცხადა მარგარიტამ და ფხუქუნი აუვარდა.

— გამევედი, ქალო, ბალანე გამევიყვანე. მიინც როდის შემოიპარა ის შერვენებული, რომ დროზე ვერ შევამჩნიეთვალს და ხელს შუა ვამინახებერა ხე. წესიერად დაყვირებაც ვერ მოვასწარი, უკვე მიწაზე იყო და იჯლანებოდა მიხეტურად.

მარგარიტა თავშეუტყავებლად იცინოდა. ანაზღად რაღაც აზრმა გაუელვა, თავისი ვენახისაკენ გაიხედა:

— დიდუ, ჩემი სიკვდილი! — იტკიცა აახეში ხელი. — არ გოუნადგურებია, ცა, ჩემი სამურაბე ბალი?! — იტკიცა და იტკიცა.

ახლა ანუშკას აუვარდა სიცილი.

— რა გაცინებს, ცა, დამლუბა ქალი მაგ საიკვდილემ და იცინი?

მერე მანაც გადაიკისკისა. ორივენი დიდხანს იცინოდნენ, სიცილისაგან ცრემლები ღვარად ჩამოსდიოდათ.

— თვალის დახამხამებაში, ქალო, გაანახებერა კორკიმელი.

— ნახევარი სხვისთვის ვიყავი დაპირებული. არ გამაშავა მაგ პირშავმა?! იხსენებდნენ და სიცილით იფხრიწებოდნენ.

— შენ გეიხარე, ანანია ჯაშო, რავე გაამხიარულე აი გამოყრუებული კუთხე.

იცინოდნენ და მომდგარ ცრემლებს წინსაფრის ბოლოთი იშრობდნენ.

ანანია ჯაში კიტოულაში პირველად მაშინ გამოჩნდა, როცა სოფელში ელექტრონის ბოძების ჩაყრა დაიწყეს. დანამდვილებით ვერავინ იტყოდა, რომელი მოვლენა რომელს უსწრებდა. თანდათან მიიწვედა ანანია სოფლის სიღრმისკენ და უკან მისივე ხელით აღმართულ ელექტრონის ბოძებს ტოვებდა. ახლად ტექნიკუმდამთავრებული ოცი წლის პირტიტველი ჰაბუკი ამ მაღალმთიან სოფელში მიავლინეა სამუშაოდ. აქვე დასახლდა, დაცოლშვილდა და აგერ ბარე ორმოცი წელია, თავდადებით ემსახურება საყვარელ საქმეს. ასე რომ ელექტრონი და ანანია ლამის სინონიმად იქცა კიტოულაში და თუ ვინმე ელექტრონს ახსენებდა, უეჭველად ანანიას მოლიმარე ახე დაუდგებოდა თვალწინ.

უცნაური კაცი იყო ანანია. მთელმა სოფელმა იმთავითვე ისე შეიყვარა და გაითავისა, თვალში რომ ჩავარდნოდათ, თითს არ ამოისვამდნენ. გულღია კაცი იყო. ზომიერად შეთამამებული ყველასთან. მოსწონდათ მისი ხუმრობა. შრომისმოყვარეობა და სხვებთან ჭირში თანადგომა ხომ მთელ ახლომახლო სოფლებში სალაპარაკოდ იყო ჭკეული.

ყველაფერა იყო სოფლისთვის ანანია: მონტოორიც, ექიმიც, ამინდის წინასწარმეტყველიც, მემბათიანე-ისტორიკოსიც, ნიადაგმცოდნე, საქონელმცოდნე, ასტრონომიც და კიდევ, ვინ მოთვლის, რა:

„თურქეთის ვარსკვლავი ჭერაც აქეთაა. წელსაც კარგი ზამთარი იქნება“, — იტყოდა და ხალხსაც სჯეროდა.

ზამთარ-ზაფხული ოცდაორ მაიას იყრება და მანამდე კაცმა ტანსაცმელი არ უნდა მოიკლოსო, შთავგონებდა ზოგიერთებს და ისინიც თაყარა მზეში ბალტოებით დადიოდნენ.

ოჯახი არ მოიძევებოდა კიტოულაში. რაიმე სიკეთე რომ არ ხსომებოდა მისგან. მაღლიერი ჰყავდა მთელი კიტოულა ანანია ჯაშს. სხვა რომ არაფერი, ვთქვათ, ხალხთან კეთილგანწყობის მოსაპოვებლად მარტო ექიმობა ეყო-

ფოდა, ექიმბაშს ეძახდნენ სოფელში, მაგრამ აბა რომელი ექიმი შეედრებოდა. სწორედ მისი დამსახურება იყო, რომ კიტოულელებს — და არა მარტო კიტოულელებს — გადააფიწყდათ ოდი-თგანვე ძვალ-რბილში გამჭდარი შიში ქვეწარმავალ-ღრიანკალისადმი, დატანტალებდნენ კიტოულელი ონავრები კლდე-ღრეში, ფერებოდნენ ათასგვარ სოროსა თუ ფულუროში. უშიშრად ხელობდნენ, აინუნში არ აგდებდნენ გველგესლას სიანის და თუ მორიელის ნაკებნი რწყილის ნაკებნად უჩნდათ, ეს იმიტომ, რომ ანანია ჯაშის ისლით დახურულ ხულაში სასწაულმოქმედი მალამო ეგულეობდათ, რომელიც ყოველგვარი შხამისაგან ვანკურანვდა მათ. მუწუხებს და გამონაყრებს ექიმები რომ ვერ შეელოდნენ, ანანია კურდღლის ქონში არეული „რაღაც ბალახ-ბულახით“ კურნავდა. „ბნედის წამალიც ვიციო“, წამოცდა ერთხელ და მეორე დღევე წამლისთვის ორი ყელგაშვერილი მთხოვნელი მიადგა ოჯახში. შეწუხდა ანანია ჯაში: „ეს როგორ დაიჯერეთ. მთვრალმა რაღაც წავიტრაბახეო“. — შორს დაიჭირა.

არ დაუჭერეს. ლამის ყელი გამოიღლიტეს...

ვჰო, ამოიხენემა ბოლოს მოტეხილმა: ბებიაჩემი წამლობდა ოდესღაც, რა შედეგი ჰქონდა არ ვიციო.

ვცადოთო, იმედი მიეცათ მთხოვნელებს.

ანანიამ ცას ახედა: ასეთი რა შეგცოდე. ღმერთოო. გულში შესტირა. მერე დაცვარულ შუბლზე მაჯა მიძიმედ აისვა: წამლისთვის ცოცხალი ჭინჭრაქა საჭიროო, თქვა და მთხოვნელებს სახე აარიდა.

ხვალვე მოგართმევთო, გამოცოცხლდნენ მთხოვნელები. წამალს მე თვითონ ჩამოგიტანთო, დაამთავრა მიღება ანანიამ და მოყამული ცივად შეტრიალდა სახლისკენ.

თამაზ ჩიგოზიძე
 აბიბოვდა — წითელი სოფელი

ამ ამბიდან ორი დღის შემდეგ, შუაღამისას, როცა უკვე კარგა ხანია ყველას ეძინა, სამზადში შუაღამისას ეჭდა ანანია ჯაში. წინ, ტაბლაზე, მკაფე პამიდორი, ორიოდ ღერი პრასი, მარილი და ღოჭით ღვინო ედგა. სახეზე წამოწითლებულს ეტყობოდა, სასმელი მოჭკიდებოდა. აგერ უკვე სამი საათი იყო, იჯდა და სვამდა. დათრობა უნდოდა და არა და არ თვრებოდა. ღმერთო, რა და გიშავე ასეთიო, — ბურტყუნებდა თავისთვის. სამფეხა ჯორკოზე მოუსვენრად წრიალებდა, იშმუშნებოდა, შფოთავდა და აფანტკალებულ მკერდს ძალუშად იბლუჯავდა.

შემოდგომის წყნარი ღამე იდგა. მოვარდნილი თბილი სიო დროდადრო ფოთლებს აუშრიალებდა აიშინდის ჩამხმარ ყანას და ეს იღუმალი ჩურჩული კბილებჩაიცივნილი ბებრის ქირქილივით ჩაესმოდა ანანიას. არა, შემოდგომა არ უყვარდა. უკვე იმ ასაკში იყო, რომ რტოდან დაეცურებულ იყოველი ფოთოლი უსიამოვნო წინათგრძნობით უტოკებდა გულს. სამოცი შემოდგომა გაისტუმრა. სამანამდე რალაც თითზე ჩამოსათვლელი გაზაფხული დარჩენოდა. ენანებოდა ანანია ჯაშა უკან მოტოვებული ცხოვრება, იმას ვერ იტყოდა, სამოცის ისე მოვიყარე, ჰიანჭველზე ფეხი არ დამიდგამსო. როცა საჭირო იყო, ჰიანჭველაც გაუსრისავს, ჰათამი და ღორიც დაუკლავს და იმში ნამყოფს, რა თქმა უნდა, კაციც მოუკლავს, მაგრამ არც ჰიანჭველის, არც მატლისა და არც ჰათმისთვის ისე არ მოუსპია სიცოცხლე, საკუთარი სიცოცხლის რალაც ნაწილი არ დაეტოვებინოს სამსხვერპლოსთან.

მინამ ახალგაზრდა იყო, ესირცხვებოდა საკუთარი სისუსტე, თითქოს მის მამაკაცურ ბუნებას ვილაციის მზაკვარი ხელი ქლაჩუნის სამოსში გახვევას უპირებდა... მერე და მერე, როცა დავაქაცდა, გული დაუდინჯდა, აზრი დაეწმინდა და გაუღრმავდა, თავადვე

თხოვდა განგებას იმ ზომამდე არ გაეუხეშებინა მისი გრძნობები, რომ ვიდრე მახვილს ჩასაცემდა, განწირულის სასიკვდილო თრთოლვა ჯერ საკუთარ გულ-მუცელში არ ეგრძნო.

დიდხანს იშფოთა ანანიამ. ბოლოს, როცა ძალიან გაუჭირდა, ბარემ მოვრჩე და გავათაოო, — გადაწყვიტა. ტორტმანით ფეხზე წამოდგა. ორივე ხელით ღოჭი ტუჩებთან მიიტანა და ხარივით კისერგამაგრული სასმელს დაეწაფა. ხარბად სვამდა. მუხლები უთრთოდა. აღისფერი სითხე ჰალარა ბანჯველით დაფარულ მკერდზე ეწუწებოდა. მერე, როცა ღვინო გამოილია, ღოჭიანი ხელი მალა შემართა, უჰო! ერთი ღრმად ამოიქშინა საბერველივით და ღოჭი კერიაზე დაანარცხა.

იქვე, სამფეხზე შემოდგმულ გალიაში. ჩიტე შეკრთა და ჰენდარაზე წაღმა-უკულმა ხტუნვას მოჰყვა. წვრილი, ბეწვა ფეხები უთრთოდა. ციკნა სხეული მოუთავსებდა უტოკავდა. ღელვით შეჰყო ანანიამ გალიაში ხელი და აჰყვილებული ათრთოლებულ მჯიღში მოიმწყვდია. ჩიტის გამწარებულმა ჰყვივლმა თავზარი დასცა, მუხლები მოეკვეთა და მიწაზე ჩაიჩოქა. მერე ასე ჩაჩოქილი გულში იკრავდა ჩიტს. ვაშმაგვებით უკოცინდა დაკოყრილ თითებს შორის გამოჩრილ ციკნა თავსა და ნისკარტს: მაპატიე, მაპატიეო, — ემუღარებოდა სასომიხდილი.

კერიაზე ქვაბი იდგა. მიმქრალ ფიჩხის ნაშუსრევს თავი შეუყარა ანანიამ. ალი ავარდა და ააფრიალა დვიროზე ჩამოკონწიალებული მკვარტლის ბუწუწოები. ქვაბი მალე გახურდა. წამლისთვის ცოცხლად დამწვარი ჰინჯრაქის ფერფლი იყო საჭირო.

ღმერთო შემინდე! ღმერთო შემინდეო! დაჟინებით იმეორებდა გონწართმეული და შმაგი აღტკინებით ჩიტს თითქმის შეღონებულ მკერდში იკრავდა. საბედისწერო წამი დამდგარიყო და ახლა საკუთარი თავისთვის უნდა ეჯობნა ანანია ჯაშს...

ყველაფერი თვალის დახამხამებაში

მოხდა. თვალდახუჭულმა ჩიტი გავარ-
 ვარებულ ქვაბში ჩააგდო, სახურავი
 დაახურა, მერე, თითქოს ადევნებულ
 სიკვდილს უნდა დაუსხლტესო. ისე გა-
 იჭრა გარეთ და ნადირივით აღმუვლე-
 ბული პარმაღთან მიწაზე დაემხო.

სადავიდარაბო საქმე ჰქონდა მინდო-
 ბილი ანანია ჯაშს. მოგვხსენებთ, მალ-
 აღმთიან სოფელში რაოდენ ძნელია
 შეინარჩუნო გამართული ელექტრომ-
 იმარაგების სისტემა: თოვლი, მეწყე-
 რი თუ ქარი, ვინ იცის, სად რომელ
 ბოძს გამოაცლიდა საყრდენს და სად
 რომელ მავთულს მოგლეჯდა ბოძიდან.
 ანანია ყოველთვის მზად იყო. შუალა-
 მგზეც რომ გამორთულიყო შუქი, ლო-
 გინში ვერ გააჩერებდით: „ლამზირას
 ჩვილი ჰყავს; ნიკუშას მომაკვდავი უწ-
 ევს, გაუჭირდებათ უსინათლოდ“, გაუ-
 ელვებდა გონებაში და გარეთ თავსხმა
 და ღვართქაფიც რომ ყოფილიყო, შინ
 გული არ დაუდგებოდა.

„ჩაკვდები სადმე, ბერიკაცო, ვეღარ
 გეიგე, ახალგაზრდა რომ არ ხარ?!“
 ყურს არ ათხოვებდა გამოღვიძებ-
 ული მეუღლის საყვედურს. ჯერ ქვე-
 სადგურში ჩაირბენდა. თუ რომელიმე
 დამცველი იყო გაფუჭებული, ხომ კა-
 რგი, ხელადვე შეაკეთებდა, მაგრამ თუ
 დამცველები წესრიგზე აღმოჩნდებოდა,
 მაშინ ბოძებზე აასვლელ „ქანგებს“
 გადაიკიდებდა ანანია და ფარნის შუქ-
 ზე იწყებდა ხაზის შემოვლას. რამდენ-
 ჯერ უნახავთ მეზობლებს თავსხმა წვი-
 მაში, ქარსა თუ თოვლში, დღისით თუ
 ღამით ბოძის წვერზე მოქცეული ანანი-
 ა.

ყველა სიკეთესთან ერთად, სწორედ
 ამიტომაც უყვარდათ თავისი ანანია კი-
 ტოულელებს.

აბა ნაკლი ვის არა აქვს და ანანიას-
 ც ჰქონდა თავისებური ნაკლი:

მართალია, ყველასათვის სასურველი
 სტუმარი იყო, მაგრამ როცა ცოტას შე-
 ზარბოშდებოდა, ლაპარაკის საღერღე-

ლი აეშლებოდა, მოჰყვებოდა იმ მთის-
 ას, ამ მთისას. უფრო მეტად ძველი
 ამბების გახსენება უყვარდა. თუ სტუ-
 მარი იყო, მასპინძლები აღარ ეთმობო-
 და, თუ თავად იყო მასპინძელი, სტუმ-
 არს ვეღარ ელეოდა: შეიყოლიებდა ლა-
 პარაკსა და ღვინის სმაში და მორჩა, იმ
 ღამეა გაათენებინებდა სუფრასთან.
 ყველამ იცოდა ანანიას ეს ხასიათი და
 სოფელი კეთილად ლაზღანდარობდა
 მის ზურგს უკან.

ერთხელ პავლე ჯიქიამ, ვერაფრით
 რომ ვერ გაისტუმრა მასთან მყოფი ანა-
 ნია, გარეთ გამოვიდა, სახლს უკან მო-
 ექცა და იქიდან კარგი მამალივით ყივი-
 ლი ატეხა. აქაოდა, უკვე გათენდაო.
 ამ ამბავს მეორე დღეს ყველგან ყვე-
 ბოდნენ და სიცილით იფხრიწებოდნენ
 კიტოულელები.

დამალი შამათავა კიტოულაში თორ-
 მეტიოდე წლის უკან დაახლდა. სამ-
 ოსახლო და სახლ-კარი ქალაქად გადა-
 ხვეწილი, აწ გარდაცვლილი ბიჭიკო
 კოროშინაძის შთამომავლებისაგან სა-
 კმაოდ იაფად შეიძინა. თუმცა ისიც
 უნდა ითქვას, რომ სახლი ადამპაპობის
 ხნისა და დანგრევის პირას მისული
 იყო.

დამალმა აახლი შეაკეთა. საქონელი
 და ფრინველი გაიჩინა და გააჩალა
 ცხოვრება თავის უშვილო ცოლთან, ვა-
 რდიკოსთან ერთად.

პირქუში, მიუღგომელი ხასიათის კა-
 ცი გამოდგა, გაქვავებული სახის პატ-
 რონს იაეთი გამსქვალავი გამოხედვა
 ჰქონდა, რომ შენდა უნებურად გაგცრი-
 და ტანში და სახეს აგარიდებინებდა.
 არავინ იცოდა, საიდან და რატომ გად-
 მოიხვეწა. სამეგრელოდან ვარო. ზოგ-
 ადამ დააკმაყოფილა ახალი მეზობლე-
 ბი ცნობისმოყვარეობა. მაგრამ როცა
 ზომიანე მეტად ჩაეკითხნენ, ისე დაუყ-
 ვესა უტიფარი თვალეზი, ისე აუტოკდა

თამაზ ჩიგოზიძე
 კიტოულა - წითელი სოფელი

ნიღბივით სახე, რომ სამუდამოდ ჩა-
უყლა ცნობისმოყვარეობის სურვილი.

ასეთი საქციელით ხალხი ეჭვში შეჭ-
ყავდა. უნებურად უწყობდა ხელს, მის
წარსულზე ათაგვარი ჭორები შეეთი-
თხნათ. რას არ ამბობდნენ, კაცის კვლა-
საც აბრალებდნენ. თითქოს იგი ზემო
სვანეთიდან გადმოხვეწილი მირზა ჯი-
შკარიანი იყო და შამათავას გვარით,
კიტოულაში ემალებოდა მართლმსაჯუ-
ლებას და მოსისხლე სვანებს.

დადიოდა ჭორები სოფლიდან სოფ-
ელში, დამალი შამათავა კი აგერ თი-
თქმის თორმეტი წელი ხდებოდა, მშვი-
დობიანად ცხოვრობდა თავის სახლ-
კარში.

თავისებური კაცი იყო, არ უყვარდა
სხვის საქმეში ჩარევა. თავის საქმეში
ხომ, მით უმეტეს, არავის ჩააყოფიებ-
და ცხვირს, ცხოვრობდა ასე, თავისთ-
ვის, უმეზობლოდ და, სულო ცოდვი-
ლო, არც არავის უშაგებდა რაიმეს.

მუყაითიც იყო. რა იყო ისეთი, მის
ხელს არ გაეკეთებინა. მეურნეც კარგი
გამოდგა — ხუთ წელიწადში კოროშ-
ინაძეების ნასახლარი ბაღნარა დაამსგ-
ავსა. შორს გაუვარდა დამალი შამათა-
ვას მეურნის სახელი. საიდან არ მო-
დიოდნენ მის სანერგეში გამოყვანილი
იშვიათი ჯიშის ნამყენების შესაძენად.
მერე, როცა ცოტა ხელი მოითბო, რაი-
ონის ცენტრში სახელოსნო გახსნა და
ხარაზობას მიჰყო ხელი. ახლა მისმა
ახალმა საქმიანობამ აალაპარაკა ხალხი.
მოდდიოდნენ მუშტრები მისი ხელით
უზადოდ შეკერილი აზიური ჩექმები-
სა თუ შტიბლეტების შესაძენად.
საიდან არ მოდიოდნენ: ქობულეთიდან
თუ მახარაძიდან, ჩოხატაურიდან თუ
ლანჩხუთიდან. თქვენ წარმოიდგინეთ,
წულა-მეტების მოყვარული აფხაზები
და ოსებიც კი აწუხებდნენ.

დიდი ფასი ეღო მის ნახელავ საქო-
ნელს. წყვილი ჩექმის ფასად მეწველ
ძროხას იყიდდა კაცი. მუშტარი კი მა-
ინც გამოუღვევლად ჰყავდა.

მდიდრდებოდა დამალი შამათავა. თუ-
მცა, ვერც იმას იტყვიდით მაინცდამა-

ინც სიმდიდრის მოყვარული კაცი ყო-
ფილიყოს. საერთოდ, დაბეჯითებით არ-
აფრის თქმა შეიძლებოდა დამალი შა-
მათავაზე. კიტოულაში უკვე კარგა ხა-
ნია აღარ ჩურჩულებდნენ მისი საიდუ-
მლოებით მოცული წარსულის შესახებ.
ამჯერად მოშურნეებს ერთმანეთში სა-
ლაზლანდაროდ მისი ზღაპრული შემო-
სავალი და „ბერწი“ ვარდიკოს ახალთა-
ხალი წაუღას ქურჭი ეკერათ პირზე.

სამოცდაცხრა წლის დიდმა ზამთარ-
მა ყველაზე მეტად ელექტრონის ხაზ-
ები დააზიანა კიტოულაში. უკვე ხანმო-
თეული და ძირმომპალი ბოძები ვეღარ
უძლებდნენ ქარისა და თოვლის შემო-
ტევას და ერთმანეთის მიყოლებით
წვებოდნენ მეტრ-ნახევრიათი თოვლის
საფარით დამძიმებულ მიწაზე. დაზი-
ანდა მთავარი ხაზი და თვითონ ქვეა-
დგურიც. მიწაზე გართხმული თორმეტი
ბოძი დაითვალა თხილამურამოსხმულმა
ანანიამ შემოვლის დროს. მდგომარეო-
ბა მეტად სავალალო აღმოჩნდა — ხა-
ზის თითქმის მეხუთედი დაზიანებული-
ყო და აღდგენას მოითხოვდა. წავიდა
ანანია რაიონულ ცენტრში დახმარების
სათხოვნელად. იქ ერთი აყალმაყალი
და ალიაქოთი დაუხვდა. ეტყობოდა,
სხვა მალალმთიანი აოფლებიც მსგავს
გასაკირში ჩაეგდო თოვლს.

ელექტრომომარაგების რაიონული
ცენტრის ბუღალტერიაში ცრემლი იღ-
ვრებოდა ყოველ ბოძზე:

— გამომიწერე, ბატონო! აბა რა
ეჭნა. მე ხომ არ ჩევერკობი იმ დასაწ-
ვავი სტოლბის მაგიორად! — იქაჩებო-
და ბასილეთელი მონტიორი.

— ჩევერკობი, ბიჭო, თვარა გადაგ-
ივა თავზე, — ყბას უქცევდა ზენობ-
ნიელი.

— არაა ეს დასაწვავი, და რა მოგ-
ცეთ. — ხელებს შლიდა ბუღალტერი.

— რეიზა არ მეიმარაგებთ მერე, ბი-
ძია, თავის დროზე. ჩრდილში წამოწო-
ლით და კამათლის გორებით საქმე რომ
კეთდებოდეს, მაგას მომასწრებდით მე

თქვენ?! — თავისებურად ყიამყარალობდა ბარდნაღელი მონტიორი.

ანანია ჯაშმა საშველი არ დააყენა ბულალტერს. იმდენი ქნა, ოთხი ბოძი გაშლიაწერინა. ორიც კიდევ თითქმის ძალით წაღლიტა საწყობის გამგეს და ძვირფასი ტვირთი ტრაქტორით სულ სრიალ-სრიალით აიტანა კიტოულაა ცენტრამდე.

კმაყოფილი იყო ანანია. საქმეს კარგი პირი უჩანდა. მართალია, ექვთი ბოძი კიდევ აკლდა, მაგრამ ძველი ბოძებითაც შეიძლებოდა იოლად გასვლა — დამპალ თავსა და ბოლოს მოუსწორებდა ხერხით. ორს ერთმანეთზე წააბამდა მავთულებით და საქმეც გაიჩარხებოდა.

სიამოვნებისაგან ხელებს იფშენებდა ანანია — მშვენივრად მოაწყობო ბოძების აქმე. ახლა საჭირო იყო ბლომად მუშახელი და ანანიამ პირველად თავის სიცოცხლეში მეზობლებს ჩამოუარა თხოვნით: საქმეში ხელი წამომიკარითო.

პირველად მიმართა ასეთი თხოვნით მეზობლებს ანანიამ. მანამდე აგერ თითქმის ოცდაათი წელი მარტო კახირობდა. ხალხი შეაჩვია საკუთარ მხრებზე გადაეტარებინა საერთო სატვივარი. სწორედ ეს იყო მიზეზი და მეტად უცნაური მიზეზიც იმისა, რომ მაინცდამაინც ხალხისით არ ამოდგომიან კიტოულელები მხარში. ოცდაათი წლის განმავლობაში მზამზარეულად ჰქონდათ ელექტრონი. თითის გატოკებაც არ სჭირდებოდათ, ისე ჰქონდათ. და თითქოს ეს ასეც უნდა ყოფილიყო ამჟამად. მაგრამ სოფელს დიდი რიდი ჰქონდა ანანიასი, მისი გაწბილება არამც და არამც არ შეიძლებოდა. ცალკერდ უსინათლობაც აწუხებდათ. უკმაყოფილებით სტოვებდნენ აგიზგიზებულ კერიებს კიტოულელები...

კვირა დღე იყო. ამინდს მაინცდამაინც სააკეთო პირი არ უჩანდა. დიდი სამუშაო ელოდათ და, ბუნებრივია, ყოყმანობდა სოფელი: ცოტაც გავიჭირვოთ. თოვლი შეთხელდება და საქმეს

ადვილად მოვერევიოთ, ამბობდნენ ერთნი.

თოვლის გადნობას თუ ვუცადეთ, კარგად წავა ჩვენი საქმეო, — ცხარობდნენ მეორენი.

— მე აბა, ძამა, საღამოა ტელევიზორს თუ არ მივუჩქეო, ისე რა გამამლებიებს ამ სატურიაში. ჯერ გზები გავკვალთ ბოძებამდე. რაცხა ღმერთად, შემცვლელი ბოძები ქე გვაქვს, ცხენებს გავათრევიოთ, მერე ცოტა თავი შევიწუხოთ, აბა, ისე რაფერ იქნება, თქვე კაი დედამიშვილებო, — თქვა ბორისა ბასილიამ და უმრავლესობაც მას მიემხრო.

აიღეს სამუშაო იარაღები და დაზინებული უნისკენ დაიძრნენ. მუშახელი ბევრი იყო საჭირო და გზადაგზა ოჯახი არ დაუტოვებიათ, ხელი წამოგვიკარიოთ რომ არ ეთხოვათ. ოცამდე კაცმა შეიყარა თავი. დამალი შამათავას ეზოს რომ მიუახლოვდნენ — რავა, წითელი კოჭი ხომ არ არის, მასაც დაუძახხოთო, — თქვეს.

ანანია ჯერ უარზე დადგა — უიმისოდაც იოლად გავალთო. მაგრამ, როცა ზოგ-ზოგებმა დაუყინეს: პირველ რიგში მაგიზა უნდა დაგვეძახა, ბოსელში აქვს სინათლე გაყვანილიო, — ნავსი გატეხა და დაუძახა.

დამალს ნიჩბით თოვლში ბილიცი გაჰყავდა. დამახილზე მუშაობა შეწყვიტა, ნიჩბის ტარს დაეყრდნო და, რა ამბავიაო, — მკვანედ გასძახა მეზობლებს. ეტყობოდა, იცოდა, რისთვისაც ეძახდნენ.

— ხაზი უნდა აღვადგინოთ და დახმარება გვეკორდება, ბატონო დამალი! — წყენა არ შეიმჩნია ანანიამ.

— რაცხა ერთი დღე მაქვს თავისუფალი და აღარ დამაყენოთ ახლა სახლში!

ასეთ პასუხს არ მოელოდა ანანია. კი იცოდა, რომ შამათავა მყარალი კაცი იყო და ყოველთვის ერიდებოდა, მაგ-

თამაზ ჩიგოძია

კახოვლან — წითელი სოფელი

რამ თუ აეთ თავხედობას გაბედავდა, წარმოდგენაც არ ჰქონდა.

— რავა, ჩვენ მოცილილები გვნახე, თუ რაფერაა შენი საქმე! მაგი ელექტრონი მართო ჩვენსას ხომ არ ანათებს, შე კი კაცო! — გაჯავრდა შეურაცხყოფილი ანანია.

— წადი, ჩემო ბიძია, რა თავს მამადლი, თუ იცი, გვევლება და აკეთებ! სამუშაოზე რომ მიძახი, ჯამაგირიზა რამდენჯერ დამიძახე ერთი!

გაფთორდა ანანია. ცოტაც და, ჰკუთიდან შეცდებოდა კაცი. დამალისთვის არაფერი უთქვამს, ხალხისკენ მიბრუნდა:

— ესე იგი, ანანია ჯაშს ევალეობდა და იმიზა იდგამდა წელეებზე ფეხს... ესე იგი, ანანია ჯაში მუქთი მოჯამაგირე ყოფილა თქვენი, არა?! რას მამლევენენ მინც ისეთს, თქვე, თქვე, უმადურებო! — კიტოულელები თვალს ვერ უსწორებდნენ ანანია ჯაშს: ვინ იცის, ამ დროს ვინ რას ფიქრობდა თავჩაქინდრული. — ამოიღეთ ხმა! ასეა, არა?! თქვენც მასე ფიქრობთ, არა?! იმიზა ითრევდით ფეხს, არა?! წადით! მომშორდით! რახან მევალეობა, როგორმე უთქვენოლაც მოვებამ აქმეს თავს! — თქვა და იქაურობას გაეცალა.

ხალხი ცოტა ხნის შემდეგ კაყანიით დაიშალა. დამალი შამათავა აუღლევებლად განაგრძობდა წამოწყებულ საქმეს ეზოში.

ანანია ჯაში იმავე საღამოს ცოლოურს ესტუმრა მეზობელ სოფელში. იქ მოყვრებსა და ნაცნობებში ათიოდე კაცი შეკრიბა, მეორე დღესვე კიტოულაში ამოიყვანა და მათთან ერთად ელექტრონის ხაზი ისე აღადგინა, არც ერთი თანაოფლელი არ გაუკარებია სიახლოვეს.

— უსამართლოდ მოექვეცი მეზობლებს, — უსაყვედურა მეუღლემ.

— რას ჰქვია, უსამართლოდ, დედაკაცო! — გაუწყრა ანანია. — ნადირს პირში მიმცეს. სიტყვა არ შემაწიეს. მაგას რა დამავიწყება!

— შეეშინდათ ალბათ და იმიტომ ჩეიგდეს ენა.

— შეეშინდათ კი არა, უმადურები არიან. წმინდა წყლის უმადურები. თავით ნიორი რომ დაუნაყო, მინც ფეხებზე დაგიკიდებენ.

— ეჰ, მაგი რომ მასე იყო, თავის დროზე უნდა გცოდნოდა.

— ვიცოდი, ჩემო მართა, განა არ ვიცოდი, მარა კაცი ვიყავი და ჩემს კაცობას იმათ უმადურობას ხომ არ დევპირისპირებდი. არა, მაგას ჩემს თავს ნამდვილად ვერ ვაკადრებდი.

— მაგენს შენ ალბათ სულელი ჰგონიხარ.

— ვინ იცის, შეიძლება, მარა არც მაგია მთავარი. კაცი მინც ბოლომდე კაცად უნდა დარჩეს!

არ დასცალდა ბოლომდე კაცური ცხოვრება ანანია ჯაშს. შემოდგომაზე უცნაური სენი შეეყარა და ერთიანად გადასხვაფერდა კაცი.

კლიმაქსის ნიადაგზე სკირს, არაფერია ისეთი, გაუფლისო, — ამწვიდებდნენ ჭირისუფალს ექიმები. ანანია ჯაში კი აგერ მეორე თვე გადიოდა, ლოგინად იყო ჩავარდნილი და ადგომაზე თავს არ იწუხებდა. იწვა ლოგინში გაუნძრევლად. თვალეები ჭერისკენ ჰქონდა მიპყრობილი. არც არავის დანახვა ესიამოვნებოდა, არც სმა მოუნდებოდა და არც ჭამა. ორ სიტყვას იშვიათად იტყოდა გადაბმულად. თუ საკმელს ძალიაძალად მოაკიცქინებდნენ, მაშინვე ღებინება აუვარებოდა. ჩამოხმა, დილია ადამიანი. შვიგადაშიგ ამოიხრებდა. ეტყობოდა, შავნელი ფიქრები ტანჯავდა. მესამე თვეზე მომჯობინება დაეტყო და წამოდგა, მაგრამ უკვე ძველი ანანია აღარ იყო: მუდამ მოღიმარი და ხალისიანი — პირქუში და უკარება გახდა. შეუყვარდა ჩხუბი და აყალმაყალი. დაერია მეზობლებს და ერთ თვეში მოასწრო მოემდურებინა ყველანი. ყოველივე ამ სიკეთესთან ერთი მეტად უცნაური ზნეც დასჩემდა: საკ-

მარისი იყო ორი ჭიკა ღვინო დაეღია, რომ მაშინვე ქვესადგურისაკენ გარბოდა და გამორთავდა შუქს, მერე ვასაღებებს ჯიბეში ჩაიდებდა, შეტრიალდებოდა სახლისკენ და გზადაგზა სოფლის სამღურავსა და მუქარას მოჰყვებოდა ყველა გასაგონად.

— სინათლეს არ გაღირსებთ, თუ ეყოფილვარ ანანიე ჯაში! რათ უნდა თქვენისთანა მუტრუკებს სინათლე. მზე ჩავე და შეიგულეთ ტურტილიან ლოგინებში. მე შენ გეტყვი, წერათ ან კითხულობთ რომელიმე! ხეპრეები ხართ! წმინდა წყლის ხეპრეები! — მერე მოჰყვებოდა რაღაც ბუზღუნს თავისთვის. მივიდოდა სახლში, ხელის ცეცებით იბოვნიდა ტახტს, გაუხდელად მიეგდებოდა და მაშინვე ხერხივას ამოუშვებდა.

შეწუხდა სოფელი. ენანებოდათ ანანია ჯაში. ბევრი სიკეთე ახსოვდათ მისგან და უთმენდნენ. უბედური მართა თვალს ვერ უსწორებდა ხალხს.

— რა შენი ბრალია, ქალო. ავადაა კაცი, რომელი ხეპრე ვერ მიხვდება, მაგას, — ამშვიდებდნენ მეზობლები.

— არ ვიცი, რა ვქნა მე სასიკვდილემ! — ცრემლები გადმოსცივდებოდა მართას და სხვებააც გულს უჩუყებდა.

— აფსუს, რა კაცი იყავი, ანანია ჯაში!

— ცოტაც გვივიკირვით და მორჩება, ბეჩა, აბა რავე იქნება ისე. — წუხდნენ კიტოულელები.

მაგრამ, გადიოდა დრო და ანანია ჯაში, აკვიტებულ ზნეს არა თუ ღალატობდა, პირიქით, უფრო ხშირად ტოვებდა ხალხს უსინათლოდ.

სოფელს თანდათან ეკარგებოდა მოთმინება. მამაკაცებმა კბილების ღრჭივით გააზშირეს. დედაკაცები ველარ იკავებდნენ ენის წვერზე მომდგარ წყევლას.

რამდენჯერ დაპირეს სოფლსაბჭო ჩაერიათ საქმეში და ახალი მონტიორი დაენიშნინებიათ, მაგრამ ცალკერძ ოჯახის რიდით, ცალკერძ კიდევ იმიტომ, რომ მეორე დღეს შუქი ჩაირთვებოდა, დანაქადებს ივიწყებდნენ.

კარგი არაფერი ჩამოუვლის, წერას ჰყავს აყვანილიო, ამბობდნენ. არავინ უწყობდა, რით დამთავრდებოდა ანანია ჯაშის სახითათო თამაში ხალხის ნერვებზე. ერთი ცხადი იყო, და ამას ყველანი გრძობდნენ, მშვილდი იძაგებოდა და აუცილებლად რაღაც უნდა მომხდარიყო.

იმ დამეს უგუნებოდ დაბრუნდა სამუშაოდან დამალი შამათავა. ჭერ იყო და, უთანხმოება მოუვიდა სამსახურში: — ვილაც ოსმა მუშტარმა ნახელავი დაუწუნა და ფასს თუ არ დამიკლებ, ისე არ წავიღებო, დაიჟინა. დამალი ერთხელაც არ დაფიქრებოდა — კინწისკვრით გაავდებდა პირის გამტებ მუშტარს და ჩექმას დაიტოვებდა, მაგრამ ჩექმა სწორედ იმ კაცის ფეხზე იყო მორგებული და რადგან ფეხი უზომოდ დიდა ჰქონდა, დამალიათვის მუშტარის ზარალს უდრიდა. მუშტარმა კარგად უწყობდა ეს და ცდილობდა ნახევარ ფასად დაესაკუთრებინა ჩექმა. მისმა ურცხვობამ შეზარა დამალი. ერთხანს თვალეებით სჭამდა კაცს, მერე ის ჩექმა მოუქნია და პირდაპირ სთხლიშა ცუდლუტ სიფათში. აყალმაყალზე ხალხი შეიკრიბა და მოჩხუბრები დააშოშინეს.

მართალია, იმ კაცმა შემდეგ ბოდიშიც მოუხადა და ჩექმაც წაიღო, მაგრამ ამ ამბავმა სრულიადაც ვერ დაუწყნარა უცნაურად ათროლოებული სიახლი დამალი შამათავას. წყენას ისიც უძლიერებდა, რომ თოვლმა სამაჩქანო გზები ჩახერგა და რაიონული ცენტრიდან სახლამდე თითქმის თორმეტი კილომეტრის გავლა მოუხდა ფეხით. ცხრა საათი იქნებოდა, სახლის კარი რომ შეღო დაღლილ-დაქანცულმა.

გვედები კაცი, ჩქარა საჭმელიო, მიუვდო მეუღლეს და გაძუნძული ტანაცმლის გამოცვლას შეუდგა. მერე მადიანად ივანშვა. ჰამას რომ მორჩა, ავ-

თამაზ ჩიკვაძე

კიტოულა — წითელი სოფელი

უზგუზებულები ბუხრის პირას ტახტზე გაიშობა და მალე ალბათ ნანატრი შვილებაც დაეუფლებოდა, რომ მეუღლემ, საქონლისათვის საკმელის მიცემა არ დაგვიწყდესო, შეახსენა.

ბოსლის კარი რომ შეაღო, ელდა ეცა: ბულა მოზვერს თოკი გაეწყვიტა და ააქონლის ზამთრის სარჩოს თითქმის მესამედი ლაფში ჩაეყარა და ფეხით გაეოხრებინა. გაცოფდა დამალი. ნაკელის ასაღებ თოხს სწვდა და მინამ საწყალ მოზვერს ტარი მთლად არ გადააფშვანა წელზე, აღარ მოშვებია.

თვალისჩინდაკარგული მოზვერი ფშვინვითა და ზმუილით აწყდებოდა ერთი კუთხიდან მეორეს და ლეწავდა ყველაფერს, რასაც მისი გვერდი, რქათუ მკერდი შეეჯახებოდა.

ამ დავიდარაბაში იყო დამალი, რომ ბოკელში უეცრად შუქი ჩაქრა. ლუსკუმ სიბნელეში თავრეტდასხმულმა მოზვერმა როგორღაც ქედი ვაჭკრა. დამალი შებარბაცდა, ბაგის კიდეს ფეხი წამოჭკრა და პირჩაღმა გაიშობა ფაფასავით აზელილ-ატალახებულ ნეხვში.

სიბრაზისაგან გონწართმეული კბილების გააფთრებული ღრქილით წამოდგა. როცა გონს მოვიდა, უკვე ეზოს გადაღმა იყო. ხელში გრძელტარიანი სახარაზო ჩაქუჩი ეჭირა.

აღარა თოვდა, არემარეა ოდნავ ანათებდა თოვლის სუსტი ლიცილიცი.

მძიმე ქშენით მიღარდნიდა დამალი ბილიკზე ახალნაყარ თოვლს.

— ცოტა მადროვე, შე ღორის გაგდებულო! — კბილებში სტრიდა თავისთვის. — მასხარად გვიგდებ, არა?! დაგიკარგავ მაგ ხალისს, თუ ვყოფილვარ გოჩა ბურღული.

სისხლმონატრებული მტაცებელივით უტყუარ გეშა მისდევდა კვალში. სულმოუთქმელად ათავა სოფლის აღმართი და სუნთქვაგახშირებულს ანანიას სიმთვრალისაგან ჩახრინწული ხმაც შემოესმა. ხმა იქვე, მახლობელი ბექობიდან ისმოდა. მეყსეულად შედგა დამალი. გაიტრუნა. ყური მიუგდო.

სწორედ ასე იქცევა ნადირი ნაბულის წინ.

— ჩემია აი სინათლე, ბიძია! მინდა ავანთებ, მინდა ჩავაჭრობ! ფეხებზე მკიდია მე თქვენი სოფლსაბჭო და აღმასკომი! ბნელში გვაგატარებებთ თქვენს დღეს და მოსწრებას. არ ხართ მეტის ღირსი და იმიზა!

სისხლის სუნი ავარდა და უცნაურად თრთოლვაატანილი დამალი თითქოს რაღაც გამაბრუებელსა და მართობელსა ჩაებლალუა თონესავით წითლად ავარგარებულ შაერში:

— მომიცადე ერთი მაქ, შე ძუნკალო ბერიკაცო! — წყნარი ხმით დაუძახა და თვალში სისხლჩამდგარი, ძერის დაუოკებელი თინითა და ხარის აუჩქარებელი, დინჯი ნაბიჯით დაიძრა მსხვერპლისკენ.

ანანია შეჩერდა, ნახევრად შემობრუნებული, ქანდაკებასავით გაშეშდა და მომავალს ლოდინი დაუწყო.

— აბა, არ გვადირსებ სინათლეს, ხომ?.. რეიზა, მერე, შე ძუნკალო ბერიკაცო!

— იმიზა, რომე, გვანი ხარ შენ დამალი შამათავა და არ ხარ ღირსი, ჩემი ხელით გამოშვებული ელექტრონი ანათებდეს შენს გველის ბუნავს.

სიმშავისაგან უცნაური ხარხარი აღმოხდა დამალი შამათავას.

— არცაა საჭირო! აწი სხვა ანთებს... — თქვა ჩურჩულით და მძლავრად მოქნეული ჩაქუჩი ანანიას შიგ საფეთქელში სთხლიშა.

უბედური ანანია თოვლში ჩაემხო და სიკვდილისწინა კანკალი აუვარდა.

ცოტა ხნის შემდეგ დამალი შამათავა უკვე სახლში იყო, სახე დამშვიდებოდა. ვერაფრით იტყოდით, თუ რა ვნებათა ღელვა გადაეტანა ამ ათიოდე წუთის უკან. ლამპის მკრთალი შუქი ანათებდა ოთახს. მიმქრალ ბუხართან მჯდარი მეუღლე წიგნს კითხულობდა. ზურგიდან მიუახლოვდა დამალი, მხრებზე ხელი მოხვია, წამოაყენა, მერე მკლავებში შემოიტრიალა და ასე ახუტებულს, რაღაცის მომლოდინე, სიყ-

ვართლით დიდხანს უცქეროდა თვალ-
ებში — თითქოს სიყვარულით სისხლ-
ის ლაქების ჩამორეცხვა შესაძლებელი
ყოფილიყო!

— კაცი შემომავდა, ირინე, — უჩ-
ურჩულა ბოლოს, — აქ აღარ დაგვე-
დგომება.

აღიონზე, როცა მზეს კიდევ საკმაო
გზა ჰქონდა გასავლელი, ვიდრე თოვ-
ლის აბურველქვეშ მძინარ კიტრულ-
ას გორაკებს თბილი მზერით გაულხო-
ბდა გაყინულ მკერდს, ბიჭის ტოროლ-
ასავით კისკისი სიმღერა გაისმა. აღფ-
ესი სიხარულიძის მეზუთეკლასელი ბიჭი
თემური იყო. სისხამი დილის იღუმალე-
ბას. თითქოს მიტოვებული, თეთრად
გადაპენტილი სოფლის კამკამა ზეცას
და ჰაერს სიმღერის ხასიათზე დაეყენ-
ებინა პატარა.

მღეროდა ბედნიერი თემური ცნობ-
ილ სიმღერას სიყვარულზე და გრძნო-
ბამორეული ყურს უგდებდა, თუ როგ-
ორ იფურჩქნებოდა საკუთარ სხეულ-
ში იღუმალეებით მოცული ღვთაებრივი
სამყარო ახლად ნაშობი სიყვარულისა.
მიაბიჯებდა ამ წალკოტში ბურანში გა-
ხვეული, თვალწინ მისი რჩეულის მი-
უჯარებელი ბაბთები ყაყაჩოსავით უღ-
ვიოდა. ხელის გაწვედნადა იყო საჭირო
და, უზომო მოკრძალება რომ არა, თი-
თის წვერით შეეხებოდა საოცრებას.

თავზე შაშვმა გადაუფრინა ჭახჭახ-
ით. სიმღერა შეწყვიტა, თვალი გააყო-
ლა და ბაბუამისის თოფი ინატრა. გაკვ-
ეთილებს შემდეგ აუცილებლად ინა-
ღირება. ბაბუას მაშინდებურად მოპა-
რავს თოფს. თუნდაც ცემით სიკვდილ-
ის პირას მიიყვანონ, მაინც მოპარავს და
ინაღირებს. როცა დიდი გაიზრდება, მა-

იკოს ცოლად მოიყვანს, კარგად ისწა-
ვლის და თავს შეაყვარებს. მერე ორ-
ლულიან თოფს იყიდის. ზუსტად ისეთს.
ტრიფონა ჩანტლაძეს რომ აქვს. ცხო-
ვრება ძნელიაო, — რამდენჯერ ამენია
უფროსებისაგან. სულაც არაა ძნელი,
ტყუილად წუწუნებენ. ერთი თოფი,
ისეთი, ტრიფონას რომ აქვს და ნანად-
ირევითაც ადვილად არჩენს კაცი ცოლ-
შიელს...

ასეთ საჭირბოროტო ფიქრებში იყო
გართული აღფესი აიხარულიძის ბიჭი,
რომ თოვლში რაღაც მუქი საგანი შენ-
იშნა. ნადირი თუაო, შეეშინდა და თვა-
ლებით ახლომასლო ხეს დაუწყო ძებ-
ნა. ბედად, გზის პირას ხურმის ხე შე-
ნიშნა. უკვალავში იჭითკენ აიღო გეზი,
თან შიშით უკან იხედებოდა. ხომ არ
მომდევსო.

საგანი გაუნძრევლად იდო თოვლის
ზედაპირზე. მგონი, კაცი უნდა იყოსო,
გაიფიქრა. ქალაქში უნახავს როგორ
ეძინა მთვრალ კაცს ქუჩაში. გული გა-
იმაგრა ყმაწვილმა და ფრთხილი ნაბი-
ჯით მიუახლოვდა საგანს.

ანანიე ბაბუე ყოფილაო, მოეშვა გუ-
ლზე, როცა თოვლში გაშოტილი სხე-
ული შეიცნო.

— ადექი, ანანია ბაბუე, გეიყინებო
მაგ თოვლში! — შორიდან დაუძახა და
მისაშველებლად გაექანა. როცა გვამს
თავზე დაადგა, მოულოდნელობისაგან
გაოგნებული ყმაწვილი კინაღამ კეკუი-
ან შეიშალა: სისხლით შეღებილი თო-
ვლი კოცონივით აუბრიალდა თვალწინ.

მიშველეთო! — აღმოხდა დაზაფრუ-
ლის სუსტი ხავილი და შლეგიანივით
დაეშვა თავდაღმართში. წინ სისხლის-
ფერი ხე მოჩანდა, სისხლისფერი იყო
ცაც. წითლად გუზგუზებდა მთელი კი-
ტოთლა.

ჯულიეტა მილდინი

გიბრუნება

ამ მშვენიერ ხეივანებს —
ჩვენი საუბრებისა,
მოჩხრიალე ნაკადულს,
ბედნიერი ხმებისა,
იმ სიცილის ნაპერწკლებს, —
კამკამს ვარსკვლავებისას,
თავგანწირვის ვექსილებს, —
დაფიცებას დედისას,
ცრემლებს ღვარად დადენილს,
დიოთირამებს ქებისას,
პოვნის აღფრთოვანებას,
ერთმანეთის ძებნისა,

ლოცვებს მაღლიერების,
სიყვარულის ღმერთისა,
მონოლოგებს გრძნობების,
მაღლისა და შვებისა,
მოკეთეთა მოკლებას,
გამრავლებას მტრებისას.
სუყველაფერს გიბრუნებ
უნინდელსაც, მერმისსაც:
ვარქმევ ამოებას,
რადგან აღარ მეღირსა,
აყვავება ნამდვილი
სიყვარულის ნერგისა.

გამოცდა

უფსკრულის პირზე დგას საგამოცდო ჩემი მღერო;
ვიღებ ბილეთს და უცნაური საკითხი მხვდება, —
„თავისუფალი თემა -- სიყვარული“,
საკონტროლო კითხვაც ამას ჰქვია!
გამოცდის პირობაც სულის შემძვრელია:
თუ ჩავიჭრები და,
უფსკრულს რომ ხახა დაუღია,
მე მელოდება თურმე...
არ ჩავიჭრები და?!.. — ისიც ვუთხრა!

ზეცას შევცქერი დაბნეული და შეცბუნებული.
რატომღაც მისგან ვითხოვ ყოვლის ახსნას,
და პასუხს ყოვლის.
ო, ღმერთო ჩემო, სიზმარ-ცხადი ხომ არ ამრევია?!
ქალს მძიმე უღლისაგან სიქა მაქვს გაცლილი.
ცრუო სოფელო, ეს რა გასართობი მოგატუნებებია,
ცოდვა-მაღლის მარყუჟები ჩემს გზაზე
ხაფანგებივით დაგიგია
ახლა მაცილივით თავს მადგიხარ
და იცინი...
რა დაგიშავე მაინც? რას მემართლები?...
რა დროს ჩემი გამოცდებია?..

ისეთი ახირებით და ისეთი გატაცებით;
 ისეთი საბედისწერო თავგამეტებით,
 ჭიკჭიკებდა ჩემი იადონი:
 ვიცოდი რალაც უცნაურს
 რომ გადამყრიდა.
 მაგრამ ამდენს არ მოველოდი,
 ამ პანანინა — ერთი სულის შებერვის ტოლმა,
 ნაზმა ჩიტუნამ,
 შემოდგომის პირს; ფოთოლცვენისას
 გაუფრთხილებლად კარს მომაყენა
 იმხელა გაზაფხულს.

როგორ ეხლებოდა ზეცის თალებს,
 როგორ შეეცქეროდი დაზაფრული,
 როგორ მიკვნესოდა მისთვის გული, —
 თითქოს სხეული წინასწარ მიგრძნობდაო...

...ახლა მკვდარი ჩიტი
 სიმწრისგან დანამულ ხელისგულებზე მისვენია.
 საგალობლები მისი ფიფქებივით დამდნარა და
 ცრემლებად დამდის თვალებიდან:
 ჭიკჭიკი მისი შემძვრელ დუმილში გაყინულა,
 ყვავილფარფატა გაზაფხული სახლიდან გაპარულა და
 სამძიმრის სათქმელად, თავდახრით
 დამნაშავესავით მომდგარა ფანჯარასთან.

ულმერთო სევდით და საყვედურით ვარ ავსებული
 რატომ მომიკალ სიყვარული, —
 ფრთახატულა და მოჭიკჭიკე ჩიტუნა ჩემი.

სარკე

ულმობელ სარკეს, —
 გაძარცულ და სევდიან
 სახეს რომ მაჩეჩებს...
 ულმობელ სარკეს, —
 საიდანაც შემომცქერიან
 შეცდომებისთვის
 თმაში გავლებულნი
 თეთრი ხაზები:
 საიდანაც მომჩერებიან
 ჭამის მიქცევა — მოქცევისგან
 დაჩნეული ღარები და
 ყრუ ნაპრალები...
 ღია ფანჯრიდან გადავისვრი.
 ...და უცოდველი, უეშმაკო

საბრალო სარკე,
 პირში სიმართლის
 უბოდიშოდ ყიფინისათვის,
 (მოიარებით რომ არ მითხრა
 მწარე სათქმელი)
 ჭუჭყიან ასფალტს დაენარცხება,
 ო, მის დამსხვრეულ სიმართლეში
 აკიაფდება უფრო მრავლად,
 ათიათასად,
 მზეც და სიმართლაც, —
 რომელთაც ვერსად გავექცევი.
 აციმციმდება ჩემი ცრემლის
 ღია სარკმელიც...
 და გულისგულშიც შეირხევა

სასონარკვეთის მოშლილი სიმი.
 მერე ჩავალ და
 მისხალ-მისხალ აკრიფავ
 რიდით სარკის ნამსხვრევებს,
 რადგანაც ვიცი,
 ცხრა მთას გადაღმა
 ჩემთვის იკაზმება
 ნაოცნებარი უფლისწული,
 პირმშვენიერი და მომნუსხველი
 მზეჭაბუკი —
 ჩემი გაზაფხული.
 ცისარტყელებით მოიქსოვება
 საზეიმო ჩემი სამოსი,
 უფრო სათნო და მშვენიერი
 რომ გამოვჩნდე
 უფლისწულის წინ
 გახსნილ გულისპირს
 ამოვივსებ იმ ნამსხვრევებით, —
 ო, მოწკრიალე და მოთამაშე
 ცრუ ვარსკვლავებით.
 გახსნილ გულისპირს
 გადავიყრი სარკის ნამსხვრევებს
 რომ დამისერონ გულმკერდით

და მთელი სხეული
 დანასერებზე აღმოსკდება
 სისხლი იმგვარად,
 როგორც კვირტები
 სკდება ხოლმე ყაყაჩოების.
 ავყვავილდები ისე ცხადად
 ლამაზად, შმაგად
 მზე დაიღვრება,
 აღისფერი დღე იბრიალებს,
 ჩემს თბილ სხეულზე
 გადამსკდარი ყაყაჩოები
 ჩემთვის მოსულნი,
 ისევ ჩემთვის
 თავს მოიკლავენ.
 ...და ეს იქნება
 გაზაფხული უკანასკნელი:
 მთელი სიცოცხლე
 ოცნებით რომ ველოდებოდი,
 მას დაერქმევა, —
 გაზაფხულის გედის სიმღერა,
 ვით ამოკვნესა,
 გლოვისა და არდავინწყების.

რად გინდა

რად გინდა, პური გქონდეს და
მაინც არ იყო მაძლარი?
რად გინდა, ღვინო გქონდეს და
არც ღვინო იყოს, არც — წყალი?

რად გინდა, ფარჩა გქონდეს და
თვალს აძლებდეს და სულს ღლიდეს?
რად გინდა, ფრთები გქონდეს და
არვის არაფრად უღირდეს?

ან სრასასახლე რად გინდა,
კიდობანივით დახშული?
ან ოქრო-ვერცხლი რად გინდა, —
ხან მტრობა გკლავდეს, ხან — შური?

მინა მაისის ნამმა მოხატა

ჩრდილი გადაწვა ბაღში ორლობის,
ციკერის ნათელი მზეს ამოჰყვა და.
მინა აჭრელდა როგორც ხოხობი —
მინა მაისის ნამმა მოხატა.

მაისის ნამი ბალახს ენამა,
ჟუჟუნა ნამმა მინა დანამა.

სიომ დაჰქროლა, მოუსვენარმა
და ყყაჩოებს მოუნანავა.

წითლად ხასხასებს იასამანი.
ცა კი მენამულ ფერს ვერ იცილებს.
მინას ახურავს მწვანე საბანი,
მწვანეში მარწყვის ფერი ციმციმებს.

შენც გელის შენი ბედის ვარსკვლავი

გზაჯვარედინთან ჯერ ვერ
მოსულხარ,
რომ ამორჩეულ გზაზე იარო,
გულის წადილი რომ აისრულო
და ფიქრი სხვასაც გაუზიარო.

შენი ფრთის ჟამი ჯერ არ დამდგარა —
ვერ იშველიებ ფრთას აფრასავით.
თუმცა პატარას და კაფანდარას
შენც გელის შენი ბედის ვარსკვლავი.

საქართველოს

გულისკარს ისე ღიმილით აღებ, —
მხრებზე დაგაჯდა მტრედების გუნდი.
სხვა ფერი ადევთ შენს ზვრებს და ბალებს,
შენს გზაზე ფიქრი ვერ ივლის მრუდი.

ხნულში ჩაყრილი გაღვივდა თესლი —
როგორც ყველაფერს გულსაცემზე ახლავს.
მუხის ფესვივით გაიდგი ფესვიც
და მუხასავით ბუბუნებ ახლავს.

შენს სილამაზეს...

თითქოს ის ღამე ახლა მეორდება,
ის მთვარეც თითქოს მიციინის ისევ.
ვიღაც იმ ღამის ზღაპარს მეუბნება —
იმ თეთრი ღრუბლის,
იმ თეთრი მთისას.

შენზე კი არვინ არაფერს ამბობს —
მივიწყებულა სითეთრე შენი.
მხოლოდ ჩემს გულში ობობა ლამბავს
შენს სილამაზეს — ან ზღაპრად შეთენილს.

დარდი გადაგრეხს

უამინდობის დარდი ვერ მომკლავს—
ვერ დამიმოკლებს დარებს ავდარი,
მაგრამ ხანდახან დარდს რომ არ
ავყვე,
უდარდელობის დარდი გადაგრეხს.

როგორც ჩველადი ჩვეთა აპაათა

შენ ჩემ მუხლებზე აიდგი ფეხი,
მარჯვედ დადიხარ უჩემოდ ახლა.
მე მიწას ვჩიქნი,
ესხლავ ვაზს და ხეხილს,
შენ ახალ ტოტზე კვირტს ამყნობ ახალს.

ვაზის ძველ ფესვს და
ახალ კვირტს ვეტრფი,
ორთავეს ასე მივენდე რადგან.
ახლა ქვეყანას ხმამაღლა ვეტყვი,
ჩემ გულში რა მზის ნათელი ჩადგა.

როგორც ჩვეოდათ ჩვენთა პაპათა,
ჩვენ ერთმანეთის სიცოცხლეს ვავსებთ.
ასე ყოფილა რადგან ათადან,
ბაბადან რადგან ყოფილა ასე.

●

პატარა ოთახს, პატარა კუთხეს
ვიკმარებ, თუ მას სინათლე ადგას.
არ გთხოვთ სავარძელს — თელის თუ ურთხლის,
ერთი უბრალო მაგიდის გარდა.

ვიქნები ჩემთვის ჩუმად და წყნარად
წვერმომახული ფანქრის იმედით. —
გულისთვის ერთი სიმიც კი კმარა,
რა საჭიროა სხვა ინსტრუმენტი!

წყარო

ის დაიბადა,
ის დაიბადა...
და ახლა თავის სიცოცხლით ხარობს,
სადაც ჩრდილია წნორთა, იფანთა...
და მილულუნებს პატარა წყარო.

პატარა ფრთებით ნაპირს შეებმია...
საოცარია, რომ ვაკვირდები, —
კენჭები თითქოს კლავიშებია,
ტალღები კიდევ — თეთრი თითები.

ის შვლის ნუკრივით თვალმოციმციმე
და ფიროსმანის ყალმით ნახატი...
მიდის,
მიფრინავს ხტუნვით, სიცილით:
„მთაო, ნახვამდის,
ცაო, ნახვამდის!“

სსსსსსსს

რომანი

— რავე შევედები, შე ქალო, — დინჯად და-
პარაკობდა აპოლო, ზოზი, მოღლილი ხმით, თით-
ქოს მძიმე რამ სასჯელად ჰქცეოდა ზმის ამოღე-
ბა და ერთი თავისებურად რომ მიაწყველა ნინუ-
ცამ: „სიკვდილი, აპოლო, შენი, რავე ბლოყინობ
შე მოსახლობო!“, ისევე დინჯად დააბოლოვა,
როგორც წამოიწყო, ყურიც არ მიუბურია დიაცის
ანხნლობა-წყევლისათვის, — რავე, შეილს ვერ
ვიცნობ ჩემსას თუ რაფრა ფიქრობ შენ, — გე-
დეგონია, ნინუცა და ვინცა ახლავს კილო...”

— აბა, ჩამოი, შე კაცო, დროზე...
— კი, — ჩამოსძახა აპოლომ, — ჩამოვალ ახ-
ლავი...

ჭიშკართან შეეგებნენ გიდეონს საგარეოდ გა-
მოწყობილი მშობლები: ორივე ღიმილად ქცე-
ულიყო. „ნენა, ჩემი მონატრებული შვილი, —
შესძახა ნინუცამ და გიდეონი ჩაჰკოცნა, ცრემ-
ლი მოსდგომოდა თვალზე, მერე კი, როცა ზვე-
ვნა-კოცნით იჭერა გული, უკუდგა რამდენიმე
ნახიჭი, შეათვალიერა თხემით-ტერფამდე: —
მოგაკვდეს დედა, რავე გამხდარხარ, რას დამსვა-
ვსებინარ, ნენა, შვილო, არ გაჰყვიერე ალბათ სა-
ბჭოელს იმ მოსახლობ ქალაქში, როცა დავადგებო
საშველი ერთი, ნენა, როცის დამთავრებე მაგ
რაცა ინსტიტუტს თუ ქანდახას...” აპოლომაც
ჩამოართვა ხელი გიდეონს და ნინუცას მსგავსად
იშინაც დაკვირვებით შეათვალიერა, მაგრამ არ
ჩაუტყენით მამა-შვილს ერთმანეთი, მხოლოდ
ეგ იყო, უღვაშებში ჩადღობა აპოლოს, გაგაღრა
სახე და თვალბეჭით ნათელი სხივი აუციმციმდა
სიხარულისა, დავაჟვაცებულა ამ ექვს თვეში,

გაგრძელება. დასაწყისი იხ. ქურნალი „ციხ-
კარი“ 1981 წ. № 11, 12, 1982 წ. № 1, 2, 3.

რაც არ მინახავს და შეცვლილა კიდევო, გაი-
ფიქრა. ხოლო გიდეონი ჩაფიქრებული იდგა ებ-
ლა ჭიშკართან. საცმაოზე მეტი დრო გასულიყო
მას შემდგომ, რაც სახელგანთქმულ და სხვათაგან
გამორჩეულ ადამიანად იქცა იგი და, რაც ვარ-
თალია, მართალია, დიდებულად მოერგო და ბუ-
ნებრივად ექცია ნილაბი უჩვეულო ნიჭის მქო-
ნე ახალგაზრდისა, ყოვლადჩვეულებრივი ხალ-
ხისაგან განსხვავებული კაცისა: სიყალბის თუ
არაბუნებრიობის ნიშანწყალსაც ვერ შენიშნავდა
დაკვირვებულ-დადარაჯებულა თვალი, თუმცა,
უნდა ითქვას, ნაცნობებისა და ახლობელთა გა-
ნციფრებას კი იწვევდა იმისი უცუარი ცვალებ-
ბალობა — თავის ჯიჯას აღარ ჩამოშვავდა უკვე-
სხვა ადამიანად ქცეულიყო და არც აპოლოს გამო-
შპარბია უცნაური გარდაქმნა შვილისა და არც
ნინუცას, რომელიც მოჭარბებულად დაეჭილდო-
ებოდა ბუნებას დაკვირვების უნართაც და სხვათა
საქციელისა თუ ხასიათის, რაგინდ საგულდაგულ-
ოდაც არ უნდა ყოფილიყო მიჩქმალული, ჩაწ-
ვდამისა და ამოცნობის ადლოთი... ერთხანს ელ-
დანაკარავებივით იდგნენ ჭიშკართან მომსვლელ-
დამხვდერნი, ერთმანეთს შესცქეროდნენ გიდეო-
ნის გარდა ყველანი, ის კი ფიქრს მისცემოდა,
თან, იმ ფიქრთან გამომეტყველებასთან ერთად,
ამაყი, თავდაქრებული ადამიანის იერიც მოს-
დებოდა სახეზე, იდგა გაწვეებულა, თითქოს გა-
მომწყვევავდაც, თავი კი მალა ჰქონდა აღერებუ-
ლი. ხოლო ნინუცა თვალს ვერ აცილებდა შვილს.
განციფრება დაუფლებოდა და მოულოდნელი
შეკრთომისაგან შვილის დანახვით რომ გახლდათ
გამოწყველად, უფრო კი იმით, უცნაურად შეც-
ვლილი რომ მოერგვნა, რომელიდაც დიდა, ამარ-
ზენ ურინველს დამსგავსებოდა, — უფრო

უვახს. მსგავსებას ისიც აღიერიტება, შავი კახა რომ ეწონა ტანთ, ცოტა ეგვეც, ხელები ფრთხილით ჩამოეშვა ტანის გასწვრივ და იმგვარად დამფრთხალი გამოიყურებოდა, თითქმის, მამა და მამა, საცა არის, აფრინდებო...

აპოლონ გარინდულიყო, ისიც შეცბუნებული იდგა, გაოცებას დამორჩილებოდა. მარჯვენა ხელი, წიდან გედროს რომ ჩამოართვა, უღვაწი-საქენ წაეღო გადასაგრებდა და იქვე გაშეშებოდა პაერში, ნიკაძთან, და ახლა თითები უცაბეახებდა, კროდა, თითქმის უფერული, გამორცხილი თვალები კი შვილისთვის მიეკარა, წაწმისსაც არ ახამხამებდა, ხოლო რეზო ხან ერთს შეგვ-ლებდა შვირას, ხან მეორეს და ხანაც მესამეს, გედრონმა დაარღვია ბოლოს სიჩუმე და შეება იგრძნო ცოლ-ქმარმა: ნინუცას საინო, ხაოსტად კეთილი, მომწესხველი ღიმილი აუკაუდა თვა-ლებშიც და ის მსგავსებაც უმაღლე ჩამოიშორა: ახლა იგი ერთი სიკეთით სავსე დედაკაცი იყო, დიდი ხნის უნახავი შვილის ნახვით გახარებული და ასაფრენად გამწაღებული უყავისა აღარაფერი ეცხო. აპოლონ კი, გედრონმა დაოლაპარაკა თუ არა, იმ აცაბებულთი თითებით, წიდან რომ შერჩენოდა პაერში, ქარში ათრთილებული უფოთლო ბუჩქებით, გულმოდგინედ გადაიგრისა უღვაწი...

— ეს რეზოა, ჩემი ამბანაგი, — თქვა გედრონმა: — ერთ კურსზე ვსწავლობთ...

იცოცხლე, შვილო, — ეს რომ წარმოსთქვა, უცებ მოიწინა ქალმა, ისევე უვახს დაემსგავსა, მაგრამ მერტ გედრონს მიმართა: — კაი, რომ ჩამოეყვანე, — სიტბო და სინაზე გამოურია ნინუცაღ ხმში, გაიღიმა, განათქვამა უცებ და კვლავად სიკეთით სავსე დედაკაცად იქცა. ის ნაოქებიც გაუქრა თითქმის, წიდან შეეფიქრინა-ბეული როცა იდგა, შუბლსა და სახეს რომ უღარავდა, აღარც ამქერად ჩამოგვავდა ასაფრენად, გამწაღებულ დამფრთხალი-დაშინებულ უვახს ნინუცა, ჩრდილზელი ჩამოართვა რეზოს. — ჩემ-ზე იყოს შენი პატივისცემა, შვილო...

აპოლონაც არ დააუკვნა, იმანაც ჩამოართვა ხელი:

— კაი გიქნია ნამეტანი, რომ გვესტუმრე, რას ვდგავარქ ახლა, წამოუტები სტუმარს, გედრონ... როსაკენ დააღვინე მერტ გუას, რბილად მი-აბიჯებდნენ, უხამურად, ზამთრის სუსტი მზე კი, საკმაოზე რომ აწვერილიყო და თანდათანობით იკრებდა დონეს, თენავდა და აბრუებდა არემარ-ტის, ხოლო მიმავალთ თვალებს აუტუტინებდა და იმით ჩრდილებს მუქად ათრთილებდა თოვლზე-წინ გედრონი მიდიოდა, თოვლს მიიკვალავდა, რეზო მიბუვებოდა იმას, ნინუცა და აპოლონ კი ბიჭებს ასდევნებოდნენ და ახლაც ისე იუყვნენ ჩა-ფიქრებულინი, თითქმის დასევდიანებულნიც, რო-გორც წიდან, შევდიოლ-გადასხვაფერებული რომ ეჩვენათ შვილი, მშობელთა თვალს არც ის გამო-პარვია, სხვისი ნაბიჯით რომ მიაბიჯებდა აღ-რისი, რომელსაც ვერა და ვერ შემგუებოდა ქე-რაც, მო, ამქერად შვილი მიდიოდა მშობელთა წინ, მაგრამ ის კი არა, წლების მანძილზე რომ იცნობდნენ — უცხო და უცნობი და რაღაც მო-მხდარა მის თავსო, ქალსაც ამას კარნახობდა აღდო-გუმანი, უფრო კი გული თუ შინაგანი თვალი მშობლისა და კაცისაც, ოღონი რომ აღი-დნენ, რეზომ დაკვირვებით მოვალთ თვლი იქა-რობის, ბოლოს ბუბარზე შეაჩერა მზერა, გაე-ღიმა და განგებ დაბოზებულის ხმით წარმოსთქვა: — აჰა მშვიდობა... — აგაშენის ღმერთმა, — შევირცხლად მიუგო აპოლონ და უნაღ გამოუკეთდა გუნება, — მშვი-დობა მოვსებს შენც...

ნინუცაც მოდგა ხახიათზე: — იცოცხლე, შვილო, კაი ბიჭი ხარ, შენა... გედრონს კი სიტყვა არ დაეძრა, როგორც უკე-ლგან და უკველთვის უკანასკნელ ხანს, ჩაუქ-რებულეთი კვლავაც, რეზო უკვე მისხვეოდა მსგავს საქციელს გედრონისას, განუტურნებელ სენად რომ ეცოცხდა, დასევდიანებული გამოიუ-რებოდა ნიადგ, მაშინაც, როცა სრულიად არ გახლდათ საქირო ამგვარი რამ და ნერვულ და-ძაბულობასა და უხერხულობასაც ბზირად იქვე-და ირგვლივ მყოფთა შორის მისი უადგილო და უსახარო სიღინჯე-დაღვრემა...

რაც იცოდა რეზომ, პოზა რომ იყო უკველივე: რაკი ერთხელ გადაეწყვიტა გედრონს სხვა ადა-მიანად გარდასახვა, მრავალი ჩვევა თუ თვისება ადრე-რომ გახლდათ დამახასიათებელი ნიშნები, სამარტაროდ უნდა ჩამოეღებოდა და რატომ-ღაც დაწმუნებულეთი, ჩაუტურნებელ-ჩანად-კვლიანებული კაცის იერი უფრო შესაფერისი იქ-ნებოდა ადამიანისათვის, რომელიც უკველმბრე განსხვავდებოდა ირგვლივ მყოფთაგან, მაგ-რამ უჭირდა ნიღბის მორგება, გასწნელობდა, თუმცა ძალას არ იშურებდა და რახან ნებისყოფასაც იჭრებოდა ბოლო დროს ნაც-ნობებს გაღიშებული აღარ უხილავთ, ჩანოსცი-ლებოდა იერი უდარდელი კაცისა ამ გადაწყვე-ტილებების შემდგომ, მაგრამ ერთი ამ უღვეო-კეშმარტებთა, ადამიანისთვის — ნორმალურზე მოგახსენებთ, გამოწყლის რომ არ წარმოად-გენს, — ღიმილიც ისევე საქიროა და აუცილებე-ვია, როგორც პაერი, და, გედრონი, არ უნდა იყოს ძველი მისხვედრო, უბედურ დღეში ჩაგვებდა თავს... ასევე გახლდათ, ოღონდ, ერთ სიადუ-შლოს გაგიშვებოთ იმისას, კაციშვილმა რომ არ იცოდა დედამწიწის ზურგზე: დროდადრო, თუმც იშვიათად ხდებოდა ესა, მაინც იღიშებოდა ხო-ლმე, ეგ მაშინ, როცა განმარტვებოდა და იმ დროსაც მარტოდენ თავის თავს და გვემებს უღ-ემოდა მომავლისას, სხვათა თანდაწვრებით კი

სწუმბარ ტიპარაძე
სასწაულები

ნურას უაკრავად, სამარადისოდ ჩამოშორებოდა
ღმერთს...

შორწინებით შესცქეროდნენ ნინუცა და აპოლო
შვილს, უცებ გასჩნდათ იმისი რიდი და კრპა-
ლვა და ახლა მისი კოველი სტუმრობდა ახსენდე-
ბოდათ. სოფელს რომ მოაკითხავდა ხოლმე კა-
ლაქიდათ, სხვაობა წარსულსა და ახლანდელს უა-
რის ისე თვალშისაცემი იყო, გული ეთანადრე-
ბოდათ: ცოლსაც დაუფლებოდა გაუცნობიერე-
ბელი შინი და კმარასაც... მერე კი,

— რაა, გედეონ, ნენა, — ვეღარ დამალა შეშ-
ფოთება ნინუცამ. — ხმა რომ არ ამოგალია
დღეს, — და უცებ ცრემლი მოადგა, ნაკვები მო-
უშრავლდა სახესა და შუბლზე, განსაკუთრებით
კი თვალთა უბებთან, ამარჩენი გამომეტყვე-
ლება მისცა უეცრად წამოსულმა კურცხალ-
მა. — სიტყვა არ წამოგადენია, შეუძლოდ ხომ
არ ხარ...

— არა, დეიდა ნინუცა, — დაამშვიდა რჩეუმი
— კარგად არის, ოღონდ, გზაში დავიღალეო
ცოლა...

ღუმდა ისევ გედეონი, ბუნებისთვის მიეჭყე-
რებია გაყინული მწერა, ბოლოს კი წარმოსთქვა:

— მო, საერთო ვაკონთი ვიმგზავრეთ წუბელ,
საქმელს თუ გაგვიზაღებთ ახლა, კარგი იქნება,
ხეშხი არ ჩავიოდევს პირში საღამოს მერე...

აპოლომ, ვიდრე ლუკმას გასტენდნენ, კიქები
შეავსო ჩაკით, სიმწარე გვაშოროსო, მოკლედ
მოსკრა წესისამებრ და სულმოუთქმელად გადა-
სრა, ბიჭებმაც მიმბამეს და არუს დალევოს შე-
დგომ ორივეს მითრობელა სითომი დაუარა
სხეულში, სააშო მოთენთვა იგრძნეს უმაღ, თი-
თქოს დაღლად ჩამოსცილდათ, თან ბუნარის გი-
ზვიწუნდა საამოლად, ბოლო იმ არაყმა უცებვე
გაუხსნათ მადა, ხმის ამოუღებლად შეიქცეოდნენ
ნამაკეციბი საუწყებს, ნინუცას კი ლუკმაც არ ვა-
დისწავს, დადარდიანებულყო, მალეულად შეს-
ცქეროდა გედეონს: „ძვალი და ტუპავა ცარიილი,
მოუკლავს დედა, არ ვამს ალბათ საქმელს, ერთ-
ბელაც ვერ ჩავაკითხე ქალაქში, დამებედა...“

ამასობაში მეორე კიკა არაყიც შესვცნ კაცე-
ბმა; მეორეს მესამე მიაკვალეს და საზე წამოგინ-
თათ, საამელმა ხომ შეავსოდა და შეავსურათ
კარგა გავრინად, ბუნართან ქლოშითაც დას-
ხათ... გამოგვახდლდა აი გადაურეებული მოხუ-
ციები ამდენთვამ მარტობამ, — სიჩუმე დაარ-
ღვია ნინუცამ, — როის დაადგება ერთი საზე-
ლი, როის დაამთავრებს ინსტრუტუს...“ აპოლო
კი გარინდულყო, შეეთრო არაყს, ცეცხლს მი-
ნგრებოდა მოდუნებული და ნინუცას ხმის გა-
გონებულ მზრები შეარბია ჭრ, გაიშორა მერე
ახლამოდვიებულსავეთ და რეუოს მიმართა:

— რა ამბებია თბილისში...

— მშვიდობა...

— თოვლი არის?

— არა, — მიუგო რეუომ, — ყინვებია...

— აბა, არაა თოვლი? — განცვიტრება ვერ
დამალა აპოლომ. — ამ, რააა იქნება, დევიცე-
რო ვითამ?

— სიკვდილი შენი, აპოლო, — მოულოდნე-
ლად აიღლიდა ნინუცა, რაცა გედეონმაც და-
უდასტურა რეუოს, თბილისში თოვლი ამო-
დიაო, მზრები ასტავებოდა ქალს, გაბორო-
ტებოდა თვლები, ბურღივით რომ ატრიალ-
ებდა, — გიხობა აგერ ამ პარტიანამა ადა-
მიანმა, ყინვებიაო და ვერ დევიტრებ? რაა
თამაზახავი იქცეო, მოსასპობო შენ...

— რა ვიცი, — ამოიღულღულა აპოლომ,
ამირჩა საყოდავად, დაირცხვინა, — აქუთქენ
კი ამოგვახრჩო და, რააა ვითქვრებდი, თბი-
ლისში თუ არ იყო...

გედეონი კი დაღვრემილ-დადარდიანებულყო
კვლავაც, ნინუცას რეუორ გამოქარებოდა,
შესცქეროდა ისევ, ვერ აცილებდა ჩაპედვი-
ანებულ თვლებს, ხოლო აპოლოს, აშკარად
ცგრძნობოდა, შვილის დარდი აღარ აწუხებდა,
არაყი მოქიდებოდა უკვე გვარაიანად და საუბ-
რის 'გუნება'ზეც მომდგარიყო, საღერდელი აშ-
ლოდა და ვერც გაამტყუნებდი, კარგა ხანი
იყო, რაც წამარბა და გაქიანურებულ თოვლს
გამოეკება შინ გლენაკია, უელში ამოსვლო-
და განთიადან შეინდებამდე ერთი და იგივე
— მწერა ცოლისა და იმის წუველა-კრულვის
მოსმენა, უცხოთან საუბარს დაზარებოდა და,
აი, მისცემოდა ბოლოს ხელსაყრელი ვაშ-
მთხვევა, არც დაუოვნებია, დაწვრლებით გამო-
პკითბა რეუოს უველაფერო, რომელ სოუვალში
ცხოვრობო, იმიოაც დაინტერესდა, ჩანმრთელად
თუ არიან შენი მშობლებიო, მოსავალი თუ იყო
წილს კარგი თქვენიცო და ბოლოს, საზაუბრო
შემოელოა, გედეონის ამბებზეც მიდგა ჭნაო, თუ
სწავლობა, კარგად, საზოგადოებაში როგორ იქ-
ცევა, ხომ არ მარცხენსო... და ერთბელ კი-
დეც გატარდა ნინუცა: „სიკვდილი შენი, აპო-
ლო, — ვაიპახობა გაანჩხლებული, თან კი ამ-
ქერად წიღანდელზე უფრო მეტად დამსგავსებო-
და უვავს, გაბოროტებულსა და დამშუულს, ესეც
ცოტაა, თითქოს ურანტალებსო, ისე წარმოსოქვა-
მდა უოველ სიტყვას, და მარჯვენა ხელს აყო-
ლებდა წველად, ფრთახავით იქნედა, — მოს-
პობა შენი, რა თქვი მაი, რააა მოგვირუნდა ენა,
ადრე არ შევეტრცხვინივართ, ბაღნობასა და,
ახლა, რომ წამეიზარდა და მოგვესწოო, აწი
შეგვარცხვენს ვითამ?“

აპოლოს არად ჩაუგდია ცოლის წუველა-ყარა-
ნტალი, რეუოსთან განცგრძობ საუბარო... გედეონს
კი ერთი სული მქონდა, ვიდრე მშობლები იპი-
ლავდნენ გაზეთის იმ ნომერს, რომელმაც მთე-
ლი ინსტრუტუს შესწრა და ალაპარაკა, ერიღე-
ბოდა, თავადვე ჩამოედლო სიტყვა თავის თავზე
და ამიტომაც იყო, ნერვებს რომ უმაზავდა მამა-
მისის ენად გაქრევა, რეუოს, საქციელიც აღიზი-
ანებდა, უფრო იმითომ ჩამოეყვანა სოფლად, კა-
რგად გაეგებოდა იმისი ამბავი, როგორი სიამაყ-

... მოუთხოვდა ნინუცასა და აპოლოს უკვე-
ლიყვს. ხატონად ლაპარაკი კი იცოცხლებ, ეხერ-
ხებოდა ვიდრე მამამისისა და რეზოს დარბაზ-
ლურ ხაზობანსა და გაკანონებულ სადღესაძე-
ლოებს ისმენდა, უჩვეულოდ დაუბტულოყო გე-
დონი და სხვა რამ გამოსავლისათვის რომ ვერ
მეცკვლია, არაყს ეძაღებოდა, მაგრამ აპოლო, ვე-
რაფერს ეშველა და აი, აპოლომ რომ იყოთა,
გედონის ზომ არ მარცხენესო და ნინუცამაც
ერთი თავისებური ვაი-უშველებელი ასტება,
როგორც იქნა, დაადგა ხაშველი რეზოს: „როგორ
გეტადრებათ, აპოლო ბიძია, გარცხვენთ“ კი არა,
ქვეყანა მაგის ქებაშია...“ ამ სიტყვების გაგონე-
ბა იყო თუ არა, აპოლოს ხელაღვე გააუფარა
სიმოტრალემ. აწერიალდა და რეზოს ნათქვამს
რომ ჩაუღრმავდა ძირით ძარბამდე, ზომ არ მო-
წყურთა, ეგებ სწენამ მომბატულო, გაიფიქრაწერ,
სტუშარს მოავლო მერე თვალი, ორკოფოშასა
და ეგებს გამოხატავდა იმისი მზურა, რეზო კი
იღმებოდა, თითქოს უშიწეზოდა, „ჰო, ანუ...“
--- თქვა ბოლოს და უმაღლვე გაეფანტა ეკვი აი-
ოლოს, გაფაციცდა, ვნახოთ ერთი, კიდევ რას
იტყვისო და ნინუცას გადაბედა: წარამარა აქუთ-
ივით აცეცება თვალის კალი, სტუფიის ერთი
წერტილად შეორისსაკენ, ცალდა აპოლომ, ნერვი-
ულობის უტყუარი ნიშანი იყო ესა, გედონი
კი, რეზომ რომ თქვა, უველა მაგის ქებაშიაო
ჩაფიქრებულ იყო ისევ კარბა ხანს, ბოლოს,
ანჯარად რომ იგრძნო მშობლების აფორიაქეა,
სახეზე ღიმილი დააჩნდა, მაგრამ ამქრად ენატი-
ებოდა გაღიშება, რადგან ხაკუთარ პირიგუნებას
უძღვნიდა თუ სწირავდა ამ ღიმილს და თავის
დამამპირებლად არ მიანჩნია, საამო ფიქრებს
ასდგენებოდა, სტურტად წინასწარვე, რამბელა
სიხარული და აღტაცება დარეცდა ხელს იმის
მშობლებს, რამდენიმე წამის მერე, როცა გაუეს
იბილაგდნენ, ბოლო აპოლო და ნინუცა თვალ-
მოუცილებლად შესტყპარდნენ რეზოს, უხმოდ
მუდარბოდა და ვედრებით ითხოვდნენ შველას,
ამასთან ერთად, ცოტა არ იყოს, ბრახვი მისპა-
ლებოდათ, რაკი რეზო ხმას არ იღებდა: დაღვრე
მილოყო უაღვილოდა და უღრმოო დროს, თით-
ქოს ვერ აღჩნედა ირგვლივ შოფთ, ვერც იმათ
დაანტარესებას გრძნობდა და არც ის გაეგებოდა,
სად იმყოფებოდა ამჟამად, აპოლიტება და
ცეცხლს მისჩერებოდა ხუხარში, იმ ხუთიოდ
ქეჯა არაყსა და წუხანდელ მგზავრობას მემე-
ჭვარ-მოეთენდა, ბუხარის წინ ქლოშასაც, აილო
აჩთმედა თავს, სპა იყო ჩასთლებდა, მაგრამ
ნინუცას ხმა გაისმა უტეც: „ჰო, თქვი, ბარბელა,
რა მოხდა, შვილო...“ და ამან გამოარქვია, დაად-
წია თავი ბრახმს, გაიმართა წილში: მოიფშენიდა
თვალები, შემდგომ კი მიხვდა, რაოვ აფორიაქე-
ბულიყვენ მოხუცები და ვიდრე სიტყვას დას-
ძრავდა, გედონს გადაბედა, საამო ღიმილო რომ
მოამყენოდა სახეზე, გაოსდა და გაიფიქრა: რამ-
დენი ხანია, გაღიშებულად აღარ მიხახავსო... ერ-
თი რამ ანკვირება კიდევ რეზოს, იგონა, კო-

ვნივე დაწვრილებით იცოდნენ გედონის მშე-
ბლებმა, შვილის წარმატების ამბავიცა და ისც-
საკამოდ სახელგანთქმულ ადამიანად რომ ქვე-
ულიყო, არაფერს ცოდნოდათ თურმე და გედო-
ნის ქეთხა: „არ იცოან შენი ამბავი? კიდევ უფა-
რო უარესად დაფრთხა ცოლ-ქმარა: დაუოკებ-
ელ ტყვიად ქცეოდათ წედანდელი აფორიაქე-
ბა-ცნობისმოყვარობა, რეზომ კი იგრძნო, რა
ადეშაიპ იყვენენ ისინი და ეგებ დაშვიდდნენო,
წარმოსტევა: „უჰ, მე შეგონა, იცოლით თქვენ,
ნიკი აღმოაჩნდა გედონს, რას ვიფიქრებდი,
თუ არ გეცოდინებოდათ...“

უმაღლ დამშვიდდნენ ნინუცა და აპოლო, წა-
ზის წინანდელმა მტკივნეულმა დაძვბულობამაც
გადაუარათ მუხის: ჩაუქრათ აგოგოზებულ თვა-
ლებში სევდიანი ცეცხლი, ჩვეულებრივ ამბად
მიიღეს აგერ ახლახან გაგონილი და, შეგონა, უა-
რცაგა არ იყოო, — გაიფიქრა აპოლომ, ამის
გაფიქრება და უტეგებ დაუბრუნდა სიმოტრალე-
წედან რომ ჩამოსცილებოდა, მოეშვა, მოუდუნ-
და სხეული და თვალები აცაბაყს წაუვიდა, გო-
ნებაც დაებინდა, ნინუცამაც არად ჩააჯლო რე-
ზოს ნათქვამი: „ნიკი რომ ქაუნდა ჩემს გედონს
კი ვიცოდი მათ მეც, ამა, უმაღლესში ვინ მო-
იღებდა ისთ...“ თუმც კიდევ ერთხელ შეათვალი-
ერა შვილი, ენამოგნა დანახვა გედონის ღიმი-
ლისა, გულს მოაფრონდა უყვე ქალს, იმის წინ
ახლა ისევ ისეთივე გედონი იქდა, ხაერთოდ
რომ იყო ხავშეობის წლებიდანვე მოციდებული.

— ჰო, — წამოიწყო რეზომ, გამოფხიზლებუ-
ლი გამოყოფრებოდა და აღარც გადაღლილი იყო:
— გაზეთშიც გამოწერეს ამ ცოტა ხნის წინაა...

— არაო ხელახლა გამოფხიზლდა...
— გაზეთში? — იყოთა დაეკვებულ-სასოწარ-
კვეთილმა — გაზეთში რა უნდოდა ჩემს შვილს,
ზომ არაფერი დოუშავებია?..

ნინუცასაც დაბეჯო შეტრთობა, სიტყვა ვერ
დაეძრა, ისე შენიშნებულყო...

— ამოიღე ბარემ ის გაზეთი, — ვედარ შოი-
თმინა რეზომ, — რაღას უყურებ...
და ჩემოდანი გახსნა გედონშია, ბოლო აპოლო

და ნინუცა ისე გაფაციცებით მისჩერებოდნენ,
იფიქრებდი, ცოტაც და, რაიმე სასწაული უნდა
მოემოქმედა მათ ერთადერთ შვილს, ის კი წე-
ლა ირჩებოდა, დინჯად, თითქოს ვანგებ აუკუნე-
ბდა, თითქოს კი არა, ეგრე იყო მარბთლაც, სხვა
რამ უტენაობობებთან ერთად, ბოლო ხანებში
რომ ასჩემებოდა, უფექტების მოყვარულიც ვა-
შნდარიყო თურმე: მონახა, როგორც იქნა, გაზე-
თი და რეზოს გაუწოდა, ღირდა მარბთლაც და-
სანახად იმ დროს, ჩაფიქრებული ზომ იყო და
იყო, მღელვარებდა მისძალებოდა, თავად გონს
ვერ მოგვებლიყო, თორემ შეძლებდა ალბათ და
აღიდგენდა წინასწარობას, დამორცხვებულს
გამოყოფრებოდა და, ცოტა არ იყოს, განახებო-

ქუშმბმრ ტიპარბამ
სასწაულში

ლიც...“ აგერ სურათიც არის გედეონის...“ —
თქვა რეზომ და წინუცასა და აპოლოს დაუღო
წინ გაშლილი ვაჭეთი. ზოლო ცოლქმარმა ერ-
თმანეთისაკენ მიართხ სკამები, ერთხანს ვერც
ერთი მოთვანი ვერ იღებდა ხმას — წინუცას
ცრემლი მოხდგომიდა თვალზე, სინარულსა და ნა-
მეტლო ბედნიერებას გამოეწვია ქალის ატრემლე-
ბა მოკარბებულსა და მოულოდნელს. აპოლომ
კი სურათის ცქერით როცა იჭერა გული, კმაყო-
ფილმა გადახედა გედეონს, თვალბგარბურენბ-
ულმა და აღფრთოვანების გამოხატვა ვერაფრით
რომ ვერ შეძლო — უჭირდა სიტყვის დაძვრა.
თითების ცახცახით გადაიჭრისა უღვაწი და, რო-
გორც იქნა, წარმოსთქვა: „ახ...“ ეს ერთად-
ერთი სიტყვა წამოსცდა მხოლოდ, სხვა ჩამის-
თქმა — სალაპარაკო კი ბევრი ვასწენოდა —
ვერ მოეუბრებოდა... მერე კი წინუცას ხმა გა-
ისმა: „დედა, ჩემი სასახელო შვილი, რას მოვე-
სწარა ამ სიბერეში, დედა, დედა! — რეზოს გა-
წუწოდა მერე ვაჭეთი რიდიითა და კრძაღვით: —
წამოიკითხე ერთი დედაშვილობას, რას წერტე მა-
ქანე ჩემს გედეონზე...“ უმაღლვე დაიწყო კითხვა
რეზომ. წამითაც არ დაუვინებულა, თუმც, სი-
მართლი თუა, ზეპირადაც შეეძლო ეთქვა, რაც
იქ ეწერა, იმდენჯერ ჰქონდა წაკითხულ-გადაკით-
ხული, სიტყვა არ ვაზიარებოდა, მაგრამ უფრო
მეტო დამაჭერებლობისათვის ჩასცქეროდა ვაჭ-
ეთის: უჩვეულო უნარიო, წაიკითხა და გადახედა
მსმენელთ, წერტილის სათურმა კიდევ უფრო
მეტად გააოგნა ისინი, ვერა და ვერ დაბარუნებო-
დათ ჩვეულებრიობა, დამახუთლიყვენ, უარესიც,
— გამოლენჩებულებიყვენ კიდევ... ჩვენს გედე-
ონზე: მაი ნათქვამი, — უთხრა წინუცამ აპო-
ლოს აღწუნებულ-თვალეზანთებულმა, — რავ
წერტე ვაჭეთში, უყურტე შენ, აპოლო, უჩვეულო
უნარიო, აბა, მოფიქრება არ უნდა? სასტალი
პირდაპირ...“

საოცარი ის იყო, რომ გედეონიც ისევე უუ-
რადღებადკეთულ-გაოგნებული ისმენდა, როგ-
ორც წინუცა და აპოლო, გულიც ამბარგებოდა,
მეკრდში ვეღარ ეტეოდა. თითქოს ახლად ეს-
მოდა პირველად ათასგზისი ამოკაუბულ-დაწე-
პირბეული. სინამდვილე კი აბ როგორი იყო: სა-
ღამოობით, როგორც კი თავს განუმარტოვებდ-
ებოდა იმ მუდრო, ნაჭირავებ ბინაში, დილადაწვე-
ერთი სული ჰქონდა. როდის ჩამოხინდდებოდა,
ვაჭეთით ერთობდა თავს — საათობით დასცქე-
როდა ზოლმე თავის სურათს, დარტყმინებული,
გაბრუებული, ოცნებას მივებებული... არ ბეზ-
რდებოდა ეს აკვირება, დიმილად დნებოდა ასეთ
დროს, მო, ღიმილის მოთხოვნილება შერჩენოდა
და რაკი ხალხის თანდასწრებით სამარცხვინოდ
მოაჩნდა და ერიდებოდა როგორც გაღიშების,
ახვედ სხვა რამ ემოციების გამოხატვისა, რაღას
იხიშდა, ზომ უნდა აუხადაურებია როგორც და
ნაკლისი და ჩამკირკიტებდა მარტოობის ფაშს
ვაჭეთის, კითხულობდა ჩურჩილით, აქუსმაც-
ებდა უოვედ სიტყვას, მარცვალ-მარცვალ აწაწე-

ვრებდა, სახეზე კი იერი დაქარავდა ზეშთაგ-
ნებული ადამიანისა, დიდებული ვაწყუბილუბა
დაუფლებოდა თანაც და მომავალზე ფიქრობდა
აუცილებლად, მერმისს ხედავდა თვალნათლივ
მსგავსი ვითარებისა, ვარდასულიც აუცახცახებ-
ოდა ხსოვნაში და პრტიანებდა უარესად, ა.
ის დიდებული, წარმატყო წუთები ხიზლავდა,
საზეიმოდ რომ მორთულიყო და აჩახახებული-
ყო კლუბის დარბაზი თუ ეწო-შემოგარენი ანს-
ტიტუტისა და კვლავ და კვლავ ვანციფორებს
იყო, რაღა იმ კურთხეულ საღამოს მისდა უოჯ-
ლივეყო... ძვირფასად და ღირსეულად მარტო-
დენ საიუბილეო საღამო და იმის შემდგომ არ-
ნებული მცირე მოწაყეთი მიარნდა წარსულისა,
დანარჩენი კი, რაც ოდენვე არსებულა, სამარც-
ხვინო იყო და რადაც უნდა დასწვდომოდა, ცდი-
ლობდა, როგორმე ამოეყეთა მხესიერებიდან,
დაეკარგა უგზო-უკვლოდ... გულდასმით ისმენდა
გედეონი, როგორ კითხულობდა რეზო ვაჭეთს,
წამლევ სინარულს შეეყარო იმისი არსება და,
აი, ვასტულდა კითხვა, სადღისასწაულთ სიწუმე
ჩამოწვა ოთახში, სუნთქვაც კი ესმოდით ერთ-
მანეთისა იმ დუმილში და მერე უცებ აბრდა
წინუცა, იქამდე — დედა, რა ბედნიერა ვარო,
წარმოსთქვა, აპოლოს გადახედა თან, სურდა გაე-
გო, როგორ ემოქმედა ქმარზე მოულოდნელ
ამბავს: გაბევებული იქდა აპოლო, ფერი და-
კარგვოდა და ადვილად შეამჩნევდი მხრები რომ
ასცახცახებოდა. როგორც კი დარწმუნდა, საქ-
მარზე მებდა აღლუვებულებიო აპოლო, სინა-
რულის ცრემლი ჩამოსწვდა ქალს, შეიმშრალა
ნერე უმაღლვე, ვანციფორებს იყო, ქმრისაჯან
მსგავსი ემოციების გამოხატვას არ მოელოდა,
რადგან საქმოდ თვეშეკავებულ-გულჩათბობი-
ლი ვინმე ვახლდათ საერთოდ, ვერც სიათულს
შეამჩნევდი ომლად და ვერც წყენას, უფრო კი
არც მანცდამანც უხაროდა რაიმე და არც
სწყინდა, ზოლო ამჭერად თავს ვეღარ მორუდა,
შესაძლოა, არც მიუჩნევია საჭიროდ მიჩქმალა
თავისი სულიერი მდგომარეობისა. წინუცამ კი
ერთხანს უზიარა ქმარს და ბოლოს წარმოსთქვა:
„ნენა, ჩემი სასახელო შვილი, — ნათლიო ავბე-
ბოდა და უსაშველოდ გაუაროებოდა თვალზე,
ადვილი მისახვედრი იყო, ენწლებოდა ვაჭრე-
ლებსა ლაპარაკის, მოყრის, როგორც იქნა, მე-
რე თავს, თუმც თვალბი უწინდებურად ჰქონდა
გაუაროებულები კვლავაც და ცუცხლჩამდგარიც
ბუდეებიდან ამოუცივდებოდა საცა იყო, იყურა,
ვიდრე ოდენვე დაწყნარებებოდა და რეზოს უო-
ხრა: — ერთბელ კიდევ წამოიკითხე, ნენა, შე
აქარდები თუ არა, ვერ გევიგე ვეფერო...“

ზათრს როგორ გაუტებდა რეზო წინუცას, ხე-
ლახლა წამოაწყო კითხვა, ახლა უფრო დინჯად
წარმოსთქვამდა უოვედ სიტყვას, გზა-გზა მსმე-
ნელებს გადახედავდა, ზომ კარგად გესმიოო და,
როცა წინუცა და აპოლო უნახუბებდნენ, კიო, გო-
ნარტობდა... მას შემდეგ, კითხვა რომ ვასტულ-
და ვაჭეთისა, კარგა ხანს ისხდნენ უბრად... ვა-

დაქანსულყო რეზო. ცოტაც და იყოდა, ვეღარაფერი შეკავებდა, ჩასთვლემდა და ახლა მხოლოდ იმასდა ეღოდა, როდის მოილოქრებენ და იტყვიან მასწინებლები, დასიყვენეთ გედოინი კი იოტისოვდნადაც არ გრწმობდა დალლას; მშობლებს შესცუტროდა და თვალეში უღიმოდა, აცოცხლებოდა, ხოლო ნინუცა ცქმუტავდა. ვერ ისვენებდა ადგილზე, მაგრამ ვერც წამოცდებოდა მოცხერებშია და ვერც სიტყვის დაძვრა, ახოლოს დაწახვა კი ღირდა მართლაც დაჩხინსლური იერგამომეტყველება მოსდებოდა. სახეზე, დინჯად ახოლებდა. ვერ დაედგინა თავი მოსწავებულნი მდელვარებინა და ფიქრისათვის. ღრმად ჩაისუნთქავდა დროდადრო სივარტის კვამლს, ბარჯიანდა, ზოლქვა-ზოლქვად და სვემბ-სვემბით ამოუშვებდა მერე ფილტვებდაც და, უყურებ შენო... — იტყოდა, ამის შემდეგ გედოინს შევფლებდა მწერას, შესცუტროდა დაკვირვებით, თვალდაუხამბამებლად, თითქოს ღვიძლი შვილი ეს არა, უყუბო უინმე შენოვდომოდა ახლა ბუნების პირად გაშლილ ტახლას... რეზომ დაამთქნარ: მერე, თავდაც რომ არ მოეღოდა ისე და უცლებ ვაფთხატა უხერხულობაც და დააბუღლობაც, იქ რომ დასაბუღებებულყო...

— რას ვამბობდი მე, ახოლო. — დალარაქვდა ნინუცა. — თუა ჩემიანებს გამოემგვანა აი ბიჭიმეტოკი, ზომ ვიპოვოდა. — დაბუღებოლია გადახედა ქმარს. იგრძნო უხად მერე, თვალის გასწორება რომ გასჭირვებოდა ახოლოს და ამირომაც იერ, უფრო ხმადაბლა ვანავტომ, ლიბიკული ეღმრადობა შეხებინა წარმოქმნილ სიტყვებს: — ზომ ვამბობდი მასთ, ახოლო, — მაგრამ ქმარს უურადლებდა ვერ მიტყობა, კვლავ ბუბარს ჩაშტერობდა ახოლო, მაშინვე გაიხედა იქით, ქალმა რომ წამოიწყო ლარარაკი. — ზინა მყავდა, შვილო, ერთი მე. — მხოლოდ რეზოს მიმართავდა ახლა. — იმფერი ნიჭიერი, იმფერი რომე, ნიწაწი რა იყო, იყოდა იგაც, თან რაფერი მოხერხებულნი, ნინა, ნინა, ვეგრ რომ გაგებთარა მოქა და დაგებარა ცოცხლითაი. — ეწოსკენ გაიშვირა: თითი. — აგერ ამოაყოფდა თავს, — მუხარს დაათითა. — დოუშვადებოდა რამე იუ რაი, მოკტა საწყალი. ეემ, აგი შულოდა ცოცხალი — გედოინი არ მოსწობინა — რა გვიტობა მაშინ გამოცხადებულნი ბიამინია, ნინა, გედოინი, ნიჭიერი იყო იგაც ნაეტანი. — ცრემლი ჩამოსწვდა ნინუცას. ვერ მიხვდებოდაი ვერაფრით, მწუხარებისა იყო ის ცრემლი, ბიამინის სსოვნიადმი ვანუთვნილ-შეწირული თუ სიხარულისა, რნდევანდელ დღეს რომ მოეტანა, უფრო ასე მგონია, აღტაცებისა იქნებოდა, ეს კი ბოლო ნათქვამმა დადასტურა ნინუცასამ, კურცხალი არ შეწობობდა, ქვრავ, რეზოს რომ კითხვა: — მეზობლებშია არ წამედით გაზეთები, შვილო?... — კი, — მიუგო გედოინმა, — გაზეთების მუტი რა მქვს, ეყოფა უფლას...

— აბა, მომეცი, ნინა, და გოვუგავნი ბარეღა მეზობლებს. — ცხიერად გაედინა, თითქოს

ვინმე უხილავ მტერს უგებდა ნიშს. — რას იტყვის ახლა თომაიე, ახოლო, ა? გასკდება გულზე მია უყუღმართი შურთი, მისმა დოცენტმა შვილმა რომ ვერ ივარჯა კაციშვილად და ჩუენი კი გვეყავნა...

— ვამდენიატეთო დღეს თომაიე, — თქვა ახოლომ, იმასაც ცხიერი ღიმილი დაჩინდა თოქას სხსენებაზე სახეზეცა და თვალეშიც. — მართლს ჩივი, ნინუცა, გასკდება გულზე და მაგია, — მერე კი ბიჭებს მიუბრუნდა: — დეიკვეთ აწი თქვენ, ნამგზავრი ხართ და დადლილი იქნებით, — სიხარული გეცაც ვერ მიეჩქმანდა ადეტუბოდა. არც შიანდა საჭიროდ, უციწოდა პირისხად, აღტინებულყო კიდევ. — დევიკვენებ ახლა მეც პაწებს და ღორს დუკლავ მერე, გედოინს რომ ჩამოდის, მაშინ ვკლავთ, საღამომოინა შეზობლებს ვამდენიატიებენ...

ბიჭებს ღრმა ძილით ეძინათ უკვე, ტანთ გახანდეს თუ არა, რეზო ისე იყო გადაღული წუზანდელი ღამის შემდგომ, აჩუხაც შეტორო გარინანდა, უხალვე წინებდა ძილს, გედოინი კი კარგა ხანს წრიალებდა ღოგანში: უხედაფერი წუნტად ისეკოიად განმეორდა ამ ნახევარიოდე ხათის წინ, თავად რომ წარმოედგინა აქედ და თვალწინ დასდგომოდა შირიადე ქო, იყოდა წინახსწარვე, როგორ აწრიალდებოდნენ ნინუცა და ახოლო, წარმატების რომ გაიგებდნენ შვილისას, ახლა კი იწვა და ძილი დაპაქროდა, მაგრამ გადაწყვიტა, აუცილებლად უნდა დავარინო იყო ეს განიწრება თუ არა, რადა დაუდგებოდა წინ, გულიანი ხერინდაც ამოუშვა... საკოიად და საკპოზე მტრდაც გამოეწრთო ნებისკოდა გედოინმა, ადარს ილი უფრთხებოდა ზოლმე უწინდებურად და რადგან მენდავი ნებისკოფის დაპინისათვის, ისეთისათვის, თავად რომ უნდა აუფლოერისხულ ნაღე, სამარცხვიწოდ მიარინდა სიწმრები, იწვითაოდდა ნახულობდა და რაც უეღლავე მთავარი ვახლდათ იმისი თვალსაწრისით ნენისკოფის ამოსაწრთობა, ვაოცების უნარი მიიჩლუნდა, იმდაგვარად დაიბლაგვა, ძნელი, თითქმის შეუძლებელიც ვახლდათ რაიმეს ვამეყწია ამქვეყნიურს იმისი ვაცვირება, ერთი იყო მხოლოდ — თავისი საქციელი და მოქმედება თუ განაცვიფრება ზოლმე და დააკვირვინებდა თავჯახს, თორემ სხვისას არ დაგოდევდა და დროგამოშვეებით, აი, მაშინ, ვარდასული წლები და ცხოურება თუკი შეახსენებდა რაიმეთო თავს, სიანული იყოცხიერება, დაანავალიანება უქმნდა და უღაწათოდ ჩავლილი წარსული, ფერო მტრც სანაცხვიწოდ და დამამციტებლად მიარინდა...

ბოლო ახოლო და ნინუცა, ისევ იქ ისხდნენ, სადაც წეღან დავტოვეთ, ოდაში, ბუხართან და თვალი გაშტერებოდაი, ღრმად ჩაუტირებულყო ორივე, ამოჩემებულ, წერტილს მიჩჩერებოდნენ: ახოლო — ცუცხლს და სივარტის სივარტებეწ-

ჯეშმირ ბიპარაძე
სასწაულები

ეოდა, გედონს ხედავდა ნაკვერცხლებს შორის, ნინუცა კი თვალმოუცილებელივით შესტყვიროდა აპოლოს, მაგრამ ქმარს ვერ ამჩნევდა, იმანაც შეიღი ასცახებებოდა თვალწინ... ასე ზმის აზოულდებლად ისდინენ მას შემდგომ, რაც დასაძინებლად წასულიყვნენ ბიჭები. ორივეს მივიწყებოდა საზრუნავ-სადავიდარაბო დღევანდელი დღისს, აღარც ის აზნებდებოდათ, მეზოღლები რომ მყავდათ ვაღმოსაპატებოდა და არც ის, მომზადება თუ იყო საჭირო წვეულებისათვის — დროის დაკლება და კიდევ სხვა უამრავი წვრილ-მან-მსხვილმანი, თუმცა ჯერ კიდევ არ იყო გვიან, შეიძლებოდა არ მომდგარიყო, მაგრამ იშვიათი რამ გახლდათ ცოლ-მშობლისთვის მსგავსი უსაქმურობა-გულდააარსებება...

გედონის ბიჭეთისა არ იყო, იქამდე, ვიდრე საქვეყნოდ ცნობილ პიროვნებად იქცეოდა, ყოველად ჩვეულებრივად ადამიანები იყვნენ ნინუცა და აპოლო... აპოლომ ძალზე გვიან შეირთო ცოლი, ორმოც წელს გადაცილებული იქნებოდა მაშინ, ისე რომ ნაცნობ-მეზობლობასა და მოყვრობა-ნათესაობას ხელი შეემადა რაქნული, უცოლად დარჩა და ეგ არიო... და პირველი გაცოცხლა, რომელიც შიშა საქციელმა გამოიწვია, დოქაზედა ვაზლდათ, ეგონათ, უღებდაკაცოდ ჩაივლიდა იმისი ცხოვრება და, აი, ზნა დაიარა ერთ მშვენიერ დღეს, ცოლი მომყავს აპოლოს, დასავიწყებულა ბერიკაცი და ეგ არისო, თუმცა სიბერემდე ჯერ კიდევ კარგა გვარაინი დრო დაარჩენილიყო... ცოლის შერთვამდე კი არაფრით გამოირჩეოდა აპოლო სხვებისაგან, უადრე გაეგებოდა მიწისა და შრომის სიყვარულიც იოდა, მაგრამ ეს არაფერია, ყველა ასეა სოფლად... სხვათა გამოჩნდება თუ შეიძლებოდა ერთმანეთისაგან, აპოლო უსხულო და უზრკო იყო თოქოს... უფერული, მკვეთრი, თვისებული ნიშანთვისების მკავსი, მხოლოდ მარტოდენ მისებული რომ ყოფილიყო, არაფერი გააჩნდა... კოლექტივისაციის წლებში აპოლოსათვის სულ ერთი იყო ყველაფერი, არც ნამეტავად სწყენია კოლექტივის ჩამოყალიბება და არც ვახარებია მაინცდამაინც და შესვლითაც მაშინ შევიდა იქა, როცა არც ნაადრევად იყო და არც ნავგაიანევი, თუკი ზოგი უცებვე გამოირჩა სხვათაგან — გულმხურავად დაწყველილ გახდა სიახლისა, ანდა პირიქით, მოსიხლემ მტერი, აპოლო არც ზხარდამზარ მისდევდა მოვლენებს და არც კუდში ასანახალებოდა, არ სურდა ზაღზინ უურადღედა მეთქვია რაიმეთი და არც ქალების სიყვარულთა თუ დროსტარებისაკენ მდგრადილებით განუცვიფრებია ვინმე... ასე იყო და ცოლიც მკაყალობით მიმგვარეს... უფრო დარსო და ძაღლი დმურთსო, ნინუცაც ამგვარივე ვაზლდათ: ქალიშვილობისას, როცა იმისი თანაკოლები უკალებს ცეცხლად უნთებდნენ სიყვარულს და კუახასაც აპარგვიანებდნენ და თავგზაასაც, იგი არავის შეუნიშნავს, თუმცა შინ როდი იყო გამო-

კეთილი, მაგრამ ვერ ამჩნევდნენ შაინც, დრო კი გადიოდა, წლები წლებს ემატებოდა და, აი, შინაბერად იქცეოდა სხვა იყო ნინუცა, მაგრამ მკაყალი მიადა მოულოდნელად კარს და რიცა: ყველას ეგონა, აწი მაგის მოხონებული კაცი არ გამოჩნდებოდა, სხვა დაიარა, კორწინდებოდა და პირველი გაცოცხლა აპოლოსი არ იყო, იმანაც მაშინ გამოიწვია, ოჯახურ უღელში ვაპყო ქედო და კისერი — გათხოვდა და მიძინებულმა ქალურმა ვნებებმა, თითქოს აღარც ბუფუდავო, მინავლებულს რომ დადარებოდა, გადავივება იწყო ნელ-ნელა და იგიზიზნა ბოლოს... ჩადა დროის მაგის გათხოვდა იყო, შვილის გაჩენის თავი ექნება აწი თუ რა... — ასე თქვენ ნინუცას სოფელში, მაგრამ ნურას უცაცრავად, მოდგა თმის და იგრძნო ნინუცამ ის უღადება ქალური ბედნიერება, დანიშნულებაც რომ ვახლავთ და გამოარლებაც დედაკაცის ამქვეყნად მოვლენისა: დედა უნდა გამოდარყო, ცოლადი არსება აფართხლებოდა სხუელში... მერე კი გათინდა ერთი მშვენიერი, მართლაცდა დღებუღლი დღე და გედონი შეემატა კაცობობას, ეს უმერე ნორვლ განცვიფრება იყო, რომელიც ნინუცასა და აპოლოს გამოეწვიათ ირგვლივ მყოფთა შორის და შემდგომ კვლავაც მკელ კალაპიტს დაუბრუნდა ცხოვრება, გადიოდა დრო, წლებს შრომა-გარჯა ნთქავდა, იზრდებოდა გედონი და ურველივეს ჩვეულები დამა თუ ბექედი ედო და მერე ერთხელ კიდევ გაოცდნენ ნინუცასა და აპოლოს თანსოფელიანი: გედონი ჩაიბრცხა უმადღეს ხასწავლებელში, მაგრამ ვერ გამოარჩევდა ამო ოჯახს სხვა ოჯახთან და ეგ ამბავიც მალე მივიწყეს... ისე რომ, ყოველადჩვეულებრივი გლეხები ვახდნენ ნინუცა და აპოლო, ამა, მუუაითობა-შრომისმოყვარეობით ვის განსაცვიფრებ სოფლად... ივენინ, რა თქმა უნდა, მეზოღლები ერთობლიობისაგანაც რომ გამოირჩეოდნენ და სხვებისაგანაც: შრომის გმირად აქცია ზოგი მშვიდობიანმა ცხოვრებამ, ზოგს კი ომში ჩამოჰკიდა მტერდზე ორდენები და მებლები, ინვალიდებდაც დაბრუნდნენ ფრონტიდან, გაუბედურებულ-დაჩაჩანაკებულნი: ცალფრებანი თუ მკლავმკვეთიანი, ფილტვებდაღრღნილინი თუ კონტუზიითა და კიდევ სხვა უამრავი უბედურებით შეიპრობილნი, აპოლო კი ბედნიერ ვარსკვლავზე მოვლენოდა ქვეყანას, ქუდებდაყალიბდა ვინმე ბრძანდებოდა — იმგვარადვე დაბრუნდა, როგორც წავიდა, ერთი განსხვავებით მხოლოდ, სამხედრო ფორმა არ სცმია ომში რომ მიდიოდა მაშინ, ჩაოვარდა მშვიდობა და სოფელს დაუბრუნდა ნაო-სალამათი, ერთხელ რაა, ერთხელაც არ გაეაწარსა ტყვიას, დიან, დაბრუნდა, ოღონდაც ეგ კია, ეფრეიტრობამდეც ვერ მიეღწია, თუმცა კი ოცნებობდა ხოლმე და მხოლოდ ერთადერთი მდდალი ჩამოიწვია-ღეოდა მტერდზე — სიმარტულ თუ გენებო, დიდი ვაჟკაცობა თუ მხედრულ ხასწაულთა ჩადენა როდი სჭირდებოდა მაგ ქილდოს დამსახუ-

რებას, ყველას არგუნებს განურჩევლად. ვინც კი იმ ადგილებში იბრძოდა თუ ცხოვრობდა და სამშობლოსათვის არ უღალატებდა...

კვლავ ჩვეულებრივ ჩებირებს მოემწყვდია ცხოვრება იმის შემდეგ, უწინდებურ კალაპოტს მივრტოვ, მაშინ ცოლი ჯერ კიდევ არ მოეყვანა აპოლოს და ის შავანჯალი რომ არა, ალბათ კიდევ დიდხანს იჯლიდა ცალად, შეხასლოა, მართაობაშიც ამოხდებოდა სული, ვკონებ, ფიქრადაც არ ვაუფლებია დეოჩანებმა... ზოლო აპოლოს თანასოფლებელი თავისით თუ ვერ გამოჩინებულა იყუნენ სხვებისაგან. შვილებმა გამოარჩიეს, შორს წაიხველა არ დაგვირგებდა, თამაცა კმარა, აპოლოს კარის მერზობელი, თუმცა სხვებისაგან გამოარჩევა რაღად სჭირდებოდა იმას, ისეთი უცულომართი ვინმე ბრძანდებოდა; არაფერი არ სჭეროდა ამჭეუნიური და მაინც, ერთ მშვენიერ დღეს, ვაღიშვილი რომ წამოეწარა და კაცობაში შედგა თები, ამხავი მოვიდა ქალაქიდან, დოცენტი გამიხდარა თომას ვატი, დიდად პატივცემული ვინმეა და თანასოფლებელთა გაყვირებვაც ანან გამოიწვია, არადა, კაცმა რომ თქვას, არ გამოგებვა უარყოფი. — შედგებოდა მგონია, რაღაც უნდოდა თომას თანასოფლებელთაგან გამოჩინება, როცა იმის ახირება-უცნაურობაზე ისედაც ხშირი იყო ზოლომე მერზობლებში მითქმა-მოთქმა-სხვაბასი...

მაშ ასე, უკვლავ ჩვეულებრივი გლეხები ბრძანდებოდნენ წინეცა და აპოლოც, მაგრამ ეს იმ დღემდე, ვიდრე სოფელს გედრონის უცნაური ნიჭისა თუ უნარის ამხავი მოეჩინებოდა, იქამდე, კი რამდენიმე საათი დარჩენილიყო აპოლოს ღირსი უნდა დაეკლა ჯერ, მომწავდებოდა იოკაბი საგულდაგულად სტუმრების დახმარებრად, ხაფიქრალ-სალაპარაკო საღამოთი მიეცემოდა ხალხს... ზო, ერთ ამხავსაც ვიტყვი ბარემ, კიდევ კარგი, რომ გამახსენდა: აპოლოც გამოიჩინა სხვებისაგან ერთხელ, მაგრამ ეს ხასწაული ძალიან დიდი ხნის წინათ იყო, ამისი ხავშეგობის გაშს, მოსწავლეობისა: ზუთიანი მიიღო მამონ აპოლომ გეოგრაფიაში — მასწავლებლისათვისაც მოულოდნელი იყო ესა და თანაკლასელთათვისაც, თანაც იმის გარდა, გაკვეთილიც ერთმა ხავშემა არ იცოდა იმ დღეს, მაგრამ თავად აღარ ახსოვდა აპოლოს ის ფრიალი ისე კი გამოხდებოდა ხანი და გაახსენდება და მამონდელითა არ იყო მასწავლებელი რომ აქებდა ლოკებია აუღაფაფედება და ცრუანტივი დაფუქლის ტანში იმ პირვანდელი სხარტლისა. ზო, მოვა დრო და მოგონდება აპოლოს ის კურთხეული წუთები ხავშეგობისა, ფრიალი რომ მიიღო. ეს კიდევ არაფერი, საოცარი ის იქნება, გეოგრაფიის სიკვარულად რომ დარტყს ზელს, უარესიც, არა უმჯობესი, ჩემთვის მხოლოდ და მხოლოდ, რა თქმა უნდა, თორემ ვერასდროს გამოვარჩევდი ამ კაცს სხვებისაგან: გეოგრაფია იქნება თავდაყირა რომ დაყუენებს და ნაჩვევ კალაპოტს მიუნგრ-მოუნგრავს აპოლოსა და წინეცას ცხოვ-

რებას და სამეზობლოსაც გაუტყენს საწრუნავსადეიდარაბოს, სოფლის უსაუვარლეს ადამიანად აქცევს აპოლოს და ბოლოს, ცოლ-ქმრის აღსარული სახაბიცი გეოგრაფია უნდა გახდეს; იქამდე, ვიდრე ეს ამხავი მოხდებოდა, შორსა ჯერ... ახლა კი, კვლავ ბუზბრის პირს მიხსნადარან წინეცა და აპოლო და მართლაცდა ისეთი საფაქრალ-საორომტრიალო გასჩინათ, იქამდე რომ არ მოსწრებოდნენ: შეილზე ფიქრობს ცოლიცა და ქმარიც, ნადველი შემპარვია ორივეს, იმგვარად უცნაური და მოულოდნელი აღმოჩნდა ვეღვათერი, რაც კი იმ დღეს გაიგეს. ქმარი ცეცხლს მიხჩერებია ისე და აპოლოს და ბოლოებს, სიგარეტს სიგარეტზე ეწევა, მოუკიდებს და მიაჩრდება ცეცხლს, მშობლოდ ხანდახან თუ წამოიხვრის, უყურებს შინ... წინეცაც უბრადა ზის აღჩინდებურად, ქმარს შესცქერის, ოღონდაც კვლავ ვერ ამჩნევს იმას, შვილი დასდგომია თვალწინ და როცა კაცის გოცეხული წამოძახილი ჩაადრევს მის ცნობიერებას, გამორქვევა წამით და აპოლოს ნათქვამს დაუტყავს კვრის: „ახა...“ და მერე ისევ ფიქრს მიმწყვედა თავისას... დიდხანს გაგატყვდა მაშინ ეს „უყურებს შინ“ და „ახა, ახა...“ დრო რომ გავა იმ წამსტაკი დღის შემდეგ, ბშირად გაიხსენებენ წინეცა და აპოლო, როგორ ისხდნენ ბუზბრთან და ყოველ მოგონებზე სიამოთა და ტუბილი ტრუანტულით აფხებოთ გული... წინეცამ დაადრია პირველად თავი გავგნებას, უცებ დაეწმინდა ვინება და აპოლოს მიმართა:

— რას ვამბობდი მე, აპოლო, თუ გახსოვს შენ? — ვანახტებულ-გაბოროტებულ დიპარაკობდა წვირილი ხმით, ოთახში დაფუხფუხებდა და წარმოუდგენელი სისწრაფითა და ბალიხით აფრქვევდა სიტყვებს: — რამდენჯერ მითქვამს, აი, ბიკი გვასახლებს-მეთქი, იყო ასე? — მიწინს როგებით მიმართავდა ქმარს, ბოლოს პასუხს რომ ვერ ეღრისა, შედგა აპოლოს წინ, დონჯი შემოიხურა, ის კი ბუზბრს მიხჩერებოდა, მოკუნტულიყო დაწმინდავსავით, წმარდიყო ბეჭებში, რაც უფრო და უფრო მშატებდა ხალხის წინეცას. — ზომ ვამბობდი...

— რა ვიცი მე, წინეცა, მაგას რავა მოვლიქტებდი, — პასუხობდა აპოლო და თანდათანობით ეწმინდებოდა გონი, გულმოდგინედ იხუნებდა ახლა, მართლაც თუ ეთქვა ოდესმე წინეცას მსგავსი რამ, მაგრამ არა, არ გახსენებია ამგვარი ამხავი და თავდაც რომ არ მოელოდა. საოცარი მოწინებით განიშხველა იმ წია, ნიადგ მოფუხფუხე, შეუხედავი დედაკაცისადმი: „კვლის ამხავს მე კი არა, ეწმინდაც ვერ გოუგებს ეუფერს, იტყოდა ალბათ, მე კი რავა მოვიფიქრებდი, ამფერი სახელგანთქული კაცა თუ დადგებოდა გედრონი...“ და გაურქვევდა რადოდუნა

წუშებში დიპარაკობს
სასწაულები

კვირის: — რა ვიცოდი, ნინუცა, მე ასეთ თუ ვგასახებლებოდა...

— რა იცოდი და სიკტილი შენი, აპოლო დამ-
ხვევულო და გადარეულო, შენ. — შენ, თავზე
დასდგომოდა ნინუცა ქმარს, რომელიც კვლავ
ჭოროვზე იჭდა ბუზართან და გულმოდგინედ
იპურტებოდა ცეცხლში. გამოფხიზლებულიყო,
გამონებლობდა ის არაყო, ნინუცა კი არა და არ
ეწვეებოდა, სხანახსული განაგრძობდა თავისას:
— რავა გიბრუნდებოდა ენა, მია ბიჭი კაციშვი-
ლად არაა მოსახმარიო, რომ ამბობდი, ა?

სიამოვნებას მგვრიდა აპოლოს ცოლის წყევ-
ლა-ბურტყუნ-ვიშვიზოცა და ისიც ქალბოსნავთ
რომ დასდგომოდა თავს და, რიც მართალია,
მართალია, უდიდეს დანაშაულს გრძნობდა კაცი:
„რამ მათქმევია, კაციშვილად მოსახმარი არ არის
აი ბიჭი-მეთოც...“

წამოგდა ბოლოს:

— რაღას ვუცდიო ვითამ, დავკლათ ღორი და
გადმიეპატივე მეზობლები...

— რავა დამვიწყდა, დედა, აპოლო, ა? — შე-
ბღზე იტიცა ნინუცამ ხელი, — ნამეტანმა სი-
ხარულმა იცის მასთ, ნენა, ჩემი მსახებლებუ-
ბი...

უცებზე დაფაცურდა ცოლ-ქმარი: ნინუცამ
შვირცხლად ააღაჯა ტახლა, ხოლო აპოლო ეწო-
ში ჩაიფტყულიყო, ღორის დახაკლავ დანას ლე-
სავდა და კვლავ ფიჭოში გაბღღაო ჩაძირული —
ინ სურათს იხსენებდა გედვირისას, გაზეთსა
რომ იხილა დილით და კიდევ შინაარსს წერილი-
სას, ცოტა არ უოს, ეცევი შეშარვოდა ახლა: უნ-
და შეშემოწმებია, მართალი იყო თუ არა გაზე-
თში გამოქვეყნებული ამბავიო...

„შემოწმებით კი შევამოწმებ შოა, — ფი-
ჩო უნდგეშოდ ჩაიჭინა დანიანი ხელი. — ტყუ-
ილი რომ გამოდგეს, რას შობი მერე, არა, ტყუ-
ილს რავა დაწერდნენ გაზეთში...“ დამიშვიდა
თავი და გამოერკვა, დანიანი ხელი პაერში გა-
შეშობოდა, ახედა დანას, რამდენჭერზე რიტმუ-
ლად გაუსვა მერე ხალეს ქვას და ფხა მოუსხი-
ჯა, არ მოეწონა, გაუსვა ისევ, ცდილობდა თა-
ნაც აკატილებული ფიჭო უკეთვდო.

— პატიკო, უფუ... — ჩაესმა შემდგომ ნინუ-
ცას ხმა, მეზობლის ბიჭს ეძახდა. — გადმეირ-
დე ერთ წამს, დაყრუვდი თუ რაია, კი ისმოდა
სოფლის მყუდროებაში: — პალიკო, უფუ...

სიწუნარე სუფევდა ირგვლივ, არც პალის
უფვა არღევდა ჩამოწოლილ სიჩუმეს არც საქო-
ნლის წმეოლი, არც უფილი მამლისა თუ ქათმე-
ბის კრიაბი...

— უფუ, ნინუცა ბიცოლა, რა ეკო, რა!..
— რა იყო და, ჩანდაბა შენი, პალიკო ახდალა,
— ჩაიღაპარავა ნინუცამ თავისთვის, — დაგაუ-
რყო გამჩენმა, — ხმამაღლა კი გასძახა: — ჩა-
მეირბინე ერთ წამს საქმე შევეს რაცხა...
— ახლავე, ნინუცა ბიცოლა, მოვდივარ!..
აქლოშინებულმა ჩამოიბრინა პალიკომ, ეწოც

სიბრბილით აჭრა და ნინუცასა და აპოლოს მიე-
სალმა...

— მოციკლავს თავი, ნენა, და მავა, — უთხრა
ნინუცამ ბიჭს. — რას მობრბოდი... და აპოლოს
მიუბრუნდა: — ვაზეთებს გაჯიდან ბარემ პალი-
კოს მეზობლებთან და გადმეიეპატიეოთ კიდევ,
წიეითხავენ, ხალამოდე საქმე მინც არ ექნე-
ბინ ამ ქვეყნის ქვეყაში, წამოვა ახლა სიაცა:
ისთედ თოვლი.

პასუხისათვის არ დაუფლია ქალს, ოდაში ავი-
და, დაბრუნდა უმაღლვე და გაზეთები გაუწოდა
პალიკო: — მეზობლებს გოდოტანე, თუ დე-
რთი გწამს, ჩემი გედვირია აქნა გამოწერილი
და ნუ დაწხარდები, ჩამოურბე უცვალ... ა.
შენ, ჩანჭუნები, მერე სხვა დროსაც გცემ პატავს,
ხომ იცი შენ ჩემი ამბავი. პირველად თოშაიესას
მიიტანე გაზეთი, ან გადმიეპატიე უცვლა,
გედვირია ჩამოსულიყო, ასეთ უთხარი, ღორს
შეკლათ დღეს, ა, შენ ჩანჭუნა...

— კი, ნინუცა ბიცოლა, — დაეთანხმა ხალი-
სით, ის ჩურჩხებლები, უბეში რომ ჩაიღო, პა-
მოდ უფრუანტლებოდა სხეულს, ეგებ სხვა რა-
მეც დამავალონო, ცოტა „ხანს კიდევ იღვა, მაგ-
რამ ხმა რომ არ ამოუღოთ არც ნინუცას და
არც აპოლოს, მოაქურცებლა. გასკეეროდა ნინუ-
ცა ბიჭს, რომელიც შევირცხლად შიჩხოდა და
სახე უციწინდა, მაგრამ პალიკოს სიმაქურცხედ
თუ ხალისიანი კუნტარუში როდი იყო ახის მი-
წეში, ქალს თომა დასდგომოდა ახლა თვალწინ
და ფიჭობოდა: „რას იტყვის ახლა მია უკუდმა-
რთი, ა? თუ თქვა კიდო, რომ იცის ხოლმე ის-
თე, კაციშვილად არ არის მოსახმარი გედვირიაო...
აჰ, ვერ იტყვის, წიეითხავენ გაზეთს და მისი
თვლით რომ ნახავს, დეიჭერებს უკლისფერს,
ახა, რა იქნება...“

ცოტა ხნის მერე ისევ მოხსნა ცამ პირი —
გათოვდა, თვლიდანვე ფარით ფანტებები ჩამო-
ყარა, იქამედ, მზე რომ ჩაივდა და ბინდი მიერა-
ლა თანდათან სივრცეს, ნელანელ, ერთმიერობის
მიყოლებით გაუჩინარდნენ შორეული ქედები და
მაღალ მათა მარადიული თოვლით დაფარული
წვევრვალები, რამდენიც იმდენა ხნის გაუჩი-
ნარების შემდგომ დილით გამოჩინა მოულოდენე-
ლად ამოსულმა მზემ, მაგრამ შუადღემ რომ ჩა-
აღწია, მზეც ჩაიკარგა ცაზე, გაჭრა უწო-უწე-
ლოდ და ის მწვევრვალბიცა და მთებიც გაუყოლა
თან, მიმკარგ-მომკარგა, მერე კი, არემარე რო-
ცა ჩამოიბინდა, ახლომახლო პაწია გორაკები და
ფერდობები, ჯერ კიდევ მოჩანდნენ, ბუფტვადენ
ოდნავდა, მაგრამ ცოტაც და, მინავლდნენ, შე-
ცთქვიფნენ სივრცეს. ისინი გაუჩინარდნენ თუ
არა, ცამაც მოხსნა პირი: ბარაკიანად თოვდა
და ფარფტა ფანტებებს უკვე უელში ამოსული
მყუდროება ჩამოქოლდა ციდან და სითბოც...
გლებზე კი სახლებში გამოეკტილდნენ, გას-
კეერდნენ იქიდან თოვლს და დედაკაცები, წო-
გნი თავისთვის გულში და წოგნიც კიდევ ხმამა-
ღლა იწყებდებოდნენ, მამაკაცებიც როდი უდებ-

დნენ ტოლს იმათ, გულიანად იკურთხებოდნენ, ისინიც გულში იგინებოდნენ ზოგნი და ზოგნიც ზნაშაღა: მოუბრუნებოდა თოვლი სოფელს, მიტანდებოდა იყო უკვე, თუკი რას იწახდა, თავს წეშინო ძალა არ იყო და იწვა გატარებული, მოჩრჩილი. ფიქრს მიწებებულნი, შეშუოთებულ-ჩანადღვლიანებული, თოვლის იმ სქელ საფარველში და მუდგრობასა და სათბოში გამოხვეულ-აბრ-ოლებული, არბაზებადა და ბორკილებდა ჰქცე-ოდა ზამთარი და დიდოვებობა...

მაშინაც თოვდა ბარაქანად, რეზომ რომ გა-მოიღვიძა, ხოლო ვედევნს ეძინა ჯერ კიდევ, ხან ხერხედა ისმობდა იმის და ხანაც ფხინვა, სწუბვა ძილში, წრიალებდა და ბორკავდა: გატარებული იწვა ერთხანს რეზო, ლოგინის ხაშო სითბოთი მოთენითილი, იგრძნო მერე, ჩვეული ძალ-ღონით ავსებოდა სხეული. შემსუბუქებოდა კიდევ, უბ-ზო-უკლოდ გამოქრალიყო წუხანდელი მგზავრო-ბითა და დადღილობით გამოწვეული უგუნუნო-ბა და ახლა, ახალგაშობილებულზე, უნარებოდა ლოგინის მიტოვება, მაგრამ თავს ძალა დაატანა მაინც, წაბოღვა, ჩაიყვა ტანს და ეწოაში ჩავიდა. სქელი კვამლი ადიოდა ხაშადის სახურავს, ეს-მოცუნა რეზოს იმ კვამლის დანახავა და ფანტე-ლებიც — დადიოდა ერთხანს გაუკვალავ, რბილ თოვლში, ხოლო დიუქები გახურებულ შუბლზე აღწებოდა და აგრძობდა სიარულისას. უცებ დაეჭრა ლოგინიდან აუღლილი მოთენითობა, დაებერა და დაუმეკრებდა კუნთები, მერე კი აქოლოს მოპკრა თვალს, ხაშადის წინ რომ სა-ქვიანობდა, ღორი კარგა ხანი იყო დაეკლათ და იქით წავიდა.

გედევნს ეძინა იმ დროს, წედანდელისა არ იყოს, მოუსვენრად გახლდათ კვლავ სიზმარს წა-სულბობდა, გრძნობდა თავს, სიზმარში რომ იყო და სწორედ ამის გამო ბორკავდა — არ გაუმე-რთა მიწისდაშორებულ იმ დღეს, ბოლო ხანებში, გა-რდასახვის შემდგომ, თითქმის უსიზმრო ძილით ეძინა ბოლმე, ეს კი ერთ-ერთი საფუბურთა-განი გახლდათ ნებისყოფის გამოსაწრობით კომ-ლექსისა, თავადვე რომ გამოემუშავებია და ახლა, როცა იწვა მამახაშისებულ სახლში, მიუ-ხედავად სიზმრისა, გონება ხაოცარი სიფხუნლი-თა და სიუხედათი უმოქმედებდა, იცოდა კიდეც სოფლად რომ იყო, მშობლებთან, ისიც დიდებუ-ლად ახსოვდა, რეზო რომ ჩამოიყვანა, წესადე-რი ნეზავრობად ახსენებოდა — ჯერ ის და-ვიღარაბა, ბერიანი ბილეთი რომ ვერ აშოვებ, მერე ხალხთ გაქვდილ-გადატყობული მატარე-ბელი, მაგრამ წაწინებისთვის მაინც ვერ დავე-რცა თავი და ეს აფორმაქიბება — სიზმრის კად-რებში ტრიალებდა თავად, თან კი ფიქრობდა: „რას მგავს ახლა ეს, გადავწყვიტე და აღარც უნდა ვნახულობდე სიზმრებს, გამოვიდვიტებ ახ-ლა ხაყა არის...“ მაგრამ ამაო იყო სურვილი ვერც მოსვენარი ძილისთვის და ვერც ფიქ-რებისთვის — ყველაფერი ერთდროულად ზედ-

ბოდა, არც ერთი მოვლენა არ უსწრებდა წინ სხვას და არც ჩამორჩებოდა, ის კი იღვრებოდა ოფლად, კენესოდა კიდევ, შტაკინებული შემზა-რავი იყო უკველიავე — შეგრძნებას იმისა, რომ ეძინა ახლა სოფლად და გართ თვდა და თოვ-და ხვავრიელად, სურვილიც სიზმრიდან თავის დაღწევისაც და მტანჯველი ფიქრების... სიზმა-რში კი ლაღის ზედავდა მაშინ: თავდაპირველად მარტომმარტო მიახივებდა ვედევნი, დიდ, მქე-მწვანე მინდორს მიუყვებოდა, სილურჯმერე-ულს, იგრძნობოდა უცხო, გამაბრუნებელ-მათ-რობებდა სურნელი, რადგან უმარავი უკვავილა ხარობდა ირწვლიც, აბის ფერისა და საოცრად სურნელოვანი, უჩვეულო სიმაღლისანი, რომე-ლთაც დრო-დრო, ოდნავი წამოქრალვისთანავე აბრთობებდა გრილი ნიავი, ხოლო ზევადან გამჭვირვალე, უღრუბლო, ლურჯი წვეცა ჩამო-მზობოდა უკაცრიელ მინდორს, მერე კი ზარ-ჩულს მოპკრა ყური, არავინ იყო ვარშემო, ერთ-ერთმა უკვავილმა დაიბრუნებდა თითქოს, ნიავი ამქერად მხოლოდ იმასდა არხვებდა, იზრდებოდა თვალდახედილსა და უმარავ ახალ-ახალ ფერს იძებდა, ბუნებაში რომ არ არსებობს საერთოდ ისეთს... ვედევნი კი შესეკეროდა და, აი, მხრე-ხამდე გაუსწორდა უკვავილი და აშკარად გაისმა იმისი ჩურჩული: „მომწვევით...“ და მერე აღარ იზრდებოდა, ხოლო მომზივებელი უცხო ფერი-ბი შეგრძნებოდა ისევ და სურნელიც იგრძნობოდა, ხაოცრად წაცნობი ხმით იყო წარმოთქმული ის „მომწვევით“ და სურნელიც ნაცნობი იყო... „უნ-იცის ასეთი ჩურჩული? შო, იცის ვიდაცამ და სურნელიც ნაცნობია, — და უცებ გახსენდა, — ლაღი იცის ბოლმე ამგვარი ჩურჩული, სურნე-ლიც მისეულია, მხოლოდ იმისი...“ ხოლო უკ-ვავილი ისევ ჩურჩულებდა: „მომწვევით ხაემ, თორემ დავუკნებდი, ფერსაც დავკარგავ, შეუმე-რედი, შემიპობდე...“ და მართლაც აღარ დაუყო-ვნებია, ჭკნობა იწყო, აბარავდებოდა თან, გა-დოსწორი ფერებიც ეტრაცებოდა, გონს როცა მოეგო ვედევნი, დაატარავებელიყო უკვავილი და ვიდრე დაიბრუნებდა მოხაწვევება, ლაღი აღიშართა მის წინ, მსუბუქ, ლურჯ გამჭვირვალე ნისლში გახვეული და ზეცა, რომელიც წედან ამაღლებულიყო, ახლა თანდათანობით ჩამოდო-და ქვევით და ქვევით, ემზობოდა და ამამებდა იმ თვალუწყვინ მინდორსა და ერთმანეთში ახ-ღაროთლ-ჩახლართული შემზარავად შავი ფერის ღრუბლით ივხებოდა, უკვლა გამჭვრალიყო ირგ-ვლიც, ლაღი კი ბურუსში ატირებულულიყო: „გეგონა მომწყვებდი, ამა? ვეღან, როცა უკ-ვავილი ვიყავი, ხომ გეროდა...“ — ლურჯი ნი-სლიდან ტანდა ჩურჩული, და, აი, მაშინ მიხვდა ვედევნი, სიზმრად რომ ზედბოდა უკველიავე და სინამდვილე შეიგნო თუ არა, უმაღლე მოი-წადინა გამოღვიძება, მაგრამ, არა, ვერ მოიხერხე-

ჯუმბერ ტიპარბში
საწყაულბი

ბია და ბორჯავა-წრიალიც იმ წუთშივე დაიწყო; გაახსენდა ყველაფერი, ნათლად დაუდგა თვალწინ წუხანდელი საღამო და ღამე, მატარებელი, მერე დღევანდელი დილა, დათოვლილი შარავნები სოფლისა, შემდეგ ისიც დანახა, ვაგუთს რომ კითხულობდა რეზო, თავად კი დიმილი რომ ვერ შეეკავებია და ამის მერე მოხდა, იმი-სი გონება ორ ნაწილად რომ გაიყო, ერთ-ერთთა, რომელსაც ცხადად შეეძლო აზროვნება და საგნებისა და მოვლენების რეალური ჭეჭრეტა ძალუძდა, ყოველდღიურობას დარჩა, ის მეორე კი, ზუნდოვან-არამიწიერი, რომელიც ახლა აიძულე-ბდა: გამჭვირვალე ნისლში გამოწვეული ლალი-სათვის ენჯირა და ესმინა და რომელმაც შექმნა თავიდან ლურჯი, მსუბუქი, ამაღლებული, ხოლო შემდგომ შავი ღრუბლებით ჩამოშამიშხებულ-და-დაბლებული ზეცის ქვევით დამხოხილი ყვავილე-ბით სავსე მინდორი, უამრავი გადოსწორი ფერი და სურნელი, სიზმარმა დაიტოვა, დაისაკუთრა და აშავდა რეალური და არარეალური, სიზმარი და ცხადი ებრძოდა ერთ-ერთს: „გამოიღვიძე!.. მიათხოვდა ერთი, „უშინე და უშორე დალი-ის!...“ — ბრძანებდა მეორე და ყველაფერი, ურთოდროვლად ხედვოდა, მაგრამ ზმანება უფრო დამორგუნველი იყო, დამაჯერებელიც — მსუბუქ-ცისფერ ნისლში გამოხვეულიყო ისევ ლალი და ტანთ თეთრი, გამჭვირვალე კაბა ემოსა, რითქონ არც ეცვა და თვალნათლივ მოუჩანდა მკვრივი, ვარდისფერი ძუძუს კერტებზე, შეუძლებელი რაჟ გამხდარყო თვალის მოცილება, მაგრამ გა-მოღვიძება ეწადა შინც გედონს, თუმც ძალა არ ჰყოფინდა საამიოდ, სიზმრისეული იმორჩი-ლებდა ცხადს და სწორედ ამის შეგრძობა გა-ხლდათ საშინებდა, ტანჯავდა და უფრო მეტიც და აი, უეტრად შემოიპირცა ლალამ ის ლურჯი ბურუსი და გაიქცა, მყის შავი ღრუბლები, კვლავ ზევით ავიდა ცა, მზე ანათებდა ახლა იმ უვალუ-წვდენელ მინდორს, რომელსაც უფრო-უვალოდ გაქრობოდა წილანდელი უამრავი ყვავილი, გა-ტალღებულიყო... ლალი კი მიხრბოდა მსუბუქად-შეჩრდილებოდა დრო-დრო, შეავლებდა გედონს ოვალს, შემზერდა ერთ ხანს და ვარბოდა კვლავ-ცა: „აიღვენე, მიღე, მისდიე!...“ — მოითხოვ-და და ბრძანებდა სიზმარი, „გამოიღვიძე, — გაბ-მით და შემზარავის ზმით გაქიოდა გონება და ტვის უყინდა. — მოუხმე ნებისყოფას!...“

უძლეო იყო გედონი, სურვილგარე ახდევნე-ბოდა ლალის, ის კი საჩრის კრალა ზედაპირი-დან არეკლილი სხივი იყო მზისა და შევდგომ უტებ, სირბილის დროს, ის გამჭვირვალე საშო-სა შემოქარაცვა ტანთ — დედისობილა მირ-ბოდა: მსუბუქი, ასხლტალი, ტანწველი-პერო-ვანი, აუღ-ჩაუთოიდა თეძობი, ისე მომწუსხვე-ლად და ღამაზად, მხოლოდ სიზმრად რომ შე-იძლება იხილო და როცა შეჩრდილებოდა ხოლმე და მიბრუნდებოდა წაშით, გედონისათვის რომ შეეძლო შურთა, მომდევნ თუ არა, უფრო პაერ-ოვანი და მიუწვდომელი იყო იმ დროს, თუმცა

გარკვევით ირეკლებოდა მზით აკაშავებულ-თეთრი პატარა მკერდი, აწნეილი მუცელი, მა-ღალი თეძობი და სუნთქვაც ისმოდა გოგოსი — ჩქარი, ნაწყვეტ-ნაწყვეტი... „წამოვეცი, სადა-ცა წამოვეცი, — ფიქრობდა გედონი, თან-კი: — სისულელია, სიზმარა ეს ყველაფერი...“ და ახსენდებოდა, როგორ იღიმებოდა წილან, ბუ-ხრის პირს, ტახლასთან მჯდომი, გავეს რომ კითხულობდა რეზო — როგორც ყოველთვის ბოლო დროს, მარტოდენ თავის თვის უღირობა მანინაც, სხვათათვის ვეღარ ემეტებოდა დიმილი... „არ უნდა გამეღვიმა ხალხის თანდასწრებით, უკ-ანასკნელი იქნება ეს, აწი აღარ გავიღიმებ, რო-ცა ხალხში ვიქნები, ახლა კი, გამედგამის იქ-ნებ როგორმე...“ — ტიპივებდა და დასახრბო-ბად განწირულსავით ფართბალებდა, გონების იმ ნაწილში, რომელიც რეალური იყო, ნამდვილი და ყოველდღიური, თუმც შინც სიზმრისეული და არასრული ბატონობა ისევ და კიდევ ერთხელ შეჩრდა ლალი, მოწყვეტიო შევდა და მისკენ მიტრიალდა — საოცრად! ხმამაღლა სუნთქვავდა ამქერად, გადაქანცულიყო, ამოვარდნა-ზე აღმონდა გული და აშკარად იგრძობდა ღო-ნე აღარ ეჩრბოდა, ვეღარ შეძლებდა გაგრძელებას სირბილისას და იმ გედონმა, რომელიც მინდო-რზე მიხრბოდა აქლოშინებული — ათოდე ხა-ზიკი თუ დარჩენოდა იქამდე, საცა დედისობილა ლალი ავიდა ქანცნილული — თვალნათლივ და-რნახა, შეშინებული იყურებოდა გოგო, პატარა, უსუსური ცხოველივით დამშრთბალი გაბ-რჩა: იმისი სახისა თუ სხეულის ყოველი ნაკე-ვა და ისიც შენიშნა, ცრემლი ღვარბადა ხოდოდა თვალთვან, შემდეგმე კი ძალა მოიკრიბა, მიბ-რუნდა, როგორც იქნა ისევ, გაქცევა დააპირა, მაგრამ ვეღარ შეძლო, უღონოდ დაეშვა მი-წაზე, იქამდე, მსუბუქი მოეკეცა ჯერ, მერე კი დაბლა განგრბობო თუ არა, უეტრად ამოტრე-წვდა გულამდა, ხოლო სიზმრის გედონი იქვე იდგა შორიბლოს, დასცქეროდა მზით აკაშავე-ბულ შიშველ ქალს, გულამდა რომ იწვა მაღალ, მუქმწვანე ხალაზში და თვალბო ფართოდ გაუ-ხილა, სცვიოდა ცრემლი, უცსება უვალთა-კრილს, დედისობილა დაწვებს, იქიდახ კისერს ჩასდევდა, მერე ძუძუბებს მიუყვებოდა ზევით და ვირდისფერ კერტებზე ზმინავდა, მზე კი და-სცქეროდა და ახრდვიალებდა პირალმა გაბთ-ბმულ, აცრემლებულ ქალს, რომელსაც ხელები უღონოდ ვაგუნდა, აბრთოვლებოდა, გრძელ-თითები ხალახისათვის ჩაებლუჭა, ხოლო ხორ-ბლისფერი, დაბოკალილი ბარბაყები, მუადროდ მიტბმანა ერთმანეთზე... ცრემლი კი დაღმა-დაღ-მა მიუყვებოდა კერტებდა ძუძუბებს, მიედინებო-და და მიზმინავდა ორ ვიწრო ზოლად, კითხან ერ-თდებოდა ის ორი ნაკიდი და იქიდან უფრო ქვე-ვით და ქვევით მიცურავდა, მიზმინავრბდა იაკ-ც და მერე ბუნვარბასაც მკარავდა და თავად-ც ქრებოდა, მსუბუნვარ ქვიზაშ უჩინარდებოდა თითქოს... აუტანელ ტკივილად ქვეულიყო უკვე

მტანჯველი ძილი, იცოდა ახლა გედაცნა, ტუ-
ილუბრალოდ გაეტანა თურმე თავი მას შენდგომ,
რაც გარდაქმნილიყო: ვერ მიეღწეოდა საწაფელისთ-
ვის. კვლავად უპირაზი ტანჯვა-წამება ელოდა წინ
ვიღერ მტკიცე ნებისყოფას გამოაშუშებებდა, სა-
ნამ უსიზმროს არ გაიხდიდა ძილს, მაგრამ ახლაც
როცა სიზმარს ვერ მორგოდა, სჭეროდა და სწ-
მდა, ისე იქნებოდა უკველივე, როგორც თავად
მოეწადინებოდა, ბოლო წარსული, გრძელი, უშნოდ
გაწედილ-აწიზიანებულნი წლები, როგორც უკ-
ველთვის ბოლო დროს, ამტერდაც უფერული
და შეშინარავი იყო... სიზმარში კი მიწაზე დაშ-
ლული ლაღისთან დამდგარელი ისევ, ორიოდე
ნახიჩის დაშორებით და თვალმოუცილებლზე და-
სტყერდა ცრემლის მზზუნვარე წაყავს, იმის მო-
ძრაობას აყვლებდა მჭერას და ბოლოს იმ ად-
ვილს ვედარ აცილებდა თვალს, სადაც ცრემლი
იკარგებოდა... და, აი, უცებ მოულოდნელი რამ
მოხდა — დიდი ზანტი მდინარე გაჩნდა იმათ
შორის, მიედინებოდა მშლავრად და მღერად.

პირადაა გართმულიყო მერე ლაღი წყალზე,
ნელინელ მიშქონდა დინებას, შიატვიტივებდა
ზღაზღნით, შემდგომ კი ნელა აიხრებოდა —
ჭერ თავი დაუფარა მდინარემ, პირისაზე, მუცე-
ლი, ხარბაყები, წვივები, ბოლოს წყალზე მარ-
ტოღენ იმა, ძუძუს ეტრტები და მუცელსქვედა
ზორკვი ტვიტივებდა. მერე ეველაფერი თანდა-
თან დასძირა მღვრიე მდინარემ, გააქრო, გააუჩ-
ინარა უტვრო-უტვლოდ... და შემზარავი ხმა ჩაეს-
მა გედეონს სიზმარში, უფრო და უფრო რომ
ძლიერდებოდა და ახლოვდებოდა: „რა უნდა
მიეღინებოდე. მძლავრი, მღვრიე და ისე ფარ-
თო. გალმა ნაპირი არ ილანდებოდა. იდგა გედე-
ონი მდინარის პირად და სწრაფად უახლოვდე-
ბოდა რაღაც უზარმაზარი ტანის არსება თუ მან-
ქანა, შემზარავი, საშინელი, რომელსაც ვერ აცი-
ილებდა თვალს. ის კი ახლოვდებოდა და რთხ-
როხნებდა სისხლის გამყინავი ხმით, შემდგომ ის
არადაამიანური როხროხი კაცის ხარხარად გა-
მოძვეტოა სიფრტემ. მოხარხარებდა ადამიანვიც
და... აი ზედ ნაპირთან მოვიდა ის უზარმაზარი
ტანის არსება, შერტრდა მერე, გადმოდგა ნახიჩი
და დაპატარავება იწყო, დაპატარავდა, დაა-
ტარავდა და აი, ჩვეულებრივი გარეგნობა-
დინაგობის კეცი იდგა გედეონის წინ, მაგრან
კვლავად იმგვარივე საშინელი ხმით ხარხარებ-
და და იცოდა უტვი. ვინც უნდა უყოფილიყო,
„თომამ!“ — გაუფლვა უფრად. თომამ კი ხარ-
ხარი შესწვვტა და ჩქურ მიჩერდა გედეონს
თვალბეზი: „ეეს მდინარე არ გედეონის შენა, —
გამკოლი შერა მჭონდა, თვალბეზი იმისას კი ვერ
გაორჩევდი, რა ფერისა იყო. — სცდები. თუკი
ასე ფიქრობ, არა, ბატონო ჩემო, მდინარე არ
გახლავს, თვეს ვერ დაიჭერ აქ...“ მტკივნეული
დაძაბვა დასჭირდა ნებისყოფისა გედეონს და
მიადგოა როგორც იქნა საწაფელს, გამოიღვია,
დამფრთხალი წამოიჭრა ფეხზე... გარეთ კი ხა-

ღამო დახვდა, თოვლის გამო ყველაფერი თავი-
სათივ მოჩანდა ირგვლივ და ბარდინდა კვლავ-
აც, სოფელს ამტერად უფრო მეტად დამპატრო-
ნებოდა მუუდროება და სიჩუმე, ნელ-ნელა მიი-
წევდა ზვითი ოლა-სახლებიდან ამოსული კვამლი,
განზე გადახრინდა, ფანტელბებს შერეულ-შერწყ-
მული, მხოლოდ ესდა ამხელდა და ადახტურებ-
და ნიშანწყალს სიცოცხლისს და ადამიანისა
:რსებობისას... ბოლო მეზობლობაში დიდი აურ-
ზაურ-მიტქმა-მოთქმა გამოეწვია იმ გაზეთს,
რომელიც პალიკომ ჩამოარჩავა: ერთმანეთისა-
თვის როდი გადაუციოხვთ იმათ, თავთავინთ
ოლა-სახლებში გამოკეტილიყვენ და ახალი
ამბის გაგების შემდგომ უკვლოდ გაქპრობო-
დათ ერთის შეხედვით 'თითვის უმჩვენო ნაღ-
ველი, მას მერე რომ მიხატეოდათ, რაც დად-
თოვლობისაგან გახეტრებულყოვენ... ყველა
ოქას ერთგო გაზეთი, არც ერთი არ დაჩრენილა
გულნაკულუდა: ოციოდე კომბი თუ სახლო-
ბედა სულ იმ სოფელში, მოდა, პალიკოს რო-
დი დასჭირვებია ნაინცდამაინც ნინუცას დავა-
ლების შესრულება, მით უმეტეს, გულუბვი
საჩქარავი მიელო იმ დღეს, ძვენმა მიახვედ-
რა სწორედ, მნიშვნელოვანი რამ უნდა უყოფ-
ილიყო იმ გაზეთში და აპოლოს უნიდან ვა-
ვიდა თუ არა, ჩურჩბლები ამოიღო უბიდან,
გადიოთავლა საგულდაგულოდ, გაიბადრა, გაუბ-
რწყინდა თვალები — ცოტა ამხავი როდი იყო
ხუთი ჩურჩბელი და მუისზე გაასენდა ნინუცა
ბიცოლამ რომ დააბარა, პირველად თომას გადა-
უტანე გაზეთიო... ჩაფიქრა კიდეც ამან ცოტა
არ იყოს — თომას სახლამდე ორი მოსახლე
ცნობობრბდ და გადაწყვიტა, მოდი ბარზე, წერ
იმათთან შევიკო, საქმე რომ გაივიდელო, მა-
გრამ სხლია ცუდუნების, ძღვენმა შეაგლო ნაშუსე.

ჭიშკართან დახვდა პალიკოს თომამ, გზა გამო-
ქვალა და ისვენებდა ახლა...

— ნინუცა ბიცოლამ გამომატანა აგი, — უთ-
ხრა პალიკომ და გაზეთი გაუწოდა, — თომამ
ბიძიას გადაუტანეო...

— გაზეთი? — თქვა თომამ, — რა განდაბად
მინდა, მეც კი მომდის უკველდდე.

— გედეონია მანდ გამოწერილი, სურათიცაა
ნისი...

— გედეონი? რომელ გედეონზე მიჩიო...

— ნინუცა ბიცოლისი...

— მოო, — გაზეთი გავალა თომამ, მერე იმ
წერილს დახედა, წედანდებისა არ იყოს, არც
ამტერად გაქკირვებია რამე, — რად მიწმოდ...

— კილო, ღორი დაკვალთ და სადამიოზა გა-
დმევიდეს აუცილებლადო...

— კარგი, — თქვა თომამ და გაიღმა, — მაკი
რავა დამაწვიუდება, გადავალ, რაჯარც კი შედამ
დებ, თვარა უკველთვის კი არ გადამიპატოებეს
ნინუცა...

შუშუმბარ ტიპარაძე
სასწაულები

და სხვა მეზობლებისაგან დაადგა გზას პალიკო, ცალ-ცალკე ჩამოუარა სოფლის უველა მოსახლემ, თომას არ გამოუხატავს განცვივრება, თორემ სხვებმა იცოცხლენ, დეკარტეს კინაღამ ქულა...

„ნინუცა: ბიკოლამ გამომაგწავნა, — იტუოდა პალიკო, განგებ იდინებდა ხმას — გედეონის სურათია აგრ, აქანა, გაზეთში...“

„ნინუცას გედეონის? — და გოცეცაჲც როდი დაუოუნებდა... — მიჩვენე ერთი, — ვაშლია გაზეთის მეზობელი, დახედავდა და უცებ მიესალეზბოდა მდელვარება, აირვოდა კედელ, ბოლოს კი შინაურებს მიუბრუნებოდა: — ჩვენი გედეონი არაა მართლაც? სასტაული პირდაპირ...“

და შემოებნეოდნენ ირგვლივ ოჯახის წევრები იმას, ვისაც გაზეთი ეკავა ხელთ. აფაციფუსი უბოდნენ... მოკლედ, მართლაც დიდი ამბავი აღტრიალდა იმ დღეს სოფელში. ხოლო მერე, შუადღეს გადასული იქნებოდა, დინჯად რომ მიამიქებდა შინისაკენ პალიკო, ნება-ნება, ჩურჩბელას მიერთებდა თანაც და იმ გაზეთს ჩასტყურდა გულხისუერთ, რომელიც საკუთარი ოჯახისათვის შემოეწავა: გედეონის ამბავს კითხულობდა ტურნების ცმაცუნითა და დამარცვლით, თუმცა ვერა გაეგო რა ამოკითხულისა, მაგრამ ჩასტყურდა მისც. ის ხალხი რამ გადაარაო, სურდა გაეგო... დიდხანს დააყოვნებდა ალბათ შინ მიბრუნებას, მაგრამ გაუთოვდა გზაზე და რაღაც იზამდა, ააჩქარა ნაბიჯი. იმასაც მოხუზრებოდა თოვლი... ხოლო სოფელი დიდის ზარ-ზეიპით მოედოდა შეზინდებას: ვინ იცის მერამდენჭერ კითხულობდნენ გედეონის ამბავს, სურათსაც დახედავდნენ ხოლმე დროდადრო — „რაფერ დაუაქაცებულა გედეონი, ხედავ? — იტუოდნენ, მერე კი არ შეიძლებოდა არ დაეულონებიათ: — გავიწაროდა და მიგანა ამ სიბერეში ნინუცას და აპოლოს, რა უჭირს ახლა მავნეს. მისი შეილის შემხედვარს...“ ოჯახის უფროსები ამბობდნენ ასე და მერე თვითონ ნაშეირთ გადაუბდეზრდნენ, ცოლებსაც როდ აკლებდნენ ხელს, ადანაშაულებდნენ იმათაც, მავათი ბრალია ჩვენი შვილების უქნარობა... უწვრილდებოდათ გული, მოუთმენლად მოედოდნენ შემოაღმებას აფორიოვანბული: გედეონის ზიჯა სურდათ, ეწადათ, თვალნათლივ დარწმუნებულნიყვნენ, სიმართლენი თუ არა უკველიცა, რაც გაზეთში ამოეკითხათ იმ დღეს, ჩემზე უკეთ მოგვეხსენებათ ხალხის ამბავი, გაგონილს თვის თვალთ ნანახი უკობს უველას, და არც აიის გახამტუნარი, ადამიანური თვისება... გედეონის ნახვა ხომ უნდოდათ და უნდოდათ, მაგრამ, ცოცხა გამხელაღი სჭოხს, ნინუცასა და აპოლოს მურ-მარლიოვაც სურდათ პირის ჩატყარუნება...

ჯამორის ის თოვლიანი დღე კი იწლებოდა უწნოდ და მოსახერხებლად, მიუზღაწუნებოდა მდორედ, კრიკაში ჩასდგომოდა თითქოს ცნობიამოუყარებობაგამდარ სოფელს... მოთმინებადაკარგულნი ელოდნენ შეზინდებას და რადგან დრო მინც გადის, ეტყარება თუ არ ეტყარება ვინმეს,

დაადგათ ხსნა და საშველი ბოლოს და ბოლოს: ჩამოხნელდა, ნელ-ნელა ჩაიხინდა ნათელი დღისა, ჩამოიხურ-ჩამოითალხა არემარე და ჯამორის სითეთრეგარეთული საღამო შემობრძანდა, მოკდა, შეზინდა თუ არა, სოფელი მძიმე ნაბიჯითა და დინჯი ლაპარაკ-ლაპარაკით დაიძრა აპოლოსა და ნინუცას ქარ-მიდამოსაკენ... შორიდანვე ხედავდნენ მანისიხლის აბრდელიალებულ სამოსაბლოს და ხალხისც უორკედებოდათ.

აქეთ-იქიდან მოდიოდნენ ჭვუფ-ჭვუფად გლსხები, თითქოს სხვადასხვა მხრიდან მღვრიე წაკადულის რამდენიმე ტრტი ჩადენებოდა თაქვე, შვად მირადვედაც გაუცვალავ თოვლს, მიიწვედა აპოლოსა და ნინუცას სახლ-კარისაკენ და იქ უნდა შერთვოდა ერთერთს... მიდიოდნენ გაუცვალავ თოვლში და გზა-გზა, დინჯად, დარბახილურად ესაუბრებოდნენ ერთმანეთს, თოვდა და თოვლს თუკი ახსენებდა რომელიმე მათგანი, უცვალად ქრებოდა იმათა წამისწინანდელი დარბახილობაცა და სიღინჯეც და ქოთქოთებდნენ: „რა ჯამორია, კაცო, პა-პა-პა-პა, რა თოვლია, რა თოვლი, უსაშველო...“ მერე გედეონის ამბავს მოაყოლებდნენ და სიღინჯე-სიღარბახილობისაც ხელახლა იბრუნებდნენ: „მარტვა იისი მშობლები და ნათესაობა კი არა, უველა გვასახელა ჩვენ...“ ხოლო საგარეოდ გამოწყობილი, სახეგაბრწყინებულნი და, ცოცა არ იყოს, ეგაცხვენილი ნინუცა და აპოლო ქიშკართან ედებოოდნენ იმათ: „მობრძანდით, მეზობლებო, მობრძანდით...“

ესაღმებოდნენ სტუმრები, დიდის ამბითა და მოწყნებოთ ართმევდნენ ხელს ცოლ-ქმარს და რაღა თქმა უნდა, წვეულების საბაბსაც არ ივიწყებდნენ — ულოცავდნენ წარმატებას გედეონისას... მერე კი, ვიდრე გაწყობილ სუფრის შემოუსხლებოდნენ, ჭვუფ-ჭვუფად იდგნენ მოსულნი, დარბახილურად ემსალაობოდნენ ერთერთს მამაკაცები, ქალები კი დიაცურ სინჯე-მორცხვობას არ ღალატობდნენ, ხმადახლა ემუსაიფებოდნენ ერთიმეორებს. ლაპარაკის ეშხი რომ ჩაითრევდათ, უდაბლებდნენ და უდადიოდნენ თანდათან ხმას, ჩურჩულენ გადადიოდნენ და მერე მაგიდისაკენ გაურბოდათ თვალთ, აშკარა იყო, გუნებაში სწონდნენ სუფრის აუკარგა... „ეს რეწა, გედეონის ამხანაგი...“ — ხან ნინუცა აცნობდა სტუმრებს რეწოსა და ხანაც აპოლო, „კარგი ვეყავი უფილია...“ — ამბობდნენ კაცები ხელის ჩამორთმევის მერე, ხოლო დიაცები ხმას არ იღებდნენ: ერთს შეთავაზირებდნენ გულმოდგინედა და დაეკირებები, ხანწი-სესულენც, შუახნისანიც და უფრო ახალგაზრდებიც და ხელს ართმევდნენ, გედეონს კი მამაკაცები შინაურულად ექცოდნენ და დედაკაცებიც: „სად ხარ, რაღა მოგვანატრე თავი, გკვადრეზა ახლა მია შენ? — ეუბნებოდნენ. — ხშირად ჩამოდი ხოლმე, აბა, შენი იცი, სოფელს თუ არ დაკარგავ...“ იმ დროს, როცა სტუმრები ამ ამბავს იყვნენ, ერთი რამ ფიქრი აპკვიატებოდა ნინუცასა და აპოლოს: თომე არ ჩანდა და არა

მომსჯელობა შორის და გუნებაში იწყებდებოდა
ნიუსტა: „რავა შეერთდა, ახლა მია უკლებლი-
რით, ავღია ალბათ მარტო მის ბუნებაში და სკდე-
ბა გულზე, რავარც იცის, მისმა დოკტენტმა შეი-
ღმა რომ ვერ ივარჯა კაცად, გიდეონმა კი ქვე-
ყანა ალაპარაკა აგერ...“ მსვავის და ვაციდენ-
ით უარესი ფიქრი სწყევდა აპოლონს და კა-
რგა გვარაინად თათხავდა გუნებაში თომას, უტ-
რიალებდა დედ-მამის სულსა და საგვარეულოს...
გარეთ კი თოვდა და თოვდა კიდევ, დიდებულ-
წარმტაცსა და თითქოს არაამქვეყნიურ სიწყნა-
რე-მყუდროებას დაემარტოებებოდა მთავი ატ-
ურსციხილ-მიკარგული ის პაწია სოფელი. ზან-
დაზან, ისიც ძალზე იშვიათად, ძაღლის წამოყე-
ფება თუ დაარღვევდა სიჩუმიცა და სიმყუდრო-
ვეს, თეთრი და მომზიბილელი იყო არგვილიც
ყველაფერი. ხოლო რეზო იდგა ახლა გიშნაურთან
მობურებოდა უცხო ადამიანთა ხაუბარი თუ კა-
ყან-ურიალული და ვიდრე სუფრას შემოუსხდებ-
ოდენ და დრეობას დაიწყებდნენ, სუსთა მარ-
ზე განზრახა გამოხვლა: იდგა იქ უწყნარ სი-
ყნარეში, მოგჯადოებია სიმყუდროვეს სოფლასს,
თეთრ, ცივ, სხეტყე ღამეს და კიდევ იმას, უამ-
ბამ ძაღლების წამოყეფება რომ არღვევდა ჩაბო-
წლილ სიჩუმეს, თავს არ იტყუებდა მაშინ იგი,
მტკივნეულად განიცდიდა ბუნების სიდიადე-ურ-
ღვევლობას, რომელიც ყველაფერს იმორჩილ-
ებს, ადამიანისა და უკველიცეს უნიათობა-სის-
უსტეს გრძნობდა აშკარად იმის წინაშე... დი-
ხანს იქნებოდა ალბათ იქ განმარტოებულა, პა-
კრამ აპოლოს ხმა ჩაესმა, ოთახში უხმობდა: სუ-
ფრას შემოსხდომოდა უკვე ხაღბი, თამადა არ
აიჩრთათ ჭერ და კვლავ ტბილად ესაუბრებოდა-
ნენ იქ მყოფნი ერთმანეთს, მერე მავლით ხელ-
მღვანელოდ აირჩიეს — ახოვანი, სახელად ღა-
ბული, თვალდგინა კაცი, თუმც ზედმეტი თა-
ვის შეწუხება უფიქრად ესა, შექმდომ გაიგო რე-
ზომ, თავიდან კი, როგორც სუფრას შემოუსხ-
დნენ, სათამადა ადგილს მიაშურა იმ კაცმა და
თამადად რომ აირჩიეს, ვიდრე ხმა გაჩაღებო-
და, მეზობლად მჭიდობა გლიხმა გადარტყრილა
რეზოს: „უკველთვის მაგი გვყავს თამადად. —
სახე ანთებოდა იმ გლიხს: — მერე რაფერი ენა-
მოსწრებულა, თუ იცი შენ, აუბ, ნუ მკითხავს,
თუ ღმერთი გწამს, ნახავ აგერ შენი თვალთ,
კაი მსმელია თან, რვალიტრიაინა...“

ყველაფერი თავის წესსა და რიგს დაემორჩი-
ლა, ოდიღან დადგენილ და შემდგომით შემდგომ
დაბეჭდილ-განატრებულ მამა-პაპურ ადათ-კანო-
ნებს სუფრისას — მართლაც რომ დიდის შორი-
დებით ლაპარაკობდნენ, ენაშუგობა-მევერმეტყუ-
ლებაც აი, იმას ერქვა, წარმოსთქვამდნენ სად-
ღებრძლოს, ჩაათავებდნენ სათქმელს და კრძა-
ლვით მიჰქონდათ დღინით სავსე ჰიქა პირთან,
განცხრომა-ნეტარება დასტურობდაი სახეტე, ის
მინაბული თვალეზიც აუფუნებოდათ სიამოვნე-
ბის ნიშნად, სიჩუმე სუფუვდა ჭერ კიდევ სუფ-
რავ, დღინო არ მოჰკიდებოდათ კაცებს...

არ-არის სასმისი შეიხვა თუ არა, თამაც ვაპო-

ხნდა: აივანზე ჭერ იმისი ფეხის ბრახბარული გა-
ისმა,—თოვლად იბერტყავდა — მერე კი ხმაურით
შემოალო კარი, გათეთრებულიყო ერთიანად,
წვერ-ულვანოც დასთოვლოდა, მხრებიც და ქუ-
დიც — „კაი, საღამო და გამარჯობათ უკვენი,
მეზობლებო — მიესალმა იქ მყოფო, გამოლო
მზერა მოატარა უკველ მათგან და თითქოს მო-
იხილინა: — საქმე მქონდა რაცა ახლა მე, ხომ
იცით გლიხი კაცის ამბავი და შეშავაყანდა პაწა...“
უმაღ აფაციურდნენ დამხვდურნი — სუფრასთან
მიიპატიეს, იმან კი შორიდან მოისროლა პალტი
და ქუდე ტახტისკენ, დაქად მერე და ხაღბს
მოავლო თვალი, მაგიდას მიუსკუტა თუ არა,
ნიუსტასაც არ დაუთოვებია, მაშინათვე მიაწვე-
და გუნებაში: „სიკეტლი და მოსპობა შენი, ახა,
თუ მოგვილოცოს ერთი გიდეონის ამბავი, სხავს
რას უნდა მოვლოდე მაგფერი კაცისგან, ქრის-
ტეს ფეხის მკენეტელი და უკუდმართი მია...“
აპოლოსაც ენაშუგა, გიდეონის წარმტაცბა რომ
არ მიულოცათ თომამ სხვა სტუმართა მსგავსად
და ჩაიბურტყუნა: „შეგარტყვის ულავაში და სი-
ცობა, რავარც ადამიანიშვილად არ ვარგოდე
შეს...“ თომას შეუფხეს მერე სასმისი, წამოგდა
ისიც, მოკლედ მოჭრა სადღეგრძელო, გამოცა-
ნდა ჰიქა და ხორცის ნაჭერს გადასწვდა, პარკი-
ანად ამოავლო ტუქმალს და ვიდრე მიიჩრმე-
და, ხმა გაისმა მისი:

— რამდენი ფუთი გამოვიდა შენი ღორი, აპ-
ოლო,— ეს რომ თქვა სუფრას მოატარა გამო-
ლო მჭერა, მაგრამ იფიქრებდი, ვერც განხვდა იქ
მყოფო. — არ დამიშალო თუ კაცი ხარ...

„ღორი მიგაკვდა შენ სულში, — გუნებაში
კვლავ კორიანტლად დააყენა წიწვლა-არტულვა
ნიუსტამ... — იმის მაგიერ, რომ მოგვილოცოს
შვილის წარმტაცება, რავარც შეფერება კაცურ
ადამიანს, სხვებმა რომ ქნეს, ისთე, რამდენი ფუ-
თი გამოვიდა შენი ღორი; სიმართლე მითხარო
თან; ღორი მიგაკვდა სულში, უკუდმართო შენი
— რამდენი და, — მიუგო აპოლომ, აშკარად
ჩანდა, ანერვილებულიყო ისიც, ხმა აცხცაბე-
ბოდა, მარტო ეც კი არა, ფერიც მიხდოდა სა-
ყეფ — რვაი ფუთი იყო სუსთა წონა, წელნაი
ავსონთ მე და ნიუსტამ...“

— აჰ, — წამოიწყო თომამ, მას შემდგომ
ტუქმალში ამოვლებული ნაჭერი რომ მიიჩრთა
ხორცისა, სუფრაზე მსხდომთ მოავლო თან
მჭერა, თანამზარბევლო ეტხედა ალბათ, ბოლოს
კი ხელი ჩაიქნია, — რვაი ფუთი რვა გამევი-
ლოდა, აპოლო, შენი ღორი, მაგას დევიჭერებ
ახლა მე ვითამე გული მიკვდებოდა მისი სა-
ცოდაობით, ისთე იყო გამვალტყავებული,
დიდი-დიდი ზუთი ფუთი თუ იქნებოდა, საექ-
ვოა, მაიც, — და თამადას მიმართა, თუმცა
იცოდა დიდებულად არ იმას მოსწონდა მისი
საქცილი, სუფრა კი განახლებულიყო: — ხომ

ჯუშმარ ტიპარაძე
სასწაულებრი

გახსოვს, ხევასტი, შენ, რაფერა მოკლილი და ნაპატიები იყო ჩემი, ღორის უნახავს გაგხდილი, მაზრა შევიდ ფუფის ძლივას ააწია, ამოღოს ღორი იქნებოდა ვიამო ჩავი ფუფით? ან, ტუფილია, არ მჭერავს რაცხა მამ მენ...

სუფრის წერეთაგან მარტოდენ რეზო ვაქოცა თამას სიტყვებმა, გააოცა კი არა, უფრო უარენიც, გაოგნებულ-თავგზადაპარგული შესცქეროდა ერთხანს, ხომ არ მომჩვენებო, სხვებს კი, თუმიცა თავიდან ბოლომდე მოისმინეს უველაფერი, არაფერი გაპყვირებოთ, სოფელი შეგუებული გახლდა მსგავს გამოზომებს ამ კაცისას და ახლაც ჩვეულებრივ მოვლენად მიიღეს მისი საქციელი, აზბათ სხვაგვარი რამ რომ მომხდარიყო, მაშინ განცვიფრდებოდნენ... უღუღმართ თომიანს უწოდებდა ზურგს უკან ხალხი ზედმეტ სახელად, პირში თქმას ვერ გაუბედავდნენ, რიდი და შიში ჰქონდათ იმისი... ისე კი, რაც მართალია, მართალია, დიდი ურწმუნო ვინმე ბრძანდებოდა ეგ თამა, ასეთი უფილია უყოფლითვის, რაც სოფლისთვის და ემხასოვრებოთ თავი და მერწმუნეთ, ეს ამბავი სახელის ბრძლი რიდი იყო, არა, ეგ არაფერ შუაშია, თომამ ზედმეტი სახელი არ უყოფილა იმისი, მომბლებმა შეჭკვეს თურმე და, ამა, ხანწულმოქმედნი ხომ არ იქნებოდნენ ისინი, ის სულგანათლებლნი, წინასწარ რომ მიმხვდარიყვნენ და ამოცნოთ, ამგვარი ურწმუნო და წყალწაღებულ-უღუღმართი კაცი თუ დადგებოდა იმათი შვილი, ჩვეულებრივი ჭლები უყოფილნი, ისეთი, თითქმის უველად რომ უფლებები ჩვენთან, საქართველოში, უყოველ სოფელში, თომა ამოხბოდა ასე, მშობლებს რაცა გაიხსენებდა ხომღე თავისას, თორემ იმ სოფელში კაცოშეიღო არა სცნობა ისინი, არც მათ, ცოცხლები რომ იყვნენ ახლა და არც რომელიმე იმათთაგანს, სოფელს გაღმა რომ განისვენებდნენ სასაფლაოზე; თორმეტობოდ წლისა თუ იქნებოდა თომა მაშინ, ამ სოფელს რომ შემოხიზნია -- მოვიდა ხაიდრალკ თურმე გამყავლტყავებულ-ჩამოფლეთილ-შვიერ-მწყურვალი, ძლივს და დალახასებდა, ისე უყოფილა მიკნავებულ-მისუსტებული ტუე-ტუე სიარულისგანაც და უქმელ-უხმელობითაც; შემოგდა სოფელში ფეხი თურმე და ჩამოგდა არაქათგამოღებული შორაზე, შემოხვევია ხალხი არგვლივ — ვინ ხარ და ხაიდრო, ის კი მჭდჭა ხმის ამოუღებლად და მიხვდნენ დამხვედურნი, დუჰმა ენაჭრებო... დაანურეს, მოასულიერეს, მოიყვანეს გონს და მერვედ უქუქვას თვისი ამბავი: ტუსიკენ გჭურვერია თურმე თათი, იმის იქით და კიდევ უფრო შორს ვცხოვრობდით, კილო ჰქონია მაშინ უცხო თომას, იმ ადგილებში რომ არ იყო გავრცელებული ხეტოთად, ისეთი და ამან განაცვიფრა ხალხი; სხვა ამხვებიე მოყოლეს მერე, თუმცა დიდი მოხალხურე არ უყოფილა მიინცადამიანც — დედა არც

კი ახსოვდა თურმე, მამა კი ერთი წლის წინათ გარდამეცვალაო და სხვა პატრონი რომ არ დარჩენია კაცოშვილი ამქვეყნად, დაუკრავს ერთ დღესაც ფეხი და მიუტოვებია თავისი სოფელი, საღდა არ უფლია, სახლებსაც ვერ იხსენებდა იმ ქალაქებისას და სოფლებისას, სადაც მოხვედრილა, უფლია, უფლია და მოხულა ამ პატარა სოფლამდე... ვერ გაარკვიეს ვერაფერი — ვერც ის, ვინ იყო და, ვერც ის, საიდან გადმოეგლო ზედს... მერე აღიარაფერი მაქვს საღაპარკო, უთქვამს და გაუსრულებია თავგადასავლის მოყოლა, სოფელი კი ფირკი მისცემია, რა ვიღონოთო, შარაზე გამოფინილიყო ვეღა დღიანა-პატარაინად და იმ კაცს ჩამოუფლია მერე გზაზე, თომა რომ იშვილა დიდი უცნაური ვინმე ბრძანდებოდა ისიც, უყოლოდა და უძიროდ გადაგვარებულიყო, სიწერე სწავლა უკვი, მაგრამ ევრას აკლებდა, შიერი თვისი დღე და მოსწრება ტუე-ტუე სიარულში გაეტარებოდა, მონადირე იყო, არც სოფელს აწუხებდა რამეთი და სოფელიც ტრიდებოდა იმას... ჰოდა, იშვილა იმ მონადირემ თომა და მერე ერთად დაძრწოდნენ ტუესა თუ დრეში, მაგრამ დიდხანს არ გაგრძობებულა ეგ ამბავი — ერთ დღესაც წასულა ის კაცი ხანადიროდ, ხამ წელზე მტე იყო გასული მას შემდგომ, თომამ რომ შემოგდა ფეხი ამ სოფელში, წასულა და აღარ მობრუნებულა... დიდი წამთარი უყოფილა მაშინ, კაცს დაფარავდა, იმხელა თოქლი იღო ირგვლივ, ჰოდა, მოეფინა ხალხი ტუეს, მაგრამ ვერსად მიავნეს იმის ნაკვალევს, ცხადი იყო, ნადირს გადაეჭრებოდა... თომას კი შეუტრდნენ მეზობლები, არა ჩემთან გაღმობი და არა ჩემთანო, მარტო ხომ ვერ იცხოვრებო, სიეტოც ამოძრავებდათ და ერთი რამ იყო კიდევ, ხარგებელსაც ნახავდა ის ოჯახი, სადაც თომა შედგამდა ფეხსა, მუშაბელი მიემატებოდა, მაგრამ არა, კუა აავდო და თავი შეუშვრია და გაიტყა კიდევ, რაც სურდა, დიდი თავისნათქვამა ვინმე იყო იმთავითვე, ჩიუტყცა და თავნებეს.

გაიზარდა და დავაეკაცა თომა მარტოობაში, ისე რომ ამქვეყნად არც დალაუდერებელი ჰქონდა რამე ვინმესი და არც ველი გააჩნდა... მო, იმას ვამბობდა, დიდი ურწმუნო ვინმე ბრძანდებოდა-მეთქი ეგ თომა და სრული კეშმარტბაცა — სხვებისა კი არა, მგონი თავისი თვისაც არაფერი სწამდა, ჰე, მე რა კაცი ვარ, წასულა ჩემი საქმეო, გაიქილიკებდა ზოგჯერ და ჩაიქნევდა ხელს უწუღეზოდ, ეგ კი არა, თავისი ერთადერთი ვაჟიშვილის მეცნიერ მუშაკობაც ვერ დაეჭრებოდა ვერაფრით, არადა, არავინ გააჩნდა ამქვეყნად იმის გარდა: ნადირვანად დაქვირვდა თომა, მაგის უღუღმართობაცა და უწინობას ვერ გაუძლო საცოდავმა კალმაო, ამბობდნენ სოფელში...

ბუთოოდე წლისაც არ იქნებოდა მაშინ ბავშვი, დედით რომ დახოლდა და რამდენიმე წელი რომ ვაგდა, შეუძენენ თომას ახლობლები თუ მეზობლები და სხვებიც, ვისაც კი გულში შესტკიოდას „მეიყვანე ქალი დროზე, — ჩასჩინებდნენ წარამარა, — დაგადგება საშველი, მოგვიღის შენც და ბოვეშვაც მიხედვას...“ მარტოს არაფერი გამოუვლით, თავიდან ხმას არ იღებდა, ჩაიცივნება ხოლოდ და ჩაიქნევდა ხელს, მერე კი, თავი რომ შობაზერეს ცოლი მოიყვანეთი, ერთი ვაი-უშველებელი დახლწინა იმ კეთილისმსურველი, გადაიქნის თავი სიბრაღულით — ხედავ? როგორ მავარება იცოდა, რავა მოვეთქრებოდა, მაგარამ რა იცოდნენ, სიყვარულს ბრალი არ მიუძღოდა, ქალებისა არ სწამდა არაფერი თომას... ვინ მოასხევნა, არ უშვებოდნენ მაინც, მაჰანკალი მაჰანკალზე აკითხავდა: ჰვრივს რომ მონახავდნენ სადმე და შენთავაზებდნენ, თანაც კი იმედოვნებდნენ, გაჩარხა საქმე და ეგ არიო, დამციწავად მოკუტავდა თვალბზ თომა, გამკოლ შეერას მიაპყრობდა სამაჰანკოლ მისულთ, ჩაიქნევდა ხელს, როგორცა სჩვეოდა: „გაბადლით თუ? — კაცის გემო რომ უნახავს, იმფერი ქალი რად მინდა მე, რამდენი ხნის დაქვრივებულია ახლა მათ, კაცებში არ გეივლიდა, ვითამ? ამ, ტუფილია, მასწავლით ახლა, რავა გაძლბდა უკაცოდ...“ მიღებოდნენ და მოდებოდნენ მერე ის მაჰანკლები, თუ მეზობლები და კეთილისმდომნი, მოედებოდნენ ახლომხალოებს, გამოჩახავდნენ სადმე გაუთხოვარ ქალს, შენაფერისს, რა თქმა უნდა, გამოიკითხავდნენ ყველაფერს და ეწვოდნენ დარწმუნებულნი, აღარ იუარებოს, უქებდნენ და უდიდებდნენ თომას ქალს: „კაიოჩახიშვილია, ხასიათიც ზომ აქვს და აქვს დიდებული, ხილამაშითაც რა უფირს, ცით მოკუტვითი ვარსკვლავი არ არის, მაგარამ ჰვრივ კაცს რომ შეეფერება, ისეთი კია, მშროშელი, შერიოთ მათ ქალი, თომაიე, აგაშენებს...“ თომა კი თავისას არ იწლიდა მაინც, ურწმუნო ზომ იყო და იყო, ჭიუტ-უხიაკ-თავისნათქვამა ვინმეც ბრძანდებოდა: „ახლანდელი ქალი, ნუ მასწავლით ახლა მე დედაკაცის ამბავს, კახაა უწვილი, ჰვრივც და გაუთხოვარიც, არ ვიცოდე ახლა ვითამ...

ბოლოს რაღას იზამდნენ, ძალუძდათ რაჲმე თუ რა — მეტი ჩარა აღარ იყო და მიუშვეს ნებას, მომეზრებოდათ გამუდმებით თომას ცოლის მოყვანაზე ფიქრი და ზრუნვა მეზობლებსაც და იმთაც, იმის კეთილისმსურველად რომ მოჰქონდათ თავი... დრო კი გადიოდა და გადიოდა, ემატებოდა თომას ახაკი, თუშქა თავად არას დაგიდევდა, ვერც ამჩნევდა, ხანში რომ შედიოდა და ისევ და ისევ ირქებოდა, როგორც სჩვეოდა ყოველთვის, თანაც დღით დღე უფრო ურწმუნო ხდებოდა დრო-

ის გასვლასთან ერთად — ადრე, ბავშვობის სიკაბუკისა და ახალგაზრდობის ეამს ზოგი რამ მაინცა სჭეროდა ხოლმე, რაც თვალში-საცემად უყლიო იყო. შუამდგომით შემდგომ კი, დრო რომ გამოხდა და ხანშიაც შევიდა, აუტანელი ვინმე გახდა მართლაც, აღარავინარი ჰეშმარტება აღარ არსებობდა აშტველია იმისთვის, იტუოდა, შავი თეთრიაო და მორჩა, გეშტრია? თავი თუნდაც, ვეღარ გადაარწმუნებდი. ხოლო ცოლი აღარ მოუყვანია ზემოთ დასახლებულ მიწეთა გამო... გავიდა დრო და ბიჭვი წამოჩნარდა თომას, ნიკიერი ბავშვი დაფა, შრომიოყვარეუკი, ვიგნისთვის და სწავლისთვის დაბადებულთა და წარჩინებითად გადადიოდა კლასიდან კლასში, სოფელს კი უკვირდა, თომას სისხლ-ჩილაგისა რომ იყო ალბათ იმიტომ, მასწავლებლებიც იმის ქება-დღეობას იყენენ და მეზობლებიც, მაგარამ რად გინდოდა, თომას ესეც არა სჭეროდა: „ტუფილია მათ, — იტუოდა მაშინვე, როგორც შვილს შეუქებდნენ. — რა გავგებთ თქვენ, ჩემი შვილის ამბავს მე მასწავლით?!“ და მერე მოსწავლეობის წლებში მიიწურა თომას შვილია, მიილია, გაქრა თვალდახილშუა და მოულოდნელი არაფერი ყოფილა, მოხდა ის, რასაც სოფელი მოცლოდა — ... „ჩემი შვილი მედალს რავა მიიღებდა, ტუფილი იქნება მათ, — უთხრა მეზობლებს, გუფლით რომ მიუფლიც წარმატება ვაფიშვილისა და მერე, როცა თავისი თვალთ იხილა მედალი, წესიერადაც არ დაუხედავს ზედ, ხელი ჩაიქნია უნუფეშოდ მაშინაც: — დაიქტრა ვითამ შენა მათ მედალი თუ რაცხა ჭანდაჲ ამ, არ მჭერა მე და, რა გინდა, გათუფედა ალბათ ვინცხა...“ ხოლო იმას, რადა თქმა უნდა, დიდებულად მოეხსენებოდა უკუღმართობა-ურწმუნოების ამბავი მამამისისა, მიჩვეული გახლდით ბავშვობითვე და ოდნავადაც არ დასწევტია გულთ, იცოდა თავიდავე, არ დაიქტრებდა და აი, ერთ შუენიერ დღესაც გუფანაბადი აიქრა და თბილისს მიაშურა სწავლის გასაგრძელებლად: დიდი დრო არ გასულა და უმაღლესში ჩაირიცხა, ხმამ მოაღწია აქლამედან, მაგარამ ნურას უკაცრავად, ამა თომა რიღას თომა იქნებოდა, ეგ რომ დაეჭტრებინა, არ ირწმუნა და თქვა ჩვეულებისამებრ, როგორც მოცილოდა ხალხი: „ტუფილი იქნება მათ, ჩემი შვილი უმაღლესში რავა ჩივრიცხებოდა, უსაქმოდ დალაუწოებს ახლა ალბათ ქალაქში, გადაუბა მათ უხეღური გლახა ქალბის, უმაღლესში ჩაირიცხა კი არა, სკოლა რავა დაამთავრა მიკვირს იგიც...“ ხოლო თბილისიდან მოდიოდა წარმატებათა ამბავი თომას ვაფიშვილისა და ისევ და ისევ „ტუფილიას“ გაიძახოდა თომაიე უკუღმართი, ის კი წარჩინებით გადადიოდა კურსიდან კურსზე, სავალდაგულოდ ეუფლებოდა მეცნიე-

შ.უშმბერ ტიპარამძე
სასწაულოები

რებასა, რაც სტუდენტნი გახდა, იშვიათად თუ
ენწეოდა სოფელს, გული აღარ მიუწევდა იქით-
კენ მამამისის გადაჰყადენ და თომასაც როდი
შეუწუებია თავი, ერთხელაც არ ჩაუყობავს
შვილისთვის ქალაქში და „ტყუილია, ტყუილია“
ძახილმა გაასრულა სტუდენტობის წლები... მერე
ასპირანტურაში სწავლობდა თომას შვილი, სო-
ფელი ჭკუას კარგავდა, მამამისს კი ისეც არა
სჭეროდა და ბოლოს გათენდა ერთი დღეც და
მიულოცეს თომას თანასოფლელებმა, დოცენტი
გამხდარა... „ამ, არ მოთხრათ მაი, ხედე ჩაიქნია
იმან. — ჩემი შვილი და დოცენტი? რაჯა თქვე-
ნი საქმე, არ დეიქროთ, მასწავლეთ ახლა მე...“
„არა, რაკი თქვა ერთხელ, მერე აღაფარით აღ-
არ დაიქტრა შვილის დოცენტობა და ვილა დაარ-
წმუნებოდა, თუმცა ვატიშვილმა სახუთოც კი უჩ-
ენდა, სადაც შავით თეთრზე ეწერა, ამ სახუთის
წარმომდგენი ამა და ამ უმაღლესი სასწავლებ-
ლის დოცენტიაო, მაგრამ არ ირწმუნა მაინც:
„ტყუილია მაი, — თქვა მრავალწინაშენილოვნად
და თვალბში გამჭოლი ცეცხლი აიგოგოჯა. —
სისხლი და ზოცები რომ არ იყო ჩემი, სხვაი ამ-
ბავია მაშინ, შეიძლება დამეჭერებინა, მარა შვი-
ლი ხარ ჩემი, ჩემს ხელში გაზრდილი და რავე
შეიძლება და დოცენტი გამოსულყოჯი.“

იყოდა სოფელმა დიდებულად, ურწმუნო და
უყუღმართი ადამიანი რომ ბრძანდებოდა თომას
და ამიტომაც იყო, რეზის გარდა, ცაცისვილს არ
გაჰკვირვებია მაშინ იმისი სიტყვები, აპოლოს
რომ მიიბაღა: ზუთ ფუთზე მტია არ გამოვიდა
შენი ღორიო... თუმცა სოფლისა არ იყოს, ნინუ-
ცასაც კარგად მოეხსენებოდა თომას უწინობა-
უყუღმართობა, მაგრამ გაგულისდა მაინც ქალი,
გუნებში ერთი ლაშათიანად დაიწყევლა, ხმა-
ვლა კი, რახან იმ წყევლა-კრულვამ მაინც ვერ
დაამშვიდა, ასეთი რამ უთხრა თომას:

— გამომოსულიყოვი, თომა ბატონო, დროზე.
— თანაც უდილობდა როგორმე ხმაში არ გარე-
ოდდა წუნა, არ სურდა თომას შეემჩნია, გაიხა-
რებო, ეკონა. — გამომობრძანებულყოვი, ღორი
რომ დაჯვალეთ მაშინათვე და აგვეწონა, ეგებ
დაგეჭერებია მაშინ...

— ამ, როდი დაუყოვნებია თომას, — არ ვი-
ცოდე ვითამ შენი სასწორის ამბავი, ნინუცა ბა-
ტონო, ორი კილო რომ დაუღვა ზედ, იმფერი
უბედურია, აოს ვაფიოვანს, თქვენი კი არა, ჩე-
მიც არ უნდა უჩვენებდეს მთლად სწორედ, სად
იშოვი ახლა იმფერ სასწორს, უწინ რომ იყო,
— ჩაფიქრდა თომა და ხელი ჩაიქნია. — თუმცა,
რა ვიცი მე, არც მაშინდელი ივარგებდა...

ეს კი მუტიმტეტი მოვიდა, თავებოდა იყო და
თავებოდაზე უარესიც, ივარძნო უყვლამ და ახლა
უყვლა საკადრისს მიუზღვავდა გულში თომას
მაგრამ ხმაშალდა ვერ გახედდათ და თამაშად,
რომელსაც წლების მანძილზე დაგროვილი გამო-
ტლილბა ჰქარანახობდა, როგორ მოქცეულიყო
მხგავსი ვითარების დამს, სუფრა რომ ამ აული-

ლიყო და კალაპოტი არ დამკარგვოდა იმ განც-
არსმა-სამაჰოვნებს, იქ მყოფთ რომ დაუფლებო-
დათ, უანწი შემავსეო, მერტივიდეს უთხრა რიხით
და ენაწულიანად შესვა მორიგი სადღერტქლო
— მშვიდობა ადღერტქლო იმ სუფრაზეცა და
უყვლა სხვა სუფრაზეც, ახლა რომ არის გაშლი-
ლიო თქვა და მარტო სუფრაზეც კი არა, სხვაგა-
ნაც უყვლვან, მთელ მსოფლიოშიო...

ხუმრობა კი დიდებულად გამოუდიოდა თამა-
დას და სუფრაზე მალე აიყოლია, უყვლვას და-
ვიწყდა ცოტახნის წინანდელი უხიამეულობა, მას.
პინძლებსაც და მართლაც გვარაიანი სმა-ქამა და
ქვიფი გაჩაღდა: ილბენდა და ნეტარებას მისცე-
მოდა ხალხი, ივებოდა და იცლებოდა სასხისები
და რაც უფრო მტესა სვამდნენ, კიდევ უფრო
მეტად შედიოდნენ კაცები სმის ეშში, მზიარულ-
ობდნენ წრფელის გულით და ქალებსაც თანდა-
თან ემატებოდათ ხალისი, წარამარა გაისმოდა
იმათი ხმაშალდი სიცილე-კისკისი...

კაცები სუფრას ერთ მხარეს მისხდომოდნენ,
დოცენტი კი მეორეს, ამგვარი წესი ჰქონდა იმ
სოფელს, კანონად ქცეულით, თუმც ვინმეს არ და-
უდგენია, მაგრამ ახე იქცეოდნენ მაინც უოველ-
თვის, რაც თავი ახსოვდათ, მამა-პაპათ ექციათ
აღმათ კანონად ეც წესი და ახლა ეხენი როგორ
დაარღვევდნენ, როცა უფრო ერჩივნათ კიდევ,
მამაკაცებიც თავისუფლად გრძნობდნენ თავს და
ქალებიც... ნადიბის დასაწყისისას თუკი მხოლ-
ოდ თამადა გამოირჩეოდა განსაკუთრებული ენა-
მეყვრობა-სიტყვაზრავლობით, მერე, როცა დეი-
ნო მოეხედათ, სხვა მამაკაცებიც გაიკვირდნენ ენ-
ად, იფიქრებდი, ერთი მეორეს ეჩიბებოდნენ,
ეინ უფროო უცეთსად იტყოდა სათქმელს, არა-
და, არ იყო ძნელი შემაშინევი, მაინცდააიანც
დიდის გულისყურით როდი უსმინდნენ ერთმან-
ეთს კაცები, თამადა როცა იტყოდა სადღერტქ-
ლოს, აი, მაშინ თუ გაიტრუნებოდნენ... ბოლო
დოცენტი მოწინებით შესცქეროდნენ ერთუთოს
თვალბშიც და ჰყვებოდნენ და ჰყვებოდნენ შეუ-
ჩერებლავ მისისას თუ შარისას, თავიანთი ტო-
ვლით ნანახსა თუ შემთხვევით გავონილს, ჭო-
რსა თუ მართალს, სულ ახალ ანავსა თუ ათასჯნის
მოსმენილს... ნინუცა, რაკი მოხატანი აღარადგრა
ჰქონდა, სუფრასთან იქდა ახლა, სტუმარს დამს-
გავებოდა ისიც, მხოლოდ ხანდახან თუ წამოღ-
ვებოდა დენის მოხატანად, მაგრამ შორს წასვ-
ლა არ სჭირდებოდა, ბუნრიხ პირს იღვა რამდენ-
იმეც მოცა, ოდნავ მაინც რომ შემთხარყო დეი-
ნი...

— კაი ვაეკაცი ჩანს მაი ბიჭი, თვალს ვერ მოს-
წყვეტ იმფერია, — გადუჭრარულა ნინუცას
ერთ-ერთმა მეზობლის ქალმა, იქამდე, დიდხანს
აკვირდებოდა რეზოს. — გედეონის ამხანაგე
გეუბრებო...

— ამა, მანთეა, — არ დაუყოვნებია ნინუცას
პასუხი, იმანაც გადებდა რეზოს, სიკეთით ახე-
ბოდა თვალბში, — სულ მაგფერი რჩეული ამა.

ნაგები ჰყავს ჩემს გედეონს, იმფერი ვაჟყავცები, იმფერი რომე, რა გინდა სულს და გულს...

— რაღომ გიზიარებ ახლა-მაი. ნინუცა, თუ იცი შენი? — განაგრძო ქალმა, რეზოსთვის არ მოუტყულებია თვალს თან, მანამდე კი, ნინუცას რომ უსმენდა, გაიფიქრა: „ბუნტურობს რაცხას აი ნინუცე, რომ იცის ხოლმე, ისეთ, მაკოდინა ერთი, სიდან უნდა იცნობდეს გედეონის ამხანაგებს, თბილისი თვალთა არ უნახავს ჯერ, და გედეონმააც ახლა ჩამიყვანა პირველად მისი ამხანაგი...“ — ცოლი თუ ჰყავს ნეტე, ნინუცა, მაგ ბიჭს...

— ამ, რას ჩივი. — გადაუჩურჩულა ნინუცამ. — რა დროის მაგი ცოლია, ბავშვია მთლად...

— ჰოდა, რეიხა გიჩივი იცი, ნინუცა? — ჩასევლიანებულიყო მერზობლის ქალი. უცებ მისძალებოდა ნაღველი. — შენ არ გეწყინოს და, რა მოხდება ვითამ, ნაწული რომ გოვფერიგოთ მაგ ბიჭს...

— ნაწული? — ჩაფიქრდა ნინუცა, თითქოს ვერ მოგებულებოდა გონს. ვიზე ეუბნებოდა მერზობელი, მოსაუბრე კი მიხვდა, ვანგებ რომ სნადი-ოდა ამას. — ვერ შევხვდი, რომელ ნაწულიზე მიჩივი...

— სალომეს ნაწულიზე, ნინუცა, რავარი გოგია, ა? ტანი კაი აქვს და ფეხი, ოჯახიშვილობა ქი იცი შენ, სხვა კიდო რაი...

— კაი იქნება ნამეტანი. — თქვა ნინუცამ. კარგად რომ აწონდა-დაწონდა გუნებაში. — მოდი, რას გეტყვი, იცი? ნუ გადავდებო ახლა ჩვენ მაგ საქმეს, ხვალეე ვადმევიპატოეთ ნაწული, რა იცი. ეგება უჩვენოდაც ქე მოეწონონ ერთმანეთი...

— არ გვლია შინ მათ გომბიო. — ამოიხიზრა მერზობლის ქალმა და სინანულით გადაიქინა თავი. — მამიდასთანაა წასული, სამი დღის მერე ჩამეტოტრება და მაშინ მოვახერხებოთ ეგება რამეთ-რად. ნინუცა, მათ ამბავი...

— თბიი ნამდვილი. — განარისხდა ნინუცა. უმალ ჩამოიცილა ღიმილი სახიდან. თვალბეშვიც მრისხანება ჩაუდგა, ხმაუც შესცვლოდა. ამაზრუნენი გახლომოდა, ჩხავილი გეგონებოდა უვავი-სა, — საბში გაჩერებ, თუ რავა ფიქრობ, რა ესტუმრებოდა ვასათუარ გოგოს ამ ქვეყნის დაქვეყნაში. თბიის გავარდნილი მათი...

ხოლო სუფრაზე სიამტკილობა სუფედდა, სადღეგრძელო სადღეგრძელოს მიუყუებოდა, ვანსაკუთრებულის მოკრძალებით ჩედეონი აღდღეგრძელა თამადამ, გულისფანცქალით მოელოდნენ იქ მოუფენი ამ სადღეგრძელოს: თამადას ახლა ამაუად ეტირა აღვინის სავცე უანქი ხელთ და ლაპარაკისას თვალს არ აცილებდა თანამესუფრეთ. ერთიანად გახარჯა მარაგი ქება-დიდების გამომხატველი სიტყვებისა, უზვად რომ ქაონდა გადანახული მსგავსი, სავანგებო შემთხვევებისათვის, დააკარგილა მერე უანქი. ამოაპირქვავა, დაადსტურა რომ წვეთიც არ ჩარჩენილა ღვინისა შიგ და ხისხლიანი თვალე-

ბით მოავლო მზერა სუფრის წევრთ, ბოლო კი რეზოს ესროლა უანქი, შენთან ვარ ალავერდ-სო, შეუძახა... სუფრაზე კი სიჩუმე ჩამოვარდნილიყო, მართლაც გვარაიანად შემთვრალუყუნეს კაცები უყვე შეზრახობებულუყუნენ, მაგრამ ზედმეტ სიტყვას უურს ვერ მოჰკრავდი მაინც, იცოდნენ, სავანგებო სადღეგრძელო რომ ვახლდათ ესა და შესცქეროდნენ რეზოს, რომელიც პირთანად სავცე უანქს ჩასცქეროდა და თავითვითან სთქმელს ალაგებდნენ გუნებაში: აი, სწორედ ახლა იყო საპირო და აუცილებელი თავის გამოჩენა, უკვლად იმთავანს სწევდა სუფრავილი სხვათაგან გამორჩენისა. წინასწარვე ემზადებოდნენ საამისოდ... აჟო და აღიდა რეზომ გედეონი, აიუვანა ცამდე, სხვებისა არ იუოს ღვინო იმასაც საქმარისად მოჰქიდებოდა, თუმცა უამისოდაც როდი დააკლებდა ხელს მუგობრის ქება-დიდებას, მაშინ კი, ნასვამზე, წარღვიოთ მოსლოდა სიტყვა, ხოლო სუფრის წევრები ზედმეტი კრძალვით უსმენდნენ ქალაქელ სტუმარს და მოსწონდათ, არ იყო ძნელი გამოსაცნობი, იმისი ლაპარაკი. კაცებს თვალბეშვიც აუფუნებოდათ და აწულიანებოდათ ზედმეტ სიამოვნებასაგან, ავამენა დმერთმო, გაიძახოდნენ წარამარა, ქალები კი თავს აკანტურებდნენ, გატრუნულუები იყვნენ და განახული ისინიც... როგორ აღარ შეამყო გედეონი რეზომ: ნათელი მხილველიო თუ მართლაც მოვლენაო, გენიოსიო თუ სასწაულმოქმედიო და კიდევ რა მისთვის, რაღა არ უწოდა და არც სუფრის სხვა წევრები ჩამორჩენიან, დაუნანებლივ ჩაქსოვეს თვითნათი მჭევრმტკუთუებება იმ სადღეგრძელოში. ერთმანეთს ეტოკებოდნენ, არც თავი დაუტოვავდა და არც მსმენენლი. ქარბუქი დატრიალდა ქება-დიდებისა და, რაც მთავარი იყო, უკველ იმთავანს გამორჩევით მოსწონდა თავისი ნათქვამი...

გედეონი კი წილში გამართულიყო იმ დროს, როცა იმის სადღეგრძელოს წარმოსთქვამდნენ, დიდებულზე დიდებული სანახაობა გახლდათ მართლაც: იდგა თავაწეული, ბეჭებგაშლილი, მშვენივრად იფერებდა მდგომარეობას პატივსაცემი. სხვათაგან გამორჩეული აღამინისას, წმინდანი გეგონებოდა თანაც, საქმაოდ დაემუშავებია უკვე და დახევეწა ეგ კოზა. ბუნებრივად და უფუთალოდ გამოუდრიდა. იფიქრებდა, როტისოდენადაც არ აღეღვებდა და არც აინტერესებდა ამქვეყნოური ამბები, საწყაროსა და კაცობრიობას საიდანაც ვადმოსცქეროდა თითქოს. სხვათათვის მიუწვდომელ ღრუბლებზე-ნოთა სივრციდან... სადღეგრძელო კი სადღეგრძელოს ცვლიდა, იყო ისევ ქებათა ქება, მხოლოდ თომას არ შეეწყუბებია თავი სხვათა მსგავსად და იცოდა უველამ. ასეც რომ იქნებოდა, ორიოდ უხულგულო, რაიყო სიტყვა იკმა-

ჯუშუმარ ბიქარამძე
სასწაულმბი

რა და გედონს შტკიენულად გაქცენლა გულში, უმწოდ ჩაქინდრა თავი, ის პოზაც გაუქრა უგზო-უკვლოდ, ფრიად პატრესაკემი, ბედისაგან განებირებულ-ნალოლიავები ადამიანისა, ჩვეულებრივ მოკვდავს დაედარა, თავის თავს უკვეთვის რომ იყო გარტყმანმდე... არ გამოპარვით ნინუცასა და აპოლოს თომას საქციელი და უჩემოდაც მისხედებით, რა გულიანად მიაწყველიდა გუნებაში ნინუცა თომას, ზოლო აპოლომ, შეგირცხვა უღვაში და კაცობაო, გამოსცრა კბილთა შორის, სუფრის სხვა წევრებს მხოლოდ ოდნავ ეხამუშათ ეგ ამზავი, მაგრამ უჩვეულოდა და შეურაცხებულოდა არ მიუჩნევიათ, უბრალოდ, შესაძლოა, არც კი ჩამკვირვებინან და სადღებრმელოები როცა ჩამთავრა და საშადლობელიც მოსინებოს გედონისა, აი, ეგეც ღირად სანახაობად, როგორც ლაპარაკობდა თავმომწონდა და ღირსეულად, თან როგორც მოსალოდნელი იყო, წმინდანსა თუ ნათელმშობილევს დადარებოდა, გადაწყდა, მოდით და ახლა შევამოწმოთ გედონის უსარიო... თამაშამ გამოთქვა თავიდან ამგვარი სიტყვილი და რაკი იმან ინება, აქუენენ სხვებიც, თუმცე იქამდეც დაპარგვოდათ მოთმინება, ერთი სული ჰქონდათ, როდის მოდგებოდა ეს წუთები და, რახან ეღირსათ, მაშინ უნდა გეხილათ, რარეგ გაიტარუნა სუფრა: ვარკო თოვდა და იხარდებოდა ისევ და ოთახში ისეთი სიჩუმე ჩამოწოლილიყო, რომ იტყვიან ბუხის ვაფრენასაც გაიგებდიო, ეგ რაა, არაფერი — სუფრის წევრებს აშკარად ჩაესმოდათ და უღიზიანებდათ სმენას დათოვლილი ოდა-სახლის სახურავსა და ჩამოთოვლილი ხეთა უფოთლო რტოებზე დაკუმული თოვლის ფართო ფანტელების უნაწესი, მსუბუქი ხმა... გედონი კი სტიკიას მიენებოდა და დამორჩილებოდა თავისას, წედადღულ შეცხუნება-უხერხულობას, რომელიც თომას საქციელს გამოეწვია, გაველო თავისთავად, დამდგარიყო ახლა თანახმულითა წინაშე, მაშაპასიუელი ოდა-სახლის ოთახში, ფერცაკრცილდწერებდაქიმულ-ექსტაზსდაყოლილი-ნათელმშობილევითა, წმინდანივით, სასწაულ-მოქმედსავით, თავი მალა ჰქონდა აღერებული და თუმცე ფერი მიხლოდა, მაინც სიამაუეს გამოხატავდა იმისი პოზა — ალბათ ძალიან თავდაჭირებული და ბედნიერი უნდა ყოფილიყო იმ წუთას, ჩწმენით ავსებული, მაგრამ ეგ რა, სიხარული და ბედნიერება მაინც იმას ერქვა, აპოლოსა და ნინუცას რომ არბედა მაშინ: ორივე ერთმანეთზე უარესად იყო გონებაარტული და იმ მოწვავებულ, უღიანს ბედნიერებასთან ერთად, შიოცა და ქრამლევც შემპარვოდათ, ცოლსაც აშკარად კარნახობდა წინასწარმეტყველება და ქმარსაც, აი, ამ წუთას, შეიღს რომ შემჭვრდნენ მონუსხულნი, წარსულს ბარდებოდა და რჩებოდა საშუღამოდ ის ძვალბილგამჭარა ცხოვრება, დღემდე რომ

არხებობდა; პო. სხვა ადამიანებად უნდაქცენულიყენენ იმ საღამოს შემდგომ და ეს აფრთხობდათ, მაგრამ ძალზე ტიპილი და საამო იყო შიში, იმათ რომ დაუფლებოდათ და ის სიამაუეც, რაც მანამდე უცნობი იყო ნინუცასთვისაც...

ამოწმებდნენ გედონს და განცივებინასა და აღფრთოვანების მელოლებინას საზღვარი წამლოდა, თუმცე ის გაწეთი ყოველ მათგანს გულდასმითა და დაკვირება-სახეობით ჰქონდა წაკითხულიდა და რამდენჯერმე გადაკითხულიც, თომას გარდა — იმას ამგვარი რამეობისათვის არა სცხებოდა საერთოდ, მაგრამ სინამდვილე სულ სხვა რამ აღმოჩნდა, ყველაფერი როცა თავიანთი თვლით იხილეს და ირწმუნეს გედონის ნიჭისა თუ უნარისა და მას შემდგომაც, როცა გედონი თავის აღვილს დაუტრუნდა სუფრასთან, შემოწმების მერე, კარგა დიდხანს ენაობდათ ოდის სახურავზე დაკუმული ფიუქების რბილი, ფაქიზი ხმა... იყვენენ გაოგნებულნი დაიცებიცა და შამაკებებიც, კაცებს იმ ამბის მერე თითქმის ერთიანად გამოწვდებოდათ დეიხო და ისევ ატანდა და ატანდა ოთახში თოვლის ფიფქების ხმა... „უყურებ შენ?“ — გაიოცა კარგა ხნის შემდგომ ვიღაცამ და ოდნავ მოეგნენ გონს იქ მყოფები, ნელნელ და თანდათან უბრუნდებოდა სუფრას უნარი საღი განსჯა-ზარუნებისა და, აი, ამ დროს ვაისმა თომას ხმა, იქამდე კი, ვიდრე რამეს იტყოდა, გაიგონეს, როგორ გააქაბუნა სკამი, ხმაურითა და ბრახბარებით წამოგდა, სიტყვები კი მერე ჩაესმან იმისი და ნათქვამის შინაარსს რომ ჩაუღრმავდნენ და ჩასწვდნენ, იკაურობაც მაშინ აირ-ჯიარია: წუდანიდელი გამოფხიზლების შემდგომ კაცებს ხელახლა დარია სიმთარაღმე ხელი და ღრანცელა-აურწაურები ის იყო, უტეც რომ ვაისმა, ფიქქების ხმა: კი არა, ეგ რა სათქმელთა, ზარბაზნიც რომ გავარდნილიყო იქვე ახლო, ყურისძირში, იმასაც ვერ გაიგონებდი...

აღელდნენ და გადაიბრუნენ მოქიფენი, დაკარგეს ტუბა, აღარ გატეგოდათ, რას სჩადიოდნენ, უკრელ მათგანს უტყუუნა ნერვებმა, თომას ხმა რომ გაიგონეს და მიხვდნენ, რაცა სთქვა... „კაცი ხარ შენ?“ — განწირულსავით იბღავდა ვიღაცამ. — კაცი გქვია ვითომ შენც, თომაიე უქულმართო...“ იმ უღვიანს განწირულთ მღავილი „რა თქვი მთი შენო, — სხვისამ ჩააზრო მაშინვე — არაკაცი უოფილბარ მართლაც...“ იმ სხვაზე უფრო მშამაღლა სხვამ იბღავდა შემდგომ „შენი მკვდარიც და ცოცხალიც, ჭიჭიუ და ჭილაგიც, თომაიე უქულმართო, თუფი შენ, რა თქვი მთი, შე შეტრევენებულთ...“ და რალიე ერთმა იკადრა, სხვა შამაკებებაც როდი დაუდეს ტოლი, მერე და მერე უშვერ-უბირი სიტყვებით აგინებდნენ თომას, იქ მყოფი მანდილოსნებისაც აღარ ერიდებოდათ, ხმამაღლა გაქვიროდნენ და ქაღლებსაც აღარ დაუყოვნებიათ — ნინუცამ ახ-

ტება ჭირ წივილიკვილი და სხვაგვარად არც ეგებოდა, ოჯახი გახლდათ ყველა იქ მყოფზე უფრო მეტად შეურაცხყოფილი...

როგორც კი თომას ნათქვამს მოჰკრა ქალმა ყური, გავიდა უცებ, წარტოვა გონი, მერე კი, როცა კაცებმა იბღაველეს, გამოერკვა და იწივლა დონივრდ იტყაპუნებდა ვაშლილ თითებს ორივე ხელისას სახეზე, ამასაც არა ეშარბოდა, ფრჩხილებით იხსავდა ლოუბებს და ვასწიოდა და გამკიოდა წვრილი, ამაზრუნეი, გამყივანი ხმით. მასპინძლის წივილი გაისმა თუ არა, სხვა დედუკაციები აშუენენ და ღრიანცელ-გინებას კაცებისას იმითი წივილ-კვილ-ვაიუშვილებელი შეერია... თომა კი, ვითომც არაფერი მომხდარიყო, — იქდა არხეინედ, მიაშტურეი გამომეტყველება აღბეჭკოვდა. სახეზე და რატომღაც აპოლოსოთის მიმეტრებოდა მზერა, თვალს ვერ აცილებდა; აპოლო კი მერღვზე იბრაჯუნებდა, რაც ძალი და ღონე ერჩოდა, ტორს და რადაცას გაჰყვიროდა, რას, ვერ გაიგებდი, უცვალოდ ითქვიფებოდა და ეპარგებოდა იმისი ხმა ღრიანცელ-წივილ-კვილ-ში...

ის საერთო ორომტრიალში თამადა გატრუნულიყო მხოლოდ, განაბულიყო, ვერავინა და ვერაფერს ამჩნევდა თითქოს ირგვლივ და ასეც იყო, მტანჯველ და შეურაცხყოფელ ფიქრს მისცემოდა. არადა, სიმართლე თუ გნებავთ, დიახაც რომ ჰქონდა საინფორმაციო, მართლაცად დიდი გასაჭირი დასდგომოდა მაშინ იმას: პატავსაცემ პირგონებად ითვლებოდა იგი სოფელში და ჰქონდა ახლა საქმე ჩასადიჭებულადა თუ თავისი-სადავიდარაბოდ — ქათამს არ დაკლავდა უნისოდ ის არემარე, უქმა დვინო რაა, ისიც არ შეისმეოდა, იგ რომ არ მჭდარიყო სუფრის თავს, დედის ძუძუს შეეშვა თუ არა, ამ დღიდანვე იცნობდა უადრსა და ავან-ჩავანს პურ-მარლდროსტარებისას, სუფრაზე წამოჩიტულიყო კაცს სუფრაზე გარეოდა ჰედარა თმასა და წვერ-ულვაში და თუკი მაღალი ღმერთი ინებებდა, თავად კი ჰქონდა იმედი, სიბერეც სუფრაზე უნდა სწევოდა... მოდა, მსგავსი არეულობა და უწესრიგობა, იმ დღეს რომ იხილა, არც ერთხელ არ შეხედდროდა, ამბადაც არ სწინოდა და ახლა, იქამდე შეუბღალავ-შეურაცხვენილი სახელი ადარდებდა თავისი, პრესტიჟ-ავტორიტეტი სახელმწიფეკილი, უცვლელი თამადასა და ღამის იყო, სული გაფრთხობოდა მოულოდნელად თავდატეხილი უბედურებისაგან... იფიქრა ბევრი იმ აურზაურ-ხეთისრისხვასი, იმტრია თავი, იდავი-დაჩაბ: და შიაკვლია, როგორც იქნა, გამოსავალს: წამოდა ფეხზე, შეიბერტყა ტანი, აახაურ-აა-წყარუნა ქამ-პურტეკილი და თვისებურად დაიბადოდა ერთი, ხმა კი, მოგვეა ღმინა, ჰქონდა მართლაც, უმაღ სიწყნარზე დაისადგურა ირგვლივ, მიწყდა და მინელდა ღრიანცელ-წივილ-კვილ-აურზაური... იმან კი, სიჩუმეზე დაისადგურა თუ არა იქაობაში, გადაუბღვირა სუფრაზე

მხსდომთ, ჩასხხლიანებოდა თვალები დამშფული ნადირით, სახე კი ვიუსას მოუგვავა, კაცებმაკი თავი ჩალუნეს და დააცხვავა, არხეინულიადღელდა თომას იყო მხოლოდ... იბღვირა კარგა დიდხანს თამადამ — სულიერ მდგომარობას იმისას ჰქონდა ადასტურებდა, სიჩუმეში რომ გაისმოდა — მერე კი დვინით სავსე უქმა მოიქცინა ღონივრად, მიახხვრია იატას და თუმცა იგრძნო უმაღვე, როგორც კი ნამხვრევები მომოიფანტა აქეთ-იქით, ჩამოიცილა ჩრდილი, ცოტა ხნის წინათ რომ მისდგომოდა, როგორც უცვლეთის, დღევანდელ საღამომდე, უმწიკვლო თამადა ბრძანდებოდა კვლავაც, მაგრამ ალლო კარნახობდა, სრულ რეგიონიტაციას სხვა რამ სჭირდებოდა კიდევ და მოიმოქმედა ისიც — ერთხელ კიდევ იღრილა რიხიანად: „თომავ, უყუდმართო, რა თქვი შიი შენ, რვა გახედვე, სუფრაა აქ თუ... გადი კარში ახლავე“...

ამის კი აღარავინ მოელოდა და ცნობისმოყვარეობად იქცა ხალხი, თომას მიაჩერდა ყველა, შიი ალბედვლოდათ თვალებსა და სახეზე, თამადაც შეშინებული გამოიყურებოდა წამსწინა რიხის შემდგომ — წართმეოდა ფერი, სმშოქვა ეხმოდად ერთმანეთისა იქ მყოფთ, თომა კი წამოდა დინჯად, წამოიშარა, მოავლო თვალი სუფრას, ჩაქინდრია თავი, თამადას შექედა ბოლოს და იმანაც რომ აარია მზერა, ჩაახველა, ხელი ჩაიჭინა მერე, სახეზე ღმინოდა მოადაცა და წარმოსთქვა: „წასულთა თქვენი საქმე...“ ერთხანობას კვლავ გაღიმებული იდაცა და თანამესუფრეებს შესცქეროდა, ეგებ გახედონ და რამე თქვან, მაგრამ კაციშვილს რომ არ დაუძრავს სიტყვა, ტაბტიკენ გადადა ნაბიჭი, ყველა იმას შესცქეროდა, ხოლო ის არ აჩქარებულა. დინჯად ჩაიცივა პალტო, დაუდევრად მოიგდო ჰული ეფაზე, სუფრასთან მივიდა ისევ, გამჭული მზერა გაუყარა ხალხს თვალში, დაახრეკია ყველას თავი და გარკვევითა და დამარცხლით ჩაიღია-აკა: „წავალ, აბა, რას ვიწამ ახლა მე, რომ შემომხვეწოთ, აქ გამჩერებელი აღარ ვარ აწი, საქმელი მივითვი ებმრილად და დვინოც დავლიე რომაზე, შემერგება, სიმართლეც ხომ გითხარით, იციო ყველამ, აგი რომაა ჩემდა თავარი, ყურის აწევასავით იყო, მეტი რა მიდა, მე კი წავალ მარა, არ ვიცი, თქვენ რა გეშველეთათ, თქვე უბედურებო, წასულთა თქვენი საქმე... შიი კი არა, ნეტე საქართველორაც ამანველა უური, გონს მევიდოდა მაწი, შეეშობოდა ამდენყო სად-დგარქლოებს, თვარა ვიცი მე, რაც იციის ნამეტანა სმამ...“

სიჩუმეში თომას ნაბიჭის ხმა ატანდა მხოლოდ, ბანკალით გავიდა ოთახიდან, ხოლო სუფრას ენა ჩავარდნოდა თითქოს შიისხვან წართმეოდა უნარი მეტყველებისა, თამადა კი მყოფ-

ჭუმბერ ბიპარბაძე
სასწაულები

ფილი იდგა ახლა, დამწვადებოდა ხახუ, აღარც
თვალეში მქონდა ჩახახლიანებული, განცხრო-
მას შისკეროდა... ბოლოს რომელიღაც სუფრის
წევრმა დაარღვია დუმილი:

— უოჰაღ ძამა, სევასტი, — მიმართა თამადას.
— კარგად მოიქციე ნამეტანი.. — რა თქვა მამი,
— გაიკვირა მერე ვიღაცამ, — რა გვაქადრა
თამაზე უკუღმართმა..

სუფრა ნელ-ნელა წუნარდებოდა და გონსაც
ეგებოდა თანდათან.. ხოლო თომამ აი, რა თქვა
წინა, მაშინ, როცა გედრონის შემოქმედმა გა-
ასრულეს და აღფრთოვანებამ და სიამაყემ მო-
იცვა უველა: „დიდი აფერი უნარია მამი, მე თუ
მკითხავთ—რა თქმა უნდა, სუფრის წევრთაგან
არავინ მოუღლოდა მხვავს ამხავს ისე იუვენ
ექსტაზს აყოლილი და გადაირია ხალხი. მერე
აქეთ-იქიდან უვირილიც რომ გაიხმა: გააჩუმეთ
მამი ოხერი, თომამ თავისი განაგრძო: — დიდი
არაფერი უნარია, ვამეიუენებს რამეში თუ რაი,
მავს იგი აქობებდა, ტრაქტორისტობა ესწავლა
ან შოფრობა, საქმის მაინც გააკეთებდა... და
სუფრაჲ ამის მერე არია... ერთხანს კიდევ
იუვენ ხმის ამოუღებლად თომას წასვლის
შემდგომ და უკველ მათგანს, დღეს რომ ჩა-
იღინა, იმდაგვარი საქციელი ახსენებოდა მავ
კაცისა, სხვა დროსაც რომ არა ერთხელ მოე-
მოქმედებოდა: შესტყროდნენ თამადას, რომე-
ლიც ღრმად ჩაფიქრებულიყო, მოსრავი სადღეგ-
რძელი აფიქრებდა და როცა დალაგა სათქმე-
ლი, ხასმის მისწვდა და წამოგდა, აი, იმ დროს
შემაყო თავი ოთახში თომამ და სუფრას მიუშ-
დერ-წაუკრიმანჭულა: ტრაქტორისტობა გესწავ-
ლა, გედრონ, ბაბა“.

იქ მყოფთაგან კაციშვილს არ მოესმინა თომას
სიმღერა და იმის სანაცვლოდ, რომ განრისხე-
ბულიყუნენ, გაოცებას დარჩნენ: დიდებული ხრ
ბქონოდა თურმე თომას, მუსიკალური სმენითაჲ
გულუხვად დაეჩილაოებინა ბუნებას, ვინ იყის,
ეგებ ფიქრში მღეროდა ხოლმე... მერე იმისი
ნაბიჭების ხმა გაისმა სიჩუმეში, კიბრე ჩადი-
ოდა, და რომელიღაც სუფრის წევრთაგანმა
თქვა ჩახტილინამთვრალენის ხმით:

— ხედავთ? რავარი სიმღერა სცოდნა თომას.
— აბა, — დაეთანხმა აპოლო, თვადაც რომ
არ სურდა ისე, და, რა თქმა უნდა, ნინუცას
წუქვლა დაიმხახურა — კაი სიმღერა სცოდნა
მართლაც..

გედრონი კი ფერმიხილ-დარტყანიებული
იქდა, აღდგა და წაუბდა გუნება უმაღლე, რო-
გორც თომამ თქვა, დიდი არაფერი უნარია მამი
მერე კი წინადადელი სიზმარი გაახსენდა, ამა-
რწერი ხმით რომ ხარხარებდა თამა..

შემდგომ დღებშიც თოვდა და თოვდა, გე-
დრონი რომ გაახებლდა თვალს, სახურავი ჩამო-
თოვლილი ზვდებოდა; უთენიაზე იღვიძებდა რე-
ზო და ოდის თავზე გადიოდნენ ისა და
აპოლო, მერე კი კიშკრისაკენ გაუყავდათ კვლო,

გამოვიდოდა გედრონი და ხედავდა: კიშკართან
დგნენ ზოლმე რეზო და აპოლო, სივარტეს აბო-
ლებდნენ და დიწხად ესაუბრებოდნენ ერთმა-
ნეთს...

„გამოჩე ბიჭია ნამეტანი, — იტყოდა აპოლო
— უველაფერი ებრებება.“

„აბა, — მასუბოდა ნინუცა და გაახსენდე-
ბოდა; — კიდო არ ჩამოთრეულა იგი გომბიო
ნანული, ეგება რეზოზა გავერთიგებია.“

თქვენი არ იყოს, რეზოზა არ უხილავს ნა-
ნული — მაშიდამისთან დარჩა გაზახულებამდე,
მერე კი, როცა სოფლმე დაბრუნებდა ქალე-
მა დაახვედრეს ამხად: ერთი კარგი ბიჭი გვინ-
დოდა გავერთიგებინა შენთვის, ისეთი იყო,
თვალს ვერ მსწრეტოლო, და კინაღამ აცერ-
ვლა გოგო ეს რომ გავო, ძლივს შეიკავა თა-
ვი, თორემ იცოცხებ, მიეციეშოდა სალაპარაკო
იქაურ დედაკაცებს, შეძლო როგორღაც და
შეაჩერა თვალზე მომდგარი ცრემლი, სურდა
თან წარმოედგინა, როგორი გარეგნობისაც იქ-
ნებოდა რეზო, მაგრამ მაინცდამაინც დიდი წარ-
მოსახვის უნარით როდი დაეჩილოებინა იგი
ბუნებას და სამართლიანობაც გახლდათ — ისე-
თი დამაზი იყო ნანული, წარმოსახვის უნარი
რავა ჭანდაბად უნდოდა, სრულებითაც არ ესა-
ქრობებოდა, ეგ კი არა, სხვა რამ ნაყლი
ეპატიებოდა იმ სიღამაზის გამო, ისე კი, მთელ
დღეს დანაღვლიანებული იყო მაშინ და მერე
ლოგინში ჩაუხვია ის ფიქრი თუ უმიზეზო სევდა
და რაკი ბუნებით ძალზე გულჩვილი გოგო იყო,
იმ საღამოს ატირდა კიდევ: სიხრეტში იწვა ნა-
ნული, მკრთალი ნათელი დასდგომოდა მთვარისა
და გულამოსკვნილი ქვითინებდა უხმოლ, ბოლოს,
როგორც იქნა, გაიკრია ნაღვლიანი ღამე და
იჩირაუდა თუ არა, მაშინვე ტკბილ ძილს მიხე-
და... მერე დღეს კი გმონი აღარც გახსენებია
რეზო — ჰაბუკი, რომელიც შემთხვევითა და
უმიზეზოდ მისტროდა იმის ცხოვრებას, ისე რომ
კვალის მაგვარი არაფერი დაუტოვებია... გამო-
დებდა ხანი და მე რომ არ ვითხრათ, თქვენით უფ-
და მიხვდით, რაც მოხდება: ნანულიც გამოუფს
ოქახურ უღელში კისერს და რეზოც, რავა თქმა
უნდა, ერთმანეთს ვერც იხილავენ და რეზო ვერა
და ვერ გაიხვინ იმას, რაც ჩვენ ვიცით — ვაზ-
ფუტლის ერთ სდღვიან ღამეს მასზე რომ ფიქ-
რობდა ერთი უღამაზესი ქალწული, მთლად უყ-
ხო და უცნობი, ზოლო ნანულის მესხიერებას
საუფდაოდა დაეკარგება ის უცნაური ღამე...

მეშვიდე დღესაც ბარაკიანად თოვდა, აი, მა-
შინ გედრონი და რეზო თბილისისაკენ რომ დაა-
დგნენ გზას: ნინუცა და აპოლო დახვედნიანუ-
ლები დამდგარყუნენ იმ დილით კიშკართან და
ბიჭებს გასტყობდნენ, უშირტეს, ვიღრე თვალს
არ მოეფარნენ ისინი... „ივლისამდე ვეღარ ვნა-
ხავ აწი...“ — იცრემლებოდა ნინუცა, რეზო და
გედრონი კი სოფლის დათოვლილ შარავზე მიაბი-
ჭებდნენ, სიამოვნებდათ რაბლი თოვლის შრიალი

ფეხებზე, ესაღმებოდნენ მეზობლები, ღიმილით აბრუნებდა საღამოს ტეზო, თითქმის მიოდ სოფელს იცნობდა უკვე ზოლოდ ვეფთვიანი მუდღედი-ჩად იქნებოდა თავს საღამოს ხანდავლოდ და თარსეულად შიშაქებდა...

შემდგომად უნებლოდ საქვეყნოდ ცნობილ პირსონაჟად იქცა გედემონი ვინაა. არ იცოდა ამბავი უჩვეულო ნიჭით დაჯილდოებული ქვაბუქისა, სტუდენტისა, რომელსაც გულუხვად დააბერტყა ბუნებამ კალთა მადლისა და სიკეთისა, მოპულარობაც იმას ერქვა... უკველივეს კი, რაც თავს გადახლებდა, ძალზე მცირე მოწვევითი დასჭირდა დროისა — მას უნებლოდ, ინსტიტუტმა რომ გაიცნო მრავალტარაფიანი გაზეთის მეშვეობით, მოვლენები ჯადოსნური კარსტელივით დატრიალდა. თავსრუდამხვევ-გამოკლებელი სისწრაფით. იყო ფერთა უჩვეულო, თითქო წმინდისებულ სურნელ-სინარარე და ხაუხვე, ერთთავად გედემონს ქება-ადიდებარავნებუთ გაისმოდა იმის ნაცნობ-მეგობრობა-ნათესაობაში. ეს კიდევ რა სათქმელია არც უცხოინ და უცნობდენ აკლებდნენ ხელს და, აირკოგორ მოხდა უკველივე: ერთხელაც, კორეს-პონდენტს მისვლია ამხად ერთი მოზრდილი გაზეთისას — ამა და ამ ინსტიტუტში უჩვეულო უნარით დაჯილდოებული სტუდენტი სწავლობს... საქმიად ოპერატიულ მუშაკადა და ალღოიან ფურნალისტად ითვლებოდა თურმე ის კორესპონდენტი, თანაც სენსაციის გამოწვევით მასალის დიდად მოყვარული ვინმეც ბრძანებულა, არადა, ამ მხრივ, განებივრებული არღინ ყოფილა, მაშინ კი, საქმის ვითარებას ჩასწვლდინა თუ არა, აღარც დაუყოვენებია, ინსტიტუტს სწევია...

როგორც კი გაიგო გედემონმა ვინაობა კორესპონდენტისა და სახელწოდება გაზეთისა, რომლის წარმომადგენელიც იყო იგი, ერთხაროდ მას სიხარულში და მღელვარებაში დარია ხელი, აფორიაქად კიდევ, მაგრამ ნებისყოფის წყალობით, დღითი დღე რომ უძლიერდებოდა, ორიოდ წუთში მოითოკა ნერვები... საქმიად უჩვეულოდ ცხოვრობდა ბოლო ხანებში გედემონი, სურვილი სხვა აღამიანად ქცევსა, თითქმის სინამდვილედ იქცია: გაუფრებულ კირკიტ-შემოწმებას საკუთარი მოქმედებისა თუ საქციელისას, სასურველი ნაყოფი გამოედო უკვე — საკუთარ თავს გაუტოვებოდა.

თავად ხომ გრძნობდა და გრძნობდა, თქმა არ უნდა, ამ ამბავს და სხვებსაც როდი გამოჰპარვითა, ყველა სხვადასხვაგვარად ცდილობდა აეხსნა იმისი მოულოდნელი და უეცარი გარდასხვა და, ბოლოს, ბევრი ფიქრისა თუ ამოა თავპირის მტკრევის შედეგად, ერთ დასკვნას მიადგინე: შესაძლოა, ადრეც ასეთივე იყო, მაგრამ, რაკი არ გამოირჩეოდა ვინმესაგან, ვერც ვამჩნევდითო და უკვლად ჩვეულებრივ ამხად მიიღეს იმისი უცნაურობანი — წარაშარა, თითქმის უკველივეს, იყო თუ არა საჭირო, ფიქრიანი

იერ-გამომეტყველება სახისა, ზედმეტზე უფრო გადამეტებული სიღინჯე-სერიოზულობა, დაარბანსლობამდე რომ აღარ უღლდა არავფერი და კიდევ მრავალი სხვა რამ საქციელი იმისა, არადა, კაციშვილმა არ იცოდა, გუმანიათაც ვერ ამოცუნო ვინმეს, რა ძვირად უჩვეულოა გედემონს მუდმივი და იძულებითი ტარება ნიღბისა თუ ბუნებრივ სურვილთა დათრგუნვა-მორქმვადა, ნებისყოფის უფრო მეტად გამოსაწრობად რომ ესაჭიროებოდა, ვარდა ამეებისა, იყო გაუფრებული ფიქრი თავის თავზე, ნერვული დამაბულობა-დაქმნულობა უკველგან და უკველივეს, მხოლოდ მარტოობა თუ ამტვედა შვებას, თუმცა უმნიშვნელოს ძალზე, ოღნავს, იოტისოდენს, რადგან იმ დროსაც, როცა მარტოდმარტო იმყოფებოდა, დროს მხოლოდ ანალიზს ამხარდა საკუთარი საქციელისას თუ ყოველი მოქმედებისას... უკველივე რიგზე იყო თითქოს, მაგრამ ერთი რამ უნდა ითქვას, სიზმრების ხილვას ვერ გადასჩვეოდა გედემონი და ისეთი პირი უნაინდა, ვერ მოიშლიდა კაცა ხანს, აი, სწორედ ეს აღიზიანებდა და აცლდა ქანცს, აკარგინებდა წონასწორობას... სიზმრებში კი, — აკვებებოდა ერთხელ და მერე ვეღარ ჩამოსხნოდა — თომას ნახულობდა წარაშარა, სხვანი არ ამხნებდნენ თავს, მოსრილად ჩამოშორებოდნენ იმის ძილს, თუკი ერთსმრტობა ვინმე ან რა იმე... თომა იყო აუცილებელი — ან იმ კაცის ხარხარს გაიკონებდა ხოლმე ჭერ სიზმარში და მერედა მოჰკრავდა თვალს ტრაქტორს, ანდა მხოლოდ ტრაქტორის გუგუნე ჩაენმოდა, კაციშვილი არ მართებოდა, მერე კი მოულოდნელად ამოჭრებოდა თომა კახინდან, აი, ეს სიზმარი უწვილებდა გულს, გავიდოდა უსიზმროდა და უდარდელ-უჭრუნველად ორიოდ ევირა, თვეც ვახუთა ზოგჯერ და, როცა დარწმუნდებოდა, მოჩა, სიზმარს აღარ ვიხილავ აწი, ჩამოვიცილდე ერთხელ და სამუდამოდ, თომაც არ დაუყოვნებდა: ნასათუთარ და ნაფერებ ნატურა-იმედებსაც და მომავლის გეგმებს თუ საზრუნავებსაც.

ყველაზე მეტად თავშისაცემ-სავაგაბო ის გახლდათ, რომ მეორე დღეს საცვარი სიციხადით ამსოვდა სიზმარი, თუნდ ერთი არავარის-მთქმელ-შემთხვევითი დეტალი რაა, ისიც არ გამოჩნებოდა, უტრიალდებდა თვალწინ... მო, ახე იყო: თომა და ტრაქტორი ქცეოდა გედემონს უყურებულ დაავადებად თუ დამღუპველ ქვარცმა-ჭოხობათად, სხვა მხრივ უკველივე ლაღად მიედინებოდა, უდრტივულ-უმტკივნეულოდ, შეებისომოჭვრელად და აუშვარეულად, ისე, როგორც განუწარბა. განცვიფრება-გაოცების უნარი ჩამოშორებოდა უგზო-უკვლოდ, ვკონებ სამარადისოდაც, ვეღარაფერი გააკვირებდა ცხოვრებისხელ-ამქვეყნიური და ერთი რამ

წაშხმარ ტიპარაძე
სასწავლებელი

იყო კიდევ ნიშანდობლივი, სხვა აღაზიანებს, ადრე ქილობლიბადა და შვირფასებდა რომ მიიჩნედა და რომელთა გარეშე არსებობა უაზრობა ეგონა, მნიშვნელობა აღარ მქონდა აწი და აწი იმისი ცხოვრებისთვის არც მოზობლებსა და არც ლაღის, ხოლო უახლოეს მეგობრებსა და თანაურსებლებზე ხომ ზედმეტი იქნება სიტყვის ჩამოგდება. სხვებთან კი არა, რეზოსთან ურთიერთობაც სატანჯველად ქცეოლა.

ხოლო იმ დღეს, როცა კორესპონდენტი ეწვია და მიწვევით უთხრა მიხვლისა, ვიდრე ქელსკამზე ჩამოსხდებოდნენ ინსტიტუტის ბაღში, ოდნავ აირია გედეონი, მოქარბებულნი სიხარულის განცდა იყო ესა — კვლავაც ეტყველდა თავისი გაძიქნისა და სხვათაგან გამარჩივის საშუალება, იცოდა დიდებულად, საკმაოდ პოპულარულ, მოზრდილ და სერიოზულ ორგანოდ ითვლებოდა ის გაზეთი, კორესპონდენტი კი ამოწმებდა საგულდაგულად — გაზეთის ჩაპირკიტებდა, ხმაბაღლა კითხულობდა მოზრდილ წინადადებებს... თავიდან, შემოწმება რომ დაიწყო, მარცხად-მარცხად, შერე და შერე, რაკილა აღვილად ირწმუნა გედეონის უნარისა, სწრაფად წარმოსთქვამდა სიტყვებს, თითქმის გაურკვევლადაც, თან დროდადრო მწერასაც შევლებდა ხოლმე გედეონს, ეტუბობდა, დიდებულ გუნებაზე მომდგარყო — ბოლოს და ბოლოს, ასრულებოდა საწაღელი, სენსაციური მასალა მოეგო ხელთ, მომთხვარდა შერე ის პროცედურა, გედეონს გული ჩასწადა, ტყვილიმა გაჰკრა მკერდში, მარცხენა მხარეს: სიამოვნებას ჰგვრიდა დემონსტრაცია თავისი ნიჭისა თუ უნარისა, თანაც მაშინ უფრო, უტუბო აღაზიან როცა ამოწმებდა: დიდი დრო გასულყო, აღარ ღიჩებოდა მსგავსი ბედნიერება, სოფლად რომ იყო აი, იმის შემდგომ და მაშინაც თომას საქციელმა ჩაუშხამა ნეტარება, მეზობლები აღფრთოვანებისა და განცვიფრების გამო რომ დაუფლებოდა, იმ დღეს კი არ მოელოდა არაფერი, ასე უტებ თუ ღოშთავრლებოდა შემოწმება და კორესპონდენტს შესცქეროდა, რომელიც ერთხანს ჩაფიქრებული იქდა, „ნორმალური წერილი გამოვივა, მაგონი, — უთხრა შერე გედეონს, ფიქრსა თუ გაოცებას როცა დააღწია თავი. — უახლოეს ნომერში დაიბეჭდება ალბათ, თვალთ გეპირით გაზეთზე“... ..შერე სურათიც გადაუღო, ჩაფიქრებულიყო გედეონი იმ დროს, როცა ფოტოკამარაში შესცქეროდა... მას შემდგომ, თავი რომ დაიწმუნა, საკმაოდ მძლავრი ნებისყოფა გამოვიწმუნეო, — ამახ კი წუალი არ გაუვიდოდა, მისი აზრით — გედეონს ვეღარ წარმოედგინა, მსგავსი მძლავრება თუკი შეხვდებოდა ოდენმე: სატანჯველად და ჭოჭობთად იქცა ის დღეები, ვიდრე სინათლის იხილავდა გაზეთი, ქვეყანას რომ მოჰფინა მისი ამხავი და ძილიც იმგვარადვე გაუტუდა, როგორც მაშინ, პირველ ხანებში, როცა ნიჭი აღმოჩანდა... დადიოდა მარტოღმარტო, შუაღა-

მემდე დაუწყალებდა, უფრო ხშირად ბაღებსა და სუვირებში, ხალხმრავალ ადგილებს არიდებდა თავს, განმარტოვებოდა ხოლმე და ფიქრებს მიეცემოდა, შერე გვიან ბრუნდებოდა შინ და თითქმის უძილად გადიოდა ღამე — ზღაპრისა და მძიშედ მიედინებოდა დრო განთიადამდე, პირველთადა, მტრისას, რამდენიმე წუთით მაინც თუ ჩასთვლემდა გედეონს, სიზმარით თომა აუხარხარდებოდა მაშინვე და ტრაქტორიც აგუგუნდებოდა შემწარავად და უმაღვე განხელდა თვალს, დამფრთხალი, ოფლად გაღვრილი, ცხბა შთას იქით უჩინარდებოდა ირლი და მოსვენება, შერე კი დღამდე წრავლებდა ლოგინში... უთენიაზე, ოდნავი ნათელი შეერტოდა თუ არა ჩამოზინდულ ცას, შინიდან გადიოდა, დაიბეჭდა ქუჩა-ქუჩა, ნაქარკვეად დგამდა ნაბიჯს, იფიქრებდი, დიდი საქმის კაცყო, მოგვიანებით, კოსკები ახალ გაზეთს რომ მიიღებდნენ, რაგში დგებოდა, მაგრამ ტუტული ვარჯა და წვალება იყო — ის ნანატრი წერილი არ ჩანდა და არა, ბოლოს კი, იმედი რომ ამოეწურა, ძილი არ გატეხვია იმ ღამით და აღარც თომა ახარხარებულა სიზმარში, გახალისებული და ქანზემომდგარი წამოვდა ლოგინიდან დილით, იცოდა, იმდღევანდელ ნომერში უნდა უოფილყო აუცილებლად წერილი, და არც შემცდარა — წერილი ბომ იყო და იყო დიდებული, გაცილებით სჭობდა იმ პირველს, მრავალტარკვიანში დაბეჭდილს, აშკარა ჩანდა, ავტორი გაცილებით მაღალკვალიფიკაციო უურნალისტი იყო, თან კი, რახან ეს გაზეთი უფრო მაღალი რანგისადაც ითვლებოდა, რაღა თქმა უნდა, იქ დაბეჭდილი მასალაც უფრო გამარტული იქნებოდა და დაბეჭდილი, სურათიც რომი გახლდათ ნაკლები, თუკი ადრე წმინდანსა თუ ნათელმზილველს დამგვანებოდა გედეონი, აქ რომელიდაც საქვეყნოდ ცნობილ მეცნიერს ჩამოგვავდა, რომელსაც მსოფლიო სახელი და დიდება მოუხვებია, თავდაპირველად დაუფენებია და შეუტყვილა ახლით მანამ არსებული ქეშმარტიბთან; ჩაფიქრებულიყო სურათში, უმანყო არსებებს აღარ ჰგავდა ამქერად...

იმ დღეს კი იყარდა და მივიდა ინსტიტუტში, მესამე ლექციაზე გამოცხადდა, ზარის დარეკვის წინ და თანაურსებლებმა როგორც მოჰკრეს თვალთ, ერთამელი ასტებეს სიხარულისა, ხოლო თავად, იმ დროს, აღფრთოვანების რომ მოეცვა უველა და გულწრფელად სიამოვნებდათ იმის წარმატება და გამოხატვადნენ კიდევ აშკარად, გადაქანცული დანდგარყო მათ შორის, ჩაფიქრებულიყო განგებ, თითქმის რაიმე საკაცობრიო მნიშვნელობის პრობლემა აღედებდა და ადრე თუკი იმ სურათს ჰგავდა უველგან და უოველთვის, რომელიც მრავალტარკვიან გაზეთში გამოაქვეყნეს, ახლა დღევანდელს დამსგავსებოდა, საქვეყნოდ ცნობილი მეცნიერივით იღვა.

კახსენება

გურამ მაღლაკელიძე

გურამ მაღლაკელიძე არასდროს მოსულა „ცისკარში“. რედაქციაში მისი პირველი ლექსები მისმა მეგობრებმა მოიტანეს — ნიჭიერი ახალგაზრდა კაცის ტრაგიკული დაღუპვის შემდეგ.

იგი თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში სწავლობდა. ეკონომიურ ფაკულტეტის მეხუთე კურსზე.

რედაქცია თხოვს მკითხველს, გაუწავაზი ხელით ნაწერ ამ პატარა ლექსებს ნუ ჩათვლის ქართულ პოეზიაში შეტანილ წვლილად, ჩათვალოს იგი ახალგაზრდა ქართველი კაცის უდროო საფლავზე შიტანილ ყვავილად.

მე არ ვთხოვლობ ქალარა მთის მინას მხურვალეს,
ოღონდაც ჩემი საქართველოს მინა მხურავდეს,
გულზე მეფაროს დაჩითული, როგორც საბანი
და ჩემს საფლავზე ყვავილობდეს ისამანი.

მაგრამ, ვაი, თუ უკულმართმა ბედმა დამცინა,
ველარ ვიხილე საქართველოს ლურჯი მანდილი,
თუ სიკვდილის წინ ვერ შევებე მშობლიურ მინას,
დე გამიშეშდეს უცხო ცისკენ ხელი განვდილი.

მანამ იცოცხლე, სანამდე იას
დილის ცის ნამი დაედინება,
ვიდრე ვერ ნაშლის რუსთველის
სახელს
ქართველთა გულში დროის დინება.
ვიდრე მეტებთან დადინჯებული
მტკვარი დუდუნით მიედინება,
მე უფალს შევთხოვ, რომ თქვენ
მოგაგოთ
ამევეყნიური ყველა დიდება.

თავგადასჯა

ალექსანდრ ბლოკი

1981 წელს ფართოდ აღინიშნა დიდი რუსი პოეტის, ალექსანდრ ბლოკის დაბადების 100 წლის იუბილე საქართველოში, მოძმე რუსი ხალხის ამ უბრწყინვალესი პოეტის, საიუბილეო თარიღს მრავალი ქართველი პოეტი გამოეხმაურა. ითარგმნა და დაიბეჭდა ალ. ბლოკის ზოგიერთი ლექსი. ბიჭი ბლახუჩინი ერთი იმათაგანია, ვინც ახლაც თარგმნის ათანას ფეტის, ვლადიმირ სოლოვიოვის, ანდრეი ბელის, ალექსანდრ ბლოკის ლექსებს, რომელიც მომავალში ცალკე წიგნად გამოიცემა. გთავაზობთ ალექსანდრ ბლოკის რამდენიმე ლექსის ქართულ თარგმანს.

დღე მიილია, ქრება ნათელი,
ქრება იქ, სადაც გზათა მტვერია,
თრთის მონითალო ათინათები,
ჩემი სანთლების შუქს შეერია.

ღამე კი სულ სხვა ღამის მხმობელი,
მრუმე ზოზინით ჩემკენ მოცურავს,

წითელ ათინათს ისევ მოველი,
თუმცა სიბნელით გარემოცულა.

ფუჭად მიმაჩნდა რაიც გადაღლილს,
და სინათლეში მწარედ მოისმა,
ის აღსრულდება, მტვერში გადახრილ
ფერად სხვებში, საღამოისას.

გესმის? სოლვეიგ! ო, სოლვეიგ!* — გზაო მზისფერო,
ამომასუნთქე, დამაცადე, რომ მოვისვენო.

იქ, სადაც ელვა გასრიალდა, ჩანს ნაპრალები
და ნაპრალებში უმწვანესი შენი თვალები.

* სოლვეიგ — ქალის სახელია ნორვეგიაში.

შენ მითვალთვალებ თუ ბებერი მდარაჯობა ჭოტი?
ჭოტის კივილი უსასრულოდ ღამიდან მოდის.

სად მიფარვარ, სად მიფრინავს გრძელი ღაბაბა,
მიუღწევლო, შენი გზები რომ გაანათა?!

ვიცი, მთვბში რომ ამღვრებენ ბუკებს ნიადაგ,
ვიცი, მინდორი ყვავილებით გადაბრდვლილდა.

ო, დამასვენე, სადაც სალი კლდეა ზვიადი,
დამამსხვრევინე ჯადოსნური სარკე წყვდიადის!

რომ ბებრუხანა ავსულები თავგამეტებით
ძირს ჩამოცვივდნენ ნაპრალებში, როგორც წვეთები.

რომ სულს განწმენდილს მოველინოს ლოცვით, იმედით —
დღე ოქროსფერი, ღაფვარდებით მოციმციმეთი.

ჩემი ფიქრები უძღურების ზღვაში ტრიალებს,
ტკბილ-მწარე განცდას ქედი მაინც ვერ მოვუხარე,
მასხოვს, ძვირფასო, რა საოცრად ჩაინკრიალე,
დღესასწაულით ამიყვავე სული მწუხარე.

ენით უთქმელო, შორეულო, არ გაქვს სახელი,
ო, იდუმალო, მიწყვი ვერვინ ვერ შეგედაროს,
ჩემო მნათობო, მეშინია შენი გამხელის,
შენა ხარ თასი შხამით სავსე და სანეტარო.

ჩვენ დაგვესიზმრა ცა ღრუბლიანი,
მღეროდა ხემი, სტვენდა ბულბული,
როცა მკლავებში შემოშრიალდი,
უმსუბუქესი, როგორც ბუმბული.

ვიოლინოს ხმა დამატკობელი,
როდის მიწყნარდა, როგორც
სურვილი?!

რად ჩურჩულებდა ირგვლივ ყოველი
ვით გაზაფხულის ტყეში დუმილი.

შორს, მგლოვიარე ხმათა ზვირთებში,
მაისის ღრუბლებს მოსწყდათ
ცრემლები...

ცეცხლად მოედო მზერას
მითვლემილს,
ოდნავ შემკრთალი შენი ხელები.

როცა ღამეა ბნელი, უმთვარო
და სძინავს ქალაქს, თვლემენ
ლოცვანი,

ო, რა მუსიკა ისმის, უფალო,
შენი მუსიკა გასაოცარი.

რაა სიმწარე, შენი ვარდები,
როცა მინთია და ვერ ველევი,

ჩამავალი მზე როცა მკრთალდება,
ადამიანთა რაა ცრემლები.

ო, დედოფალო, ზეციურ ხმების,
ფასად წამების, სისხლის, სამარის,
მიიღე თასი აღსავსე ვნებით,
უღირსი მონის, მიუსაფარის.

განაიტხვის ჟამს

თავჩაკიდული რას აკვირდები?!
შენი თვალები ისევ ვინატრე,
ზღაპრულ ფერებით აღარ ირთვები,
გაუფერულებს დილის სინათლე.

მეც შევიცვალე, გულში რაც მენტო
ჩაქრა, ჩანაცრდა უკვე ბოლომდი,
უფრო კეთილად და უიმედოდ
ვუმზერ მიწიერ გზათა მოლოდინს.

ვერაფერს გეტყვი, არ ვარ მსაჯული
და თუმცა სხვები კვლავ გაყვედრინ:
რომ ხარ ცოდვილი და გატანჯული,
ეს გზა მრავალი ქალის ხვედრია.

მე სხვებზე უკეთ ვიცი გზა-კვალი,
შენი ცხოვრების ყველა ნაფლეთი,
ბედმა გაგნირა და გიმზაკვარა,
აღარ მოგხედა სასონარკვეთილს.

დაგვატარებდა მღელვარე ზვირთი,
ვნების კარნახი და ალტაცება,

გვსურდა გვეფრინა, მოგვეხსნა
ტვირთი,
რომ მერე ერთად გვეგრძნო დაცემა.

შენ ოცნებობდი: არ შევიცვლებით,
ერთად ჩავექრებით დაუნანებლად,
რომ ჩემს მკლავებში გარდაიცვლები,
როცა იხილავ ზღაპრულ ზმანებას.

მერე რა ვუყვით რომ ხარ მარტოკა,
რომ ის ოცნება დარჩა ოცნებად,
მიხვდი, ცხოვრებამ ისე გაგთოკა,
რომ ტანჯვა აღარ წარიხოცება.

იყო ოცნება, თუმცა ცბიერი,
მისი ჩურჩული ახლაც მომესმა,
მაგრამ, ძვირფასო, თქვი, ბედნიერი
შენ ხომ იყავი ჩემთან ოდესღაც.

შენს კულულებში ოქრო იელვებს,
მის შუქზე ბევრი ღამე ვათიე,
ო, ვნებიანო და ცარიელო,
დაუფინყარო, შენ მაპატიე.

სამწირველოში თუმც დროებით ვარ მიმალული,
მაგრამ მეზრდება ფრთები თანდათან,
დრო მოვა, სხეულს დაივინყებს ფიქრი ფარული,
მოულოდნელად გამოჩნდება სივრცე ქათქათა.

ვით ბედნიერი შეხვედრის დღე — ცაა ნათელი,
გამჭვირვალეა მიულწვევლ სივრცის ნათება,
ხმას დამატკობებელს გაიგონებ და ჟრუანტელი
შემოგენტება, ბაგეები აგყვავდება.

ვერ მოვასწარით წამოფრენა, რომ გზა დასრულდა,
ცეცხლი მოედო უმიძიეს ფარს და აბრიალდა,
დე, ბედისწერის უეცარი ნება აღსრულდეს
და მარტოდმარტო ჩაიფერფლოს გულში მთლიანად.

ისევ შევხვდებით, დამიფარავს ფარი ახალი,
არ მოიგონებს გული ჩემი ბებერ იარებს,
ხმას დამატკობებელს გაიგონებ და გამახარებ
და ჩემს სიყვარულს მარადიულს გაიზიარებ.

დრო მოვა, როცა გაზაფხული ზამთარს განდევნის,
მოულოდნელად გამოჩნდება სივრცე ქათქათა,
სამწირველოში ვიმალები, როგორც სანთელი,
მაგრამ მეზრდება ფრთები თანდათან.

ჩუმად გადიან დღეები, წლები,
უცნაურ სიზმარს დავეხსნა მინდა,
კვლავ შემომემსას ნაცნობი ხმები,
დრო გაქრეს, გულზე რომ მანვა
ბინდად.

იქ, ვილაც არის, სხივებში ჩანდა...
(ო, ისე ზამთრის ღამით რომ ვნახე—
მავანის ლანდი ჩავლილი კართან
და უსწრაფესად გამქრალი სახე).

აი მახვილი, მაგრამ მძიმდება...
ნეტავ ეს ხელი რამ დამიღალა...
მახსოვს, ვარსკვლავნი მარგალიტებად
ღამის ცაზე რომ გადაიყარა.

მავედრებელი სუსხი და შორით
ზღვა, თოვლის ფრთებზე იწვა
რომელიც,

შიში თვალთაგან გამონაჟონი,
ბებერი შიში შეუცნობელი.

სიტყვა? ო არა! რა იყო მაშინ?
ბუნდოვანება, ნისლი ფარფატა,

თითქოს გუგუნი ისმოდა ზღვაში
და შორდებოდა მიწას თანდათან.

მღეროდა ბაგე, არ ვიცი, მაშინ
გავიდა წამი, წუთი თუ წლები?!
მავთულები კი წიოდნენ ცაში,
გულისწამლები ისმოდა ხმები.

მოულოდნელად, მე მახსოვს მხოლოდ,
რომ შემომესმა უცხო დახილი,
მეძახდა შორი ხმა: Ecce homi!
და გამივარდა უცებ მახვილი.

გადახვეული მქონდა იარა,
რომ ძარღვებიდან სისხლს არ ედინა,
მე დავემონე დახილს მთლიანად,
თან მხიარული შუქი მეფინა.

გამოვერკევი, უკან დახვევა
არა მჩვევია მონური თრთოლვით,
დაე, შემეხსნას ჭრელი სახვევი
და ცხელმა სისხლმა გაათბოს თოვლი.

¹ აი, ადამიანი (ლათ.).

ფრანსუა ვიიონი

მკითხველს აღბათ ახსოვს ჩვენი ეურნალის 1974 წლის საახალწლო ნომერში გამოქვეყნებული ლექსი ფრანსუა ვიიონისა „მცირე ანდერძი“. მას შემდეგ არც ისე დიდი დროა გასული, „მცირე ანდერძის“ მთარგმნელის, ჩვენი შესანიშნავი პოეტის დავით წერედლიანის მისამართით კი ამ ხნის მანძილზე არაერთი საქებარი სიტყვა ითქვა. ქართულად თარგმნილი ერთი რომელიმე ლექსის გამო არასოდეს თქმულა და დაწერილა ამდენი და არც ასე ერთსულლოვანი უოფილა ვინმეს მიმართ საზოგადოებრივი აზრი, — წერედლიანისეული თარგმანი უველას ერთნაირად მოგვწონს. დავით წერედლიანი განაგრძობს დიდი ფრანგი პოეტის თარგმნას. დღეს მკითხველს ვიიონის ერთ პატარა ლექსს ვთავაზობთ. დ. წერედლიანს ამ ლექსის თარგმანის ათამდე ვარიანტი აქვს. ვაქვეყნებთ სულ ბოლო თარგმანს.

ლექსი, თქმული ფრანსუა ვიიონისაგან, ოდას
დიღეგს იჯდა და ჩამონსრკობას ელოდა

ფრანსუა ვარ, ჩემდა ჭირად, ნარბენი და ჩანაჯენი,
პონტუასთან პარიზია, ჭირად იქ ვარ განაჩენი,
გასანთლული მოკლე თოკით აღსრულდება განაჩენი,
ხვალ გაიგებს ყელი ჩემი, რას იწონის გავა ჩემი.

კარგა ხანია ჯამბალ ზედიში უშუალოდ ორიგინალიდან თარგმნის თანა-
მედროვე პოლონური ლიტერატურის — პროზის, პოეზიისა და დრამატურ-
გის საუკეთესო ნიმუშებს.
ამჟერად მკითხველს ვთავაზობთ ტადეუშ რუჟეჰიანის ლექსების თარგმანებს.

ოქროს მთები

პირველად
ოცდაექვსი წლის
ბიჭმა ვნახე
მთები.

არ მიყვირია
და არც მიცინია.
ჩურჩულით ვესაუბრებოდი
მე მათ.

სახლში რომ დავბრუნდი,
მინდოდა
დედისთვის მომეთხრო

მთების შესახებ,
მაგრამ ძნელი იყო ეს ყოველივე,
ლამით
ყველაფერი სხვაგვარად ჩნდება:
სიტყვები და მთები.

დედა სდუმდა —
იქნებ ეძინა კიდეც მთელი დღის
შრომისგან დაღლილს.
ღრუბლებისაკენ მიინევდა ნათელი
მთვარე —

ეს არის ოქროს მთა
ღარიბთათვის.

შიში

შენი შიში გიგანტურია,
მეტაფიზიკური.
ჩემი — წვრილი მოხელე
ჩანთიანი,

კარტოთეკით
და ანკეტიტ:
სად დავიბადა,

რას ვაკეთებ,
რა არ ვაკეთებ,
რა არა მნამს,

მოსვლის მიზანი,
როცა თვალთმაქცობაზე ხელს ავიღებ,
სად წავალ მერე.

პური

პური მაცოცხლებელი
პოეზიისა,
პური, რომელიც ხალხის სისხლად
იქცა —
ლექსები მიცკევიჩისა.

აი, უკვე ასი წელიწადია
ამ პურით ვიკვებებით,
მრავალი ადამიანის გრძნობის ძალით.

კარი

კალატოზმა
ჩემი ბინა არ დაამთავრა:
ხვრელი დატოვა.
აი, ამიტომ ხედმიწვევით
პირობითად მეჩვენება
ეს ყოველივე.
დაუყოვნებლივ შემოდის ხალხი
ჩემს სამყოფელში.
კალატოზს რომ
ჩემს ბინაში
არ დაეტოვა ხვრელი,
დღეს განდგილი ვიქნებოდი,
ახლა კი
წინ და უკან დავსეირნობ
და ეს ხვრელი კარით ამოვქოლე.

კარზე აკაკუნებს მრავალი საქმე
და მრავალი ხალხი.

აფსუსს!
ამ კარში ვერ შემოვა
აყვავებული ვაშლის ხე,
ვარსკვლავები და ფუტკრები,
ნაკადულები ოქროს თევზებით.

მაგრამ
არ ამოვქოლე კარს.
იქნებ ნამდვილი ადამიანი
შემოვიდეს ჩემს ბინაში და
მითხრას,
ვინა ვარ მე.

რაც დაფარული იყო

რაც დაფარული იყო,
დღეს ამოხსნილია.

როგორც ჰაერი, ცეცხლი და წყალი
მინაში ინთქმება,
ჩვენც, აგრეთვე, საკუთარ არსებობაში
ვინთქმებოდით.

სხეული გვიცახცახებდა,
დახუჭული გვეკონდა თვალები.

როცა შენ ღამის ცხელ საშოში
დაიძინე

და შენი ტურები გაცივდა,
მე გულს ვუთხარი:
ნუ გეშინია, ნუ გეშინია,
შე სულელო, ნუ გეშინია.

ის სამუდამოდ
აქ დარჩება.
არ გაიღვიძებს.

ეს შეიძლება სახლიც არ იყო

ეს შეიძლება სახლიც არ იყო,
სახლი,
რომელშიც სტირის ავეჯი.

ახლა ყველაფერი გარკვეულია,
ეს ჩვეულებრივი დარბაზი იყო —
მოსაცდელი დარბაზი ვაგზლის,

რომელსაც ყველა მიატოვებს
გარკვეულ დროის მონაკვეთში.
იქ კი რჩება ავეჯი,
ჭურჭელი
და ათასი რამ,
რომლითაც შეუძლია ყველამ
ისარგებლოს.

ნაჩვენები

ლევან ფრუიძე

დედა, იხსენი რაჭა!

რაჭის მოსახლეობის სიცოცხლისუნარიანობა და შრომის სიყვარული თვით ილია კვაკავაძისა და იაკობ გოგებაშვილის მიერ სამაგალითოდ იყო მიჩნეული. მიწის სიმცირის მიუხედავად გულს არ იტებდა რაჭველი კაცი. უხსოვარი დროიდან ბუნების საიდუმლოებას დაუფლებული — სასწაულებს ახდენდა. ყოველი მტკაველი სავარგული ისე უნარიანად ქონდა ათვისებული, აღტაცებას და გაცეხებას ვეღარ მალავდნენ ქართველთა მიმართ არცთუ კეთილად განწყობილი უცხოელი სწავლული მოგზაურები. რაჭის თითოეული სოფელი საქსოვრისის გონივრულად ათვისების დიდებული მაგალითია. უბნების, სახლებისა და კარმიჯამოების, გზა-შარის, ბილიყ-წავარნის თუ ორბე-შუკების, წყაროსთვლების, სანახო-სასვენებელთა განლაგება ისეთი ხელოვნებითაა გადაწყვეტილი, სახელგანთქმულ ბუროთმოდვერებსაც შეშურდებათ.

ახლა შრომის წარმართვას აღარ იკითხავთ ვენახიანი ზოლიდან მოკიდებული, მაღალმთიანეთის ყვავილოვან სათიბებამდე. გამჩქე გლეხის მოუღელელი მარჯვენა გაუტეხებულს აკეთებდა. მიუხედავად ამისა, მიწის უცმარობა მოუსვენლიანობა და ხალხმრავლობა რაჭველს მშობლიური ადგილებიდან მაინც დევნიდა. ზოგიერთი უცხოეთშიც ეძებდა ხსნას, ხოლო უმეტესობა ახალ სიცოცხლეს სძენდა მტრისაგან გაუდაბურებულ საქართველოს ბარს. მერე ქედს გადადშა ალაგირსა და ჩრდილოეთ კავკასიის სხვა ადგილებშიც დაემკიდრდნენ. რაჭიდან წარმოშობი-

ვინც საქართველოს ისტორია იცის, დამეთანხმება, თუ ვიტყვი, რომ ჩვენი ხალხი ფიზიკურ და სულიერ განადგურებას დედამ გადაარჩინა, ქართველის დედაც. რომელიც მამულს უზრდიდა შვილსა. მრავალშვილიანობა არანაკლებ საჭიროა დღეს, ვიდრე წარსულში.

ქედურად შევარდნამ.

ლად თვლის თავს ჩვენი სამშობლოს სხვადასხვა კუთხეში მცხოვრები ბეჭები ოჯახი. დიან. იყო დრო, როცა რაჭა მთელ საქართველოს მოსახლეობით ავსებდა და ეს თვით რაჭის დაცარიელების ხარჯზე კი არ ხდებოდა, არამედ სხვაგან ბუნებრივი ნამატი მიდიოდა, ხოლო ადგილის დედა მარად უყვავი და ნაყოფიერი რჩებოდა. თვით სისხლიან საშუალო საუკუნეებში. მთელი მეცხრამეტე საუკუნის სიგარტეც, როცა შრომელები მკაცრ ეროვნულ და სოციალურ ჩავერას განიცდიდნენ, არ დაუფლებია რაჭას საბედისწერო სიცარიელე. მაშინ არ ცატილებულა, როგორც იქვე იტყვიან „გაუქმებულა“ გატყუებულა“ უანა-ვენახი და სათიბ-სამოვარი. დაუმშავებელს თვით კლდის ფლორცებსაც კი არ ტოვებდნენ. ერთხანს ტყეებსაც შეუტოვებდა ვინ მოთვლის ვისი ახო და ნახოვარი არ იხსენიება.

ხანგრძლივ სამუშაოზე ქალაქს წასული რაჭველები სოფლად მამულის დასამუშავებლად შერჩევით ამხანაგებს გზავნიდნენ, რათა მიწა არ მომცდარიყო, სამაგიეროდ მათ „მოსაგებში“ წილი ენახებოდათ. მოსაგებიდან რაჭაში სარჩო და სიმდიდრე მოქმონდათ. მშობლიურ სოფლებშიც მომყვადათ შეუდარებელი ღირსების კირნახული, საკვირველი პურტულები მახა და ზანდური, ღვინოთა მეფე ხვანჭყარა, უცემრიელესი ხილი, ბოსტნეული, ძროხეული და ცხველეული. „ღორი სიცოცლე მათი“ — წერდა ვახუშტი. რაჭული ღორი და ღობიანი პური, ბაჭული და ბოხჩუანი, ეს ხომ ღმერთების საქმელია...

რაჟა — თვალისჩინი და სიამაჟე, საირმეთა, ვეძათა და საჩიხვეთა სავანე იმდროდა ჟველაზე დიდ სიკეთეს ჩანართელ, ნიჭირ, საზღაპროდ პატოსან, ალაღ-მართალ, ფუტკარითი შრომისმოყვარე, გამრჩე, მშვიდობიან, ხელმადლიან აღამიანებს.

ასე იყო არცთუ დიდი ბნისწინაო, დღეს რა მოხდა? საქართველოს ერთ-ერთმა სვეტიცხოველურ კუთხემ, რომელმაც ნაკლებად განიცადა მომხდურთა რხვე-თარეში, შედარებითი იოლად გადაიტანა ისტორიის მძვინვარე ქარტახილები, რატომ განიცადა დაცემა და გაპარტახება, მეტადრე სამამულო ომის დამთავრების შემდგომ? რატომ დარჩა ცალკეულ ჭირისუფალთა ხმა უსურადლებომ? თვით შურმან ლებანიძის მგრძობიარე ლექსებმაც ვერა კოვა სათანადო მხარდაჭერა. იმ ავადმოსავლენარ ახლო წარსულში, როცა მსუბუქ, ვითომღა კეთილდღეობის მაცდური ბინდი გვეფინა, „ცუდ ტონად“ ისმოდა მწარე სიმაართე და აი შედეგმაც არ დაგვიანა: საბჭოთა კავშირში ამბროლაურის რაიონი ერთადერთია, სადაც მოსახლეობის ბიოლოგიური კლებაა.

1989 წელს ამბროლაურის რაიონში 28.200 მცხოვრები იყო, 1989 წელს კი 19.900, 1950 წელს 62 სკოლაში 6.891 მოსწავლე სწავლობდა, 1980 წელს სკოლები 34-მდე შემცირდა, ხოლო მოსწავლეთა რაოდენობა 2.799-მდე დავიდა. გეთანხმებით, საგანგაშო ციფრებია, გაპარტახბა, დატარებულა სოფლები, დიარღვა საუკუნეთა მანძილზე გამოშუშებულული ცხოვრების რიტმი და მარმონია. უკაცობამ — უველაზე ვერაგმა დაუნდობელმა შტერამ — დაარბია, ამოგდო ოჯახები. მომრავლდა ნამოსახლები, ნასახლარები, აბლაბადა გზები, სარეფლამ გადაჭამა კონდარი, მოურჩინელ ჭრილობებდა ჩანან ნავენახრები, უნიკემდობამ დაღალა, დააღპო და დაფანგა ქიშკრები. წამთრობით თოვლის ზღვაში ჩაძირული გემებივით უვენათვენ უკაცო და უკვამლო, „გამობარაყინებულ“ სახლები.

სხვადა უმშვენიერესი და უღმაწესი სოფელი, დამშვენებული ქოჩორა ტყეებით, სასოფლებში საკვირველად გაუჩინარებული მდინარეებით, მკაცრბლებელი წყაროებით, თვალშეუდგამი კვარაცხიბით და ჩუქურთმებით აუვაკებული ეკლესიებით, სამამულო ომის დროს ისე ხალხმრავალი იყო, გლტობა სამ კოლმეტრნობაში მუშაობდა, იმდენი მოსავალი მოჰყავდათ — სხვაგან რაჟის უკრაინას უწოდებდნენ, ამჟამად ეწო-საპარკებში თუ წააწყდებით სი-

მინდს, ხიმშს ვენახები გადახმა, ღვინის წყურვილმა მოკლა კოლოტიბი და ცალბი, „ბაძან-გარ“ მოსდებია აკოლოტე გზას, მთვლემარე კბოდეებს ვეღარ აღვიძებს ხარ-ურემი და მხარის ხალისიანი შეძახილები, აღარ ისმის სიმღერები და ბავშვთა ეთილ-ხივილი. უხავშვოდაა დარჩენილი სოფელი სხვადა. ამ ზავზულს დედულობაზე მუოფმა ცნობილმა მხახიბმა ჭულეიტ ვაშაუშამემ გაგვიწია თვაწიანი მეგზურობა. გულისტყვილით შემოგვატარა ჩაქცეული სახლები. როგორც ეკლესიიდან, ასევე ნასახლარებიდანაც არავის პირფერი მიაქვს, ლეხა ძვირფასი მასალა... ჭირისუფლებივით მწუხარედ დვანან ქერ კიდეც გადარჩენილი უპატრონო სახლები. ქარაშოტი წივის საკვამურებში, ვაი რომ ისინიც განწირული არიან, ალბათ ვეღარ გადაიტანენ წამთრის დიდოვლობას. დედამიწის წურგზე უველაზე აუტანელი საშინელებია ყოფილა ცარიელი სახლი, მოკლული სახლი.

სხვაგის მწარე ზვედრს იზიარებს რაჟის მრავალი სოფელი... ხელაღებით დიარღვა სოფელთა ტრადიციული განლაგება შთის ძირთა ვანწვირივ, ამ შუალედური ადგილიდან მოხრზებულად წვდებოდნენ ტყე-საკაფს, სამოვრებს, „გორაშიშველის“ მდელო-სათიბებს. ძირს „მზი-გულ“ ფერდობებზე თაფლივით მოჭრებულული და ადექსანდრეული მწიფობდა, კიდეც უფრო ძირს დედამდინარის რაიონის ნაყოფიერ კალებში უსანეი ბიბინება.

სახლისა, ეწო-კარისა და შრამელ-ბურულბი-სათვის (სამეტრნეო ნაგებობანი) მარჩინალი მიწა რომ არ მოეცდინათ, ისეთ ღრიალელ, შვეტ ფერდობებს ავაკებდნენ, ზვინავდნენ, ყორციბით ამჭკრებდნენ, თაკვი ვერ მოიკილებდა უცხს, თითოეული მოსახლე საკარგულთა სასწავლებრივი ათვისების, „სახმარ ეწოთა“ ვანლაგების სწორუოვარი დიდოსტატი იყო, დაულდავი შრომით იქმნებოდა ტერასების რთული სისტემა მისასვლელი გზა-შუტებით, ორჭე-საბიჭვლებით დაქარგული, ახლა შრამელ-ბურულბის აღარ იკითხათ? სამბელ-ბოსელი ორსართულიანი ნაგებობაა. ბოსლის წინ — შავი ეწოს პირველ ვაკისზე ნასახველას და საჩიხებს, საპირფარეშოს და ზღვი-სანარწყულს უცხო თვალადან სადორე, საცხვრე, საბატე, საინდაურე ფარავს. მეორე ტერასა კალოა. საიდანაც დატვირთული ურემი პირდაპირ მიადგება საბძლის ღია კარს, რომლის მოჩარდახულში ვანლაგებულაა ძარბე, ხვირები, ჩელტები და ჭოჭობინები, აქვეა საბ-ზევე ჩანახერი, გოდრები, გიდელები, სალასტოები და კალათები. კედელზე გამართულია საულ-ლე და სარკიბე, გვერდით ცერად აყუდებულა თოხები და ბარები. კალოს მიღმა ნაჩუქურთმევი, დაბურული აღაჟათის ჭიშკართან მიჭრით სა-

1 მონაცემები აღებულია სახელმწიფო სტატისტიკის ამბროლაურის რაიონული ინსპექტორიდან.

შე გამოყოფილი — სახორე და სანაპივრე. მესამე ტერასა სუფთა ეწოა, აივანმოვითვრებულნი ოდნახლის წინ ხაღრა-ყვავილნარი, ხეხილი და მოლი-კონდარი იწონებს თავს. ზელმარჯნის მარსათუღიანი, — ერთ „ხურვილიში“ მოქცეული მარსათუღიანი. მარნის წინ ჩადანბნებულ საბელავი კოპიტო და მსხმოიარე ბიებით დარჩილილი კურისთავებია. ბედელს სათონე საზღვრავს. სათონეს — საშადაი. „სახლსუჯანა“ კოწიხა ბაო-საფუტკრე-წალკოტი ნატკრისთავილითაა ჩასმული.

ასეთი ვახლდაო რაქა... ამჟამად ადგილზე დარჩენილი მოსახლეობა გზატკეცილის ნაპირებს ზელადებით მიეძალა. ასე გაჩნდა უქარშიდამო, უწოო და უაზრო დასახლებანი, ქალაქსა და სოფელს შორის სიმსივნესავით ჩახატული რადაც ვაუგებრობა... თუმცა იმედის სხვი მიხედვით არ გამქრალა, რესპუბლიკისა და რაიონის ახალწა ზელმშდენელობამ რაქის ტკივილი გულთან მიიტანა. მიღებულია სათანადო დადგენილებანი. რაც მთავარია, მწიარე სიმარტლე ითქვა და გამოწვეურდა, ასლა უებრო წამლის გამოწახვა არ გაპირდება. მადლობა ღმერთს, რაქაში ჭერ კიდევ არიან მოსახლები, რომლებიც მოდას არ აყოლიან, მამაპაატური კარ-მიდამო და სახლ-კარი არ გაუწირავთ, არც ტრადიციულ ძეგლებსა ზე აუღიათ ხელი, სწორედ ამათ ძალურთ ხსნა კუთხისა. ასეთი თითოეული ოჯახი უნდა აღვრიცხოთ. არსებობის, გამრავლების საშუალება შევუქმნათ, სწორედ ისინი მოაშენებენ რაქას, სწორედ ისინი დაიფარავენ ამ დიდებულ კუთხეს გაჩანაგებისაგან, დაუბრუნებენ სიცოცხლეს ნიტოვებულ სახლებს, აღუდგინენ ზეხილს და ვახს ნაყოფიერებას. უდავნიანბოდ დარჩენილ სოფლებს ერთი უცნაურობა თუ ავებდითი ზნე სჭირს, ვახს ზომ აღარ იკვირდება და აღარ ტირის, გახნა, ზეხილიც აღარ იხანს. არც მოსხანსო — ირწუნებიაან მკვიდრნი, — კაცის სითბო და ქერისი ევაშილი მოკლდათო. უბატრონობისაგან დაიღუპებიაან, მათ ფეცვზე ახალი წიწილი თუ იბარტუებს ის გაველურდება და უკაცოდ ვერ გახდებნო. არ ვიცი რამდენად სწორია ასეთი მსჯელობა, თუმცა ადამიანისა და ზეხილის თანაცხოვრების სიმბოლოა რომ დაიჩრდა, ეს აშკარაა.

წერს რაქის არცთუ ცოტა სოფელი მოვიარე. მწვავე იყო ვანცდა ვაუღაბურება-გაბეთალმანებისა. თუმცა უიმედობა არ დამუფლებია, მეტადრე როცა ვავიციან ქვემო თლუღის მკვიდრი (ამბროლაურის რაიონი) იმბურგი ლევანტის ძე კაციტაძე — ახალგაზრდა მქვანისტორი. მისი მეთუღი ნანული (წიხიკო) მეღვინის ასული მუხნერიძე-კაციტაძე და დედა საშა ამბაკოს ასული კობახიძე-კაციტაძე.

1981 წლის 8 სექტემბერი დაუვიწყარი დღეა ჩემს ცხოვრებაში. მოგზაურობით დაღლილი, მძიმე შთაბეჭდილებებით დატვირთული ერთი

კარმიდამოს ღობესთან ჩამოვიხვენი და გოცბული დავრჩი: ეწოში ბავშვები თამაშობდნენ და უვიღ-ზივილით იქაურობას იკლბდნენ. ასეთი სურათის ზიღვა ზომ რაქაში იშვიათია. ისე გვანდნენ ერთმანეთს, კითხვაც არ უნდოდათ, და-ძმანი იყვნენ, რვაინ დავთვადე. აქედან ორი თამაშში არ ერეოდა — უველაზე უფროსი ციციონის პატარა დაიკო საშა (ზეხიის სენია) გულში ჩაებტუებინა და და-ძმებს ქორივით ადევნებდა თვალს. არაფერი დაეშვებინათ. დიდხანს ვიდექე და მათი ცქერით ვტკებოდი.

— თქვენ ჩვენთან ხართ? — შემყართო ქალის ხმა.

— დიახ!
— მობრძანდით!

ასე გავიციანი ნანული — რვა შვილის დედა, თვალმალბაზი, სასიამოვნო გარეგნობის ახალგაზრდა ქალი.

ბავშვები, როგორც კი უცხო დაინახეს, გაუფრინდნენ, შემდეგ მწუყრებივით დაფრთხნენ და მათს „მოსკვიანს“ შეფარებს თავი. იმბურგი კაიხნის ნაცნობივით გამომეგება, ვინაიდან ძალიან ცხელიდა, სახლში აღარ შემიწვია და კურისთავების გრილოში სამეფხა სუფრასთან დამსვა.

— სტუმარი ღვინისა! — გადმოუკო თავი საპარკის ღობიდან საშამ, — ახა დატროაღლით, იმბურგი, შვილო, ცივი ღვინო ამოიღე, ნანული ქათამი სათონეშია დაბორკილი, წუხელი იმისთანა სიზმარი ვნახე, ციციოდი სტუმარი მოვიდოდა, ავებდათ უველა კაი!

უცებ გაიწყო სუფრა. ბავშვები ასაკის მიხედვით დასაქმებულნი ციბრუტვიით ტრიალებდნენ. ბიჭებმა მწიფე მსხალი და ქლიავი მოკრიფეს, გოგონებმა კურკელი და საჭმელები მოიზიდეს. სუფრას მხოლოდ უფროსები მოუსხდნენ, პატარები კვლავ „მოსკვიანში“ შეიუფერენ.

ქიქა ღვინის დაღვეამ უბრძნულთა გაფანტა და საუბარმა თავისი გზა-კვალი მონახა.

საშა მზიარული და ენაწულიანი ქალი გამოდგა, სტედანარტევი იუმორით უველობა საყუთარ თავგადასავალს. როგორც უველა მისი ასაკის მოქალაქეს, სამამულლო ომმა მოუშინა სიცოცხელი. ქმარი მოქმედ არმიაში გაიწვიეს, ორი მკორწელდული გოგონა ლამარა და ნათელა დარჩა, თან შვილი თვის ფეხშიძე იყო. მოსაგაღელი და სარჩენი ყავდა უძელური მოხუცი მამამთილი და მთელი ოჯახი. მიხედვით რა გაპირებისა და შიმშილის წლები იყო. 1942 წლის 8 მარტს ვაფიშვილი იმბურგი დაიბნა, ლევანტიმ გახურებულ ომში გაიგო ბიჭის შექმნა, მაგრამ სიხარულის გამოხატვა აღარ დასცალდა, იგი უგზოუკვლოდ დაიკარგა. საშა სულით არ დევნა, ხშირად იგონებს წყალში ჩაყარდნილი კაცის არაკს — ღმერთმა რომ დამოძღვრა, ხელი გაანძრე და ვაშველიო! კოლმეურნეობის ფერმა-

ლივან ვაწვიძი
დედაც, იხსენი რასა!

ში დიწყო მუშაობა, დღე და ღამე ასწორებდა, მოხუცისა და ბავშვებისათვის უყვლის ნაწურის შრატის მოქონდა, იმით აბრუნებინებდა სულს. არა გენაცვალეთ. ახლანდელ ქალებს გაჭირვება არ უნახავთ, თორემ წუწუნს თავს დაანებებდნენ. გარიდებოდა — თოვლს მიწადააჩნდებოდა, მაშინ უკვე საშველი გაჩნდებოდა, ნაადრევი გაწაფხულის ფხალი ამობინებდებოდა და „მუცელმოსატყუებელსაც“ მოიპოვებდნენ. ასეთი წვალებით დაზარდა შვილები, არც დიდი და არც პატარა უსაქმოდ ერთი წუთითაც არ გაუჩრებია, ამიტომ თავსაც უმატრონეს და ოჯახიც ოჯახს დაამსხვეს. შემდეგ გოგონები დაათხოვა, როცა ქერი იმბურგის დაქორწინებულზე მიდგა, რძალი თვითონ აიარა — მეზობლის ხელაღმართი ქალიშვილი სახლის ფუძედ და მოღვმის გასმარავლებლად მოიყვანა. ისე გაუმართლოს უყვლას, როგორც ნანულიმ მას თავი დაადგა. ბავშვებს დანატრებულმა კაცობაძეების ეკრია იბარტა, მოშენდნენ და მომარავლდნენ. ნეტა მამამთილი აღესი და ზედზევი ლევანტი მოსწრებოდნენ ამ ბედნიერებას.

იმბურგის თვალსაჩინო კაცი დადგა, რაღაცა უშუაგებლად, ურჩხულვითი ნაქანებს მართავს. ახლა შორს, მამისონის უღელტეხილზე გზატკეცილს აფართოებს, შრომის მოწინავეა. დაჯილდოვებულია შრომის წითელი დროშის და საპატიო ნიშნით ორდენებით, მედლებს და მადლობებს ხომ ვერ დაითვლი. შემოსავალიც საკმაო აქვს, არ წუწუნებს, ბედს არ ემდურის. რაც არ უნდა ამინდი იყოს, ვერ იომენს, ყოველ შაბათ-კვირას სახლს მოაშურებს, განა ზის, ნებივრობს, კლმურწერნობაც მუშაობს და ოჯახში ზომ საკაცო საქმე მაგის კისტრზეა.

— დიდი და პატარა რო გავხევით ნაკეთებს, ერთ რამედ ღირს ჩვენი ყურება! — კისკინებს საშა და სიხარულის ცრემლებს იწმინდს. აბა რა, თუ არ ვაირჩები ვინ რას მოგკეტს, ამდენ ღვთისნაჩუქარს შენახვა არ უნდა? ძალიან კარგად ხელშეწყობილი რძალ-დედამთილია, დაუწარბებელი, აკარგაინი, საქმეს ზელიდან ერთმანეთს სტაცებენ, ხამაღალი სიტყვა ოჯახში არ ითქმება, „კი შენი!“ არავის უქადრებია. ყველამ იცის, რა გავაეთოს, ვის რა შეუძლია, თითოეული იმის მიხედვითაა დასაქმებული, აქ შედევითი არ არსებობს და არცაა საჭირო. პატარები ფეხს აიღვამენ და გონს მოიციმენ არა მარტო თავს უვლიან, უმცროსებსაც ხედავენ, პატრონობენ. ასეთი ნდობა მათ საოცარ პასუხისმგებლობას და სიყვარულს უწყობარებს. უსუსურს და უმწეროს რომ არაფერი მოეწიოს, ყველა კრუბივითაა დაფორტილი. ასე რომ არა ბატონო, რვა შვილის გაზრდას მეხუმრებთი..

ზოგიერთს ჩვენი ოჯახის სიმრავლე სააუგოდ გაუხდია, მეტი საქმე არა აქვთო, დიან, არა გვაქ, მარგალიტებივით ბავშვები გვყავს. ამაზე უკე-

თეს რას გავაეთებთ, ესენია ჩვენი სიმდიდრე და სიხარული, არა, ბატონო, სხვისი ჭკუის საკითხავი არაფერი გვექნის. თითო-ორულია ბიასავით უვითელ ღლას რო ელოლიავებიან ისააკაი უმადობას უჩივიან და აქ მოყავთ, იქნებ ლუკმა ვადაუაულოთო. შემოველოს ბებია ჩემს ფანცულაიებს, გოჭებივით ეცუპრებიან საქმელს, ქვეც იმიტომ არიან ასე კაქები და დავითიქინებულები. ექიმი და წამალი რა არის, არ ვიცით, გვაშროს უფაღმა.

იმას ვამბობდი, შვილებს გაჩენით ახლანდელი ქალები თავს აღარ იწუებენ, რაც უფრო მეტი აქვთ, მით უფრო ეზარებთ განჭრება. რა ენადლევათ, საიბში შეშვებული ფურცებივით არიან დაფურტაქებული. ხომ სუქვებიან და სუქვებიან, დედა, რამდენი კონსორტიული დაღის, თვალები მტკივა, თან ქონება სად წაიღონ, არ იციან, ოხრად ნაშოვნის ჭავრი კლავთ. ისე მძინავს გემრიელად, შინაშოვსაღელი ჩემი ლევანტის ჭავრი თუ მაწუხებს, სხვა მეტი არაფერი. ეპ, უყვლას თავისი კეთილი საქმით გაუმარჯის!

ნანულიმ, როგორც იქნა, სამზარეულოს თავი დააღწია და სუფრას შემოუჭდა. იმბურგი თამაღობს და ღვინოს თავაზიანად გვამაღებს. როცა ჩემი თანამგზავრის, ქაღარამორეული, არცთუ ახალგაზრდა კაცის უცოლობა გამოჩნდა, თანამიანებებს სახებზე გულწრფელი სინანული აღებეჭათ. ყოველ დაგვიანებას ეშვებოდა, ოღონდ თუ ჩანსოთელი და სატალამათი ხარ, ასეთი ცოდვა არ უნდა მოიკეთო, საყუთარ თავს და ოჯახს რომ აღარ დაეძრო ზალს და ქვეყანას რას ემართლები?! ნუთუ აღამიანმა იმიტომ დასძლია ცხოველური მიდრეკილებანი, რომ სიცოცხლის წინააღმდეგი გახდეს და ერის ყოფნა არ ყოფნა წუთისოვლის მაცდურ სასწორზე შეაყენოს, ეს ხომ მტრხელობა! არა გეთაუვთა, ამის უფლებდა არავის არა აქვს. თუკი საქიროა, დიანაც, მკაცრია ქართული სუფრა.

ნანული და იმბურგი 1987 წელს დაქორწინდნენ. გოგონა 17 წლისა იყო. ჰაბუკი 25-სა, პირველი შვილი ციციყო, იმავე წლის დეცემბერში შეძინათ. შემდეგ ალექსი გაჩადა. ალექსის ინგა მოყვია. ინგას ლევანტ, მასწავლებლობა რომ ღვინოს ეძახიან. მეტი ამ ქვეყანას მოველინენ გამბრეული, ირმა, იასონი, საშა. ყველა მახლობლის სახელი უკვე გამოუცნებელია, თუმცა სახელებს რა გამოღვევს, ნათლიებსაც იშოვიან, მთავარია ბავშვები დაიბადონ. დიან, ისინი კიდევ დაიბადებიან, ნანული ენერგია და განდღონით სავსე 38 წლის ქალია, ამ საქში ხომ ზოგიერთს გათხოვებაც ვერ ვადაუწუვებთია. ამბროლიურის სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკუმის კურსდამთავრებული თლუღის კომმუნურნობის ბულალტრის მოადგილედ მუშაობს, კლუბს მოლარედ ემსახურება, თან კომმუნურნობის 8.500 მეტრი უნა აქვს აღებული. თვის მოგროვებას და არცერთ საერთო საქმეს არ ღალატობს, მო-

წინავეთა შორის მოწინავეა. კოლმეურნეობას ახეთი მშრომლები ბევრი რომ უკადეს, წელში უფრო გამართული იქნება და ანაზღაურებასაც მტკიცე გასცემს. გარდა ამისა, ნაწილის კიდევ ერთი პროფესია აქვს, რომელიც ისე იშვიათია, მის შესახებ რესპუბლიკურ პრესაშიც კი აღინიშნა. ღვთისმშობლის კალთადაბერტყილია სოფელი თლული. ერთადე წიწვნარებშია ჩაფლული. ტანკნარ ნაძვებსა და სოკებს კენწერობით ზეცის ლაფარდი დაუხანჯლავთ. თითოეულ მათგანზე ასულა და სათესლე გირჩების კრეფა განსაკუთრებულ გამბედაობას, ხიმაშაცეს და ნებისყოფას მოითხოვს. დიხა, ეს უშოშართა საქმეა და იქ სადაც ვეჯაკები დრებიან, უკან იხევინ, ნანული პირველია, თავს ევლება თვალუწვედინელ ხეებს, კრეფს გირჩებს, ამუშავებს და ათეულობით კილოგრამ ძვირფასს თესლს სამშობლოს აბარებს. სიცოცხლის საფრთხის ფასად, აქაც სიცოცხლეს ემსახურება ეს საოცარი ქალი. გარდა ამისა, უამრავ — „ტყის ნაწილს“ — სოკოს, გარეულ ხილს აგროვებს. ოჯახს ზომ ამარაგებს და ამარაგებს, ბაზარშიც გააქვს, არა, გენაცვალეთ, რად უნდა დაირცხვიოს, შრომით მონაპოვარია, სჭირდება და ამიტომ ირყება.

დამორცხვებული, მოკრძალებული, უხერხულობისაგან დაწვებმული ნაწილი ზის ნაწილი სუფრასთან და თავჩაქინდრული, ნაძალადევი დღობით ისმენს ჩვენს ზოტბას. ნეტა რა არის მის საქციელში გასაკვირვი და გადასარევი? ბეჭეზე ასვლას რა ქობია, ტრუანტელობა მომგვრელი სიმბოლის განცდა კი არ აზინებს, გულს ესალბუნება. გასცქერი საწლიციეს და სამრავალ-ძალის, ზელისგულით ჩანს სოფლები და საკუთარ ეზოში ბარტყებისტოლა ბავშვები როგორ თამაშობენ, იმასაც ხედავ.

ახლანწვიმარზე, დილაადრიან სოკოს კრეფას წითელ ამ ქვეყნად რამე სჯობია, გარეშბ როგორ სუნთქავს ტუე და ძალაუნებურად მთელი ხმით ამღრუნდება, ჩიტებიც ზომ ასე არიან გახარებული და დაუფხრომლად ქოქციობენ. საიმერეთოშიც რომ გადახვიდე, დაღლას ვერ გაიგებს. ჩვენი სოფლიდან ხალხი სხვაგან რომ მიდის, ამაზე უეტოდა ნეტა რას ნახულობს. დედაქალაქშიც უყოფილა და სხვაგანაც, მაგრამ თლულის შეხადარი არსად არაფერი უნახავს. სამ დღეში ისეთი დაბნი (ნოლსტალგია) შემოაწევება ხატზე გადაცემულს დაემგავსება, თლულში დაბრუნდება და ყველაფერი გაუვლის.

რატომ არ უნდა გააჩინოს შვილები, რასაც ბუნება როგვეს, უნდა შეიფერო, კაცის მოყვლა დიდი ცოდება, ახალდაჩაახულის მოსპობა ზომ ორმავი დანაშაულია. ყველა დედას მოუტყვის უფალმა, მას შედევითი არ სჭირდება. პირათელი და თლულის წყაროებივით წმინდაა. დიხა ნაწილი, შენ ღირსებული დედა და ქეშმარიტი ქართველი ქალი ხარ, ერის იმედი და სიცოცხლის დაურტყელი წყაროსთვლი. თუ დაგვირ-

დება, აბარასაც აისხამ, ხმალსაც იშვილებს და ისე დაიცავ მამულ-დედულს. შენისთანება შთაგონებს ძველი სამუაროს მოაზროვნებს, შექმნათ მითი ამორძალების შესახებ. შენისთანებების თვდადებამ გადაარჩინა, დღემდე მოივანა ჩვენი მოდგმა, მამადაინაურ ოკეანეში მოქცეული პატარა საქართველო ქართველ ქალს უმადლის თავის უკვდავებს. მან, მხოლოდ მან დაინა, დაქაბნა მრავალკოლიანთა ნაყოფიერება და მშობლიურ ქვეყანას ადამიანები არ მოკლუ. მამულს გაუჩინა, გაუზარდა და შესწირა ცხრა ძმა ხერხეულიძენი, სამასი არაგველი, ერთად დაიტირა ვეფხი და მოყმე. სწორედ ამ ერის მოკრანახული, მხსნელ სამაშო ქართველ ქალთა ნამდვილი შთამომავალია ნაწილი, ადგირ ჩემ პირდაპირ მორცხვად რომ ზის და მიწებს ეძებს სამზარეულოში გაიქცეს, რათა საქებარ სადღეგრძელოებს როგორმე თავი აარიდოს. რაჰის ყველა სოფელში ნაწილისთანა ქალები, რომ ვეუავედეს თითო-ოროლა მიწიც, მაშინ ამდენი სკოლა აღარ დაიკეტებოდა, მაშინ ბავშვები საძებარი არ გაგვირებოდა, მაშინ გადაწენების, სოფლების გაქარბის შეიშ გულს არ დაგვირღნიდა.

ნაწილი, შენ და შენისთანებებმა უნდა იხსნას რაჰა!

მივდივარ და დედამწის ზურგზე ყველაზე საპატიო აშლა მავსილებს; პაშა, იმბურგი და ნაწილი თავისი რვა მარგალიტით.

პაშა ისე გამიშინაურდა, ჩემთან ხმახალლა ოცნებობს.

— დასამალი ქვე რა არი და ამ ბის ძველ სახლში ვიღარ ვიტვიცი, ჩემო შვილო. ბევრი კი არაფერი გვირდება, თაფრობა თვისი ფასში მახალა მოგვეცეს. ახალი სახლის აწენება ჩვენზე იყოს, იმბურგის ყველა ხელობა ემარტება, დურგლობა და კალატრობა რაჰველების მოგონიდა. ნაწილი ისე გადაღებავს კედლებს, ეაზარია ოსტატი მაგასთან რას მივა.

სამოსახლოებიც ქვე გვინდა, ჩემს ბიჭებს თლულის იქით ვერსად ვერ გავუშვებ. უკეთესი სოფელი დუნიაზე არაა, ადგილი ამორჩეული მაქვს, სადაც უნდა დავახლო ომში დეარგულე ლევატის კაცობის მონაგარი, კაცობების მთელი ყუსზე უნდა მოვავნო, ძალიან მოსიამოტებილე რძალ-დედათილი ვართ და არ წეინჩხუბებით. გინდ პაშას უბანი დეიტქვას და გინდ ნაწილის, იმედია გამჩენი არ მიღალატებს, ყველა ჩემი გარბილი შვილიშვილის წამოჩივას, დასახლება-დაბინავებას უნდა შევესწრო. მერე წავალ იმ ქვეყნად, თუ სადმე გაგებია, კი ამბავს წევილებ. მამამთილსაც ვეტუვი და ბედეშავ ლევანტისაც: — ნუ გეშინიათ კაცებო, ადრე დაგვაკადლით, მარა თქვენი მოდგმა სამშობო

ლევანტისა

დედას, იხსენი რაჰა!:

გალაღდა და გამრავლდა — გადაჭიჭინდა. რაც წველება ნახეთ, ახლა მისი ფასი გაიხარეთ!

კიდევ მაქვს ერთი ნატვრა, ისიც უნდა ავისრულო და შერე მოვკვდე, აღარ ვჩივი. ქალიშვილები შორს დამითხოვდნენ, ვის სად გოუქარის ბედი, მართო განგებამ იცის. ლამაზა ასურეთშია, ნათელა თერჯოლაში. თერჯოლას შედარებით იოლად ვწვდები. ასურეთში წასვლა ნამეტანი მიჭირს, ჯერ თბილისი უნდა შეიარო და

შერე იქ უნდა ჩახვიდე. სიძე დავითანსმე და ქალიშვილი უარს რავა მკადრებს, ისინიც შინდა თლულში დავასხლო. ერთი ტკბილი ოჯახი შევმატო ჩვენს დაცარიელებულ სოფელს. ვნახოთ, სამოსახლო თუ ვიშოვეთ. ჩემო ახლადშემწეილო შვილო, პირველად შენ გიმხელ ამ გულში ამოჭრილ ნატვრას, ჩვენი უფალი ახლა თავრობაა, თუ თავრობა მოინდომებს, წინ რა დაუდგება, პატარა ქალური. ჭკუით რო ვანგარიშობ, თლულის მოშენება, სააქაოსკენ შემობრუნება სხვანაირად არ შეიძლება, მაგალითის ძალას ბერი სიკეთის თესვა შეუძლია, თუ ჩემმა ოჯახმა ერთი უბანი დაასახლა, სხვებიც ზომ დაგვეჭიბრებინა. თლულს იქეთაც ქვე ვიხედებით, იქნება ეშველოს რაქას, ხევსურეთი და თუშეთი დაიტირეს და აშლა კვდრეთით აღდგნენ, რაქა ზომ ცოცხალია, პოდა პირველად ცოცხალს უნდა შველა!

არა, იმედი არ გადაგვიწურავს, იმედი რომ არა ასე გადაჭიჭინებული კი არა, დაფსებული

სკასავით იქნებოდა ჩემი ნაამაგარი ოჯახი. გახარდეს შავის ღამბაღებელი და გამზრდელი, ნანულისთანა რძალი და დედა ნუ გამოლიოს ბუნების ძალამ ჩვენს კუთხბეულ საქართველოში!

იმედიანი ფიქრებით დაუტრსული ვზივარ და ვწერ ამ სტრიქონებს. უმწერო ისინი გადმოსცეს განცდა, რომელიც იმ დალოცვილ ოჯახში მივიღე. აი, ხად ღვივის სიციცხლის განუწოშმელი სიყვარული და შრომის უბადლო ხაჯისი. აი ვინ გადაარჩენს რაქას, აი ვინ არის ბურჯი და მოშავალი ერისა!

ნ ა ნ უ ლ ი, შ ე ნ ა ხ ა რ ს ა ქ ა რ თ ვ ე ლ ო ს უ კ ვ დ ა ვ ე ბ ა!

დიდებულად მოიქცნენ უნგრელები, როცა ბეზიას ძეგლი დაუდგეს. მეც სიამოვნებით აღვმართავდი ტკბილმოუბარი, ჩურჩხელებითა და გოწინაყებით ხელდამშვენებული ქართული ბებიას უწარმაზარ მონუმენტს, ოღონდ სახეს ძებნას არ დავუწყებდი, პაშა კობახეურს (რაჭული გემრიელი გამოთქმა) გამოვაქანდაკებდი დახვეწილი გარეგნობით და განუწომლად სპეტაკი, მაღალი სულით. მისი აქ წარმოდგენილი ყველა სურვილი უნდა შესრულდეს. უფრო მეტიც, ეს რაქისათვის საარსებო აუცილებლობაა, დაე, ამ კუთხის კეთილისმყოფელი განახლება კაციტაძეების მადლიანი კერიდან დაიწყოს.

სიტყვა ამბროლაურის რაიონის ხელმძღვანელობაზეა!

მწერალთა კავშირის პრეზიდიუმზე

რამავა ჯავახრიძე

«ცისკარი» 1981 წელს

წერილი საქართველოს მწერალთა კავშირის პრეზიდიუმის სხდომაზე წაკითხული მოხსენებაა. აქ განხილულია ჟურნალ „ცისკარი“ 1981 წლის პროზა, კრიტიკა და პუბლიცისტიკა.

ჩვენს ლიტერატურული ორგანიზაციის მიერ გამოქვეყნებული მხატვრული პროდუქციის განხილვა არა ერთჯერ მიყისრია, განმეხილია კიდევ, მაგრამ ამჯერად დიდი ჭაფია დამადგა. „ცისკარის“ თორმეტმა ნომერმა, რომლის ნახევარი პეტიტით არის აწყობილი, სამასზე მეტი თაბახი შეადგინა. ერთი კაცისათვის თორმეტჯერ ნომრის მიყოლებით წაკითხვა და უკლებლივ ყველა მასალისათვის ანალიზის გაკეთება ერთობ მძიმე ტვირთია და თუ გვესურს მომავალში ეს საქმე ამოწმურავად და ხარისხიანად გავაყეთოთ, ბეჭდვითი ორგანიზაციის მიმართულია ყოველი კვარტალის ბოლოს მაინც უნდა გავმართოთ. მაშინ შეუძლებელიც არაფერი დავტრეხება, კვიხარასაც მივუზღავთ კვიხარას და უდღელში ვაბმულ მწერალსაც აღარ წავართმევთ უზომოდროსა და მისი ნაწარმოების დასაწერად განკუთვნილ შემოქმედებით ენერჯიას.

თავიდან მე განზრახული მქონდა, ჟურნალის თორმეტჯერ ნომერი მთლიანად განმეხილა, იქ მოთავსებულ მასალებს, განურჩევლად უანრისა, სათითაოდ შევხებოდი, მაგრამ როცა საქმეში ღრმად შევტაკე და დავინახე, რა დიდი დრო მეხარჯებოდა, სამდივნოს შევეუთანხმე და ხელი ავიდე პოეტიის ნაწილის ანალიზზე. ამან მდგომარეობა თითქოს შემოიშლუბუქა. მაგრამ საქმე უამისოდაც ბევრი დამჩნა. ქვემოთ მე მხოლოდ პროზას — მოთხრობებსა და რომანებს, აგრეთვე კრიტიკასა და პუბლიცისტიკას ვაგვხვები. თუმცა ამ უკანასკნელის — კრიტიკის გარშემო ამთავითვე უნდა განვაკცხადო, რომ „ცისკარის“ შარშანდელ ნომერში იგი ძალზე ღარიბად არის წარმოდგენილი. თუ კაცი მარტო ამ ერთი ჟურნალის შარშანდელი ნომრების მიხედვით იმსჯელებს, დაგტრეხა შთაბეჭდილება, რომ საქართველოში ლიტერატურული კრიტიკა საერთოდ არ არის, ხოლო თუ არის, უმთავრეს შემთხვევებში ის ისე ზერტეღე და დილიტანტურია, რომ

იძულებული ვხდებით საგანგაშო ზარი შემოვკრათ და ჩვენი ნიჭიერი კრიტიკოსების მრავალრიცხოვან არმიას მათ მიერ უსამართლოდ მიწვეებული „ცისკარის“ ფურცლებისაკენ მოვუწოდოთ.

არა მგონია, სადმე კარგი წერილი იდოს და მას რედაქცია განზრახ არ ბეჭდავდეს. ინერტულობა, კრიტიკოსების მიერ თავის პირდაპირ, წმიდათა-წმიდა მოვალეობაზე უარის თქმა თავი კრიტიკოსთა ვულგარიზაციაში, ლიტერატურული ატმოსფეროს საერთო მოდუნებაში უნდა ვეძიოთ, თუმცა თავისი დანაშაულის წილი ჟურნალის რედაქციამაც უნდა გაინაწილოს. ვინ უნდა შექმნას ეს ლიტერატურული ატმოსფერო, თუ არა ჟურნალმა, ლიტერატურული ახალგაზრდობის ჟურნალმა? ის სწორედ ამისთვის არსებობს და ეს უპირველესი მოვალეობა აქისრია.

იქნებ არა გვაქვს არაფერი, რის განხილვაც დიდი პროფესიული სჯაბაისის გამართვას მოითხოვს? იქნებ ჩიტი ბღღენად არა ღირს და კრიტიკოსებიც ასე ამიტომ გაჩუმებულან? მე რომ მკითხოს კაცმა, ამ აზრს ვერასწავთ ვერ დავეთანხმები. ყველა სხვა ლიტერატურულ ორგანოს და ცალკე გამოცემულ წიგნებს თავიც რომ დავანებოთ, მარტო ჟურნალ „ცისკარის“ ფურცლებზე შარშან იმდენი საინტერესო ნაწარმოები გამოქვეყნდა, პროფესიონალურ ლიტერატურულ კრიტიკას არსებობის პურად, რომ იტყვიან, წლების და წლების განმავლობაში ეყოფა. ავიღოთ თუნდაც ოთარ კლიაშის ახალი რომანი „რკინის თეატრი“, რომლის გარშემოც მე ქვემოთ ცოცხა უფრო დაწვრილებით შევჩერდები, ერთ-ერთი ღირსშესანიშნავი და მრავალმხრივ საინტერესო ნაწარმოები ჩვენი ახალი პროზისა, ანდა ოთარ ჩხეიძის პოეტური, დიდი სოციალური უღერადობის მქონე მოთხრობა „ნისლა“, რევაზ მიშველაძის, რევაზ ინანიშვილის, გოდერძი ჩოხეძის, ანა მხეიძის,

ჭეშალ ქარჩხაძის, მანანა ავალიშვილის, ვაჟა ჩორდელის, კიმი ალიაშვილის, აკაკი ჭორჭაძის, თამაზ ჭიბლაშვილის, რევაზ კლდიაშვილის, გივი ბუთხუზისა და სხვათა მოთხრობები და რომანები.

სამსჯელო და საპაექრო მასალა, როგორც ვხედავთ, ძალზე დიდი და სწორედ ცოცხას ჩაიდინს ჩვენი ლიტერატურული კრიტიკა, თუ უკველივე ამის გარშემო ფართო სჯა-ბაას არ გამართავს და უკველ ნივთს თავის ადგილს არ მიუჩრენს.

მაგრამ ზემოთ თქმული მაინც არ ნიშნავს იმას, რომ შარშან ეურნალ „ცისკარში“ არც ერთი კრიტიკული წერილი არ გამოქვეყნებულა. დაიბეჭდა რამდენიმე წერილი, მათ შორის პირადად ჩემიც, მაგრამ ეს წერილები უპირატესად მშობლივითი [ხასიათისაა და ლიტერატურული ფაქტის ძირფესვიანად განხილვის პრეტენზიაც კი არა აქვთ.

რაკი თავიდანვე სიტყვა კრიტიკაზე ჩამოვარდა, მოდით, ეს რამდენიმე წერილი აქვე განვიხილოთ, ამას პუბლიცისტიკისა და მეცნიერების რუბრიკების ქვეშ დაბეჭდილი მასალებით მივუშობო და პროზას შემდეგ მივუბრუნდეთ.

ქანსულ ღვინჯილიას წერილი „პასუხი ნაჭკარვ დასკვნებზე“, რომლითაც ეურნალის პირველი ნომრის კრიტიკისა და პუბლიცისტიკის განყოფილება იხსენება, პოლიმიჭური ხასიათისაა. იგი ეკამათება კრიტიკის სოსო სიგუას მოსაზრებებს, რომლებიც ამ ცოტა ხნის წინათ დაბეჭდილა. როგორც ერთ, ისე მეორე წერილში კრიტიკოსები არკვევენ ლიტერატურაში ახალ შემოსულ მწერალთა თაობებს და ცდილობენ ზოგადად განსაზღვრონ მათი ადგილი და როლი თანამედროვე ქართულ ლიტერატურაში. თუ არ ვცდები, „თაობა“ აქ ერთობ მალაფარდოვანად ედერს. ვერ დავიჭერებ, თითქოს თაობები ასე ფხვდაფხვ მონდევდნენ ერთმანეთს უკველ ზუთ-ათ წელიწადში. როგორც ცნობილია, ვაჟა-ფშაველა ილია ჭავჭავაძეზე 27 წლით უმცროსი იყო, მაგრამ ორივენი ერთი თაობის მწერლებად გვევლინებიან. თაობას არ განსაზღვრავს მარტო ასაკი და ის, თუ ვინ როდის მოვიდა ლიტერატურაში. ეს, რასაკვირველია, ორივე კრიტიკოსმა კარგად იცის, მაგრამ სერიოზული მსჯელობა და კამათი კანტაუნითი წარმოქმნილ თაობებზე მათ მსჯელობას სწორედ სერიოზულობას უყარავს. აბა, შეიძლება ასე უპრაგონოდ ვიხმაროთ „სამოციანელი“ თუ „სამოცდაათიანელი“? რა არსებითი ნიშნებით განსხვავდებიან ისინი ერთმანეთისაგან? გაიკლებით უკეთესი არ იქნებოდა იმის დასაბუთება, თუ ვინ რა გააკეთა და რა ახალი შესძინა ჩვენს ლიტერატურას?

ვფიქრობ, მეტო სიფრთხილეა საპირო მსჯელობის დროს. ახალი ცნებები ლიტერატურის-

მცოდნეობაში, ისევე როგორც სხვა მეცნიერებებში, ასე ხელის ერთი მოსმით არ იბადება.

მართალია ქანსულ ღვინჯილია, როცა გურამ პეტრიაშვილს იცავს სოსო სიგუას განქიქებისაგან. გურამ პეტრიაშვილი კარგა ხანია ნიჭიერი ლიტერატურის დამსახურებელი რეპუტაციით სარგებლობს და თუ ვინმე მას ამ თუ იმ მოსაზრების გამო ედავება, ლიტერატურისავე ფარგლებში უნდა ედავოს და არასდროს არ უნდა გავიდეს ამ ფარგლებს გარეთ.

ამიტანს რობაქერ და მურმან მურადაშვილი წერილში „ზოგჯერ თქმა ზობს არა თქმასა“ კრიტიკულად განიხილვენ გამომცემლობა „განათლების“ მიერ 1978 წელს დასტამბულ ოზოლდა ბერამის წიგნს ანტონ ფურცელაძეზე. მე არა მაქვს რაიმე სახითი არ ვინდო ავტორებისა და რედაქციას და თვით შევაჭროს ეურნალში გამოქვეყნებული წერილი იზოლდა ბერამის ნაშრომთან. გარდა იმისა, რომ ხსენებული ნაშრომი სავეს უფილა უპრიმიტიულია, ალოგური, უთავბოლო მსჯელობებით, მეცნიერმკვლევარს კი არა, ძუძუთა ბავშვსაც რომ არ ებატება, იგი ავტორს სხვათა შრომებიდან გადმოუწერია. აი, თურმე რაში იხარჯება შვილად საღირალი ჭალადი, რომელზედაც სასკოლო სახელმძღვანელოები უნდა იბეჭდებოდეს!

ახალგაზრდა, ლიტერატურის წიაღში წვდომას მოწადინებული მკითხველი ინტერესით წაიკითხავს გივი ალხაიშვილის წერილს „საუბარი მკითხველთან“. „რა არის პოეზია?“ — სვამს კითხვას ავტორი და ახალგაზრდა მკითხველს თავის დაკვირვებებს და ზოგად შეხედულებებს სთავაზობს.

დაახლოებით ასეთივე ხასიათისა კარლო კობერძის წერილი საზოგადოდ სიმღერაზე, უპირატესად ქართულ ხალხურ სიმღერაზე და მის ერთ-ერთ შესანიშნავ შემსრულებელ მამულე გონაშვილზე.

ურადლებას იქცევს გიორგი თურმანაულის წერილი-ნარკვევი „ტრემა უძილაურის გაკვეთილები“. უძილაური ფშაველი ხალხური მთქმელი იყო. ის მხოლოდ იდიომებით ლაპარაკობდა, კითხულობ და გიკვირს, როგორ მოახერხა ტექსტის ჩაწერა წერილის ავტორმა? ბევრი რამ აქ, რასაკვირველია, მისეულია და გიორგი თურმანაულის მაღალ ნიჭიერებაზე მიუთითებს.

პირადად მე ძალზე მოსწონებულად და უხალი-სოდ მომეჩვენა ციური ხეთერელის წერილი „გზადაგზა“, რომელიც ჩვენს მსცოვან, დღესაც შემოქმედებითი ნერგით ალხასვე სერგო კლდიაშვილს ეძღვნება. წერილში ბევრი საინტერესო ფაქტია; მაგრამ უკველივე ეს თვით სერგო კლდიაშვილის ნაწარმოებებიდან და მოგონებებიდან არის ამოღებული, ბოლოს კი ბრჭყალები კეთილისინდისიერად იხურება და „დასძენს მწერალი“ — გვაშვებობს ავტორი.

ლერი ალიმონაყის; ამ დაკვირვებულ, ალლო-

ინი შევლევარის და თავად პოეტის წერილი „სინფონია და დუმბილის პოეზია“ ბო ძიუ ის თანამედროვე, ანუ ტანის ეპოქის ჩინელ პოეტებზე მოგვითხრობს. ეს პოეტები ჭარჭი ფხოველს უთარგმნია და საქმალად გვარაიანდაც. მე ახლაც უფროსი ჩამდმის თამაჲ ჩვენქელისეული თარგმანები და საქუქმანო საქმედ მიმანჩია მათთან საქერობა. აღიმონაკის წერილს ზედმეტად აკადემიური ელფერი დაპყავს და გულახდილად რომ გამოგეტყდეთ, ვერცთუ ისე დიდი ხლისი ის ეთხებდა.

თქვენი უკრადლება მსურს შევჩერო აპოლონ უორდანიას წერილზე, რომელიც უფრნალის მეცხბერ ნომერშია გამოქვეყნებული. აპოლონ უორდანია ერთი ჩემი და მოკრძალებული მუსიკია ჩვენი მწერლობისა: მის კალამს არა ერთი და ორი მნიშვნელოვანი წერილი ეკუთვნის უპირატესად ლიტერატურის ისტორიიდან. ამქერად კრიტიკოსი მოგვითხრობს უხამართლოდ მივიწყებულ მწერალსა და ლიტერატურის თეორეტიკოს კონსტანტინე კაპანელზე. თვალს ვერ დაუჭერებ, რა საინტერესო გამონათქვამებს ამწერებს წერილის ავტორი, რა თანამედროვე, რა აქტუალური და დღესაც რა უადრესად საქორაო თვითეული მათგანი! განა გვეტახება კვლავ დავიწყების ნაყარში დავტოვოთ თუნდაც ისეთი ღრმად მეცნიერული შეხედულებები, რომლებიც კონსტ. კაპანელს თავის ღროზე ვაუა-ფშავედლასა და სხვა ჩვენი გამოჩენილი პოეტების შემოქმედების ირგვლივ გამოუთქვამს? რაღა საქორაო ბევრი რამის ხელახლა აღმოჩენა, რაც რამდენიმე ათეული წლის წინათ ერთხელ უკვე აღმოაჩინეს? ამ აღმოჩენათა შორის კონსტ. კაპანელს უკანანეული ადგილი როდღის უჭირავს! ნუ დავგავიწყდება ის ისტორიული ფაქტიც, რომ, როცა მედროვეები ხმალამოლებული ებრძოდნენ ილიას და მის თანამოსანგრეებს, კაპანელი წარბშეუზრტლად ადგა ერის დირსეული მამის ვებებრთელა დვაწლის აღიარებისა და დაფასების გზას.

აქვე აპოლონ უორდანია გვთავაზობს კონსტ. კაპანელის უადრესად საინტერესო პუბლიკაციებს — წერილებს სიმონ ჩიქოვანისა და ტერენტი გრანელის პოეზიაზე.

მე შექარება მოგვითხროთ, რა დიდი სიამოვნება მომანიჭა ნელი გაბრიჩის ნარკვევის თუ პუბლიცისტური წერილის წაკითხვამ უფრნალის საოქტომბრო ნომერში. ეს წერილი თუ ნარკვევი თავიდან ბოლომდე გასაოცარი გულითაღობით, პირდაპირობით, კატეგორიული პრინციპულობით და სანიშნუო ქართულით არის დავწერილი. იგი ეძღვნება ქეთევან ანანიაშვილს, ერთ-ერთ იმათგანს, ვინც თავისი მოქალაქეობრივი ძრწმანით, პედაგოგიური მიდგომით, ღრმა ერთდღეობით, ოჯახური ტრადიციით, ქეშმარიტი პოეტურობის სიღრმეებში წვდომით, პირუთვნელობით და, დაბოლოს, დედობრივი დემომოსი-

ლებით წარუშლელი კვალი დასტოვა თავის აწზრდილებზე, ამჟამად ქართული ლიტერატურა და კულტურის გამოჩენილ მოღვაწეებზე.

ნელი გაბრიჩი შეუღამაზებელი პირღრობით მოგვითხრობს, რა როგორ იყო დ. თა. ვის თხრობას ქეთევან ანანიაშვილის სხვ. მოწაფეების, პიონერთა სასახლის მამინდერ აღსაზრდელების, ჩანაწერებით ამდიდრებს ვისაც დღემდე არ წაუციოხავს, მე უკელას ურჩემ, წაიციოხოს ეს პატიოსანი წერილი, წყითობონ მასწავლებლებმაც და მოსწავლეებმაც იქ გულის დიდ სითბოს და სხვალიოდ ამოსადგ გონებრივ საზრდოს იპოვიან. წერილი უკვალაზე საუკეთესო მხრიდან ჩანს თვით კლი გაბრიჩიმეც, ქეთევან ანანიაშვილიც, მის იერ დედობრივი სითბოთი და სიბრძნით აღზღბილი ჭანსუდ ჩარკვიანიც, ნანა ხატისკაციც, ურამ ასათიანიც, ელდარ შენგელიაიც, გი. გიმიჭკორიც, ქმები სტურუებიც და მრავალსხვა.

ირაკლი არაბული განიხილა მამუკა წილაურის ლექსებს. ჩემი მოხსენების ამ ადგილას მე გულისტკივილი უნდა გამტკჳა, რომ საუბრის ორბიტაში ვერ ჩავტიე „ცისკრის“ პოეზიის განხილვაც, თორემ ეს რომ მომებრძობინა, აუცილებლად ჭეროვანს შევუვლავდი მამუკა წილაურის უადრესად პირთალ, გულში ხანჭალივით გაუჩილ ლექსებს, რომლებიც უფრნალის მეცხბერ ნომერში ობზედა.

საგანგებოდ უნდა შეჩერდე და თქვენი უფრადლება მივაუყო ქლევან ჭავჭავიჯილის მოგონებებს ჩვენს დიდ რეპერისტ მიხიელ ჭავჭავიჯილზე, მწერლის იუბილესთან დაკავშირებით უფრნალის რამდენიმე ნომერში რომ ქვეუდებოდა. მოგონება მთელი სისავებით გვაცნობს ბევრ საგულისხმო ფაქტს როგორც მწერლის პირადი ინტიმური ცხოვრებიდან, ისე ოცინაოცდაათიანი წლეოს ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან. ჩვენ ცოცხლად ვებდეთ მიხიელ ჭავჭავიჯილს, დია ქვეკვაძის ტიპის ეროვნულ მოღვაწელს, თაქედებით მებრძოლს თავისი მშობელი ერის კურსდღეობისათვის.

განსაკუთრებით შთამბეჭდავია ფინალი, სადაც დიდი მწერლისა და მოღვაწის ხედს მეტების ტაქტი ზელი წვევებს. მიხიელს თითქმის მარტოდმარტო მოუხდა იქ წასვლა, სადაც ერის ძეგლს უფუნა-არყოფნა წუდებოდა. მას სულ უკანარკენლ წუთებში გამოეცალენ თანამოაზრენი, ძეგლის გამოსარჩეობა უკანასკნელი წვეტი იყო, რომელმაც თასი ააქსო...

ქეთევან ჭავჭავიჯილის მოგონებას დიდი მნიშვნელობა აქვს და ექნება ჩვენი ლიტერატურული ახალგაზრდობის ზნეობრივი აღზრდის საქმეში.

აქვე მსურს მოვიხსენიო პროფესორ იოსებ ნეგურელიძის საინტერესო მოგონება მიხიელ ჭავჭავიჯის შესახებ

„ცისკარი“ 1981 წელს

სიძულეზე ეს მოგონება, გარდა იმისა, რომ დღე შემეცნებითი ღირებულება აქვს, იმითაც ასე ღირსშესანიშნავი, რომ მის ფურცლებზე უმჯობესად, სიტყვა-სიტყვით არის მოყვანილი ამოწერილები ოცნანი და ოცდაათიანი წლების უფრო-გაზეთებიდან, რომელთაც მიზნად მწერის ცალკეული ნაწარმოებების და მთლიანად წიგნების პირუთენელი, როგორც მაშინ ამზადდნენ, კლასობრივი შეფასება ჰქონდათ დასახულს, ამ ხალხსა და მათს მოსაზრებებს დასცინა-სტორიამ. რა საუკეთესო გაკეთილს გავლენებს, რისებ მეგრული მოგონება, გაკეთილს იმის, რომ უკველმა მოღვაწემ, დიდი იქნება ის უპატარა, უკველი ახალი ნაბიჯის გადადგმისათვის ისტორიულ პერსპექტივაში დაინახოს.

ურუნაღში აბეჭდილი ალექსანდრე ბარამიძისა და მერაბეშვილის შრომა „ქეთევან დედოფლის წაშის გარშემო“. მეცნიერები ეკამითებიან და არეთანხმებიან როლანდ ბურჟუაჟს, რომელსაც მიაჩნია, რომ ქეთევანის წამების ამსახველი პემის ავტორი არა თეიმურაზ მეფე, ერამედ მისიჟა ვახტანგი.

საკითხი, როგორც ვხედავთ, სპეციალურია და არა მოწინა არასტკლისტის ჩარევას საჭიროებდეს.

ამასვე ვიტყვოდი აკი გაწერეილას საპოლიტიკო წერილზე „ერთი იგნის გამო“, რომელიც კრიტიკულად განიხილეს აკაკი ურუშაძის წიგნს „ბერძნულ-რომაული და ქართული მეტრიკის საკითხები“.

ნათელა წერეთელი მიმოიხილავს ქართველი კრიტიკოსების შეხედულებებს ნიკოლოზ ბარათაშვილის პოეზიაზე 1808—1810 წლებში. უნებლით გვხვდება კითხვა: რატომ იფარგლება ავტორი მარტო ამ ორი წლით? იქნება სხვა წლებში გამოთქმული შეხედულებებაც საინტერესო უფილიყო?

მრავალმხრივ საგულისხმო წერილთ გაგება-ბარა რონი მტრეკელია. „საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოება და აკაკი წერეთელი“. აი, მისი წერილის სათაური და მოკლე შინაარსი, საზოგადოებას, როგორც ცნობილია, დიდი ექვთიმე თაყაიშვილი ედგა სათავეში. იგი, ეს საზოგადოება, იყო მიქვიდრე და აღმასრულებელი პოეტის ანდერძისა. რონი მეტრეკელია სამშობლოს ახალი ისტორიის ბევრი საუბრადღებო, მარად სამახსოვრო ფაქტი გააცოცხლა და ფუტკარივით დაუზარლად მშრომელ ჩვენს უანგარო წინამორბედებს მათი შესაფერი პატივი მიავსო. მაშვრალ წინამორბედთა შორის ბრძანდებიან ბ-ნი პავლე ინგოროვა და ჩვენგან აგერ გუშინ წასული ბ-ნი გერონტი კიქოძე.

წერილში „ამირანის ლაბტის მწველი“ ჭარჭი ფხოველი მოგვითხრობს ვაჟა-ფშაველას ახლადგამოვლენილ ნაწარმოებებზე, სხვადასხვა

ენარისა, რომლებმაც, ავტორის თქმით, მთელი ტომი შეადგინა. მაგრამ როგორ გავიგოთ გამოთქმა: „ლუარსაბ თათქარისის“ გამოქვეყნებისთანავე ილია ჭავჭავაძე სამართალში მისცეს? აქვს ილია ჭავჭავაძის ასეთი სათაურის ნაწარმოები? უკველამ იცის, რომ არა აქვს. აქედან დასკვნა: საჭიროა უფრო უზრადღებო და ზუსტად წერა!

ბერკ საინტერესო ცნობას გავწვდის გეოგრაფ-სპეტილოლოგ ჯიმშერ ჯიმშერანის პუბლიცისტური ნარკვევი, რომელშიაც მოთხრობილია ახალი ათონის მღვიმის აღმოჩენა, რაც მჭიდროდ უკავშირდება მისი აღმოჩენის — არსენ ოქროქანაშვილის სახელს.

ავტორის სულიერი ინტერესების სიფართოვით გიპყრობს ახლახან გარდაცვალებული ლადო ჭავჭავაძის, „ჩემი შეხედვარა ანატოლ ფრანსთან“. მამულშიველიური გულსტიკილით დაუწერია იზა ჭავჭავაძის „მიწა სტორიასო“, ცოცხლად წარმოსახავს სტორის ხეობაში, კახეთიდან თუშეთისაკენ მიმავალ გზაზე განლაგებული ისტორიული ძეგლები. საყურადღებოა ტრისტან მახაურის, უმეტკირეობის ტრადიცია ფშავში“.

ისტორიის საინტერესო ფურცლებს გადავვიშლის ანდერკარბელაშვილი წერილში „კვალი სიკეთისა“. აქ მოთხრობილია ალექსი წერეთლის (წერეთელიძის) და კონსტანტინე ჭილაშვილის მონაწილეობის ამბავი შაჰის გმირულ დაცვაში 1878 წელს. ქართველი ხალხის ამ სასიქადლოო შევილები, წერეთლისა და ჭილაშვილის, ბულგარელთა შეთქვილი მეგობრების, სახელობის ქუჩები დღესაც ამშვენებს მადლიერ სოფიას. სწორედ რომ ღირდა და საჭიროც იყო ამ საშვილიშვილოდ დასამახსოვრებელი ფაქტის გახსენება!

საგულისხმო სიახლეს შეიცავს კარლო ვაბუნიას წერილი ლენინზე. 1911 წელს სხმა დაუყარიათ, ლენინი საქართველოში ჩამოვიდა და აქ იმალებო. მეფის ოხრანკა მას გაფაციცებით დაეძინდა. გვიან შეიტყეს, რომ ეს მხოლოდ ჭორი იყო, კონსპირატორებს საიდუმლო პოლიციისათვის გზის ასახნევად მოგვანათ.

გურამ შარაძის პუბლიკაციას „ანახტახია გედევანიშვილის მოგონება ილიაზე“ ახალი შუქი შეეკისთვის ამაგდარი მამის ანგარფის შესწავლის საქმეში.

სოლომონ ხუციშვილი ჩვეული გულითადობით გვისურათებს 1887 წელს უაზროდ დაღუპული ქრისტეფორე რაჭველიშვილის მიერ გაწეულ დეწილს. ირაკლი კენჭაშვილი წერილს უძღვის ნინო თარიშვილის პოეზიას, ხოლო კოტე კახიანი და სერგო პაპაშვილი კოლაუ ნადირაძის პოეზიაზე მოგვითხრობენ.

მეთერთმეტე ნომერში „ციცქარამ“ აღნიშნა მისი უსივლი მთავარი რედაქტორის, პოეტ ჭანსულ ჩარქვიანის დაბადების 50 წლისთავი. ამ თარიღთან დაკავშირებით თბილი წერილები გა-

მოაკვეთეს ელდარ შენგელაიამ, რვეაზ ინანი-
შვილმა და ვანო ჩხიკავამ.

მეთორმეტე ნომერში უურნალი ბეჭდავს ლეო-
ნიდ ბრენევის „მოგონებებს“.

როგორც თვალნათლევ დავრწმუნდით, წერი-
ლები და ნარკვევები არც თუ ისე ცოტაა, მაგრამ
ჩემს ნიერ წემოთ წამოყენებული თეზისი, სამ-
წუხაროდ, ძალაში რჩება: 1981 წლის „ციცქარა“
საკუთრივ ლიტერატურული კრიტიკით თავის
ვერ მოიწონებს, რაც ჩვენი ლიტერატურული
ცხოვრების საერთო ნაკლად უნდა ჩაითვალოს.

საგანგებოდ მინდა შევჩერდე ერთ წერილზე,
რომელიც თემიურაზ მირიანაშვილის კალამს
ეკუთვნის და დაბეჭდვლით ყურნალის აპრილის
ნომერში. წერილის სათაურია „მირზა გელოვა-
ნის 1988—1989 წლების ლირიკა“. აქ, აღბათ,
თუმცა არავინ მზღლავს, აღნიშნული კრიტიკუ-
ლი ნაშრომის ვრცლად და ამომწურავად განხილ-
ვას სწორედ ვერ მოვახერხებ. ამიტომ, გარდა
ყურითწული სათაურისა, კიდევ რამდენიმე ამო-
წერის მოვიტან და შევიცდები საქმე ამით და-
ვამთავრო.

ავტორი დასაწყისშივე იმოწმებს პოეტის ერთ
ლექსს და ჩვენი მკითხველებს გვეკითხება: „რით
გვხიბლავს ეს პრიმიტივი?“ მეორეგან: „ეს
ლექსი, ისევე, როგორც „ფოთოლი“, აშკარად
პრიმიტივია.“ მესამეგან: „ბუნების მშვენიერე-
ბის ხილვით განცდილი ბავშვური წამიერი
ტუბობა სულ რამდენიმე სტრიქონში გაცოცხლ-
და, გაცოცხლდა პრიმიტივის სახით“. მეოთხე-
გან: „ჩვენ მოგვხიბლა მისი სიყუჩვილისდროინ-
დელი ლექსების — დიდებული პრიმიტივების
ფორმამ“.

აი, ასე. ავტორს ძალიან უყარება სიტყვა
„პრიმიტივი“, მაგრამ ვერ ვიტყვით, რომ ყო-
ველთვის თავის ადგილზე ხმარობს მას.
ამას იმიტომ ვამბობ, რომ ფლამანდიურ მხატ-
ვრობაში მთელი სკოლა იყო პრიმიტივისტები-
სა. პრიმიტივისტული და არა პრიმიტიული ქმნი-
ლება ხასიათდებოდა მეორე-მესამე პლანის
უქონლობით და უმთავრესად პორტრეტის ენარ-
ში იჩენდა თავს. არა მგონია, ჩვენს კრიტიკოსს
მირზა გელოვანის ადრეულ ცდებში შეინიშნული
„პრიმიტივიზმი“ ამ გაგებით ესმოდეს. ის აქ,
გვინდა თუ არ გვინდა, გულბრწყვილი უმწი-
ფარობას მოასწავებს, ვინაიდან დღევანდელი
გაგებით მას სხვა აზრი არ გააჩნია.

გაუფხულის სადამოა შვიდი,
ხიდან ზეზე გადაფრინდა ჩიტი.

ანდა:
ვათ: მიყვარხარ, ქალავ!
ქალი: დაგიღა თოლი..

იქნებ ესეც პრიმიტივია, რადგან ერთის შე-
ხედვით უაღრესად მარტივ მოვლენებსა და
გრძნობებზეა ლაპარაკი?

რა საჭიროა პოეტზე წერა, თუ მისი ლექსების

პრიმიტივიზმობა, ყველაზე უფრო დასაძახისი
რამ, რაც კი შეიძლება ხელოვნებისა და ლი-
ტერატურის ნაწარმოებს მიეწეროს, პირველი
წყაითვისთანავე თვალში გვეცემა?

ქვემოთ მხოლოდ ამონაწერებს მივმართო.

„თვით მომავალ თუ დიდოსტატაგან თითო-
ოროლა კაშმული სიტყვისა თუ შეიძლება დავა-
სახელოთ ისეთი, ვისაც სიბავშუქეში ჰყოფნიდა
შემოქმედებითი ადლო საიმიხოდ, რომ ბუნებ-
რივად, სადად ეწერა. ამიტომაა თვით მომავალი
დიდოსტატების უმრავლესობის ადრეული ნა-
წარმოებები ხელოვნურობითა და არასრულ-
ყოფილებით დაღდასმული.

მირზა გელოვანმა კი სისხდავეს მიადწია“.

თავი დავანებოთ ჩიქორთულ ენას, სრულიად
უაზრო ფრაზებს, რომლებიც რედაქციას მინც
უნდა შეენიშნა და გაეწორობინა, უურს არა
გჭირთი ყუყლოჩინა კატეგორიული ტონი?

„პალოსს მირზას ნაწარმოებისა საფუძვლად
მუდამ უღევს რეალისტური პოზიცია, ქეშმარი-
ტი ფსიქოლოგიზმი და ნამდვილად განცდილი
განცდა“.

„შემოქმედების მეორე პერიოდში (ხედავთ,
უკვე პერიოდებიც გაჩნდა! — რ. ჯ.) მირზა
გელოვანი უკვე უღიდეს ამოცანას შეეკიდა“.

რა უფილა ეს ამოცანა?

„ასახვა ომის გრანდიოზული მოვლენებისა,
ჩვენი ადამიანთა ბედისა ომში, მათი ვნებების
ლექსად უკვდავყოფა“.

ვითომ მართალია ეს? დავიჭეროთ? ვითომ
მართლაც ამ უღიდესი შემოქმედებითი ამოცა-
ნის წინაშე იდგა ახალგაზრდა ქარისკაც-პოეტი
მირზა გელოვანი?

ქვემოთ ვვითხოვლობთ:

„მირზას ჩანაფიქრი გრანდიოზულია თავისი
მნიშვნელობით და მისი განხორციელება შეი-
ძლებოდა მხოლოდ სრულყოფის უმაღლეს სა-
ფეხურამდე აყვანილი სტილით“.

როგორც ხედავთ, რამდენი სიტყვაყაა, იმდენი
შეცდომა და უწესტობა. ყველას ცალ-ცალკე
ვერ გამოვუღებები.

„და მისმა სტილმა, — წერს შემდეგ გაზურე-
ბული კრიტიკოსი. — მიადწია დიდოსტატურ
სრულყოფას — „ომის ლირიკის“ ოცდაჩვიდ-
მეტმა ლექსმა მთელი ეპოქის ტკივილი დაიტია“.

„მისი ბედის ფონზე მთელი ეპოქა დახატული,
გრანდიოზული ომის ეპოქა.“ „ეს ჩანაფიქრიც
მაღალმხატვრულად განხორციელა“. „ყოველი
ახალი პოეტური გამარჯვება მისთვის მხოლოდ
კიდევ ერთი განვლილი ეტაპია, კიდევ ერთი უკან
ჩამოტოვებული საფეხურია ზეადმივალი კიბისა,
რომლითაც დიდი პოეტური ასპარეზისაკენ მი-
იწევს გენიალური ნიჭით დაჭილდოებული ჭა-
ბუქი“.

კარგი, კაცო, ღმერთი აღარა გწამთ? რისთვის

რამზა ჯაფარიძე
„ცნოსარი“ 1981 წოდოს

დაგვიკრძა თავისი შემოქმედებითი სიმწიფის წინკარში მდგომი ახალგაზრდა პოეტის სულის ასერიგად შეწუხება, ასერიგად გამოკენება და უხერხულ მდგომარეობაში ჩაყენება? ხომ ყველამ ვიცით, რომ იმ თავბრუსდამხვევი სინაღლებების მიღწევის პატივი, კრიტიკოსს რომ უდროოდ დაღუპულ ახალგაზრდა პოეტს მიაწერს, საქართველოში მხოლოდ რუსთაველს, გურამიშვილს, ბარათაშვილს, ილიას, აკაკის, ვეფხე და გალაკტიონს ერგო და ისიც მხოლოდ თითო-ორიოჯი ლექსით. მაგრამ კრიტიკოსის ფანტაზიას საზღვარი არა აქვს და ის სულ წინ და წინ მიიღვრება. „მირანის ადრეულ ლირიკაზე მსჯელობისას, — გვარწმუნებს ის, — ხსენებაც კი „მერანის“ უადგილო ჩანს, რადგან მათ შორის აბსოლუტურად არავითარი ანალოგიის პოვნა არ შეიძლება“.

ვითომ რაო, მოგვიანებით გახდა შესაძლებელი ამ „ანალოგიის პოვნა“, ანდა დიდად საქებარი საქმეა პოეტისათვის, თუ მას სხვისი ქმნილების ანალოგიური ნაწარმოები უპოვნია?

კრიტიკოსი აქ ვაბეზღვრავს იტრება ქართული ლიტერატურის ისტორიაში და წერს: „ბარათაშვილის მთელი შემოქმედება სოციალური განწყობისაა“. ჩანაჩრდი? საიდან გამოვთვანთ ეს უცნაური დავსვენა? ნუთუ საშუალო სკოლაში მაინც არ გვისწავლიან? როგორ არ ვუსაუვედლოდ უფრანდ „ციცქარის“ რედაქციას, რომელმაც უადგილო ადგილას დაიმორცხვა და კრიტიკოსის აწვევით ფანტაზიას დაგამი არ ამოსდო? ეს ხომ იმას ნიშნავს, რომ ვწეროთ ის, რაც მოგვპირებია, რაც ჭკუაში მოგვივა, რაც ენაზე მოგვადგება.

აი, კიდევ ერთი ამონაწერი წერილიდან: „სოციალურმა პროტესტმა შვა ქართული ლირიკის მშვენიერება „მერანის“. ბარათაშვილმა გლობალური მსხატბის სოციალური პრობლემა დააყენა ლექსში და ამისგანაა გლობალური მნიშვნელობის მისი იდეა“.

პირდაპირ მივკვირს, სად არიან ჩვენი კრიტიკოსები და ლიტერატურისმცოდნეები? ეს სტრუქტურა 1981 წლის აპრილში დაიბეჭდა და ვინ იცის, რამდენმა ახალგაზრდამ, რამდენმა მომავალმა ამითურრეტმა წაიკითხა! გვეყადრება უფრანდის ფურცლებზე ქართული პოეზიის ერთ-ერთი შედეგის ასე უაღბლოდ წარმოჩენა და „მერანის“ ჩაქსოვლი მდალი აზრის სრულ უცოდინარობის გამოვლავლება? სწორედ არ ვეყადრება და ნუ მიწუნენ თუ პირშიც არავის მოვეფერები. ეს ცოდვა „ციცქარის“ თანამშრომელთა სინდისზეა, მთავარი რედაქტორით, ჩვენი ძვირფასი მორის ფოცხიშვილით და წუბეზული და კორექტორით დამთავრებული.

შე აღარაფერს ვამბობ აზრობრივ წინააღმდეგობაზე და სხვა მსჯელობაზე, რითაც თეორიულ მუშაზე მირიანაშვილის წერილი ხასიათდება,

აღარც სხვა გაუგონარი შეუსაბამისობები მომაქვს, რადგან თითქმის მთელი წერილის თავიდან ბოლომდე გადმოწერა დაშორებულადა, მხოლოდ იმას ვიტყვი, რომ რედაქცია მეტი სახეობისმგებლობით, საქმის ცოდნითა და მკითხველისადმი პატივისცემით უნდა მიუღდეს მასალის შერჩევას, არ უნდა იფიქროს, რომ ქალაქი ყველაფერს აიტანს, ხოლო საზოგადოება ყველაფერს უდრტყინველად მიიღებს, რასაც მიაწვდა.

უფრანდის უფრანდებით ეკიდება და ხალისით უთმობს ადგილს თანამედროვე მეცნიერების პრობლემებს. ამ მხრივ საინტერესოა კორნელი დანელიას „ქართული სამწერლო ენის სათავეებთან“. წერილი ეძღვნება ქართული ოთხთავის ორ ბოლო რედაქციას. როგორც ცნობილია, ეს რედაქციები გიორგი და ივთვიმე მთაწმინდელის ბელიდან გამოვიდა. ავტორი მთელი სერიოზულობით განიხილავს როგორც ტექსტებს, ისე გამუკვლეებს, რომელიც მათ ახლავს და სარწმუნო შენიშვნებსაც გამოუქვამს.

ასევე საინტერესოა სვეტლანა ორლოვას კარგა მოზრდილი წერილი „ინდოევროპელები, ვინ არიან და საიდან მოვიდნენ ისინი?“. უფრანდის ის „წინაშე ხილადან“ გადმოუბეჭდავს. წერილი ალაგებს თამაშ გამოვლენისა და ვ. ივანოვის ერთობლივ თეორიას ინდოევროპული ტომების ადრეული საცხოვრისის თაობაზე. დამკვიდრებული ტრადიცია ინდოევროპელთა თავდაპირველ საცხოვრისად ცენტრალურ ევროპას აღიარებს. გამუკვლიდემ და ივანოვმა ლესიკონი შეადგინეს და ვერბალურ მასალაზე დაურდნობით დაამტკიცეს, რომ ინდოევროპელები სამხრეთის განედების, დაახლოებით ბალკანეთის ზონის, ანუ სამხრეთ ევროპისა და ჩრდილოდასავლეთ აზიის მკვიდრნი არიან. გამუკვლიდემ ივანოვის თეორია, რომელსაც დღეს ბევრი გამოჩარბეული ჰყავს მსოფლიოში. თავდაყირა აყენებს ძველ თეორიას, 150 წლის განმავლობაში შეუზღუდავად რომ ბატონობდა.

„ციცქარის“ მხოლოდ მადლობა ეთქმის, ეს უადრესად საუფრანდლემ ინფორმაცია რომ ქართულ მეცნიერებს მიაწოდა და პოეტურული ერთი მოუთხოვო საუკუნის ერთ-ერთი უდიდესი აღმოჩენის ამბავი.

მენანება მოუხსენიებლად დატოვო ავთანდილ ვართაგავას მშვენიერი წერილი „გარდასახვა“. ავტორი სიუვარულითა და საქმის პროფესიონალური ცოდნით გვისურათებს ქართული გომბელის დიდოსტატ გივი ყანდარელისა და მისი მუღლის — აგრეთვე გომბელის მქსოვილ ლეო გვან ვინის ბელოვნებს.

ჩემი უფრანდლება მიიქცია ომარ ქაჩაიას ვრცელმა წერილმა „არაბთა ეროვნულ-გამათავისუფლებელი მოძრაობის თანამედროვე ეტაპის ზოგირით თავიხებურებათა შესახებ“. ეს წერილი მიიქხველის წინაშე წარმოსახავს თანამე-

დროვე მსოფლიოში ანტიკონსტიტუციური ძალთა განლაგების რთულ და მკაფიო სურათს. ავტორი, რომელიც დიდხანს მუშაობდა დიპლომატიური სარბინილზე სწორედ აღმოსავლეთის ქვეყნებში და შესანიშნავად იცნობს არაბულ სამყაროს, დამარწმუნებელი ფერებით გვისურათებს, თუ როგორ იყენებენ არაბი სახელმწიფო და პარტიული მოღვაწეები ისლამურ რელიგიას ქვეყნის სამართავად და მთელი არაბული სამყაროს პოლიტიკური კონსოლიდაციის მისაღწევად. საგულისხმოა, რომ ამავე ნაცად გზას ადგა თვით ქრისტეანული აბდელ ნასერი, ეგვიპტის სახელმწიფოს მეთაური და საბჭოთა კავშირის დიდი მეგობარი. ომარ ქაჩაიას წერილს, ჩემი აზრით, წაკითხვა და იქიდან საჭირო დასკვნების გამოტანა უნდა. ავტორი საგანგებოდ არ განიხილავს ამა თუ იმ სარწმუნოების არსსა და ადგილს საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, მაგრამ მიიწვევს ამახვილებს ყურადღებას იმაზე, თუ როგორი უნდა იყოს ეკლესიასთან დამოკიდებულება ახალ ისტორიულ ვითარებაში.

რუბრკის ქვეშ — „ახალგაზრდა მეცნიერები „ციხესიმაგრეში“ დაბეჭდილია მორის მიშველამის წერილი ბიოლოგიური ვიდეოს შესახებ. უკვლამ იცის, რომ ეს პრობლემა დღეს სხვადასხვა დარგის მსოფლიო მეცნიერების ყურადღების ცენტრში დგას. წერილის ავტორი არ ცდილობს მარტოდმარტო, შეშველი ხელებით შეეპყროს ამ უდიდესი პრობლემის ახსნას და უკვე აღგავალი გაფიქრების, ემოციების გარეშე მხოლოდ ობიექტური ინფორმაციის მოწოდებით კმაყოფილდება. ამასვე ვერ ვიტყვით აგრეთვე ბიოველი-სადმი მიძღვნილ სხვა წერილებზე, რომელიც თურქნალის მეთაურ-მეთერთმეტე ნომრებში მაგარძელებით დაიბეჭდა. ავტორი წერილისა, რომლის სათაურია „სასწაულები და სასწაულოქმედნი“, კარლო გეგელაშვილი, გადაჭრით ილაშქრებს ბიოველის თვით არსებობის წინააღმდეგ და ლაფში სვრის უკვლას. ვინც შეიძლება მის აზრს არ იზიარებდეს. მე არ ვპირებ ეს წერილი აქ თავიდან ბოლომდე გავარჩიო, აქ არ არის ამის დრო და ადგილი. მით უფრო იმის გამოც, რომ მე, ალბათ, საგანგებოდ გამოსვლა დამჭირდება თურქნალ „ციხესიმაგრეში“ ფურცლებზე, რათა ზოგ რამეზე მკითხველის ყურადღება გავამახვილო და საზოგადოებას ვაჩვენო, სად ცრუობს და სად ამბობს მართალს კარლო გეგელაშვილი. მან თავის გარსა და სახელს თურქნალში ტიტული — მედიაციის მეცნიერებათა დოქტორი მიაწერა, ტექსტში კი გვაგარჩობინა, რომ ხელმძღვანელი ამხანაგია. მეგონა, როგორც სპეციალისტი, სტატიის ავტორი თავისთვის უკვლავ უფრო ნაცნობ სფეროში — მედიაციის სფეროში შეგვიყვანდა. ამის მაგიერ მან აშკარად წამგებიანი პოზიცია დაიკავა — ფილოსოფიაში შეიჭრა და ვერაფერი შეიძლია აზროვნების სიღრმე გვაჩვენა. ამ

საგანზე მსჯელობას აქ შევწყვეტ და პრეზიდენტის ადვოკატმა, რომ უახლოეს ორ-სამ თვეში, როგორც კი ცოტას მოვიცლი, „ციხესიმაგრეში“ მიიღებს ჩემს საგანგებო წერილს „სასწაულები-სა და სასწაულოქმედების“ თაობაზე.

ბოდიში უნდა მოვიხალო უკვლამ იმ ავტორის წინაშე, ვისი წერილებიც აგრეთვე თურქნალ „ციხესიმაგრეში“ 1981 წლის ნომრებში დაიბეჭდა და მე კი აქ ვერ მიმოვიხილე. ვიმედოვნებ, ჩვენი ცხოვრება დღეს არ მთავრდება და სხვა დროსაც წიგნეცემა საშუალება ჩვენს-ჩვენს ნაწერებზე ერთმანეთს აზრი გავუზიარო.

აი, ახლა კი მივადექით პროზას, რომელსაც სავსებით ვაპატივებ მიზეზის გამო თურქნალის ტერიტორიის უმეტესი ნაწილი უკავია.

ბევრმა, ვინც ესწრებოდა, უკვე იცის, რომ შარშან ზაფხულში, პროზის სექციის საჯარო სხდომაზე, მე მოხსენება გავაკეთე და ქართულ ლიტერატურულ პროზაში წლის პირველი ოთხი თვის მანძილზე გამოქვეყნებულ მოთხრობებს შევხე. ეს ჩემი მოხსენება, იმ სახით, როგორც სექციამ მოისმინა. შემდეგ „ლიტერატურულ საქართველოში“ გამოქვეყნდა და ფართო მკითხველი საზოგადოებისათვის მისაწვდომი გახდა. მას უთუოდ იცნობენ პრეზიდენტის სატიკემული წევრებიც.

ჩემს მოხსენებაში, მერე კი საგაზეო წერილში 1981 წლის პირველი ოთხი თვის მანძილზე გამოქვეყნებული მოთხრობების შესახებ მიმოხილული იყო „ციხესიმაგრეში“ მოთხრობებიც პირველიდან მეოთხე ნომრამდე. ამიტომ ნება მისამეთ ამქერად აღარ გავიგეორო მაშინდელი დასაბუთება და „ციხესიმაგრეში“ პირველ ოთხ ნომრში დაბეჭდილი მოთხრობები აქ მხოლოდ კონსპექტურად მოვიხსენიო.

სანამ ამს ვიზამდე, ერთი წინასწარი შენიშვნა კიდევ მაქვს სათქმელი. მე მაშინ, იმ მოხსენებასა და წერილში, საუკვეთელი გამოვხატე ჩვენი ნიჭიერი მწერლის ჭეშმალ ქარჩხაძის მოთხრობის „მალალი კაცის“ მიმართ, თუმცა იქვე აღვნიშნე მწერლის ოსტატობა და მძაფრად გამოხატული გამომსახველობით მხარე. ვუსაუკვედო ავტორს, რომ მის ბევრი არაფერი სათქმელი ჰქონდა მკითხველისათვის. ვფიქრობ. ზედმეტად მკაცრი ვიყავი, რაშიაც მოთხრობის ხელახლა წაყიფვამ დამარწმუნა.

გარდა ჭეშმალ ქარჩხაძის „მალალი კაცისა“, „ციხესიმაგრეში“ პირველ ოთხ ნომრში დაიბეჭდა კიდევ რამდენიმე კარგი მოთხრობა. მათ შორის უნდა დავასახელო გოდერძი ჩოხელის „ზანაი“, გიორგი ხორგაშვილის „ცოცხალი სულები“, უპირველეს ყოვლისა კი რევაზ ინანიშვილის პოეტური მოთხრობების ციკლი „სამაგიდო რვეულიდან“.

რამაზ ჯანაშვილი
„ცისპარტი“ 1981 წელს

მნიშვნელოვან მოვლენად მიმაჩნია ანა მხეიძის პირველი მოთხრობის „არჩევანი მეს“ გამოქვეყნება. ანა მხეიძემ მოუხიბლა ოსრობის ბუნებრივობით და პრობლემის გახედული დაუენებით. ნატურალისტური შენარევები, ვგულისხმობ მოთხრობის ფინალის გაღაწევებას, ნაწარმოებს საგრძნობ ზიანს აუენებს, მაგრამ თუ იმასაც გავითვალისწინებთ, რომ ეს ახალგაზრდა ავტორის პირველი ცდაა, შესაფერისებელი აღარაფერი დაგვრჩება.

ბევრი რამე საინტერესოდ მიგნებული ვნახე გია ლომაძის „ოხაბაშისის კაცში“. ახ იყო საჩქარო და გააღაღებელი დავით მურხანიშვილის „უცნობი მხედრის“ გამოქვეყნება. ნუ დაგვავიწყდება, რომ ამ საქმეში აჩქარებას შეიძლება სავალალო შედეგი მოჰყვეს — კაცი გზას ავაცდინოთ.

პლაკატურობის გარკვეულ დოზას ვერ ასცდა გიორგი ლაბაძე თავის „მარადიულ ცეცხლში“, მაგრამ მაინც თამამად შეიძლება ითქვას, რომ მოთხრობა მწერლის ნახელავია, მას უღაფო ნიჭიერების დამლა აზის.

გივი ჯოხაძის „სიმღერა“ მშვენიერი ლეგენდაა. აზიელი დამპყრობი. თუმარ ლენგის აღმასი ჩაღმაში. ჭაბუკი მომღერალი. მისი ღვთაებრივი სიმღერა ჭაბუკისათვის თავის მოკვების შემდეგაც გაისმის, გაისმის უფრო ძლიერად და უკულის მომცველად. სიმღერა მომღერლის შვილებსა და ხალხს აუტაცუნია.

გურამ კაპანაძემ კარგა ხანია შეგვაჩვია თავის კლორიტულ მოთხრობებს. ამას წინათ მისი მოთხრობების წიგნიც გამოვიდა გამოცემილება „მერაბში“. ხაინტერესოა „ციხკარში“ გამოქვეყნებული ახალი მოთხრობა „სისუყარულიც“. სამოქმედო ასპარეზზე როგორღონილებს ვხედავთ. ინდივიდუალისტი, თავის თავზე შეუვარებული ფარსმანი იმარჯვებს კორტუეც და სისუყარულიც, თუმცა ნაკლები ნიჭის პატრონია, იუენებს უველა ხერხსა და საშუალებას და თითქმის შეუმჩნეულად წინ მიძვრება. თან კარგ ბიჭობასაც ლამობს, მძაყაც მხარზე ხელს უთათუნებს, ნუ გიწყინებაო.

ზუსტი და მრავლისმთქმელი მიგნებაა, ფსიქოლოგიურად მართალი, დასაბუთებული და საჭირობოროლო.

სიცოცხლით, შინაგანი სიმართლით და სინატივით მომხიბლა ზურაბ რციხლაძის პაწაწინა მოთხრობამ „სტუმარი დვისიანა“. იუმორით, ხალასი ხალხური ხასიათებით, სახოვანებით, დიალოგების სისხარტით გამოირჩევა თეიმურაზ ხალჩავას „გადანახლებლა“. მეტ დამაჩერებლობას და სიღრმეს ვუსურვებდი ლევან თურმანიძის „ქეობას“.

ბებერი ხარი რქითაც ხნავსო, სწორედ ანდრო ლომიძეზე უთქვამთ. „კაპიტანი“, კიდევ ერთი საწვლავო მოთხრობა, ერთ-ერთი საუკეთესოა

მწერლის შემოქმედებაში. მოთხრობა გულს სვდება, გაჭერებს.

საიმედო ძალად გვევლინება შოთა ასანიშვილი. ნისი მოთხრობა „მამაშვილობა“, მიუხედავად იმისა, რომ იქ განსაკუთრებული არაფერი ხდება, სულისა და გულის შემძვრელია. ესაა სცენა სიცხით ჩახუთული მატარებლის ვაგონში. მამა წამოზრდილ შვილს აცოდლებს დედისთან, რომელიც მისი ცოლი აღარ არის. ძუნწი დიალოგი. ვაგონიდან გასვლის წინ მამა შვილს ჭერ უჯანახენლ მეთმანეთიანს აძლევს, შერე სამამნეთიანს, ბერე ზურდას. შვილი უარობს. დიალოგი გარეგნულად ჩაოხსვლის დღეს ეხება. ზედმიწევნით რეალურია მამა-შვილის ურთიერთობა. დრამა კიდრს უტანაა. უოჩაღ! თუ თავდადებულად იმუშავენს და კონსტანტინე გამსახურდიას სიტყვებით რომ ვთქვა, კატორღულ შრომას არ დაიზარებს, შოთა ასანიშვილი მყოთხველს არა ერთი ნიჭიერი ნაწარმოებით გააზარებს.

გვარჩიანია გივი ხორნაულის „დათვა კი დანილო“. მოთხრობის ავტორმა ამ ორი ათეული წლის წინათ მიიქცია ჩვენი უურადღეობა, რომდესაც ჭერ აღმანახში და შემდეგ „ციხკარში“ პირველი მოთხრობები გამოქვეყნა. მერე კარგა ხანს დღმდა. მოთხრობას ეს ემჩნევა. მე ვერჩევი გივი ხორნაულის უფრო ინტენსიურად იმუშაოს. შემთხვევიდან შემთხვევამდე საწერ მაგონდისაკენ მიზრუნება ვერც მას არგებს რამეს და ვერც ლიტერატურას.

კვლავ გაიბრწყინა ოთარ ჩხეიძის შეუდარებელმა პეტტურმა ნიჭმა პატარა მოთხრობა „ნისლაში“. ამ პატარა მოთხრობამ, დაჭირბინილმა რომანმა, ქართველი გლხეკაცის უზარმაზარი ტივილი, უკიდევანო სცედა, გაზზარული გულის უსტიკეო ქანყი და სოციალური დრამა დაიბია. „ნისლა“ გვერდში ამოუდგა მწერლის მიერ შექმნილ საუკეთესო ნაწარმოებებს „მიწას“, „მანდილს“ და ბევრ სხვას, რომლებითაც ოთარ ჩხეიძე ქართული პროზის ერთ-ერთ თვალსაჩინო ოსტატად ითვლება.

გული აგვივსო სიბოთით და სიხარულით რევაზ ინანიშვილმა. რამდენჭერ უნდა წაიკითხო „უიღბლო გიგო“, რომელიც უურნალმა ივანისის ნომერში დაბეჭდა, რომ მისი ზელაღლა წაიკითხვა არ მოგიადეს. მე პირადად სამჭერ წაიკითხეთ. წაიდ და უცხოებსაც წაიკითხო, თუ გინდა ქართველი კაცი, საქართველო შეუვარო. მისი გულის კუნტულში შეახედო, მოყვასის სიუყარულის საიდუმლო გაუმხილო.

ვერა, ვერ მოგიყვებით მოთხრობის შინაარსს, ვერც ოთარ ჩხეიძის „ნისლა“ მოგიყვით. ეს არც საჭიროა. ვისაც დღმდეგ არ წაუკითხავს, თვით უნდა წაიკითხოს და მაშინ უემეკულად დამემოწმება, რომ ჩვენი მწერლები კიდევ მეტ გულთბილობას იმსახურებენ, ვიდრე მე მათ მიმართ ვიჩინე.

უზრუნავი მემკვიდრე ნომერში გამოქვეყნდა რე-
ვაზ მიწვევლების ნოველები. ეს არაოღიად სხვა
სახისითი ოსტატია. მისი იდეური მხარეების მო-
სამართი გონება და არა გული. მიწვევლების
ფრაზა დახვეწილია და უკიდურესად ზუსტი.
არც ერთი ზედმეტი შტრიხი, არც ერთი ზედ-
მეტი ფერი. სათქმელს ემოციური საფარველი
თითქოს ჩამოცილებული აქვს და ისა დაარჩე-
ნია, რაც მწერალმა მკითხველს უნდა უთხრას,
უნდა შეაგონოს, უნდა ჩაუნერგოს. მაგრამ ეს
სრულებითაც არ მოასწავებს იმას, თითქოს საქ-
მე მშრალ აზრობრივ სექმასთან გვეკონდის. რე-
ვაზ მიწვევლამ ზუსტი მონახმებით ხატავს გა-
რემოს, რომელშიაც მისი გმირები მოქმედებენ,
ხოლო გმირთა მტკვევლება ზედმიწევნით ინდი-
ვიდუალიზებულია მაშინაც კი, როცა უკვლავზე
უფრო ძველია ამის მიღწევა. მე ვგულახსნობ
რევაზ მიწვევლების ახალ მოთხრობას „წილი“.
ავტორი არ ერიდება, პირიქით. ელტვის სიმწვა-
ვეს, მაგრამ არსად ფიცხდება, არ კარგავს
მოთხრობელის წონასწორობას. სიფიცხე და შეუ-
რიგებლობა ქვეტექსტშია ჩამარბული.

ასე დავინახე მე მისი სხვა მოთხრობებიც:
„ქველი“, „ურო“, „ხოლო რა შეეხება „ამე-
ლებს“, ამაზე კი ცალკე უნდა ვილაპარაკო. მწე-
რალმა, შემძლია ეს თამაშად განვაცხადო, სას-
წაული მოახდინა — მკვლელისადმი თანაგრძნო-
ბით განაწყო მკითხველი. ეს მკვლელი სამკაქრ
ნახამართლებია. ასე წერია მის საბუთებში, მაგ-
რამ საყოფაღი, არანაკლებ კეთილი და უწინა-
რი კაცი, ვიდრე რევაზ ინანიშვილის ალაღმარ-
თალი უიღბლო გიგო. სამკრევე უდასაშუალო
იყო. და დანაშაულიც მოკლულის გაუღრმძო-
რობამ. არაკაცობამ, არადანინაობამ ჩაადენინა.

როგორც ხედავთ, მე საგანგებოდ არ ვაჭგუ-
ფებ მწერლებსა და ნაწარმოებებს, მივდექ იმ
რიგით და თანმიმდევრობით. როგორც ქვეყ-
ნდებოდნენ ისინი და ამით, აღნაბთ, საქმეს ვირთუ-
ლებ, კომპოზიციის ფარგლებში ვერ ვაქცევ
ჩემს საერთო სათქმელს. მაგრამ სხვაგვარად,
აღნაბთ, არ ივარგებდა და უთუოდ მომიტყვებთ.

მეტი რომ არა ვთქვა, უკმაყოფილა განჩი გო-
გეშვილის „ნიშნარეთმა“, ვრცელმა მოთხრობამ,
რუსულად „პოვესტს“ რომ უქაზიან, შემაშფო-
თა არა იმდენად იმან, რომ ასეთი ნაწარმოები
დაიწერა, არა იმდენად იმან, რომ არსებობს რა-
ღაც სოციალური საფუძველი მის შესაქმნელად,
არამედ იმან, რომ მოთხრობა ეურნალ „ცისკ-
რის“ ფურცლებზე დაბეჭდილი ვიხილეთ. ნუ მიწ-
ყენს რედაქცია, ნურც ავტორი, მე მას პირა-
დად არ ვიცივთ. პირადად რომ მცნობოდა და
ეს ნაწარმოები ხელნაწერში წამეციოთა, არც
ავტორს და არც რედაქციას მის გამოქვეყნებას
არ ვურჩევდი.

ობიექტივისში, გულგრილობა, ფაქტის ტყე-
ობა, რითაც თავიდან ბოლომდე გაუღრმითლია
ეს ქმნელება, კარგს არაფერს გვიქადახს. ავტორის

პოზიციის უქონლობა ხელ-ფეხს უზორკავს სად
აზრს და მას პროკრუსტეს სარეცილეზე აწევნს.
მე არა მსურს დავწერ პროკრუსტეს სარეცილეზე
და თავს ვაიძულებ ჩემთვის ყოვლად უსიამოღო
საქმეში გავება, ავტორსაც და უზრუნავსაც შეუ-
ფარავი უქმყოფილება გამოუტყვებო.

გავცენოთ მოთხრობის მოქმედ პირებს. ვინ
არაინ ისინი? შეუვარებულა უშვილო ცოლ-
ქმარი, აივტი და დოდო. ორივე ახალგაზრდაა.
აივტი დისერტაციაზე მუშაობს. ორივეს ტან-
ჩავს მელანქოლია, აუხსნელი უქმარობის გრძნო-
ბა და ლტოლვა რაღაც ირაციონალურისადმი.
ვაყის სიღრმე, დროს დედა, რომელიც დრო-
დადრო მოდის მათ ცალკე ბინაში, რათა შუა-
დღემდე ლოგინში კოტრაილით და იქიდან ტე-
ლევიზორის ცქერით განვათებული ცოლ-ქმარი
შეშმილით არ დაიბოცოს, მხოლოდ „როჟიო
ხმით“ ლაპარაკობს. აივტი ფიზიოლოგიურად
ეზიზღება სიღრმე, რის ფსიქოლოგიურ მოტი-
ვირებაზეც არავინ ზრუნავს, და ურჩევნია უსა-
დილოდ დარჩეს, ოღონდ ის არ იუოს აქ. რა-
ტომ? რისთვის? სად არის თვით ავტორი და მი-
სი ტენდენციას? საით მივეყვართ? რა უნდა და-
გვიმტკიცონ? რას ნიშნავს „ფლორა ბეფის სი-
უვარულის კრემატორიუმში“, მოთხრობის ახალ-
გაზრდა პერსონაჟები წადაღწუმ რომ ახსენ-
ებენ? რა არის ეს „სიყვარულის ზელოვნება“,
რომელსაც მხოლოდ ქმარი უნდა ფილოზოფს? რა
არის უხადებელი ოცნება-შედგერა“?

აი, სძისა და ქალიშვილის უსაქციელობით
გულგახეთქილმა სიღრმემა კარი გაიჭაუნა.
ცოლი და ქმარი იძულებული არაინ თავად წა-
ვიდნენ ბაზარში, უველის მაგიერ აივტიმ მიზაკე-
ბი იყდა ძველი სატრფოს გოგონასაგან და
უქანასენილი კაიკები დაბარჩა, სადილს თავად
აკეთებს. დოდო რეცხავს, ნახადილევს აივტს დი-
სერტაციაზე მუშაობა ეზარება, გულაღმა წოლა
და მითოლოგიური ოცნება უყვარს. ახანაში
შევა, თავს სარეცხის თყის მარუფში გაუფხს.
მკითხველი გაოგნებულია. რა ხდება? რისთვის
იკლავს ეს კაცი თავს? მარტო რომ დარჩა, ე-
დელი გაბურღა, სახარობელა მოაწყო და ისევ
თავი გაპყო შიგ. მერე ობობა დაინახა ახლაბუ-
დაში, გაეცინა და უთქვამო მოიხინა. შემდეგ ქუ-
ჩა, ვილაც ირმა ფანჩარაში. უელსმევეი ჩამოუ-
ვარდა, აივტიმ აუტანა. ქალი ექარნებება, აქ ახა-
ლი გადმოსული ვართო. მერე ვილაცები მოდიან.
იმართება ღრეობა, მეორე თუ მესამე დღეს
„ეკრეგი მუშაობისათვის“ აივტს და მის თანა-
მშრომელს, ვილაც ჩანტლამეს, ორას-ორასი მა-
ნეთით აჯილდოებენ, ოღონდ იმ ანგარიშით,
რომ ეს ფული ორივემ რესტორანში დახარჩოს,
ახეღ ხდება. ქეთის ენში შესული განუოფი-
ლების გამეგ ახალ-ახალ კერძებს და სასმელებს

რამზუ ჯაფარძე
„ცისკარი“ 1981 წელს

უკვე თავს. ღრეობა აგარაკზე ახლდება. იქ მთვრალი აიტი წვავს დისტრქციას და, როგორც თვითონ ამბობს, ამით ამდიდრებს კაცობრიობას. სხვები თავ-თავიანთ ლექსებსა და რომანებს წვავენ. არაო, ღრმავაზროვნად შენიშნავს აიტი და მას. ალბათ, ავტორაც თანახმებდა, კი არ უნდა ვწეროთ. თანაც ბევრი, უნდა ეცოდნებოთო.

მა, როგორ ატყობო, კარგი დახლი არ დაუღებოდან ლევ ტოლსტოის ან დოსტოევსკის, ან გოგოლს, ან ბალზაკს, ან დიკენსს, ან თეკერეის, ან ტომას მანს, ან გოლშუოროის, ან ჰემინგუეის, ან ფოლენერს, ან შოლოხოვის, ან ჩავაჩიშვილს და გამსახურდიას, გულაფრა ვაშლარ-თელებს რომ ეცოდნებოთ და არაფერი დაეწერათ?

რას ემსახურება ეს მოთხრობა? რისთვის დაიწერა და დაიბეჭდა? ძნელია ამ კითხვებზე კაც-მა პასუხი გასცე. ჩემთვის, უფროსი თაობის მწერლისათვის, ვინც სადაცაა თავისი წილი ცხოვრების ბოლოში გავა, ძნელია ყოველივე ამის თქმა და აღიარება. მაგრამ როცა შენს აზრს გეკითხებიან, რა სინდისი მოგცემს სიმართლედ დამალო და ბუნდოვანი სიტყვების კორიანტებს ამოეფარო.

პოეტურად ზეაწეული და უშუალოა ვიტალი დარსანაის პატარა მოთხრობა „გვაზი“. სამაგიეროდ, ოთარ წურჭუშია არაჩვეულებრივ, თითქმის დაუჭერებელ ამბავს გამოდევნებია და მით ცდილობს მკითხველის ყურადღება მიიქციოს.

ერთობ საუფრადღებოა მანანა ავალიშვილი თავისი „მელანოი“. ამბავი, რომელიც მოთხრობაშია აღწერილი, ომის დროის თბილისში ხდება. თუმცა ახალგაზრდა მწერალმა უბრალო ადამიანების, ბელადი, უსიამოლო ცხოვრება აჩვენა და გული ღრმა მწუხარებით, ამ ადამიანებისადმი, მათი ურთიერსიუვარდისა და ურთიერთთავანჯირისადმი თანაგრძნობით აგვივსო, აქ ნეტამაღაც კი არ არის სტიმიონტალობისა და მელოდრამატიზმისა, მოთხრობა შეცუშულად, ეკონომიურად არის დაწერილი და მისი უკველი დეტალი ერთ მთავარ მიზანს ემსახურება, რის სრული უქონლობაც ზემოთ ჩანრი გოგოშვილს ვუსაყვედურეთ. აქ ჩვეც ის გავუყვარ, ვინც ავტორს სიყვარულის ღრსად დაუხვია, იმას ვუფურებთ ავის თვლით, ვინც ავტორმა მკითხველის სამხაჯაროზე გამოიყვანა, მაგრამ გამოიყვანა არა მზამხარეული რეცეპტით დაღდასმული, არამედ კონკრეტული ცხოვრების წესით.

მოთხრობა „მელანოი“ თანაბრად, უკველგვარი უსწორმასწორობის გარეშე არის დაწერილი. მაგრამ მე მაინც მინდა გამოვყო სამი ძლიერი ადგილი: ორსული ქალის, მელანოს დედის, გაქცევა ქმრის სახლიდან, მარტოხელა დედის სიყვდილი და მისი უყანასწელი მულდარა გულგახეთქილ მცირეწლოვან შვილისადმი და

მელანოს ერთადერთი, მოკლე ფრაზა, რითაც გამწრდელი დედის გაცივებულ გვამს მიმართავს: „ეთხოვდები, დეიდა!“

უფრანლმა მეშვიდე ნომერში მანანა ავალიშვილის გვერდით დასტამბა ავთანდილ ადგიშვილის მოთხრობები. საერთო შთაბეჭდილება ისეთია, რომ ახალგაზრდა ავტორს კალამი ემორჩილება, აღდა-აღამ ის საკმაოდ გამართულიადაც წერს, მაგრამ ოთარ წურჭუშიას „მიმიკრიასი“ არ იყო, ყოველთვის ვერ ერევა ცთუნებას, მკითხველი ამბის არაჩვეულებრივობით არ განაცვიფროს. ასეთია, მაგალითად, მოთხრობა „უხილავი ფრესკები“. ზოგიერთ მოთხრობაში ეთხისმეტად სუსტია იქ დატრიალებულ კოლიზიათა დამაკავშირებელი ლოგიკური ძაფები. ქართულიც ვერ არის უკველთვის რაგზე. „ლიამ დაუხმინა ზეინაბს“, — ვკითხულობთ ერთგან. „ერთმანებმა ამოუშალდა რაბისი“, — წერია მეორეგან. რას უნდა ნიშნავდეს „გულღონობა“, „ლაწალუფის ხმა“. ანდა „სამინლად ახევებული ნეკრსი“?

ერთობლაც ვამბობდი: ენაზე ძალდტანება, ენისადმი უნდობლობის გამოცხადება და რაღაც ახალი ფორმების ძიება იქ, სადაც დიდი ხნის წინათ შემუშავებული ფორმებიც ფონს იოლად გაგვიყვანდნენ, ვერაფერი საკირო და საქებური საქმეა.

მიკა აღექისძის უდავოდ აქვს ის, რაც აუცილებლად უნდა გააჩნდეს ქემარტიტ მწერალს — სულის პოეტური აღმადრენა და საკუთარი სულის საკმელი, საიდანაც სამყარო მოჩანს, „ციხსკარმა“ გამოაქვეყნა მისი ორი მოთხრობა — „სულში ჩაყიდებული მთავარი“ და „დაუსრულებელი დამეგები“. პირველ მოთხრობაში, რომელსაც აშკარად ემჩნევა ავტორის ნიჟი და მოვლენების ინდივიდუალური აღქმის უნარი, ბევრი რამ რაგზე ვერ არის. ავტორი უკველთვის ვერ აღწევს საკირო სიწაოლეს და სიუჟეტის ცალკეული სვლების ლოგიკურად ჩამოყალიბებს. შეიმჩნევა ბუნდოვანება და აჩქარება, ბევრი რამ აუხსენელი და ფსიქოლოგიურად დაუსაბუთებელი გვჩნება. ავტორს ისიც უნდა შეენიშნო, რომ მოთხრობაში აშკარად იგრძნობა ლიტერატურული გავლენები.

მიკა აღექისძის უმჯველ ნიჟიერებაში უფრო მისმა მეორე მოთხრობამ დამარწმუნა. იქ მართლაც ოსტატურად და ღრმად არის დახატული სიეთისათვის, ადამიანური ღირსების შენარჩუნებისათვის მებრძოლი ახალგაზრდა ადამიანის სულიერი პრეტესტი.

ნურავინ ჩამითვლის პარადოქსად, თუ მოვიტხოვ, რომ სწორედ ყველაზე ნიჟიერებს უნდა გავუწელოთ ნაწარმოების გამოქვეყნება, შევაჩვიოთ ისინი ტექსტზე მუშაობას, მივაღწევინოთ ერთის შეხედვით მიუღწეველი და მხოლოდ ამის შემდეგ გამოვიტანოთ ახალი ქმნილება მშის სინათლეზე.

გახსოვთ, როგორ მუშაობდა ჩვენთან, მაშინ-
დელ ახალგაზრდა ავტორებთან, „მნათობის“ რე-
დაქტორი სიმონ ჩიქოვანი? რა ბევრს დაჯარ-
გავდნენ მის დროს ჟურნალში დახვედნილი ახა-
ლი ნაწარმოებები, სიმონს რომ უყვალდა სხვა სა-
ზრუნავი უცნაურ ან გადვიდო და ხელმძღვანე-
ლებს ეტყობოდა თავისი დიდი ლიტერატურუ-
ლი გამოცდილებით, მაღალი გემოვნებითა და
პრინციპული მომთხოვნელობით არ დახმარე-
ბოდა!

ვერ ვიტყვი, რომ მწერალურ ნიჭიერებას მოყ-
ლებულნი არიან მანანა ხელაია, თამაზ ხმალა-
ძე და ზაურ კალანდია, მაგრამ ვფიქრობ, რომ
ცოტათი ავჩქარდით, რაკა მათი მოთხრობები
სამწიფოზე გამოვტიანებ. აქობენდა, ცოტა კიდევ
სამკვეცადა, ცოტა მეტი სიმკაცრე და მომთხოვ-
ნელობა გამოგვეჩინა.

უპირატესად აზრისმიერია მერაბ აბაშიძის
„სათნო გუავ მე“. მერაბ აბაშიძე გამოირჩევა
წერის მაღალი კულტურით და თითქმის უყოველ-
თვის, ისევე როგორც ამქვარად, ახერხებს რაღაც
მნიშვნელოვან მთავრობს მეტობელებს.

ცოტა გულბრუნულივით, მაგრამ მსუფთე ფერ-
ებითა და სიუვარულით ხატავს თავის მშობლიურ
კუთხე რაქას და ახლობელ ადამიანებს ვაფა
ჩორდელი. მისი „თებროლე მიდის წყალზედა“
და „მოკლე მინა“ ყურადღებას იქცევს ნაშევი-
ლი ხალხური ხასიათებით, ხალხური იუმორით
და ნაღველთან შეზავებული ჩუმი სიხარულით.
გულდასაწყვეტია, რომ პირველი მოთხრობის
ფინალის დაწერისას მწერალმა იჩქარა და მშვე-
ნიერ მოთხრობას კლდე წააწყვიტა. ცოცხა გაჭი-
ნურებულად და პრეტენზიულად მეჩვენება
ვრცელი მოთხრობა „სიკვდილი ასტონს ექვს“.
მას ორი ზემოთხეხილი მოთხრობის სისადა-
ვეც აქვია და დამაჩვიებლობდაც. მე მაინც მინ-
და იმდენი გამოვთქვა, რომ ვაჭა ჩორდელს ბედმა
დაანათლა ადამიანის ხულის მესაიდუმლის მად-
ლი და ბევალ კიდევ უტკთნა ნაწარმოებებით
გაგვახარებს.

მითხველის ცხოველ ინტერესს იმსახურებს
კიმი ალიაშვილი, რომელმაც „ციხის“ სექ-
ტიმბრის ნომერში სამი მოთხრობა გამოაქვეყ-
ნა. ალიაშვილი გამოცდილი, ცხოვრებანაწი
კაცი ჩანს და წერის კულტურითაც აშკარად
გამორჩევა, ავტორის ენა დახვეწილია და ამე-
წე დროს ინდივიდუალიზებული, თბრობა ძუნ-
წია და შეკუმშული. სამოვნიებით გავარჩევი
სამივე მოთხრობას ცალ-ცალკე, აქ ამის დრო
და საშუალება რომ იყოს. კიმი ალიაშვილის ნა-
წარმოებებს დიდი ადამიანური ტივილი გას-
დევთ და საფუძვლად ეს ტივილი უდევთ.
ავტორი იმას წერს, რაც აწუხებს და რაც საზო-
გადოებისათვის მნიშვნელოვნად მიანჩნა. „არ
შემიძლია არა ვთქვა!“ — თითქოს გვეუბნება
იგი და ჩვენს ყურადღებას მთლიანად იპყრობს.
აი ნიშუში ხატვის ალიაშვილისეული მანერი-

სა: „წირვა გამოსულიყო. ოფლივით უნავედა
ხალხი ფერდაზე. ბინდმა მოუსწრო. შეიშრო
მლოცველინი“. კარგია, არა? თითქოს სკულპტუ-
რა გამოკეთა ქვაში და ხელით გაგვანახნა!

ნაღველიანი, ფიქრიანი, ცხოვრების ღრმა აზ-
რით აღსავსე მოთხრობა დავეწერა აკაკი ჭო-
ჩაძემ. მისი „დგანან და ელიან“ ერთკერტი სა-
ყურადღებო მოთხრობაა, რაც კი ამ მასალაზე
და თემაზე საქართველოში დაწერილა. იგივე
უნდა მოგახსენოთ რევაზ კლდიაშვილის მშვე-
ნიერ პატარა მოთხრობებზეც. ეს მოთხრობები —
„გუცუნია“, „იქნედის მკვლელობა“, „ბურღლა-
იას ბიჭები“, „უნაგირას მთის ძირში“ ბრწყინა-
ვენ იუმორით, გონებამახვილობით, ქეშმარტად
ეროვნული ინტონაციებით, სურათოვნობით.

რევაზ კლდიაშვილი, აკაკი ჭოჩაძესთან, კი-
მი ალიაშვილთან, მანანა ავალიშვილთან და
ზოგ სხვასთან ერთად, ვის გარშემო ზემოთ
შეძლების ცვალობაზე ვილაპარაკე, ახალი პრო-
ზის სამიველო ძალაა და მას ჩვენი მომთხოვნი
ყურადღება არ უნდა მოაკლდეს.

სხვა აზრისა ახალგაზრდა მწიკა შენგელიას
„უცოდველ ანგელოზზე“. ვითომ ცოდვილი ან-
გელოზიც არსებობს? ანგელოზი ზომ უცოდვე-
ლობის სიმბოლოა! რედაქცია კარგ სამსახურს
გაუწევდა ახალგაზრდა ავტორს, თუ ამ მოთხრო-
ბას არ დაუბეჭდავდა, არა და ტურნალის მეთე
ნომერი სწორედ მით იხსნება! სენტამენტალიზ-
მი, თვალთახედვის არის სივიწროვე, მოვლენის
ერთგანსომილებიანობა ქეშმარტი ლიტერატუ-
რის პირველი მტერია. რაოდენ გულსატკეპია,
რომ სამივე ეს მწერება ამ ერთ არცთუ ისე
ერეკელ მოთხრობას ახასიათებს. ასე და ასე
გვიყვარდა მე და შენ ერთმანეთით, წერს ვაფის
გასაგონად ქალი. მეტე ქალ-ვაფი შეგვეძინა, ჩე-
ნი სიყვარულის ნაყოფი. შენ თბილისში წახ-
ვედი, მე კი ქუთაისში დავტრი, აქ ჩემი საცო-
დელი დედა მეშმარებოდაო. დედაშენმა შენ არ
შეგვივია მე და ჩემი შვილებოო. იქ რომ შევე-
შვით, გოგონა არ მომიკვებოდაო. ჩამოვედი
და იმდენი მანერვიულეს, რძე გამიშრა და ექვს
თვეს ბიჭი მშვიდი მყავდაო. უდიდესი ბოროტე-
ბა უოფილა თურმე სიდედრ-სიმამრისა და დე-
დამთელ-მამამთილის არსებობა აი, ვინ უნდა
ამოიძირკოს. მაშინ დამყარდება საყოველთაო
თანხმობა და სიუვარული! გმირი წერს: „მე
სიუვარულს მივედენ, დიად გრძნობას და ამა,
პატიოსნებისათვის უსასრულო ლანდვა დედა-
მთილისაგან!“

მაგრამ ზომ უნდა გვესმოდეს, რომ ეს მხო-
ლოდ მოტივების წერილია და არა ლიტერატუ-
რა. ლიტერატურის ფაქტად ქცეული ცხოვრ-
ებისეული ფაქტი განწმენდილი უნდა იყოს ყო-
ფითობის ყოველგვარი ბრჭყვიალა სამკაულისა-

რამაზ ჯაფარიძე
„ცისკარი“ 1981 წელს

გან და მხოლოდ და მხოლოდ მოვლენის არსს, საფუძველად საფუძველს უნდა გამოხატავდნენ. აქ ახალი კანონწესობები იქნა დადგინდა და ახალი, ამჟერად უკვე მხატვრული სინამდვილის შექმნა მარტო მწერალს ჩაუღმძვინკვინდა, ვისაც ხელმწიფება უსულუო თიხას სული ჩაუღმძვინკვინდა და დაშორებულად სიცოცხლე მიანიჭეს.

გივი ბუთხუზი ჩემი საუკვარისი მწერალია. თავმოსაწინებლად მიმანჩინა, რომ მცირეოდენი წვლილი მისი უტყუარი ნიჭის ფორმირებაში მეც მიმიძღვის, მაგრამ ეს მოთხრობა — „წმინდა ხე“, „ციცკარის“ მე-11 ნომერში რომ არის დაბეჭდილი, შენაგან ფსიქოლოგიური სიმართლით, დამაჯერებლობითა და მხატვრული ლოგიკით, მე ასე მაგონია, ვერ უნდა უტოლდებოდეს მწერლის სხვა საუკეთესო ნაწარმოებებს.

გვარიათა ირაკლი შენგელიას „უშნო“. დუნია გივი კახიანის „დუნეთი“. დეტექტიური მოულოდნელობებზეა აგებული ზურაბ თორიას „გამოფენის შემდეგ“ და „დუმილის მიღმა“. იგრძნობა მისწრაფება ფსიქოლოგიური ანალიზისაკენ.

ადვილი არ არის შემუშავება და ამომწურავად შეფასება გურამ დოჩანაშვილის „ვატერ (პო)ლოო, აღდგენითი სამუშაოები“. მე აქ მხოლოდ საკუთარი სუბიექტური შთაბეჭდილების გადმოცემით შემოვიფარგლები.

უნდა აღინიშნოს, რომ „პო“ ნაწილაკი სათარის პირველ სიტყვაში „ვატერსა“ და „ლოს“ შუა არის ჩასმული და ძნელი მისახვედრია, როდის „ვატერლოო“ უნდა წავიკითხოთ და როდის „ვატერპოლოო“.

გურამ დოჩანაშვილი დღეს ერთ-ერთი პირველბარისხოვანი ოსტატია ქართული პროზისა თავისი მშვენიერით, უადრესად ბუნებრივით, ცხოველი აზრით დამუხტული მოთხრობებით და მის ნიჭსა და შესაძლებლობებს სხვებთან ერთად მეც დიდ პატივს ვცემ, მაგრამ ნუ მიწყენს, თუ „ციცკარში“ გამოქვეყნებულმა ამ ბოლო მოთხრობამ ჩემს სულსა და გულს ვერაფერი უთხრა, ვერც ფიქრი აღმიძრა და ვერც გრძნობა, ვერც ვერაფერი დამანახა და ვერც ვერაფერი გამაგონა. მე არა მსურს სხვებს ამოვეყარო და აქ ვამტკიცო, რომ სხვებიც ამას ფიქრობენ. ზემოთაც ვამბობდი, რომ მხოლოდ პირად შთაბეჭდილებას მოგახსენებთ, რომელსაც შეიძლება მწერალი არ დაეთანხმოს და თავისთვის სავალდებულოდაც არ მიიჩნიოს. მაგრამ მეც ხომ მაქვს მორალური უფლება ჩემს აზრზე დავრჩე და მისი შეხედულება არ გავიზიარო. გულწრფელად მაფიქრებს გურამ დოჩანაშვილის მომავალი. ღრმად მწამს, რომ მან სწორი გზიდან გადაუხვია და ჩვენი გულგრილი წყურთებით გამხნივებულად მრუდნი გზას დაადგა. ზღას, რომელიც მისი მწერალური ტალანტისათვის ორგანული არ არის, პირიქით, მის ხასიათს, მსოფლმხედველობას და სულიერ რაოდ-

ბას ძირფესვიანად ეწინააღმდეგება. ამ საკითხს ძალზე საფუძველიანად შეეხო აკაკი ბაქრაძე, რომელმაც უფროსად „მნათობში“ განიხილა გურამ დოჩანაშვილის რომანი „სამოსელი პირველი“. ჩემის აზრით, ღირს ავტორი ჩაუფიქრდეს თავისი უფროსი მეგობრების და მხოლოდ კითხლის მსურველი კოლეგების მოსაზრებებს მისი ბოლოდროინდელი სამწერლო პრაქტიკის თაობაზე და თავი აარიდოს ნაქარვეი დასკვნების გაკეთებას.

მართალი მოგახსენოთ, სამოყვება მომგვარა უფროსის მე-12 ნომერში დასტამბულმა ოტია პაქარიას „პორტრეტებმა“. სასიამოვნოა ის გარემოება, რომ ოტია პაქარიას, რომელსაც ჩვენ დიდი ხანია ვიცნობთ თავისი მაღალნიჭიერი კრიტიკული ესეებით და რამდენიმე საუკრადლებო მოთხრობით, არ სჭირდება არავითარი დისტანცია ამა თუ იმ ლიტერატურული ფაქტის და მათი ავტორების შესაფასებლად. მას უოფნის ვაჟაკობაც, თავმდაბლობაც, ლიტერატურის საერთო სიუვარულიც საიმისოდ, რომ თავის გვერდითაც აღმოაჩინოს და ირწმუნოს ღირსშესანიშნავი, დაინახოს და ირწმუნოს მანამ, სანამ უკველივც ამას რომანტიკის ბურუსი გადაეფარებოდეს და საგნები თავიანთ ნამდვილ კონტურებს დაკარგავდნენ.

შედმიწევნით უსუსტი და ღირსეული ადამიანის სიუვარულითაა გამოხარა აღექსანდრე კობულეცის, ჭაბუა ამირეჯიბის, რამაშ პატარაძის, თამაზ ჩხენკელისა და გივი ძნელაძის პორტრეტები. აქ მკითხველი ბევრ იმისთანა რამეს იპოვს და შეიგრძნობს, რაც სხვაგან შეიძლება ვერსად ამოკითხოს. ეს ხომ უბრალო, ემპირიული ხასიათის მოგონებები არ არის ერთად გატარებული დღეებისა, სულის ქურაში გამოწვევარი ნააზრები და ნაფიქრალია, რომელიც დაუცხრომლად ეძიებს მოვლენის არსს და პოულობს კიდევაც.

უკვე ისტორიის კუთვნილებად ქცეული 1981 წლის მანძილზე უფროსმა „ციცკარმა“ ოთხ რომანი გამოაქვეყნა: ოთარ ჭილაძის „რკინის თეატრი“, ავთანდილ გალდაძის „ძრწოდ მღერვართა შიშით“ ჯუმბერ ტიკარაძის „სასწაულები“ და თამაზ ჭილაშვილის „ადამიანი მარტო არ არის“.

ვიდრე ბოლოდან დავიწყებდე და ჭილაშვილის რომანზე ორიოდ მოსაზრებას გამოვთქვამდ, უნდა შევეხო ტენიკურ მხარეს: სამი უკანასკნელი რომანი უფროსმა პეტიტობა ებეჭდებოდა. რატომ? თუ ვფიქრობთ, რომ ისინი შეტ უფრადლებას არ იმსახურებენ და გვსურს თვითელი მათგანს გამოქვეყნება ძნელად წაისაკითხავი და მერისმეტად ტევადი პეტიტობი მივაუჩიროთ, საერთოდ რისთვისაა ებეჭდვით ვინ გვაძლებს? ხოლო თუ დაბეჭდვა გადაგვიწყვეტია და უფროსში, ისიც რამდენიმე ნომერში, ადგილს ვუთმობთ. რა საჭიროა ეს პეტიტობა?

დაბეჭდოთ უველა კორპუსით, როგორც აქამდე გვიბეჭდია და უველა ავტორი, უკვე სახელმწიფო ვეტილიც და ახალბედაც, ერთ მდგომარეობაში ჩაყაყუნოთ. მთავარი ხომ, ბოლოსდაბოლოს, მაინც ნაწარმოებია!

ამ მცირეოდენი, ვეტერობ, საქმის გაუმჭობეებისათვის საჭირო გადახვევის შემდეგ თავს უფლებას მივცემ მოკლედ მიმოვიხილო თამაშ კიბლაშვილის რომანი „აღამიანი მარტო არ არის“.

თუ არ ვცდები, ეს ავტორის პირველი ვრცელი ნაწარმოებია და ამიტომაც მით უფრო გემართებს, ახალი რომანისტიკის პირველ გაბედულ დებიუტს გვერდი დუმილით არ ავუაროთ.

კიბლაშვილის რომანი კიდევ ერთი ცდაა ჩვენი მუშა ახალგაზრდობის ცხოვრების ასახვისა და იმ უკვლად გაუმართლებელი ხარვეზის შევსებისა, რომელიც წლების განმავლობაში გააჩნია ჩვენს ლიტერატურას. არის აქ დისციპლინა და უღისციპლინო მუშები, მოწინავეები და ჩამორჩენილები, მუშათა სპირტო სპიროვრები, ხელიდან წასული გოგოები, რომ არ იციან, ვისგან გაბედნიერდნენ და დაორსულდნენ, მათი ანტიპოდი სუფთა, წესიერ ოჯახში აღზრდილი და სანიმუშო ყოფაცქევის მქონე ქალიშვილები, ვამოცდილი ოსტატები, მოხუციგნო ელემენტები, ახალგაზრდული ბრიგადა, კრებები, თათბირები, ყოველივე ის, რაც თანამედროვე დიდ ნაწარმოში შეიძლება ნახოს აცმა. ავტორი თავისუფლად, ხალად, ძალისხმევად შეყოფილებული სტილისტური კონსტრუქციების გარეშე წერს, მარჯვედ აგებს დიალოგს, ახერხებს აღამიანთა ურთიერთდამოკიდებულებების შეუცდომლად მოწოდებას, განწყობილების შექმნას.

ნოუხედავად ყოველივე ამისა, მოუხდავად მართლა კლასიკურად შესრულებული რამდენიმე ეპიზოდისა, მე მაინც ვერ მომხიბლა და ვერ ამიყოლია ამ რომანმა. რატომ? რა არის ამის მიზეზი? მისი მეტისმეტი ნიწიერება, მეტისმეტი ყოფითობა, ენობრივი ნატურალიზმი, ჩვეულებრივად, ყოველდღიური ცხოვრების კეთილმინდისიერი ფოტოგრაფირების სურვილი, რაც საგანგებო კონტრასტის საქმე უჭრია, ვიდრე ლიტერატურისა.

ამას ვამბობ, მაგრამ სრულებითაც არ მინდა ავტორი დავაწინო, ეს მისი პირველი ცდაა, არცთუ წარუმატებელი ცდა. იმუშავოს, ნუ გაჩერდება ერთ ადგილზე, შეეჭიდოს ახალ და ახალ თემებს, ვნახოს, რა გამოვა.

ვერაფერ კარგს და სასიხარულოს ვერ ვიტყვი ქუმბერ ტიკარაძის „სასწაულებზე“. რომანზე მუშაობა ჭერ კიდევ არა ჩანს მიყვანილი იმ კონდიციამდე, როდესაც ეურნალის ფურცლებზე მისი დაბეჭდვა სასურველი და შესაძლებელი გახდებოდა.

ავთანდილ ვალდავაძემ ჩემი უურადლება მიიქცია ჭერ კიდევ „მნათობში“ გამოქვეყნებული საქმოდ საინტერესო მოთხრობით. ამჟამად ის „ციხეკარში“ დასტამებული რომანით წარმოგვიდგა და მთელი პასუხისმგებლობით უნდა განვაცხადო, რომ ავთანდილ ვალდავაძის „ძარწოდ მდევართა შიშით“ ქართველი მწერლების მიერ ამ ბოლო დროს შექმნილ რომანებს შორის ერთ-ერთი საუკეთესო და საყურადღებოა.

გარდა იმისა, რომ ავტორი შესაინშავად ფლობს ცხოვრებისეულ მასალას და ნებისმიერი ტრანსფორმირების გზით ადვილად უპირჩინებს თავის ჩანაფიქრს, მას თვალშისაცემი ლექსიკური მარაგი, იდიომატური მეტაფორების საოცარი უნარი და პერსონაჟის სახის კლოკრიტულად გამომწერვის ნიჭი გააჩნია.

რომანი კომპოზიციის მკაცრი არტახეითაა შეტარული და ერთ ადგილზე კი არ იტყეება, არამედ აღმავალი ხაზით ვითარდება და ჩენ, მკითხველები, მოწმე და მონაწილე ვხდებით ნაწარმოების ფურცლებზე გაშლილი კოლიეზებისა. თხრობა ძველი ხონის ფონზე მიმდინარეობს. მკვლელთა, მეუნაგრეთა, ფეოქათა, მედუქნეთა, სამღვდელთა პირთა, მედილიენთა და სხვათა და სხვათა ტრადიციული ქალაქი, ხონი ოდესღაც ვაკე იმერეთის სავაჭრო ცენტრი, დიდი გზაჯვარედინი, ასე ცოცხლად და ხელშესახებად, ასეთი დიდი სიყვარულთა და შეფარული სევდით არა მგონია ჩვენს მწერლობაში ჭერ ვინმეს დაეხატოს. ამას თამამად ვამბობ და ნათქვამს იმისაც დავუმატებ, რომ ავთანდილ ვალდავაძემ ის ავტორია, ვისი მწერალთა კავშირში მოწვევა გვმართებს, რათა ჩვენს პოეტურსონალური ჰაზრს წამაშალა ვუთხრათ და მწერლობის დიდ გზაზე შედგომა მივულოცოთ.

ლიტერატურული წლის უმნიშვნელოვანეს მოვლენად მიმჩნეა ოთარ ჭილაძის ახალი რომანის „რკინის თეატრის“ გამოქვეყნება ურნალ „ციხეკარის“ პირველ ოთხ ნომერში. ეს ის რომანი გახლავთ, რომლის გარშემოც მომავალში ბევრი დაიწერება, მაგრამ ჭერჭერობით, სამწუხაროდ, როგორც ხშირად ხდება ხოლმე ჩვენში, ბაიბური არ ისმის, თითქოს არაფერაც არ მომხდარყო. არა და მოხდა, მნიშვნელოვანი, მრავალმხრივ საინტერესო და თვით მწერლის ბიოგრაფიაშიც კი თვისობრივი სიახლით აღბეჭდილი რომანი გამოქვეყნდა.

რამა ეს სიახლე? უპირველეს ყოვლისა, იმ დიდი სოციალური ძვრების ასახვაში, რომელიც ჩვენს ქვეყანაში საუკუნის პირველ ორ ათეულ წელიწადში მოხდა და იმ ფორმაში, რომელიც მწერალმა თავისი საოქმედი მოაქცია.

ეს ჩემი უკანასკნელი წინადადება ამთავით-

რეპაზ ჯაფარიძე

„ცინკარი“ 1981 წელს

ვე კორექტივს საჭიროებს: ოთარ ჭილაძეს მიზნად არ დაუსახავს ჩვენს ქვეყანაში მომხდარი სოციალური ძვრებისა და გარდაქმნების ამსახველი ეპოქური ტილო შექმნა. მისი ამოცანა სულ ღებოდა იყო. ზემოთხსენებული ისტორიული მოვლენები მან სწუნ მასალად გამოიყენა, რათა უფრო განზოგადებული სურათი მოეცა და ადამიანის ბუნების საწინააღმდეგო საზოგადოებრივ წყობასთან თავისი დამოკიდებულება დაემყარებინა. ამ უაღრესად საჭირობოროტო მიზნის მისაღწევად ჩვენს საუკუნის დამდეგის და პირველი ორი ათეული წლის სოციალური კლასიზაციები, ცარისტული იმპერიის ხოციალური და ზნეობრივი კრიზისი საუკეთესო მასალას იძლეოდა და მწერალსაც ამ მასალას მიმართა.

გაზეწო, რომელშიაც რომანის კმირები მოქმედებენ, მათთან ერთად რეალური ისტორიული პირებიც შემზარავია თავისი პუნებით, შემზარავია უწინარეს ყოვლისა იმ ძალმომრებით, რამელსაც ერთი, დმერთისა და მეფის სახელთ ახორციელებენ მეორეთა მიმართ. მიდის, მდინება ისტორიის მღვრიე პდინარე და მან კრიალტრიალით, წაღმა-უყულმა, როგორც ნაეტობი, ან როგორც ძირფევიანად მოთხრილი ტები, მაქვს ადამიანთა ბედ-ვიანბლი. უყვლაზე საუკეთესონი მათ შორის — თბილისელი მსახიობი და მისი შვილი გელა, ბუნებით მგამბოხნი, ვისი ფილტვებიც ვერ უძლებენ ირგვლივ გამეფებულ სიმპრალეს, უთანასწორო ბრძოლაში იღუპებიან. იღუპებიან თვით ერის მამა, დიდი ილია ჭავჭავაძე, მოკლული მტარავლის ტუპით. ქვეყანას გაქნილი, ათასი ნემსის უწნწი გამძვარალ-გამომძვარალი, პირმოთენ და სულმდაბალი პოლიციებისტერი და ხლდაფონი ვეზირიშვილი განაგებენ, ცხენზე ამხედრებული წამდაუწუმ რომ გაიძახის, მაქვს პატივი, მაქვს პატივიო. ისინი წარმოადგენენ ჭოხის დისციპლინაზე დამყარებულ მთელ პოლიციურ სახელმწიფოს, რომელიც მომაკდენიბელი შხამით წამლავს და კლავს უოველივე ადამიანურს, უოველივე ამალეებულსა და სუფთას ადამიანის სულში. ადამიანები კარგავენ თავიანთ ადამიანურ სახეს და დღითიდღე ბინძურ ჭაობში ეცლობიან. საზოგადოება უფსკრულისაკენ მიეჭანება. მისი დამსხვრევა გარდაუვალია.

ოთარ ჭილაძემ უდიდესი ძალით გვაჩვენა ეს ტრაგეში, რომელიც ძვალ-რიბილში გასქდომია დღევანდელ მსოფლიოს და მას გასრესით ემუქრება.

მე არ ვპირებ რომანს დწერაილებით შევებო, მისი უყვლა პერიპეტია ვანვიხილო, ეს, ალბათ, მომავლის საქმეა, აქ მხოლოდ დედააზრს შევებ, სიტყვა რომანის დიდ ტრაგიკულ ელერადობაზე ჩამოვადგედ.

მაგრამ მით აღწევს უოველივე ამას მწერალი? რით ხასიათდება მისი წერის მანერა? რა სახელე შემოაქვს მწერლობაში? აი, ამ კითხვებს კი

შედლებისდაკვალად უნდა ვუპასუხო და თუ ეს შედეგელი, მაშინ ჩემს მისიას აღსრულებულად ჩავთვლი.

ოთარ ჭილაძის პროზა მე თხრობით პროზად, განსჯის პროზად მიმაჩნია. აქედან მომდინარობს მისი სიმძიმე და, თუ შეიძლება ასე ითქვას, ათვისების სინდნელიც. მახსოვს, ბესო ელენტი ამბობდა, როდის აქეთაა, კაცო, რომ მოწუწენილობა, წიგნის კითხვისას რომ გეუფლება, ამ წიგნის ღირსების ნიშნად გამოაცხადებს. ამ სიტყვებს ბესო ელენტი ოთარ ჭილაძის მიმართ ამბობდა და ნურავინ გაიკვირვებს თუ ვიტყვი, რომ ის ნაწილობრივ მართლიც იყო: დიბ, ნაწილობრივ, რადგან ოთარ ჭილაძის წაყიბვა, მისი სტილის მიღება, ურთულეს ასოციაციურ ბილვებთან გამჭვლევა ადვილი საქმე არ არის. ეს დამატებით ძალებს და გონების საგანგებო დაძაბვას მოიხზავს. მკითხველი, ვისი გონებაც სხვაგვარად არის მომართული, სხვას მიეღობს, აქ კი სხვა წერის. ოთარ ჭილაძე მას აიძულებს თავის თავიდან გამოვიდეს და ახალ გრძნობად სამყაროს შეეკიდოს. მაგრამ მკითხველში დღია ინერციის ძალა, მით უფრო ხანდაზმულ, ლიტერატურაში გამოჩეკილ მკითხველში და იმას, რაც არ უნდა გავიგოს, რაც თავისი ბუნების, ინერციის საწინააღმდეგოდ მიაჩნია, მწერალს თავისებურებად კი არა, ნაკლად უთვლის.

რალა დაგიმლოთ, მეც ძალიან გამიჭირდა, გამიჭირდა, სანამ ბოლომდე გავიდოდი, გამიჭირდა ბევრად უფრო, ვიდრე რომელიმე კრიტიკოსს, ვინაიდან თავდაც პროზაიკოსი ვარ და საკუთარი მწერლური მრწამსის ინერციას მივყვები, მაგრამ, მიუხედავად უველიფრისა, არ შემიძლო არ მეგრძნო რომანის ატოკის დიდი ძალა, მისი რწმენის სიმძაბრე, ტრაგიკულ უკიდურესობამდე მისული სულსკვეთება.

ზევით ვამბობდი, ოთარ ჭილაძის პროზა სხრობით, განსჯის პროზა-მეტოქი. არავინ იფიქროს, თითქოს ამით მის დამდაბლებას ან ამალელებას ვპირებდა. ჩემის აზრით, ეს მისი თავისებურებაა. როდესაც რომანს ვკითხულობდი, მე ისეთი შთაბეჭდილება მეუფლებოდა, რომ ეს იყო არა წიგნი ცხოვრების შესახებ, არამედ წიგნი წიგნის შესახებ, წიგნი იმ წიგნის შესახებ, რომლის საფუძველი ცხოვრების მკაცრი სინამდვილია. მაგრამ ეს წიგნი-საფუძველი, წიგნი-სუბსტანციაც თვით ოთარ ჭილაძეს ეკუთვნის, თუმცა იგი ბუნებაში არ არსებობს. „რკინის თეატრი“ თითქოსდა განიხლავს წიგნი-სუბსტანციას, ახასიათებს მის გმირებს, მათი ცხოვრების უოველ ნაბიჯს, სიტყვებს, რაც არაარსებობთად მიაჩნია, განსჯის მოვლენებს, მათი ზემოქმედების სხვადასხვა ვარიაციას. მაგრამ დროადრო თხრობა-განსჯა წუდება, თითქოსდა ნისლი იფანტება და წიგნი-სუბსტანცია, როგორც ზღვის ტალღებით დაფარული წყალქვეშა ნავი ან აისბერგი, თვით ამოღის ზედაპირზე და მა-

შინ ჩვენ უშუალოდ აღვიქვამთ სინამდვილეს, სუბსტანციისმიერ სინამდვილესა და მკითხველს შორის უშუალო კავშირ-ურთიერთობა მყარდებოდა.

არ ვიცი, რამდენად ზუსტია ჩემი დაკვირვება ოთარ ჭილაძის სტილზე, ხატვა-ძერწვის მიხედვლ მანერაზე, მე მხოლოდ ის მინდოდა, ჩემი სუბიექტური შთაბეჭდილება გადმომეცა და წამოჭრილ კითხვებზე ჩემი მსოფლმხედველობიდან გამომდინარე პასუხი გამეცა.

საერთოდ, რომანი „რკინის თიატრი“, ჩემი ღრმა რწმენით, ერთ-ერთი ძლიერი ნაწარმოებია ოთარ ჭილაძის შემოქმედებაში და ის ყოველთვის დაამშვენებს ჩვენს ლიტერატურას.

რაკი ეურნალს განვიხილავთ, უმართებულო იქნება, შინაარსობრივ მხარესთან ერთად მისი გაფორმების ტექნიკური მხარეც არ მოვიხსენიოთ. ეურნალში, სამწუხაროდ, ბევრი გვხვდება კორექტურული შეცდომები, რაც ადრე ძალზე იშვიათად შეიმჩნეოდა. ეტყობა, ანაბეჭდებს განუფილებებსა და სამდივნოში არ კითხულობენ, არც ზოგიერთი ავტორი იწუხებს თავს, საბეჭდ მანქანაზე გასვლის წინ თავისი ნაწარმოები ერთბაშად კიდევ წაიკითხოს და საქმე, ასე დიდი მასალის კორექტურის წაკითხვა მარტო კორექტორებზეა მიტოვებული.

გადაშალეთ ეურნალის მე-10 ნომერი. 188-ე გვერდზე პროფესორ იოსებ მეგრელიძის მოგონებაში ვკითხულობთ: „დიდმა მწერალმა საქებ

რეისორს (იგულისხმება სანდრო ახმეტელი. — რ. ჯ.) წიგნი შემდეგი წარწერით უსახსოვრა“: „შემდეგ ორი წერტილი და ვიბეა თეთრი ლაქა, 12 გამოტოვებული სტრიქონი.

ვერაფრით ვერ დავარქმევ ამას ყურადღებანობას და ზრუნვას ეურნალის გარეგნულ ფორმაზე.

მეორე ადგილას, ეურნალის მე-11 ნომერში, კიდევ უფრო დიდ კურონს წავაწყდი. დაბეჭდილია სერგო თურნავას წერილი „აკაკი შანიძე და დასავლეთ ევროპის მეცნიერები“. კოლონტიტულებში, უკლებლივ ყველა გვერდზე, „აკაკი შანიძის“ ნაცვლად ჩასმულია... „აკაკი წერეთელი“!

რა სურათი დაიხატა? როგორ გამოიყურება ეურნალი „ცისკარი“ და მის მიერ 1981 წელს გაწეული მუშაობა? დამაკმაყოფილებლად. გაგვეპარა რამდენიმე მდარე ნაწარმოები, მოგვივიდა რამდენიმე დასანანი შეცდომაც, მაგრამ ისიც ზომ ცხადია, რომ წლის განმავლობაში ეურნალმა ამდენი მნიშვნელოვანი, მაღალი ნიჭიერებით აღბეჭდილი და ღრმა აზრის შემცველი ნაწარმოები გამოაქვეყნა, რამდენ ახალგაზრდა, ნამდვილად იმედის მომცემ ავტორს დაულოცა გზა ლიტერატურაში.

მაშ, ახალი გამარჯვებები ვუსურვოთ ჩვენს საყვარელ ეურნალ „ცისკარს“ ახალ, 1982 წელს, 1988 წლის მიჯნაზე კიდევ უფრო ამაღლებული და ხელზვავიანი მისულიყოს!

ზურაბული

ნიკოლოზ ჯაფარიძე

სოციალისტური რეალიზმის გზით

ნახევარი საუკუნის წინათ, 1982 წლის 28 აპრილს, ჩვენი პარტიის ცენტრალურმა კომიტეტმა მიიღო ისტორიული დადგენილება „სალიტერატურო-სამხატვრო ორგანიზაციათა გარდაქმნის შესახებ“.

პარტიის ცენტრალურმა კომიტეტმა თავის დადგენილებაში აღნიშნა სოციალისტური მშენებლობის საგრძნობ წარმატებათა საფუძველზე უკანასკნელ წლებში ლიტერატურისა და ხელოვნების როგორც რაოდენობრივი, ისე ხარისხობრივი ზრდა.

წლების პირველ წლებში, როდესაც ლიტერატურასა და ხელოვნებაში ჭერ კიდევ იგრძნობოდა უცხო ელემენტების საგრძნობი გავლენა, ხოლო პროლეტარული ლიტერატურის კადრები ჭერ კიდევ სუსტნი იყვნენ, პარტია ყოველნაირად უწყობდა ხელს განსაკუთრებული პროლეტარული ორგანიზაციების შექმნასა და განმტკიცებას, ლიტერატურისა და ხელოვნების დარგში წათე პოზიციების განმტკიცებას.

1982 წლისათვის, როდესაც უკვე აღიზარდნენ პროლეტარული ლიტერატურისა და ხელოვნების კადრები, დაწინაურდნენ ახალი მწერლები და მხატვრები ფაბრიკა-ქარხნებიდან, კოლმეურნოებებიდან, არსებულ პროლეტარულ სალიტერატურო-სამხატვრო ორგანიზაციათა ჩარჩოები აღერებდა მხატვრული შემოქმედების სერიოზულ გაშლას.

ამის გამო საკავშირო კ(ბ) ცენტრალურმა კომიტეტმა ლიკვიდირებულად გამოაცხადა პროლეტარულ მწერალთა ასოციაცია და ანალოგიური ცვლილებები გაატარა ხელოვნების სხვა დარგებშიც.

ცენტრალურმა კომიტეტმა მიზანშეწონილად ჩათვალა მხატვრული ინტელიგენციის გაერთიანება ერთიან შემოქმედებითს კავშირებში.

საკ. კ(ბ) ცენტრალური კომიტეტის 1982 წლის 28 აპრილის დადგენილების განსახორციელებლად ლიკვიდირებულ ლიტერატურულ ორგანიზაციათა მწერლების დავალებით შეიქმნა საბჭოთა მწერლების კავშირის საორგანიზაციო კომიტეტი მაქსიმ გორკის თავმჯდომარეობით.

ქვეყნად განხორციელებულმა დიდმა ეკონომიკურმა გარდაქმნებმა თავისი ასახვა ჰპოვეს მხატვრულ ლიტერატურასა და ხელოვნებაში. ქართული საბჭოთა მწერლობის, ხელოვნების მუშაკთა წამყვანი ბირთვი აქტიურად ჩაება სოციალიზმის მშენებლობის საქმეში და თავისი მხატვრული ტილოებით განადიდებდა ახალი ცხოვრების მშენებელ საბჭოთა ხალხს, ეურნალ „მნათობში“ დაიბეჭდა დიდი ოქტომბრისადმი მიძღვნილი ქართველი საბჭოთა მწერლის ოცამდე ნაწარმოები. ქართველ მხატვართა ნამუშევრები ფართოდ იყო წარმოდგენილი 1927 წელს მოსკოვში მოწუბილი დიდი გამოფენის („სსრ კავშირის ხალხთა ხელოვნება“) საქართველოს განუოფილებაში.

კულტურული რევოლუცია, როგორც მთელს ქვეყანაში, ისე კერძოდ, საქართველოში გიგანტური ნაბიჯებით იკაფავდა გზას, პარტია და მთავრობა არ ზოგავდნენ საშუალებებს ამ რევოლუციის წარმატებით დაგვირგვინებისათვის. ქართველ მწერლებსა და ხელოვნების მოღვაწეებს ნათლად ჰქონდათ წარმოდგენილი თუ რა

დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა კულტურული რევოლუციის ერთ-ერთი მთავარი ღონისძიების — ხელისუფლება ცხოვრებისათვის, ხელისუფლება მასებისათვის — ხორციუხსმას.

საქართველოს მწერალთა მეორე კრილოზამ განხორციელდა ღონისძიებანი მწერალთა კავშირის ორგანიზაციული სტრუქტურის შეცვლის თაობაზე, დაარსდა სრულიად საქართველოს საბჭოთა მწერლების ფედერაცია, რომელშიც დამარსებელ წევრებად შევიდნენ ზუთივე არსებულ ლიტერატურულ დაჯგუფებათა წარმომადგენლები.

იქის მიუხედავად, რომ შეიქმნა საქართველოს საბჭოთა მწერლების ფედერაცია, იგი ბუტაფორული იყო, სერიოზული ნაკლოვანებები გაჩნდა, რაზედაც მკაცრად იმსჯელა სრულიად საქართველოს საბჭოთა მწერლების ფედერაციის IV პლენუმმა (1980).

ოციანი წლების ბოლოსათვის განსაკუთრებით გაძლიერდა ხელოვნათა ძალების სწრაფვა გაერთიანებისაკენ, კარჩაქეტელ ჭკუფობრიობისაგან განდგომა. ასეთი სწრაფვა იგრძნობოდა მკაცრად რესპუბლიკებში, კერძოდ საქართველოში. უფრო მჭიდრო გახდა მოკავშირე რესპუბლიკების სალიტერატურო-სამხატვრო ორგანიზაციების შემოქმედებითი კონტაქტები. 1925 წელს გაიმართა პროლეტარულ მწერალთა სრულიად საქავშირო პირველი კრილოზა, რომელშიც მონაწილეობა მიიღო 12 რესპუბლიკურმა, მრავალმა საოლო სალიტერატურო ორგანიზაციამ, შეიქმნა პროლეტარულ მწერალთა ასოციაციების სრულიად საქავშირო გაერთიანება.

პროლეტარულ მწერალთა ასოციაციები ცენტრირდნ და ადგილებზე მონაწილეობდნენ იმდროინდელ დისკუსიებში. პირველ ხანებში რაპი პარტიის უშუალო ხელმძღვანელობით იცავდა მხატვრულ შემოქმედებაში კომუნისტური პარტიულობის პრინციპს. მან აგრეთვე დიდი როლი შეასრულა ტროცკი-ვროსნის კაბიტულანტური თეორიის წინააღმდეგ ლიტერატურა-სა და ლიტერატურათმცოდნეობაში, პერვერწევის მენშევიკური კონცეფციის, ლიტერატურის ლიკვიდატორულ დებულებათა წინააღმდეგ ბრძოლაში.

როგორც ცნობილია რუსეთის პროლეტარულ მწერალთა ჭკუფო ოციანი წლების ბოლოს სცემდა თურნალებს „ნა პოსტუ“ და „ნა ლიტერატურნომ პოსტუ“, რომელთა ფურცლებზე გამოწუწუვდა გარკვეული თვალსაზრისი ლიტერატურისა და კულტურის საკითხებზე. თურნალების ორგვლე შემოკრებულ მწერალთა მოძრაობას მათი სახელწოდების მიხედვით „ნაოსტოველობა“ და „ნალიტპოსტოველობა“ დაერქვა. იბრძოდნენ რა პროლეტარული ლიტერატურის შექმნისათვის, ე. წ. ვორონიის, „პერვერწეუწინისა“ და ლიტერატურისტების წინააღმდეგ, „ნაოსტოველებმა“ და „ნალიტპოსტოველებმა“

ოკით დაუშვეს სერიოზული შეცდომები. ლებიც გამოხატებოდა თანამგზავრთა შემოქმედების შეუფასებლობაში, ბუტუფაიულ მწერლებთან მათ გაიგებებაში, ლიტერატურის ხელმძღვანელობაში მიშველ ადმინისტრაციულობაში და ა. შ.

ლიტერატურულმა დისკუსიამ პროლეტარულ მწერლებს შორის მძაფრი ხახათი მიიღო. კამათი წარმოებდა შემდეგ საკითხებზე: ა) შესაძლებელია თუ არა პროლეტარული ლიტერატურა, ბ) როგორია პარტიული პოლიტიკა ლიტერატურაში, გ) დამოკიდებულება ბუტუფაიულ და წვრილბუტუფაიულ მწერლებთან. „ნაოსტოველები“ უთუო მართლნი იყვნენ, რომ დესკ კატეგორიულად აცხადებდნენ, რომ პროლეტარული ლიტერატურა ფაქტია, იგი იზრდება და მას ეკუთვნის მომავალი.

საკითხი პროლეტარული ლიტერატურის შესახებ დაუკავშირდა პროლეტარული კულტურის კლასობრიობის, კულტურული რევოლუციის გაგების, პროლეტარული ლიტერატურის პეგემონის საკითხს. „ნაოსტოველების“ მოწინააღმდეგენი იცავდნენ თეზისს, რომლის თანახმად ხელოვნება იძლევა ობიექტურ ქეშმარტებას, ისევე როგორც მეცნიერება. ლიტერატურული დისკუსიის დროს ბრძოლა წარმოებდა აგრეთვე ა. ბოგდანოვის მექანიკური თეორიისა და კარჩაქეტილი ლიტერატურული მოძრაობის წინააღმდეგ. ეს ბრძოლა რამდენიმე წელიწადს გაგრძელდა და დასრულდა იმით, რომ პარტიამ 1925 წლის ცნობილ რეზოლუციაში სასტიკად დაგმო ვოროსწინა, ამვე დროს გააკრიტიკა, „ნაოსტოველების“ შეცდომები. „ნაოსტოველთა“ უმცირესობამ, არ აღიარა თავისი შეცდომები და გადაწყვიტა ძველი ზნის გაგრძელება. „ნაოსტოველური“ გავლენა საქართველოში თავდაპირველად იგრძნობოდა პროლეტარულებზე, რომლებიც ებრძოდნენ პროლეტარულ მწერლობაში „კუწნიცას“ ტენდენციებს. ქართული „ნაოსტოველური“ ზანის დამცველებად გამოდიოდნენ კრიტიკოსები: ბ. ბუაიძე, ვ. ლუარსაშიძე, პ. ქიქოძე, დ. კონდელი, ა. სულავა და სხვები, რომლებმაც თავიანთ წერილობით გამოსვლებში ახარეთ შეცდომა დაუშვეს.

საქართველოს პროლეტარული მწერლობის ასოციაცია ოციანი წლების ბოლოს და ოცდაათიანი წლების დასაწყისში წარმოადგენდა კულტურის რაპის ფილიალს და ისევე როგორც რაპი ამახიწებდა პარტიის პოლიტიკას, ქარველი რაპელები განსაკუთრებით თავს ეხმოდნენ ძველი თაობის წარმომადგენლებს. რაპელები ნიბოლისტურ დამოკიდებულებას იჩენდნენ ქართული კლასიკური მწერლობის შეფასებისას.

ნიკოლოზ ჯაში სოციალისტური რეალიზმის გზით

რამაც გარკვეული როლი ითამაშეს ფ. მახარაძის მცდარმა შეხედულებებმა ამ საკითხზე. კლასიკოსი მწერლებისადმი ნიჰილისტურმა დამოკიდებულებამ უთუოდ ხელი შეუწყო იმას, რომ „ნაპოსტოველებს“. რაპქელების „თორიები“ თავისუფლად ბოგინობდნენ იმ პერიოდის ქართულ სამბჭოთა მხატვრულ კრიტიკაში. ეს კრიტიკა გამოირჩეოდა მეყვარალა ფრანგებით, სენსაციურობით და თუმცა მასში იყო ცალკეული, სწორი დებულებები, ადგილები, მაგრამ ქეშმარიტი და მცდარი აზრი ერთმანეთში იყო გადანაღართული, ეს კი საგრძნობლად აფერხებდა მხატვრული კრიტიკის, ესთეტიკური აზროვნების განვითარებას.

საქმარისი იყო ამა თუ იმ მკვლევარს კლასიკოსი მწერლების შემოქმედებაში დანახა „სამშობლოს სიუვარული“, „პატრიოტიზმი“, „ერის წყუხარება და ადტაცება“ და ა. შ. რომ ქართული რაპქელები მათ მყისვე „ნაციონალისტებს“ უწოდებდნენ.

იმ დროის ქართულ სამბჭოთა პერიოდის თუ გადავავლებთ თვალს აწკარად თვალში გვიცემა ლიტერატურათმცოდნეების ს. ხუნდაძის, გ. თავჯარაშვილის, ვ. ხუროძის, ლ. ასათიანის, თ. ბეგიაშვილის და სხვათა მისამართით გამოთქმული მძაფრი და გამკილაგი კრიტიკა. რასაკვირველია დახასხმულ ავტორებს გაჩნდათ შეცდომები, მათ შორის მეთოდოლოგიური ხასიათისაც, მაგრამ თვით კრიტიკის ტონი იმდენად მეყვარალა, სენსაციური იყო, რომ ძნელი იყო რაიმე დასკვნის გამოტანა.

ქართული რაპქელები იმდენად გაიტაცებოდნენ სოციალ-დემოკრატიზმის რეციდივების წინააღმდეგ, რომ თვითონვე უშვებდნენ უხეშ შეცდომებს. ქართული ლიტერატურის ისტორიის, ქართული მწერლობის პერიოდიზაციას, რომელსაც თავიანთ შრომებში გვთავაზობდნენ ვ. კეტილიძე, ა. ხანანაშვილი, ვ. კატეტიავილი, გ. თავჯარაშვილი, შ. რადიანი და სხვა ლიტერატურათმცოდნეები, რაპქელები მცდარად და რეაქციონურად სთვლიდნენ იმის გამო, რომ ლიტერატურის ისტორია დაყოფილი იყო „ძველი“, „უძველესი“, „ახალი“, „უახლესი“, „თანამედროვე“ ლიტერატურებად.

რაპქული ვულგარიზმის იდეების გავრცელების ერთ-ერთ ფართო ტრიბუნას ჩვენი რესპუბლიკის სინაღდელიში იმ დროს წარმოადგენდა გავითი „ახალგაზრდა კომუნისტი“, რაზედაც უურადლება გაამაზვილა საქართველოს კომკავშირის XI ყრილობამაც.

გავითი „ახალგაზრდა კომუნისტი“ ამ პერიოდის ნომრებში დასტამებული მასალები საკნებით მცდარი როლი იყო, ისინი უთუოდ შეიცავდნენ ქეშმარიტებას. თვისი, რომლითაც ხელმძღვანელობდა რედაქცია სწორი იყო და გულისხმობდა ლიტერატურაში ლენინური ეტაპისათვის ბრძოლას, სწორი ეს უკანასკნელი წარმო-

უდგენელი იყო ესთეტიკური იდეალისტური თეორიებისა, და სისტემების დასაბუთებულ, არგუმენტირებული კრიტიკის გარეშე, მათი დაძლევის, გამოსწორების მიზნით, აგრეთვე ახალგაზრდა მარქსისტი კრიტიკაების შეცდომებს თვითკრიტიკის გარეშე, მაგრამ თვით მეთოდს, ხერხს ამ კრიტიკისას ავანგარდისმის, კომპრომისის იდეური დაპყარადა, იგი გავრული იყო ვულგარიზმის სამოსელში და სასურველ შედეგს ვერ გამოიღებდა. ამიტომ შემთხვევითი როლი იყო, რომ გავითი „ახალგაზრდა კომუნისტი“ თავისი ტენდენციური კრიტიკული გამოსვლებითა და ზოგჯერ გამოხდომებით დაუპირისპირდა საქართველოს პროლეტარული მწერლების ასოციაციის ორგანოს ეურნალ „პროლეტარულ მწერლობას“, „თანამგზავრ მწერლებს“, ეს კი თავის მხრივ ხელს არ უწყობდა ქართულ მწერალთა და ესთეტიკოსთა ძაღების კონსოლიდაციას, ქმნიდა ჭგუფობრიობისა და კარჩაეტილობის საშიშ და მავნე ტენდენციებს.

სწორედ გავითი „ახალგაზრდა კომუნისტი“ ეურცილებზე იმდენ მონათლული ქართული პოეტები ი. გრიშაშვილი და ა. აბაშელი, გამოჩენილი ქართული ბელეტრისტი შ. ჭავჭავაძე — რეაქციონერ მწერლებად! ს. შანშიაშვილი — კულაკურ მწერლად და ა. შ. გავითის ასეთ გამოსვლებს ხელს უწყობდა აგრეთვე ვ. ლუარსაბიძის, ა. სულავას, კ. მელაძის, ბ. ბუაჩიძის, პ. ქიქოძისა და სხვათა კრიტიკული მოდვანეობაც.

ქართული რაპქელების, „ნაპოსტოველების“ გამოხლვა განსაკუთრებით მძაფრად გამოავლინა ფრ. ნაროუშვილი, როდესაც გავითი „ახალგაზრდა კომუნისტი“ გამოაქვეყნა ნაწყუტე პოემიდან „თავადი ძლია ქაჭკვაძე“, რომელშიც დიდ მგონას „უფოდალ კლასიკს“, „უფოდალს“, და სხვა დამამცირებელი ეპითეტები ამკობდა.

ეპითეტები, რომლებითაც ფრ. ნაროუშვილმა „შემაკო“ დიდი ქართველი კლასიკოსი, ქეშმარიტად გულშემოზარვი და აღმაშოვრებული იყო და შემთხვევითი როლია, რომ ამ „მხატვრული“ ნიმუშის გამოქვეყნებამ მოწინავე ქართველი საზოგადოებრიობის დიდი გულისწურმა და სამართლიანი პროტესტი გამოიწვია, ლექსის წინააღმდეგ ხმა აღიმაღლეს ქართველმა მწერლებმა შ. ჭავჭავაძე, ვ. გამსახურდიამ, კრიტიკოსმა ბ. ბუაჩიძემ, მწერლებმა ა. მაშაშვილმა, კ. ლორთქიფანიძემ, პ. საყვარელიძემ, ეურნალისტებმა, მეთხველებმა, მათ შორის გავითი „ფოთის მუშის“ მუშა-კორესპონდენტმა და სხვებმა, რომლებმაც დაფინებით მოითხოვეს აღკვეთილიყო ეს სისაძაგლე. ლექსის გამოქვეყნების გამო საზოგადოებრივი აზრი და მისი რე-

იხ. გავითი „ახალგაზრდა კომუნისტი“ 1932 წლის 3 თებერვალი, № 28.

ზონანსი იმდენად უარყოფითი და ძლიერი იყო, რომ ფრ. ნაროუშვილის მომხრეები იძულებულნი შეიქმნენ გამოსმაურებოდნენ ვრცელი სტატიით, ხოლო „ახალგაზრდა კომუნისტის“ რედაქციამ ამ სტატიას შენიშვნა გაუკეთა, რომელშიც ვალდებულება იკისრა აღნიშნულ საკითხს სპეციალური წერილით შეხებოდა, თუმცა ეს დაპირება აღარ განაორციელა.

გაზეთ „ახალგაზრდა კომუნისტის“ დასტამბულ სტატიას „ძველი ბრძოლა ახალ ფორმებში“ („პასუხად ილია ჭავჭავაძის თანამედროვე ჰერისუფლებს“), ხელს აწერს თერთმეტი ამხანაგი, მათ შორის მწერლები ნოე ზომბერტი, პანტელეიმონ ჩხიკვაძე და თვით ფორდონ ნაროუშვილი, ის, ვინც მთავარი მიზეზი იყო ამ უნათი პოლემიკისა. ამით სტატიის ავტორებმა და „ახალგაზრდა კომუნისტის“ რედაქციამ დაარღვიეს პაექრობის ელემენტარული წესი და ეს გასაკვირი არ იყო, რადგან მთელი სტატიის დედაარსი იმაშია, რომ როგორმე გაამართლონ ილიისმწამებლური „პოეზიის“ ნიშნის ავტორი, თავიანთი რაკაპული პოზიციები.

თავის დროზე ქართველი „ნაპოსტოველების“, რაკაპელების, „მემარცხენე“ ლიტერატურელების ვულგარული შეცდომები კლასიკოსების შეფასებაში არ იქნა სათანადოდ გაკრიტიკებული, უფრო მეტიც, ზოგიერთი ხელმძღვანელმა მუშაკი ამ საკითხში „ახალგაზრდა ამხანაგების“ განსართლებლად საბუთებსაც კი პოულობდა.

1930 წელს პარტიის ცენტრალურმა კომიტეტმა მიიღო დადგენილება „ნაპოსტოველების“ ჭკუფის შეცდომების შესახებ, რაკაპელების ვულგარიზაცია იქამდეც კი მიდიოდა, რონ ისინი პარლემენტარულ მწერლობას აიკვებდნენ პარტიის წევრობასთან და ახიარებდნენ უპარტიო, არაკომუნისტ მწერლებს, ბევრ „თანამგზავრს“ მიეკრებულნი ჰქონდა „რეაქციონერის“, „მემარცხენის“ თუ „მემარცხენის“ იარღუი და ა. შ. სწორედ რაკაპელების ვულგარიზაცორულ შეხედულებებს გულისხმობდა ი. ბ. სტალინი, როდესაც 1929 წელს ბოლ-ბელოცერკოვსკისადმი პასუხში არასწორად სთვლიდა თვით საკითხის დაუყენებს ბელოცერკის საფრაში „მემარცხენეთა“ და „მემარცხენეთა“ შესახებ.

1932 წლის 27 ივნისს გაიმართა საქართველოს საბჭოთა მწერლების საგანგებო ურილობა, რომელმაც მთლიანად და სავსებით მოიწონა პარტიის ცენტრალური კომიტეტის 28 აპრილის დადგენილება და აღნიშნა, რომ ის დიდი ნაკლოვანებები, რომლებიც ახსიათებდა რუსეთის პარლემენტარულ მწერალთა ასოციაციას, მთელი სისრულით გამოშვადნა საქართველოს პარლემენტარულ მწერალთა ასოციაციის მუშაობაში, რომ ამ დადგენილების შემდეგაც რესპუბლიკაში კვლავ გრძელდებოდა თანამგზავრი მწერლებისადმი „მემარცხენე“ ვულგარიზაცორული ანუ რაკაპული მიდგომა. უკვლავ საშიში გაუა-

ლებმა, რომელმაც ურილობამ განსაკუთრებით მიუთითა იყო „მემარცხენე“ ვულგარიზაცორული მიდგომა კლასიკოს მწერლებისადმი. ეს მით უფრო საფულისხმო იყო, რომ ბევრს ეგონა თითქოს იგი შეესაბამებოდა პარტიის ხაზს, მის პოლიტიკას ქლასიკოს მწერლების მემკვიდრეობის შეფასების საკითხში.

საქ. კპ(ბ) ცენტრალური კომიტეტის დადგენილებით „სალიტერატურო-სამხატვრო ორგანიზაციათა გარდაქმნის შესახებ“ დიდი როლი შეასრულა საბჭოთა ლიტერატურისა და ხელოვნების შემდგომი განვითარების, ხელოვნებისა და ლიტერატურის მუშაობა ძალების შემდგომი კონსოლიდაციის საქმეში. დარწმუნება მწერალთა სრულიად საკავშირო პირველი ურილობისათვის.

საორგანიზაციო კომიტეტის უშუალო და აქტიური მონაწილეობით იმართებოდა შემოქმედებითი დისკუსიები ლიტერატურისა და ხელოვნების აქტუალურ თეორიულ საკითხებზე. ასეთი შეხვედრები პარტიის ხელმძღვანელ მოღვაწეთა მონაწილეობით მოეწყო აგრეთვე შ. გორკის ბინაზე; მწერალთა ერთ-ერთ შეხვედრა-საუბრისას გორკის ბინაზე 1932 წლის 26 ოქტომბერს რიგი შენიშვნები გაკეთდა მხატვრული ლიტერატურის საკითხებზე. ხაზგასმით აღინიშნა, რომ მწერალთა ძალების კონსოლიდაციის უმნიშვნელოვანეს პირობას შეადგენს, უპირველეს ყოვლისა, კომუნისტებისა და უპარტიოთა ნორმალური ურთიერთდაშორებულება, რაკაპი ლიკვიდირებულ იქნა იმით, რომ იგი არსებობის უანასკნელ წლებში მოსწუდა უპარტიო მწერლებს, მათ უგულვებელყოფდა და შორდებოდა იმ დროს, როდესაც უპარტიო ლიტერატორები, ისევე როგორც კომუნისტები, აკეთებდნენ ერთ დიდ საქმეს, ემსახურებოდნენ პარტიისა და ხალხის ინტერესებს.

საბჭოთა ლიტერატურის მეთოდის თაობაზე გაჩაღებული დისკუსიის მსვლელობაში გამოიქვა არა ერთი მოსაზრება იმის შესახებ, რომ ჩვენი მწერლობის სახელმძღვანელო მეთოდია „პარლემენტარული რეალიზმი“, „მონუმენტური რეალიზმი“, „რეალისტური რეალიზმი“, „კომუნისტური რეალიზმი“, და ა. შ. ტერმინი „სოციალისტური რეალიზმი“ პირველად გაჩნდა „ლიტერატურისა და ხელოვნების“ 1932 წლის 28 მაისის ნომერში იმ დროს საქაილად ვიცრელებულ და ლიტერატურაში შექანიურად გადატანილი ფილოსოფიური კატეგორიის („დიალექტიკურ-მატერიალისტური შემოქმედებითი მეთოდის“) საპირისპიროდ.

1932 წლის 29 ოქტომბერს საბჭოთა მწერლების კავშირის საორგანიზაციო კომიტეტის გაფართოებულ პლენუმზე, რომელშიც მონაწი-

ნიკოლოზ ჯაში
სოციალისტური რეალიზმის ზენი

ლობდნენ უფელა მოკავშირე რესპუბლიკის, ბევრი მხარისა და ოქლის წარმომადგენლები, სპეციალურად იხილებოდა საკიონი საბჭოთა ლიტერატურის შემოქმედებითი მეთოდის — სოციალისტური რეალიზმის შესახებ.

საქ.კ(ბ) ცენტრალური კომიტეტის 1932 წლის 23 აპრილის დადგენილებამ „სალიტერატურო-სამხატვრო ორგანიზაციათა გარდაქმნის შესახებ“ დიდი როლი შეასრულა მთელი საბჭოთა ლიტერატურისა და ხელოვნების შემდგომი განვითარებაში, საბჭოთა მწერლების, მათ შორის ქართული მწერლების, ხელოვნების სხვა დარგის მემკვიდრე შემოქმედების მხატვრულ-იდეური დონის ამაღლებაში, საბჭოთა ესთეტიკური აზროვნების განვითარების საქმეში.

3. ი. ლენინი ვასწავლიდა, რომ უფართოესი სახალხო განათლება და აღზრდა შექმნის ნიადაგს კულტურისათვის, რომ ამ ნიადაგზე აღმოცენდება ნამდვილად ახალი, დიდი კომუნისტური ხელოვნება, რომელიც შექმნის თავისი შინაარსის შესატყვის ფორმას. სოციალიზმის გამარჯვებამ სსრ კავშირში უაღრესად ზეღასაყრელი პირობები შექმნა მოკავშირე რესპუბლიკებში ფორმით ეროვნული, შინაარსით სოციალისტური კულტურის, ლიტერატურისა და ხელოვნების აღმავლობისათვის.

ქართული საბჭოთა ლიტერატურისა და ხელოვნების მოღვაწენი საქ.კ(ბ) ცენტრალური კომიტეტის 1932 წლის 23 აპრილის დადგენილების შემდეგ კიდევ უფრო დაუახლოვდნენ ცხოვრებას: სახალხო მებრუნეობის ინდუსტრიალიზაცია და სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაცია, სტახანოვური მოძრაობა და სოციალისტური შექიზებრა, ზუსტრედებინ ახალი მშენებლობაში, ქალაქების რეკონსტრუქცია და ამ პერიოდის სხვა მნიშვნელოვანი მოვლენები ქვეყნისა და ხალხის ცხოვრებაში, ქართული საბჭოთა მწერლობის, ხელოვნების, ისევე, როგორც მთელი საბჭოთა ლიტერატურისა და ხელოვნების წაშუვან თემებზე გადაიქცინა.

რომ შევადაროთ ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის 10 წლისა (1927) და 20 წლის თავზე (1947) ქართული საბჭოთა ლიტერატურისა და მხატვრების მიერ შექმნილი ნაწარმოებები, აშკარად შეინჩნევა სერიოზული ძვრები როგორც შინაარსის, ისე მხატვრული ფორმის დახვეწის, სრულყოფის თვალსაზრისით. ქართველ ხელოვანთა პროფესიული ოსტატობის ზრდას მნიშვნელოვანწილად შეუწყო ხელი საბჭოთა მწერლების პირველმა სრულიად საკავშირო უროლობამ (1934 წლის აპრილში). უროლობაზე საბჭოთა ლიტერატურის პატრიარქმა მაქსიმ გოკომ მოუწოდა მხატვრული სიტუვის ოსტატებს თავიანთი წიგნების გმირებად გაეხადათ მშრომელი ადამიანი, რომელიც ახალ ცხოვრებას, ახალ უოფას აწუნებს და მქმნის „სოციალისტური რეალიზმი, — ამბობდა

მ. გორკი უროლობაზე, — ამკოდრუნეს ფას, როგორც მოღვაწეობას, როგორც შემოქმედებას, რომლის მიზანია — ადამიანის უძვირფასესი ინდივიდუალური მიდრეკილებების განუწყვეტელი განვითარება ბუნების ძალეზე მისი გამარჯვებისათვის, მისი ჭანმრთელობისა და სიცოცხლის ხანგრძლივობისათვის, ამ დღეამიწაზე ცხოვრების დიდი ბედნიერებისათვის, რომელიც თავისი მზარდი მოთხოვნების შესაბამისად სურს გადააქციოს მთლიანად, როგორც კაცობრიობის ერთ ოჯახად გაერთიანებული მშვენიერი ნაოსნაუდილოა“.

საბჭოთა ლიტერატურისა და ხელოვნების მთავარ მხატვრულ მეთოდად გადაიქცა სოციალისტური რეალიზმი, რომლის ძირითად პრინციპს წარმოადგენს სინამდვილის მართალი, ისტორიულად კონკრეტული წარმოსახვა მის რეკლუციკურ განვითარებაში.

საბჭოთა მწერლების პირველ სრულიად საკავშირო უროლობას დიდი მნიშვნელობა მქონდა მთელი საბჭოთა ლიტერატურისა და ხელოვნების, მათ შორის ქართული საბჭოთა ლიტერატურისა და ხელოვნების შემდგომი განვითარებისათვის. მან გააერთიანა ჩვენი ქვეყნის მრავალეროვანი ხალხების — ლიტერატურათა ძალები ერთიან მწერალთა კავშირში. დასახა ხალხთან, ცხოვრებასთან მჭიდრო კავშირში საბჭოთა ლიტერატურისა და ხელოვნების განვითარების ერთადერთი სწორი გზა, — სოციალისტური რეალიზმის მეთოდის გზა, რომელიც ქვემარჩილად შემოქმედებით ატმოსფეროს მქმნის მათი ნაყოფიერი მოღვაწეობისათვის.

1935 წლის ბოლოს ა. ს. პუშკინის გარდაცვალების ასი წლისთავის იუბილეს აღნიშვნასთან დაკავშირებით შეიქმნა სრულიად საკავშირო პუშკინის კომიტეტი. ამასთან დაკავშირებით გაზეთი „პრავდა“ 1935 წლის 17 დეკემბერს წერდა:

„დიდი პროლეტარული რევოლუცია პირველად ქეშმარტილად უქმნის პუშკინს 'ეროვნული რუსი კოეტიის, საბჭოთა ქვეყნის ხალხების დიდი პოეტის დიდებას. სსრ კავშირის ცაკის დადგენილებას პუშკინის კომიტეტის შექმნის შესახებ... უდიდესი ისტორიული მნიშვნელობა აქვს“.

კომუნისტური პარტია, საბჭოთა მთავრობა ერთხელ კიდევ ამახვილებდნენ უურადღებას სოციალისტური კულტურის მშენებლობის საქმეში მხატვრული ლიტერატურის კლასიკოსების მემკვიდრეობის მნიშვნელობაზე. გაზეთი „პრავდა“ ფართოდ გამოეხმაურა ი. ჭკავაძის დაბადების ასი წლის იუბილეს და მას: „დიდი ქართველი მწერალი და XIX საუკუნის მეორე ნახევრის ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის უპოპულარესი მოღვაწე უწოდდა“.

პარტიის სახელმძღვანელო მითითებებმა, ა. პუშკინისა და ი. ჭკავაძის 100 წლისთავის

ფართოდ აღნიშნავს, გაზეთ „პრავდის“ ხარკ-
დაქციო სტატიებში საბოლოო ლახვარი ჩასცეს
მარქსიზმის ვულგარიატორების მივნი და სა-
შინშეხეხედულებებს, ფართო გზა დაუსახეს
წყვეტვარებს კლასიკოსი მწერლების შემოქმედ-
ების, მსოფლმხედველობის სწორი, მეცნიერული
გაგენისათვის.

მეტად საგულისხმოა, რომ საქავშირო კ(ბ)
ცენტრალური კომიტეტის დადგენილების ნი
წლისთავი აღინიშნება იმ დროს, როდესაც ჩვე-
ნი რესპუბლიკა ათი წელია ცხოვრობს სკკ
ცენტრალური კომიტეტის 1972 წლის 22 თე-
ბერვლის ისტორიულ გადაწყვეტილების კე-
თილნაყოფიერი ზეგავლენით.

უკანასკნელ ამ წელიწადში საქართველოს
პარტიული ორგანიზაციების მიერ გაჩაღებულმა
პრინციპულმა ბრძოლამ პარტიის თბილისის კო-
მიტეტის გამო, სკკ ცენტრალური კომიტეტის
ცნობილი დადგენილების ხორცშესახსმელად,
ღრმად მოიცვა ჩვენი მრავალფეროვანი ცხოვრე-
ბის უყლებლივ ყველა უბანი, მათ შორის იდეო-
ლოგიური დარგიც. მთელი საქართველოს
მშრომლებთან ერთად ჩვენი მხატვრული ინ-
ტელიგენცია მხარში ამოუდგა პარტიას და თა-
ვისი შემოქმედებით, როგორც არასდროს, მჭიდ-
როდ დაუკავშირდა დღევანდელობის მოთხო-
ვნებს, მასების გულისთქმასა და მისწრაფებებს.
ბოლო წლები აღინიშნება პართული საბჭოთა ლი-
ტერატურისა და ხელოვნების დიდი აღმავ-
ლობით, მხატვრული სიტყვის ოსტატების, მხატ-
ვრების, თეატრისა და კინოს, მუსიკის ახალი
ნაწარმოებებით, რომელთა თემა და წამყვანი
ხაზი ეპოქის სულისვეთება, დროის აქტუალუ-
რი პრობლემები, ისინი ხელს უწყობენ ახალი
ადამიანის სწორ აღზრდასა და მარშონიულ გან-
ვითარებას, აქტიური ცხოვრებისეული პოზიცი-
ის გამომუშავებას.

„მხატვრული ინტელიგენცია — „ხუთწლებს“,
„პართული მწერლები ხუთწლებლის მხარდა-
მხარ“ — ეს დროებითი, მხოლოდ კონკრეტუ-
ლად მეთერთმეტე ხუთწლებლისათვის განკუთ-
ვნილი დევიზი როდია, იგი ვაცილებით მეტს გუ-
ლისხმობს, უწინარეს ყოვლისა კი ნიშნავს, იმას,
რომ შემოქმედი ადამიანი დღენიადაც ცხოვრე-
ბის შუაგულში უნდა ტრიალებდეს, თავისი საქ-
მით, პროფესიული მოწოდებით ათლიანად და
სავსებით უპასუხებდეს მასების ინტერესებს,
სამშობლოს შემდგომი წინსვლისა და აყვავების
დად ამოცანებს.

სკკ XXVI ურილობაზე ითქვა, რომ „...უი-
დობის გამოკვინებას, მსოფლმხედველობრივ
განურჩევლობას, ცალკეულ ისტორიულ მოვლე-
ნათა და ფიგურათა მკაფიო კლასობრივი შეფა-

სებისგან გადახვევას, შეუძლია წიანი მიაყენოს
თვით უნიკიერეს ადამიანთა შემოქმედებას...
პარტია არც ყოფილა და იერაც იქნება გულგრი-
ლი ჩვენი ხელოვნების იდეური მიმართულები-
სადმი“.

საკათველოს საბჭოთა სოციალისტური რეს-
პუბლიკისა და საქართველოს კომპარტიის
მს წლისთავის ზღიშზე, რომელიც ნაწყოთა კავ-
შირის ხალხთა მთელი დიდი ოჯახის ტრეშარიტ
დღესასწაულად გადაიქცა, სკკ ცენტრალური
კომიტეტის გენერალურმა მდიანმა, სსრ კავში-
რის უმაღლესი საბჭოს პრეზდიუმის თავმჯდო-
მარემ ლ. ი. ბრეენემა 1981 წლის 22 მისს
თბილისში წარმოთქმულ სიტყვაში აღნიშნა:

„სასიხარულოა აღინიშნოს, რომ საბჭოთა სა-
ქართველოში ნამდვილი ინტერნაციონალური
მეგობრობის ატმოსფერო სუფევს, პართულიე-
ბი და რუსები, აფხაზები და უკრაინელები,
ოსები, სომხები და აზერბაიჯანელები, ბერძენე-
ბი და ქურთები — სამოცდაათე მეტი ეროვნე-
ბის წარმომადგენლები, ერთმანეთის მხარდა-
მხარ იღვწიან რესპუბლიკისა და მთელი საბ-
ჭოთა ხალხის საკეთილდროედ. თქვენი რესპუ-
ბლიკის გამოცდებმა კიდევ ერთი დამაჩრებე-
ლი დასტურია ჩვენი პარტიის ლენინური ეროვ-
ნული პოლიტიკის სისწორისა.“

შემდეგ ამხანაგმა ლ. ი. ბრეენემა თქვა, რომ
საბჭოთა საქართველოს ლიტერატურასა და ხე-
ლოვნებაში არის შესანიშნავი ქმნილებები, რომ-
ლებმაც გაამდიდრეს მრავალეროვნული საბჭოთა
კულტურა, განსაკუთრებული აღმავლობით აღი-
ნიშნა უკანასკნელი წლები. აქ, როგორც ჩვენი
პარტიის ლიდერმა წენიშა, თავის როლს ახრუ-
ლებს საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური
კომიტეტის წარმმართველი საქმიანობა, რომელ-
მაც კულტურის ოსტატებთან მუშაობაში მიაგნო
სწორ ტონს, ემხარება მათ და აქტიურად უწყ-
ობს ხელს შემოქმედებითს ძიებაში.

70-იანი წლებიდან განსაკუთრებული აღმავ-
ლობა შეინიშნება პართულ ლიტერატურასა და
ხელოვნებაში. პართული მწერლები და მხატვრე-
ბი მხარში უდგანან პარტიას იმ დიდ ბრძოლა-
ში, რომელსაც ეწევა საქართველოს კომპარ-
ტია სახალხო მეურნეობისა და კულტურის უვრ-
ლა ფრონტზე. ისინი დგანან „ცეცხლის ხაზზე“,
ხუთწლებლის მხარდამხარ იბრძვიან. როგორც
მოკალაქენი და მხატვრები, აქტიურ როლს ას-
რულებენ იმ „წენობრივი ეჭანასალებს“ პრო-
ცესში, რომელიც ათი წელია ხორციელდება
პარტიის თბილისის კომიტეტის მუშაობის შე-
ხახებ სკკ ცენტრალური კომიტეტის 1972 წლის
22 თებერვლის დადგენილების შესასრულებ-
ლად.

სვიმონ გამსახურდია

კვლავ გიორგი სააკაძის შესახებ

წარმომდგენილი სტატიით გიორგი სააკაძის წესებზე დაფიქრება ჰანსულ დინჯილიას ნაშრომზე განაპირობა, რომელიც ადრე წერილების სახით, ხოლო 1980 წელს ცალკე წიგნად გამოიცა.

ჩვენი მიზანია განვამტკიცოთ და განვავსოთ ავტორის ნააზრები, რამდენადაც იგი მართებულად მიგვაჩნია. ვერ ვიტყვით, რომ ჰ. დინჯილიას წიგნი უნაკლოა, მაგრამ იგი საერთოდ იმდენად მართებული კვლევითაა წარმოდგენილი, რომ ნაკლოვან მხარეებს ფარავს. ვფიქრობთ, არც იმის განცხადება იქნება ზედმეტი, რომლითაც ამ წიგნის გადამუშავებისა და ფართო მკითხველისათვის უფრო მისაწვდომი თხრობით ხელშეორედ გამოცემის სურვილს გამოვთქვამთ. ასეთი განცხადების საფუძველი ისაა, რომ დაღდა დრო, როდესაც ისტორიულ მეცნიერებათა კვლევამ და საზოგადოებრივმა აზრმა გიორგი სააკაძის პიროვნების საკითხ ერთხელ და სამუდამოდ უნდა გადაწყვიტოს და საქართველოს მიწაზე მორატულ უკველ სულიერს უნდა გააგებინოს თუ რა დეაწლი მიუძღვის გიორგი სააკაძის ქართველი ერის გადარჩენის საქმეში. ამას იმიტომაც ვაცხადებთ, რომ ხშირად საქმეში ჩაუხედავი ერთდირებული პიროვნებაც კი უკველ აუვს მოგახსენებთ ქვეყნისათვის თავდადებულ ისეთ ეროვნულ გმირზე, როგორცაა გიორგი სააკაძე.

სადავო არაა, რომ წარსულ დროთა პიროვნების დახასიათებისას, უპირველეს, მისი სოციალური გარემო უნდა განვიხილოთ. უნდა დავაზუსტოთ, თუ რა სოციალური წრისადაც აღმოცენდა იგი და რა სოციალურ წრეში მოუხდა მოღვაწეობა. სოციალური წარმოშობა და გარემო, უმეტეს შემთხვევაში, პიროვნების მსოფლმხედველობისა და მოქმედების განმსაზღვრელიცაა. ამ მხრივ ჩვენს უურადალებს „მსახურეული აზნაურების“ სოციალური წრე იქცევს. მსახურეული აზნაურობის სოციალური ფუნა ფეოდალურ საზოგადოებრივ ურთიერთობათა პირშოა და იგი უკვლვან განჩნდა, სადაც კი ფეოდალიზმი დაშარდა. ამდენად, ამ სოციალური ფენის გა-

ჩენა ფეოდალურ ურთიერთობათა ერთ-ერთი სპეციფიკური ნიშანთვისებაა. ასე იყო ეს ევროპაში, რუსეთში, საქართველოში ცენტრალური ხელისუფლების განმტკიცების პროცესში.

XI-XII სს. საქართველოს „პატრონეზობის“ ბუნების განხილვისას, რაც ამ პერიოდის სოციალურ-უფლებრივი წუობილების ქვაკუთხედად მიიჩნევა, ივ. ჯავახიშვილი უურადალებს აქცევს „შეწყალბულის“ შინაარსისა და მნიშვნელობის გარკვევას. (ქართ. სამართლის ისტ. წ. II, ნაკვ. I, თბ. 1928. გვ. 68) „შეწყალბული“ გარკვეულ პატრესა და მოძებას აღნიშნავდა და უფრო სამოხელეო სამსახურში იჩენდა თავს, რაც ორგვარი წესით ხდებოდა — „ახლად დალოცვითა“ და ზოგათათვის „მიმატებითა“. „დალოცვა“ თან ხდებდა „უკველი მოხელეობის მიმოძებნას; როდესაც ვისმე თანამდებობას უმოძებდნენ, მას ამ მოხელეობაზე „დალოცავდნენ“ და თანაც საპატიო მამული გადაეცემოდა ხოლმე. „საპატიო მამულეში გაიცემოდა გარკვეული სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულებისათვის, განსაკუთრებული გულმოდგინებით „უმებრივი სამსახურისათვის“. უმები „პატრონისათვის არა მარტო ქონებრივად, არამედ როგორც სამხედრო ძალა იყვნენ საინტერესონი. ისინი მუდამ პატრონის თანხლები იყვნენ, მაგალითად, „აზნაური თანამყოლი“, რომლებსაც მისი დაცვა ევალებოდათ, ომის დროსაც თან ახლდნენ და „პატრონის“ გვერდით იბრძოდნენ. „პატრონის“ წინაშე დამსახურება გარკვეულ „შეწყალბას“ გამოიწვევდა ხოლმე. ივ. ჯავახიშვილისავე განცხადებით, ასეთი „შეწყალბის წესი საქართველოს მეფეთა ხელში“ დიდი და ძლიერი იარაღი იყო მათი პოლიტიკის განსახორციელებლად“. ამით ისინი „თავის ერთგულთ ზურგს უმაგრებდნენ, ეკონომიურად აღონიერებდნენ, „უმათა“ რიცხვს უმრავლებდნენ. ამნაირად, თანდათან დიდგვარიან მოხელეთა გვერდით მსახურეული „შეწყალბეულთა“ ჯგუფი უნდა გაჩენილიყო, რომელიც მარტო დიდგვარობას და „მემამულეთ“ აზნაურობას იყო მოკლებული. მაგრამ, რომელთა წევრნი ქონებრივად ძლიერნი

იყვნენ და მრავალ ნაწულობევ ციხე-ქალაქ-სოფლების „პატრონებად“ იყვნენ „აღწევებულნი“.

ამგვარად, ასეთი „შეწყალებით“ მეფე წვრილ აზნაურებს ამიღებდნენ და მათ თავის მოწინააღმდეგე დიდებულებს უპირისპირებდა, რომელთაც მუდამ თან სდევდა პარტიკულარისტული (განცალკევების) ტენდენცია. ამის საფუძველი ფეოდალურ ურთიერთობაში დაჟეიღებულნი — კარნაქტილი, ნატურალური მიურნეობა იყო, რაც ქვეყნის სხვადასხვა მხარეთა შორის ეკონომიურ კავშირს არ ითხოვდა და მამასადამე, დიდფეოდალები აღარც ქვეყნის ერთიანობას ესწრაფოდნენ. პირიქით, განცალკევების, დაქპატრიარქული შემთხვევაში ისინი სამეფო გამოსახლებადანაც თავისუფლდებოდნენ, აღარც გარის გამოყვანა უხდებოდათ და სხვა. ამდენად, გამონაკლისი შემთხვევების გარდა, ფეოდალის ბუნებაში ჩვენს ქვეყნისათვის თავდადებასა და პარტიკულურ შეგნებას ამაოდ დავუწყებდით ძებნას. დიდფეოდალი უყოველთვის ბრძოლა: ქვეყნის გამაერთიანებელ ძალას, ცენტრალურ ხელისუფლებას, რისი მაგალითებიც უყოველი ქვეყნის ისტორიაში უხვად მოიპოვება. შადიმან ბარათაშვილისათვის, მაგალითად, უცუთხი იყო ქვეყანა დაქსაქსული უყოფილყო და თავად ირანის შახის ყმა უყოფილყო, რამდენადაც ასეთ შემთხვევაში იგი თავის თავს ეუფთვნოდა და სახელმწიფოში შეუვალობის მქონე „სახელმწიფო“ მფლობელი იქნებოდა.

ძლიერი ხელისუფლისათვის, რომელიც ქვეყნის გაერთიანებას ცდილობდა, ამგვარი პარტიკულარისტული ტენდენციების მქონე ფეოდალების წინააღმდეგ საბრძოლველად გარკვეული დასაპირდენი სოციალური ძალა იყო საჭირო. ასეთ ძალას „შეწყალებული“, „მსახურეული“ აზნაურობა წარმოადგენდა, რომელსაც ეურდნობოდა მეფის ხელისუფლება დიდაზნაურთა ოპოზიციის წინააღმდეგ ბრძოლაში. „მსახურეულითა“ სოციალური ფენა ფართო გასაქანს პოულობდა ხელისუფლების გაერთიანების პერიოდში და სანამ იგი ახლად აღზევებული იყო, ცენტრალურ ხელისუფლებას ედგა გვერდში. მეფის ხელისუფლება თუ ამ სოციალურ ფენას მოითხოვდა. პირიქით, უკანასკნელ კენტრალიზებულ ხელისუფლებას ითხოვდა, რომელიც მას „ზურგს უმაგრებდა“ და „შეიწყალებდა“. მეფე ცდილობდა ერთგული აზნაურები ქვეყნის უყოველ მხარეში მყოლოდა. მაგალითად, XI ს. ბაგრატ III-ემ „განაგნა უყოველინი საქმენი აუხაზეთისანი: ურჩნი თვისანი შეცვალნა დიდებისაგან და ადგილთა მათთა დაადგინნა ერთგულნი და მოსწრადედ მორჩილნი ბრძანებითა მისთა“, (მატიანე ქართლისაჲ, იხ. ქართლის ცხოვრება, ტექსტი დადგენილი უველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით ს. უახუნიშვილის მიერ, ტ. I, თბ. 1955, გვ. 278).

დავით აღმაშენებლის ისტორიკოსი დიდაზნა-

ურთა „ორგულ ბუნებას“ ციხავს და დასძენს — დავითს აბრალებენ, რომ „შეიუარანის ვინმე და განადიდის ვინმეო, და კუალად მოიძულნის ვინმე და დამპყრობის, ესე აღმაღლის და ესე დაამდაბლისო“. თუ ვინ იყვნენ ეს განდიდებულნი, ადვილი გასაგები იქნება, თუ დავითის მიერ გატარებულ საეკლესიო რეფორმასაც ვავითვალისწინებთ, რაცა „კაცნი მთავართა და წარჩინებულთა შვილინი, რომელთაც უწყესოდ დაეპყრის საუდრები“ და უღიროსად იქცეოდნენ, გადაუენეს და ნაცვლად გვარისვილობისა, პირადი ღირსების მიხედვით დაადგინეს „უეშმარტინი მწყემსნი და სათონნი“ და „ნიჭიერნი“ (ქართლის ცხოვრება, ტ. I, გვ. 282).

მართალია, მეფის მიერ ერთგულებისათვის „შეწყალებული“, „უაზნო“ მსახურეული აღმევეების შემდეგ დროთა ვითარებაში თანდათან იწყებდნენ ხოლმე თავიანთ ადრინდელ სოციალ-პოლიტიკურ მდგომარეობას და მეფის მოწინააღმდეგე პარტიასაც კი ემატებოდნენ, მაგრამ თავდაპირველად, როგორც ერთმმართველი ხელისუფლების მომხრენი და ქვეყნის გაერთიანებისათვის დიდგვაროვანთა წინააღმდეგ მებრძოლნი, „მსახურეული აზნაურთა“ ისტორიის მკვლელობაში პოზიტიურად როლს თამაშობდნენ.

საინტერესოა ისიც, რომ ქვეყნის გაერთიანების პროცესში პროგრესული რაღის დამჩემებელმა მსახურეულმა აზნაურობამ თავისებური მსოფლმხედველობა შეიმუშავა და ასე ვთქვათ „გათანასწორების“ პრინციპის ქდაგებით იგი სხვადასხვა სფეროშიც გამოხატა (ისტორიის — ლეონტი მროველი, ფილოსოფიის — იოანე პეტრიწი, ევროპე მცირე, ისტორიულ-ქედეგოურში — გიორგი მცირე, გიორგი მთაწმიდელი და სხვა). XI-XII ს. ს. ქართველ მოაზროვნეთა მსოფლმხედველობისა და საერთო იდეოლოგიური მიმართულების განხილვამ ჩვენ იმ დასკვნამდე მივყავანა, რომ თავისი სოციალური მდგომარეობით შოთა რუსთაველი მსახურეული აზნაურობის სოციალური წრის წარმომადგენლად მივიჩნევთ.

მსახურეული აზნაურობის თაობაზე მოკლედ წარმოდგენილი ასეთი ექსტრემი ამჭრად იმიტომ დაგვიჭირდა, რომ გიორგი სააკაძის მსოფლგაგებისა და მოქმედების განხილვა ამ სოციალური გარემოს გარეშე უყოველ შეუძლებელია. რამდენადაც იგი თავის წარმომოებით „შეწყალებული“ და „მსახურეული“ აზნაურია.

საქართველოს დაქუცმაცების შემდგომ სააკაძეთა გვარის ერთი შტო ქართლის მეფის ქვეშემრდომობაში მოექცა. მეორენი კი დიდ თავადთა — ბარათაშვილების აზნაურებად ქცეუ-

სვიმონ ბამსახურდი
კვლავ გიორგი სააკაძის შესახებ

ლან. (ივ. ჭავჭავაძე, ქართველი ერის ისტორია, წიგნი მეხუთე, თბ. 1954, გვ. 10).

გიორგი სააკაძის წინაპრის ქართლის მეფის სამხაურში თანდათან დაწინაურებულან და სამხედრო პოსტებიც ეკავათ, ისინი ეკონომიურად და პოლიტიკურადაც ძლიერნი ხდებოდნენ, თუმცა, როგორც გ. სააკაძის ისტორიის მკვლევარი გივი ჭამბურია შენიშნავს, განსხვავდებოდნენ „ძირძველი თავადებისაგან. ამ თავადთა იმდროინდელი სიძლიერე მეფის ხელისუფლების სისუსტით იყო გაპირობებული, სააკაძეთა ფეოდალური გვარი კი მეფის (ქვრ სი-ნი I, შერე კი, გიორგი X და ლუარსაბ II-ის) მომხრეობით და მათი დახმარებით იყო გაძლიერებული და აღზევებული. მათი ეს გაძლიერება ძირძველი თავადების ხარჯზე ხდებოდა. არა მარტო ილახებოდა ამ თავადთა სამხედრო ინტერესები, არამედ ისინი ჰკარგავდნენ პოლიტიკურ მდგომარეობასაც. მაშინ, როცა სააკაძეები სახლთუფლებები და თბილისის მოურავები იყვნენ, დიდი თავადების წარმომადგენელი შადიმან ბაჩათაშვილი იძულებული იყო მეფის სუფრაჟობას დასჭერებოდა (სუფრაჟი კი სახლთუფლების ხელქვეითი მოხელე იყო). გასაგებია, რომ სააკაძეთა ინტერესები, დიდ თავდათავან განსხვავებით, მეფის ხელისუფლების გაძლიერება-განმტკიცებას მოითხოვდნენ, რათა ამით შეენარჩუნებინათ მოპოვებული მდგომარეობა და მიეღწიათ ახალი წარმატებებისათვის“. (გ. ჭამბურია, გიორგი სააკაძე, თბ., 1964, გვ. 84).

გიორგის დამხაბრებითაც მისი გვარი შედარებით გაძლიერებულია. ასე, რომ მასთან დამოყრდნობაზე აღარც თავადებს ეთქმით უარი. მაგალითად, ქაიხოსრო ჭავჭავაძის განცხადებით: „რომ კაცის ბატონის, ქართველის ბატონისა და იმერლის ბატონისა ქალიც ჩემი შეილისათვის ვისმე მოეცა, მაშინაც მოურავის ქალი და მისი მოყვრობის მონატრეც ვიყავი“.

ოსებ თბილელის თქმით, ზოგმა თავადმაც შეიძლება გიორგი სააკაძისნაირი აზნაურობა მოინდომოს:

„ლხინი, მზა სიტყვის ვაგონა მქონდა მუდამა პურობა,

ამხანაგთ კარგ მგვობობა, მიცემა და უშურობა,
კარგ კაცთა წყობა აღერსი, მდიდართა მე უშურობა,

ვიქუე ზოგს თავდასაც მოსწადდეს ჩემებრივ აზნაურობა“.

მაშასადამე, გიორგი სააკაძე მეფის კარზე დაწინაურებული მხაბურელი აზნაურია, ლუარსაბ მეფის 1608 წლის წყალობის წიგნში ეს ფაქტი ასეც მოიხსენება: „ჩვენსა ერთგულსა და თავდადებოთ ნამსახურსა უმსა სააკაძესა ქალაქის ამირთ-ამირას გიორგის“.

როგორც აღინიშნა, მეფის კარზე დაწინაურე-

ბული ადრე გიორგის მამა სიაუში, რომელიც სეიმონ მეფის მრჩეველი და მოურავი იყო. ერთგულებისათვის მისი ძმებიც მეფესა და აღიარებულს არა ერთხელ დაუჭილდოვებიათ. ზურაბ სააკაძეს, მაგალითად, სახლთუფლების წოდებაც მიუღია და სხვა.

უველა ამ ცნობით, როგორც ვხედავთ, გიორგი სააკაძის გვარი განდიდებულია, მაგრამ მას თავადობა ჭერხნობით განმტკიცებული არა აქვს. ეს რომ ასე უოფილიყო იოსებ თბილელი იტყუადა „ვექუ ზოგ თავდასაც მოსწადდეს ჩემებრივ აზნაურობა“. სხვა სახეობებშიც იგი საერთოდ დიდ თავდად მოიხსენიბოდა.

გიორგი სააკაძეს საქართველოს ისტორიის უმძიმეს პერიოდში მოუხდა ცხოვრება. ქვეყნის პოლიტიკური მთლიანობა ჭერ კიდევ მონღოლთა შემოსევების დროიდან შერყეული და მოშლილი იყო. გარედან მოწოდებულმა აგრესიამ ერთმმართველური სისტემა თანდათან მოშალა და ფეოდალური პარტიკულიარიზმის მისწრაფებათა განხორციელებას ხელი შეუწყო. ახეთ მოვლენას როგორც მონღოლები, გვიან ოსმალები და უილიზბაშები, რა თქმაუნდა, უყველი მხრივ ხელს უწყობდნენ. მტრისაგან ზურგგამაგრებული ფეოდალები ცდილობდნენ შეესუსტებინათ ცენტრალური ხელისუფლება, ვითინებოდნენ, ირყენ შიტაცებად სოფელთა და აგარაკებთა“ და ასე თანდათან დამოუფლებელნი ხდებოდნენ. XIV საუკუნიდან მოყოლებული, მცირე აღმინიტრაციული-პოლიტიკური ერთეულების რიცხვი თანდათან მატულობდა, ხოლო XV ს. მიწურულისათვის კი მთლიანი საქართველო ქართლის, კახეთისა და იმერეთის სამეფოდ და სამცხე-საათაბაგოს სამთავროდ დაიშალა.

გაპარტახდა მდიდარი ეკონომიური მხარეები და სოფლები. ჭერ კიდევ თემურ ლენგის შემოსევებმა „შემუსრნა უყველი საუფარი, მონასტერნი და ეკლესიანი და დაფარდა ლაშქარმან მათგან უყველნი მინდორნი, კლდენი და ხეენი, და ვითარცა ზღუამან დაფარა უყველი ესე ქუეყანა და მიეწია ლაშქარი მათი ქუთათისს, ლეღოსს და დარიალს და მოწუნეს და მოაოხრეს უყველი საქართველო. დაყარეს მძორი მკუდრისა ვითარცა სკელი თვისისა“. (ძეგლი ერისთავთა, შ. მესხიას გამოკვლევითა და გამოც. იბ. მასალები საქართველოს და კავკასიის ისტორიისათვის, თბ., 1954, ნაკვ. 80, გვ. 159).

ქვეყნის პოლიტიკური და ეკონომიკური მდგომარეობის გამოცოცხლება მცირეხნოვანი იყო ხოლმე, მონღოლობას ოსმალობა და უილიზბაშობა მოჰყვა. საქართველოს დამორჩილებისათვის მოწყობილი ლაშქრობებით, რომელსაც ქვეყნის მესვეურები დაქაპსული ძალებით ვეღარ უშეკავებდნენ, ეკონომიური და პოლიტიკური აღდგენა ვეღარ ხერხდებოდა. ამის კვალი გვიანაც შემორჩა, მაგალითად, XVII ს. სა-

მოცდათიან წლებში საქართველოში მოგზაურობის შედეგად ფრანგი ჟან შარდენი გარკვეული ნაწილის აღდგენისა და ეკონომიური მოღონიერების შესახებ გავწვდის ცნობებს, თუმცა იმასაც აღნიშნავს, რომ „კახეთის სამეფოში არამდენიმე ქალაქი უოფილა უფინ, ახლა ისინი ხალხ დანგრეულები“, ანდა „ტფილისში უოფინის დროს მითარეს ეს ქალაქები მდიდარი და მდიდრულად ნაგები იყო. ამასვე აფიქრებინებს კაცს ის, რაც კიდევ მთელად დარჩენილა, თვით ნანგრევებიც“. XVII ს. შუახანებისათვის დროს ელჩების ე. შივაქისა და ი. კლუჩაძის ცნობით საქართველოს გარკვეულ ადგილებში თურმე «От пустоты поросли вся речом», ასევე, «базаров и съезжих ярмонок нигде нет, и ничего не продают».

რა თქმა უნდა, ასეთ მდგომარეობას ერთის მხრივ გარედან მოწოდული აგრესია იწვევდა, მეორეს მხრივ შინა ფეოდალური აშლილობა რაც სწორად მტრისათვის დასაურდენ ძალად იქცეოდა ზოლმე, იგივე გარედან მოწოდული აგრესია, საუკუნეების მანძილზე სხვადასხვა მტრის (მონღოლთა, თურქთა, სპარსთა) შემოსევები, „ტყვეთა სყიდვა“, ლეიანობა და სხვა, ბუნებრივია, მოსახლეობის რიცხოვნად შემადგენლობაზე იმოქმედებდა. ამ გარემოებამ განაპირობა ის, რომ XVIII ს. შუა და მეორე ნახევრისათვის საქართველოს მოსახლეობა 800 ათასამდე დავიდა. ეს მაშინ, როცა XII ს. დაბოლოებით ი მილ. ქართველი ცხოვრობდა. რა თქმა უნდა, XVII ს. დასაწყისშიც საქართველოს მოსახლეობა შემცირებულ იქნებოდა.

გიორგი სააკაძის თანამედროვე შამ აბას გადაწვეტილი ჰქონდა აღმოსავლეთ საქართველო მთლიანად ირანის ვადუნის ქვეშ მოექცია, უფრო მეტიც, შესაძლებლობის შემთხვევაში ქართველთა ფიზიკური მასობით ამ საყოთარისაწაწულიდან აურით და ვასახლებით ქართლ-კახეთის მოსავლიანი და მდიდარ მხარეთა საბოლოოდ ირანის ტერიტორიულ მთლიანობაში მოქცევა.

ასეთ შემთხვევაში ქვეყნის ფეოდალური დაქსახულობა დამლუპებელი იყო. ადრე ლუარსაბის და სვიმონ მეფის, შემდგომ ლუარსაბ მეორის და თეიმურაზის ბრძოლები პარტიზანული მოძრაობის ხასიათს ატარებდა და ქვეყნის აოხრების გარდა, არავითარი შედეგი არ მოჰქონდა. საქირი იყო ძალების მოზლივება, ფეოდალური პარტიკულარიზმის დათარგუნვა და ძლიერი ცენტრალური ხელისუფლების ქვეშ მოქცევა. ეს იდგა ისევ მსახურეული პირის გიორგი სააკაძის პიროვნებაში ჩაისახა. მას, რა თქმა უნდა, თავისი სოციალური წრედან თანამოაზრენიც ჰყავდა, მაგრამ მსახურეულთა ძალების მოზლივებისა და დიდფეოდალთა თვითნებობის წინააღმდეგ დაჭრუფებას აზრიანი და ძლიერი ნებისყოფის მეფე ესაპირობოდა. საქმეს ისიც

ართულებდა, რომ ფეოდალურ აშლილობას და განცალკევებას უკვე საკმაოდ დრმა ისტორიული ფესვები ჰქონდა. ფეოდალთა საკუთარი ინტერესებით მოქმედებდნენ და არა ქვეყნის ინტერესებით. როგორც ადრეც აღვნიშნავდით, აწვიათად თუ მათ შორის ვინმეს პატრიოტული გრძობები ამ საყოთარი ქვეყნის შემდგომი ბედი ამოძრავებდა. ფეოდალური ფსიქოლოგია ასეთი ამბისაგან შორს იყო. მაგრამ იყო სხვა ძალა. რომელიც სოციალურად უპირასპირდებოდა განდიდებულ ფეოდალებს. ეს იყო მსახურეულთა (იმავე ფეოდალების ენით რომ ვთქვათ „უზნოთა“, „მდაბოთა“ და „უგვართა“) სოციალური ძალა. გიორგი სააკაძე ამ დას მთიუფუნება რადგან მისი გვარის აღწევება არა ისტორიულად მომდინარე, არამედ სულ ცოცხა ხნის წინ დაწუბებულ პრიცილია. გიორგი სააკაძე თავის სოციალური ბუნებით უპირასპირდებდა დიდფეოდალებს და პირიქით. სააკაძეს, როგორც მსახურეულ პირს, ხელს აძლევს ცენტრალური ხელისუფლება და ქვეყნის გაერთიანება. ეს მოვლენა მას „მოზტებით შეწულებულსაც“ ვახდია. მასხადამე, აქ ჩვენ, უპირველეს, სოციალური მოძრაობისა და ბრძოლის შინაარსს უნდა დავინახოთ, რომელიც გიორგი სააკაძის მოქმედებით ეროვნულშია გადაზარდილი. გიორგი სააკაძე, როგორც მსახურეული პირი, რომელიც ქვეყნის გაერთიანებისა და დიდფეოდალთა დათარგუნვის იდეით გამოდის, პროგრესულ რაღს თამაშობს. იგი თავისი დროის პროგრესული პიროვნებაა და ეს ასეც იქნებოდა, სანამ მისი გვარი საბოლოოდ დაიშვიდრებდა დიდფეოდალის ტიტულს. შესაძლოა, შემდგომში, როდისმე, სააკაძეც დაივიწყებდნენ თავიანთ ადრინდელ სოციალურ პოლიტიკურ მდგომარეობას და ქვეყნის ცენტრალიზმის მოწინააღმდეგეთა პარტიამ გადავიდოდნენ, მაგრამ ეს მომავლის ამბავი იყო და არა გიორგი სააკაძის დროინდელი.

ის, რაც გიორგი სააკაძეს აწუხებს, აწუხებს მისი სოციალური წრის სხვა წევრებსაც. მაგრამ გიორგი სააკაძეში, როგორც პიროვნებაში, ფიზიკურად საოცრად ძლიერ და გონებრივად ფრიალ მოწიფულ ადამიანში, სულ სხვა პოტენციური მონაცემები არსებობდა; ადამიანში, რომელშიც თბილისის „ამირთ-ამირთა“, მოურავება მიიღო, რომელიც თავისი ბუნებით მოუხვეწარია და ქვეყნის მსახურის ძალა შეხწევს, რომელიც ლუარსაბ მეფესთან დაახლოებით ქვეყნის განმტკიცების იდეით მოქმედებს.

ვინ ამატიებდა გიორგი სააკაძეს ასეთ საქციელს იმ დროში, როდესაც დიდფეოდალების მიერ მეფის ხელისუფლება ეგზომ შევიწროებული იყო და როგორც უნდოდა, ქვეყანაში

სვიმონ ბამსახურდია

აწლავ ბიოგრაფი სააკაძის შესახებ

ისე პარპაშებდნენ. დიდფეოდალები იშხანად შე-
ფურს ხელისუფლებაზე გამარჯვებულ პოლიტი-
კურ ძალას წარმოადგენდნენ და მათი დღორგუ-
ნა მხოლოდ ძლიერ პიროვნებას და არა ლუარ-
სახვიით სუსტ კაცს შეეძლო. რომელიც ვერ
ხედავს გიორგი სააკაძის პოტენციურ ძალას,
მისი იდეის პროგრესულობას, ან ხედავს, მაგრამ
არ შესწავს უნარი ეს ძალა დიდფეოდალებს
დაუპირისპიროს. იგი შიშობდა ამ უყანასკნელთა
პოლიტიკური ძალის წინაშე და თავისი მეფო-
ბის გარანტიას მათ წინაშე ქედის მოხრაში ხე-
დავს. რის გამო გიორგი სააკაძე გასწორა კიდევ.
როგორც ანატოლიანდენ დიდფეოდალები გიორგი
საკაძეს ასეთ საქციელს, რომელთაც სწამთ,
რომ იგი, გიორგი, მათზე „დიდათ უმცირესი
არის და უმრწემესი გუარიათ“. აი, სად იწე-
ვა გიორგი სააკაძის პიროვნების ტრაგედია.
ესაა მისი ბედის უკუღმართობის მიზეზი. მთელი
ეს ტრაგედია სოციალურ ბრძოლასთანაა დაკავ-
შირებული, რომლის წინაშეც გიორგი სააკაძე,
როგორც ვნახეთ, პროგრესულ მოზაიკაზე დგას.

სოციალური ბრძოლის ზემოთ წარმოსახული
საკითხით (რომელსაც ქ. ლენინი თავის წიგნ-
ში გაკრიტიკებდა გვ. 128, 130, ამ საკითხზე
კი უფროაღებთ განსაკუთრებით უნდა გამოხ-
ვილდებო. თითქოს უკუღმართობის გარკვეულია და
შეიძლება გავუყუთ მოკვლევებისა და ფაქტების
ინტერპრეტაციას. რომლებიც გიორგი სააკა-
ძის პიროვნების დახასიათების საშუალებას
მივცემს. მაგრამ აქ ავტორისიული (ე. ი. ლენინ-
ილიას) დავიკრებანი იმდენად შთაბეჭდილია
და ზოგ შემთხვევაში ორიგინალურიც, რომ მათი
გვერდის ავლა შეუძლებელია. შევეცდებით
თეზისების სახით დასახელებული წიგნის ის ძი-
რითადაი შეხედულებების ჩამოვყალიბოთ, რომ-
ლებიც გიორგი სააკაძის პიროვნების დახასიათ-
ებლად მნიშვნელოვნად მიგვაჩინა.

1. გიორგი სააკაძე დიდფეოდალთა შეთქმუ-
ლების შედეგად სპარსეთში გარდახვეწამდე
ერთმმართველური სისტემის განმტკიცების
ცდაშია და როგორც ჩანს, საქართველოს გაერ-
იანების იდეით სულდგმულობს (როგორც ეს
საერთოდ ქართულ ისტორიოგრაფიაშიც მიჩნე-
ულია). აგებს ციხე-სიმაგრეებს, (ციხენი შეაკე-
თა ციხეაღასა და თბილისში), იმორჩილებს
დავლებს და ოსებს (დვალეთში ახალი სიმაგრე-
ნიც ააგო), ომიანობის დროს საკუთარი ფუძიდან
აურალი მოსახლეობა უკან დააბრუნა და და-
ახახლა. ხელი შეუწყო ქვეყნის ეკონომიურ
ქვლონიერებას. დიდგვაროვნათა დიდი ნაწილი
შეუღის სამხატურშია ჩაყენებული. მოკლედ,
მთელი მისი მოღვაწეობა ქართლის სამეფოს გა-
ძლიერებისაკენაა მიმართული (გვ. 88—92).

2. გიორგი სააკაძე ოქახის მოყვარული პი-

როვნებაა. განსაკუთრებით ეამსაც მისი უფროაღ-
ბა, უპირველეს, ოქახისკენა მიპყრობილი და
მისი მატრონობა უპირველეს ამოცანად მიიჩნია.
ასე იყო, მაგალითად, წავისიდან გაქცევის დრო-
საც, როცა მას მოკვლას უპირისპირდნენ და დაიდე-
ნენ კიდევ. გიორგიმ გეზი ნობტესაკენ, აიღო, რაც
მისი ფრიად სარისკო იყო, რადგან შესაძ-
ლოა გზები გადაკეტილი ჰქონოდათ თავდასხმე-
ლებს. იგი საოცარის სისწრაფით და ორგანიზ-
ებით ახერხებს ოქახის წევრების ტყეში გახიზ-
ნას (გვ. 134).

3. თავის სიმაშობთან, ნუგზარ ერისთავთან,
ერთად გიორგი სააკაძე ძმათა სისხლის ღვრას
ერიდება და სპარსეთში შაჰის კარზედ მიდის.
ეს ფაქტი მეორეხარადაც აიხსენება. ირანის შა-
ჰის გავლენის ქვეშ იმყოფებოდა მაშინ აღმო-
სავლეთ საქართველო და აქ თავს იურიდა ქარ-
თველ დიდებულთა წგუფი, რომელთა შორის
ყვეწენ ტახტის მამიებელი უფლოსწულები. გი-
ორგი სააკაძეს სუსტი ნებისყოფის მქონე ლუ-
არსაბ II-ის ნაცვლად ძლიერი მეფის შერჩევაც
უნდა ჰქონოდა განწარახული მომავალში თავისი
იდეის აღსრულებისათვის (გვ. 222).

4. სპარსული ისტორიული წყაროებით (ყერ-
ძოდ, ისკანდერ მუნშის ცნობებით) 1614 წლის
სპარსთა ქართლ-კახეთის დაშტკრობებში გი-
ორგი სააკაძე მხედართმთავრად არაა დასახე-
ლებული. ამ გამოლაშქრების დროს იგი შაჰს
უბრალოდ ახლავს. ისტორიკოსის საერთოდაც
არადა არ მყავს გიორგი მხედართმთავრად მოხ-
სენებული. უნდაარისა და ბაღდადის ბრძო-
ლებშიც იგი მხოლოდ თავისი ჩვეული სპარძო-
ლო გამირობით გამოირჩევა.

1615-1617 წლების დაშტკრობებისა და 1617 წ.-
კახთა გასახლების მიზეზად ისკანდერ მუნში თე-
იმურაზს თვლის, რომლის უტაქტო მოქმედება-
მაც, მისი აზრით, შაჰის გაღიზიანება გამოიწვია.
გიორგი სააკაძეს ამ დაშტკრობებში, თუნდაც რჩე-
ვის სახით რაიმე მონაწილეობა რომ მიეღო,
შაჰის ისტორიკოსი ამ ფაქტს უსათუოდ აღნიშ-
ნავდა (გვ. 224—225).

5. ქართლ-კახეთში დაშტკრობების და აქ და-
ტრიალებული ტრაგედიის შემდეგ გ. სააკაძესა
და შაჰს შორის დაძაბული დიპლომატიური დაე-
მოკიდებულეობაა.

საგულსხმობა ისიც, რომ ქართლში მოსული
გიორგი სააკაძე დიდგვაროვნებს არას ერჩის
(შეეძლო კი უფრო ენია). უფრო მეტიც, მისი
გამორჩეული შეზინებული და გაქცეული ქაიხოს-
რო ქავთაშვილი (1615 წ.) უკან დააბრუნა და
უშიშრობის ფიცის მისცა, ამ სულგრძელობის სა-
ნაცვლოდ ფარსადან ციციშვილის შემწეობით
1618 წელს ქაიხოსრო ქავთაშვილიმა გ. სააკაძის
მოკვლა ცვლავ მუხანათურად დააპირა. მიუხედა-
ვად ამისა, 1620 წ. 15 აპრილს გ. სააკაძის მოთ-
ხოვნით მოწყობილ სასამართლოზე, მშინ, რო-
ცა სიმონ-ხანის მცირეწლოვანობისა გამო,

გიორგი ქართლის განმეგბლად იყო დანიშნული, იგი ქაიხოსრო ჭავჭავაძის საზოლოოდ შეურთიდა. ასევე შეურთიდა გიორგი ფარსადან ციციშვილს, საფიცრის წიგნი მიიღო ენისკოპოს დომენტოსა და მისი მისწავლებისაგან, ბარძიშ ამილახორისა და სხვა.

გიორგი სააკაძის ასეთი მოქმედება აშკარად მტკუველებს მის ჩინაფიჭრზე — ირანთან მომავალ ომში ქართლის ფეოდალური ძალების გაერთიანება-შეკავშირებაზე (გვ. 296-297).

აქვე ისიც მისანიშნებელია, რომ გ. სააკაძე თურქეთთან კავშირს ამუხარებს. თავის ასულს ცოლად ატანს ფარად ფაშას, რომელიც შემდგომში ირანის დაუძინებელი მტრის თურქეთის მესვეურებთან მოსადაპარკებლად და დამლომატური ურთიერთობისათვის დასჭირდებოდა (გვ. 296-299).

6. 1828 წ. ქართლის ასაურელად გამოგზავნილ სპარსეთა ჯარს უორჩიხა-ხანი უღვას სათავეში. მას მარტველად, შაჰის ბრძანებით, გიორგი სააკაძე გამოაყოფენ. გიორგიმ იცის, რა უბედურება ელის ქვეყანას. იგი აჯანყების იდეას ანდობს რამდენიმე კაცს, მათ შორის კათალიკოსსა და ჭურბან ერისთავს (რომელმაც სპარსეთში მეთულად დატოვა, სოლო თავად გიორგიმ შვილი პაატა). გ. სააკაძის გადაწყვეტილი აქვს, დიდი ხნის წინ დაწყებული აჯანყების სამუადისი სისრულეში მოიყვანოს. მას ერთგული ხალხის და შემორიგებულნი თავადების მიედილა აქვს, სხვადასხვა საშუალებებით ახერხებს თავადების უორჩიხა-ხანთან თავმოყრას და მათთან საიდუმლო მოლაპარაკებას. შაჰს გ. სააკაძის მოქმედების შესახებ ეჭვი უნდა დაბადებოდა, რახაც მისი მოკვლის შესახებ გამოგზავნილი უსტარის მტკუველებს. „საკაძის „ნადირობა“ ლოჭინის ბეობაში ნამდვილ ნადირობას არ ჰგავს. იგი უფრო დადარაჯებულ კაცად ჩანს. სააკაძის კაცებიც დაჩაჩობდნენ ირანის „შეიკის“, რომელიც თავად გიორგის ჩაუვარდა ხელთ. საჭირო შეიქნა დასწრება და გიორგი სააკაძემ თავისი ჩვეული სტრატეგიული ნიებით და გაბედული გეგმით მარტუფს მდგარი 80.000 სპარსი გაწყვიტა და შემდგომ ისინი მთელი ქართლის შემოგარნიდან გარკა (გვ. 806-822).

7. გიორგი სააკაძემ საქართველოს გადაარჩინის საქმის შესწორა საკუთარი შვილის, პაატას, უმწიკვლო სიცოცხლე.

8. გიორგი სააკაძის არც თიმიურაჲ I-ის ქართლში მოყვანამ და გამეფებამ გაუმართლა. ნაცვლად იმისა, რომ აღიარებული სარდლის, გიორგი სააკაძის, ერთგულება გამოყუენებია და ქვეყნის გაერთიანება-განმტკიცებისათვის ეზრუნა, თიმიურაჲ I-მა გიორგი სააკაძის მტრობა დაუწყა.

ბაშალიეთის ომის მსვლელობაში გიორგი სააკაძემ გარკვეული შეცდომები დაუშვა (თურქული ჩალშით სამცხის ჭარის გამოყვანა, და-

უთმებე გოგორაშვილის საკუთარი კურტაკით გაშვება). ამავე დროს გ. სააკაძემ ვერ შესძლო ქართველთა წინააღმდეგ ბრძოლაში „ცივი გონებით ემოქმედება“. თვით თიმიურაჲთან შეხვედრისას იგი კი არ მოვლა, არამედ, როგორც ვახუშტი გადმოგვცემს „კრა ლახტი ბეჭესა ზედა, არღარა დაღვა და წვაიდა“.

„მეფის დანდობა რანდობა სააკაძის მხრივ, რაც შეეებება ბაშალიეთის ბრძოლის საერთო ხელმძღვანელობისას გამოჩენილ სისუსტეს, იგი უკვე აშკარა შეცდომა იყო. დიდი მიზნის აღსრულების გზაზე ემოციები უსარგებლოა. მან პირველად თავის სიცოცხლეში, უმზინა გულს და პირველად თავის სიცოცხლეში, დაშარცხდა უძლეველი სარღალი“ (გვ. 881).

9. ბაშალიეთის ომის შემდეგ თურქეთს გარდახეწილი გ. სააკაძე აქ აღფრთოვანებით მიიღეს. ირანის შაჰი შემფოთებულა, რათა გ. სააკაძემ „კვლავ არ ააჯანყოს საქართველო და ოსმალეთის დახმარებით არ დაიჭიროს იგი“. არზრუმის წინააღმდეგ გალაშქრებისას გ. სააკაძის ზოსროვ-ფაშასთან ხლებაც აშფოთებს შაჰს. უკველივე ამით კი საქართველოს მდგომარეობა უმსუბუქებდებოდა და თვით გ. სააკაძის მოწინააღმდეგე თიმიურაჲც შაჰმა ახლა უკვე ქართლ-კახეთის მფედე ცნა.

„თუ სააკაძე შეპირდა სულთანს ქართლს დაგიორჩილებო, ეს იმას ნიშნავს, რომ ირანელები ფიხს ამოიკვეთდნენ საქართველოდან. მართალია, ქვეყანა ოსმალეთზე დამოკიდებული შეიქმნებოდა, მაგრამ თავდაპირველად თავისუფლებისაკენ მიმავალი სხვა გზა არ ჩანდა „ოსმალეთის სახით სააკაძე მოკავშირეს ეძებდა და დამხმარე ძალად შემოჰყავდა ოსმალელები ქართლში“ (გვ. 891).

ფაქტები, რომლებიც წარმოდგენილი თეზისების ჩამოყალიბების საშუალებას იძლევა, ქართულ ისტორიოგრაფიაში წარმოჩენილი და დამუშავებულია (ნ. ბერძენიშვილი, გ. ქაბდურია და სხვა). (განსაკუთრებით აღსანიშნავია გ. ქაბდურიაწი წიგნი „გიორგი სააკაძე“, თბ., 1984, რომლის ცნობებს და მოსაზრებებსაც ეყრდნობა უმეტესად ჯ. ლინჩილია). ამ თვალსაზრისით წარმოებული კვლევა შეკამებულია საქართველოს ისტორიის ნარკვევებში. მაგრამ არსებულ მასალაზე და დღემდე წარმოებულ კვლევაზე დაყრდნობით გიორგი სააკაძის მოღვაწეობის დადებითი მხარეების თავმოყრა და ამ მიმართებით დანახვა დიხაც სასარგებლო საქმეა და დასახლებული ნაშრომის ღირსებაც სწორედ ამ

სვიმონ ბამსხუარღია
კვლავ გიორგი სააკაძის შესახებ

კუთხით განიხილება. ფაქტია ისიც, რომ გიორგი სააკაძეზე წარსულში გავრცელებული აუცი აზრების მიუხედავად, მისი საოცარი სტრატეგიული ნაჭი და ბრძოლებში გამოჩენილი გმირობა ქართველი ხალხის (და არა მარტო ქართველი ხალხის) აღფრთოვანებას იწვევდა და სამაგალითოდ იყო ქცეული. ქართველ ხალხს უყვარს თავისი გმირი, გიორგი სააკაძე, ამავე დროს მის მოვალეობაზე დარბეული ხმების არსებობა აწუხებს. ამიტომაცაა საქირო ფართო საზოგადოებისათვის გაურკვეველი ფაქტების ინტერპირება, საზოგადოებრივი აზრისადმი დაზმობა და მისი სწორი გზით წარმართვა.

ვინ დაურხია გიორგი სააკაძეს ქვეყნის მოვალეობის ეს საწინელი ხმები? უპირველეს, მის წინააღმდეგ მოქმედმა ძირძველმა ფეოდალებმა. საქმარისი იყო მათ რისხვას გადაარჩენილი გ. სააკაძე საქართველოში მოსულ სპარსელთა ქარში დაენახათ, რომ ამ ქარის მოსვლაც მისთვის დაებრადლებინათ, რაც, როგორც ვნახეთ, ისტორიულ წყაროებზე დაკვირვებით არ დასტურდება.

ბუნებრივია, თემურლანგის შთამომავლობაც, ამ უკანასკნელთან გ. სააკაძის მტრული დამოკიდებულების გამო, გულგრილი ვერ დარჩებოდა და ფაქტებიც დამახინჯებულად წარმოხაზეს.

მიუხედავად იმისა, რომ გიორგის მტრები (სოციალურად დაპირისპირებული დიდფეოდალები) სუველნობად ცდილობდნენ მისი სახელისათვის ჩრდილი მიეყენებინათ, ქართველი ხალხი მაინც დიდებით მოსავდა მარტყოფის გმირს.

ჩვენთვის ხომ ცნობილია გიორგი სააკაძის ის საოცარი ორგანიზატორული მოქმედება, რის შედეგადაც მარტყოფს დახანაკებული 30.000 სპარსელის გაწვევტა მოხერხდა. ისიც ცნობილია, რომ ამ ქარის საშუალებით მთავარსარდალ ყოჩჩიხა-ხანს, რომელსაც თან ახლდნენ, ასევე, თორმეტი ხანი, მრავალი ამირა და სულთანი, შირვანის და უარბაღის ბეგლარ-ბეგები იუსუფ ხანი და მოჰამედ ყული ხან ზიადოლი, ქართლის მოსახლეობის აყრა და სპარსეთში გადასახლება უნდა განეზორციელებინა. წარმოედგინათ, თუ რა საწინააღმდეგობა დაატრიალდებოდა გიორგი სააკაძის მიერ მრავალი წლის შეცადინებით ქვეყნის სხნის თადარიგი იმთავითვე რომ არ უოფილიყო დაქვრძლი და იგი სპარსელთა წინააღმდეგ აჯანყებას სათავეში რამ არ ჩასდგომოდა. მოხდებოდა ჯერ ქართლის, ხოლო შემდეგ კახეთის მოსახლეობის ფიციური განადგურება, გასახლება და მათ ნაცვლად აქ სპარსული მოსახლეობის გაჩენა. ფაქტობრივად საფუძველი ეყრებოდა აღმოსავლეთ საქართველოს სახელმწიფოებრიობის მოსაზრებას და საბოლოოდ გადაგვარება-განადგურებას. მაშასადამე, გიორგი სააკაძე შამ ხანის მზაკვრული განზრახვის წინააღმდეგ ის შემთავებირ-

ბელი ძალა იყო, რომელმაც აღნიშნულ ეტაპზე ქართველ ხალხს თვითყოფნა შეუნარჩუნა და განადგურებისგან იხსნა. ამ დროს გიორგი სააკაძემ სოციალური ბრძოლა მიიწვივა, იგი წმინდა ეროვნული ინტერესებით მოქმედებს, რომელსაც მსხვერპლად საკუთარი შვილის, პაატას, უმწიფლო თავი შესწირა, ხოლო მეორე შვილი ავთანდილ მასთან ერთად აჯანყების მთელ სიმამის ინაწილებდა და მუდამ საწინააღმდეგობის წინაშე იდგა. ამიტომაცაა გიორგი სააკაძე ეროვნული გმირი, რომელიც ხოლოდ და მხოლოდ თავყვანისცემის ღირსია.

ვინაა იმეანინდელი საქართველოში ქვეყნის მოვალეობი, ვინ მიიყვანა ქვეყანა იმ ყოფამდე, რაზედაც წემოთ საუბარი გვექონდა? ეს მოვალეობი არიან შიღიმან ბარათაშვილისა და ფარსადან ციციშვილის გარშემო დაჯგუფებული დიდფეოდალები, რომლებმაც ქვეყნის დაქუცმაცებას ხელი შეუწუვეს და მისი გაერთიანების მოსურნე პროგრესული ძალის გიორგი სააკაძის წინააღმდეგ გამოდიოდნენ. საქმარისი იყო დიდფეოდალთა ძალბი შეკავშირებულიყო (რაც გ. სააკაძემ მარტყოფის ბრძოლისათვის მოახერხა) და სპარსელთა ქარი კიდევაც დამარცხდა. მაშასადამე, თუ ეს ძალები საერთოდ ერთი ხელისუფლების ქვეშ იქნებოდნენ გაერთიანებული, რისთვისაც იდევნოდა გ. სააკაძე, საქართველოში სპარსეთის გამარჯვება და დამკვიდრება არც თავიდან მოხდებოდა. რა თქმა უნდა, გაერთიანებულ ძალებს სარდალიც ესაპირებოდა. ასეთი სარდალი, საოცარი სტრატეგიული ნიჭით და ფიციური ძალით დაკვირვებული გიორგი სააკაძე ვახლდეთ, ტაშისკარის, მარტყოფის და სხვა ომების გამარჯვებული სარდალი. გ. სააკაძის საოცარი სტრატეგიული ნიჭს და მოსაზრებულობას უნდა მიეწეროს მისი გამარჯვებალისთვის, სადაც სამოცი კაცთ შევიდას სპარსის მუსრი ვავლო. მაგრამ მარტო სტრატეგია გ. სააკაძემ წემოთ აღწერილ მოვლენათა მთელი მსვლელობა, ვგონებ, აშკარად მეტყველებს ამ საოცარი პიროვნების პოლიტიკურ აღდღოსა და მოსაზრებულობაზე. და თუ გიორგის წოკვრე შედეგობებიც მოსდის (მაშალეთის ომი, თურქეთის ტრაგედია) ეს რთული პოლიტიკური და სოციალური გარემოებით. იყო გაპარობებული. მთავარი ისაა, რომ გ. სააკაძის საერთო პოლიტიკური მიმართულება (ცენტრალური ხელისუფლების შექმნის ცდა, ქვეყნის ძალებს გაერთიანება) სწორი იყო. ამ შემთხვევაში იგი მოვლილური ქვეყნის ბედიც დაინტერესებული. პროგრესული და ეროვნული პიროვნებაა. საქმე ისაა, რომ გ. სააკაძეს პოლიტიკური აღდღო, ორგანიზატორული ნიჭი, სტრატეგიული ძალა ვაჩინა, მაგრამ საზოგადოებრივ ცხოვრებაში სოციალური კლასდარმი არა აქვს. მაშასადამე, მას გონიერი მეფე ესაპირებოდა, რომელიც მის დაჭერებას და შესაძლებლობის გამოყენებას მოახერხებდა. სამ-

წუხაროდ, ასეთი არც ლუარსაბი და არც თეიმურაზი აღმოჩნდა. ლუარსაბის უწუნარობა, უნებისყოფობა და პოლიტიკური სისუსტე ხომ ვახაგებია, მაგრამ პოლიტიკურად არა ნაყლები ბეცი აღმოჩნდა თეიმურაზს მეფე. ქართული ისტორიულ წყაროებით, უბრალო კასტელოს ცნობითაც, იგი როგორც კარგი მეომარი, ისეა დახასიათებული, მაგრამ მას არც პოლიტიკური შორსჭერების უნარი გააჩნდა და არც სათანადო სტრატეგიული ნიჭი. ამასთანავე, იგი ფრიალ პატივმოყვარეც ჩანს. საერთო მოვლენების მსვლელობას თავი რომ დავანებოთ, სამაგალითოდ, 1825 წლის 1 ივლისის მარაბდის ომის წინათათიბრის შინაარსის განხილვაც ვმარა, სადაც მან დიდგვაროვან სარდლებთან ერთად ბრძოლის გ. საკამისეული გეგმა უარყო და ომიც საუბალო შედეგით დამთავრდა. თეიმურაზმა ვერ შესძლო გიორგი სააკაძის დეწლმოსილება, მარტოფის ომით და მის შემდეგ აღმოსავლეთ და სამხრეთ საქართველოდან სპარსელთა განდევნის ორგანიზაცია დედნახა, რის შედეგადაც, დაიბრუნა მან ქართლ-კახეთის ტახტი. თეიმურაზს მეფე გიორგი სააკაძის სახით იმავ ძალას დაუპირისპირდა, რომელიც მისი დასურდენი უნდა უოფილიყო, რომელიც მისი „ზის ტოტო“ იყო და მოიყვებო იგი. აქ ისევ დიდგვაროვანთა გავლენამ და სოციალურმა ბრძოლამ იჩინა თავი, რასაც შედეგად ბაზალეთის ომი და გიორგი სააკაძის საქართველოდან საბოლოოდ გარდაბეწვა მოჰყვა. „ბაზალეთის ომი ქართველი ხალხის ტრაგედია იყო არა მარტო იმიტომ, რომ იქ მოძმეთა სისხლი დაიღვარა, არამედ უფრო იმიტომაც, რომ ამ ომმა საქართველოს გაერთიანების საქმე სამუდამოდ დაახანარა. „ჩიხალა ის დიდი საქმე. — ერეს აჟალ. 6. ბერძენიშვილი, — რომელსაც სააკაძემ თავისი უზარმაზარი ენერჯია შეაღია და ურომლოსოდაც საქართველოს განთავისუფლება-გამდღერება შეუძღებელი იყო.“ (გ. ჩამბურია, გიორგი სააკაძე, თბ. 1964, გვ. 164).

თეიმურაზ 1-ს არც ქვეყნისათვის თავის გაწირვის უნარი (როგორც დემეტრე 11-ს, ან ლუარსაბ 1-ს) აღმოაჩნდა. შაჰის კარბრებს დედაც, შვილებიც შესწირა, თავად კი შედეგების გაუთავლისწინებლად აწარმოებდა ომებს, რომელიც თითქმის უწყველთვის საუბალოდ მთავრდებოდა. აქი აღნიშნა კიდევ შაჰ აბასის ისტორიკოსმა ისკანდერ მუნშმა: „ბედერულმა თეიმურაზმა, ბედის შემობრუნების გამო, უკვლავური გაკეთთა თავისი უბედურების და იმ საწყალი ხალხის (ე. ი. კახელების — სვ. გ.) დახოცვას და დარბევისათვის და, როგორც მოხსენებული იყო, ვაბებდა უწილბაშთა ბედნიერ ლაშქართან შემბრძოლებმა. როცა ამ ამბავმა მიაღწია მანანდარანში შაჰის უწმინდეს გოწნებამდე, ბელმწიფის კეთილშობილური აღტკინების ალი და მისი მჭინვარების ცეცხლი ისეთი ავარდა, რომ უო-

ველი მისი ნაებრწალი ქვეყნიერების დაწვეული მები იყო ამიტომ შაჰმა მტკიცედ გადაწყვიტა საქართველოზე ვალაშქრება და იქაურ ურჯულთა დაქცევა“. რა შედეგითაც დამთავრდა თეიმურაზის აღნიშნული და სხვა ბრძოლები, ცნობილია — მოსახლეობის აწიოებით, წამებით, ზოცვით და ბოლოს სპარსეთში გადასახლებით. რა იყო საჭირო იმისათვის, რათა თეიმურაზის ბრძოლებს შედეგი მოჰყოლოდა? — ძალების გაერთიანება. კერ დიდგვარდალთა შეკავშირება. მათი პარტიკულარიზმის დაძლევა და მტერთან ერთიანი ძალით შემბრძობება, როგორც ეს გიორგი სააკაძემ მარტოფის ბრძოლის საშაღისში გააკეთა და არა პარტიზანული ხანიათის შემბრძობებანი, რაც ქვეყნის და მოსახლეობის გაუბედურებას იწვევდა. თავად თეიმურაზი კი „სამშვიდობის გასული, კვლავ მეფური ცხოვრებით ცხოვრობდა.

აქ მოტანილი ზოგიერთი ფაქტი და მსჯელობა, ვფიქრობთ, საკითხის შინაარსს ნათელს უნდა ჰქონდეს და ვახაგები უნდა იყოს. თუ საქართველოში იმ მწლებედობის ხანაში, რომელსაც ვეხებით, რამდენად დადებით პიროვნებად მოჩანს გიორგი სააკაძე, თუ რამდენად დამატრულად საწინააღმდეგო პოზიცია უკავიო მის თანამედროვე ქვეყნის მესვეურებს, რომელთა შეგნებულ თუ შეუგნებულ მოქმედებას ქვეყნისათვის ზიანის მეტი არაფერი მოჰქონდა, უკველვეც ეს საფუძველს ვგამდევს ვანაცხადობთ, რომ სადღესიოდ, როდესაც ქართულ ისტორიოგრაფიას საქმაო მხანალები გააჩნია და ისტორიული პროცესების განხილვის სწორი მეთოდოლოგია აქვს შემუშავებული, გიორგი სააკაძის პროცენების შეფასებისას სადავო აღარფერი უნდა იყოს.

აქვე უნდა შევნიშნოთ ერთ გაუგებრობაზე, რომელიც ქ. ლეიწილიას წიგნში ვხვდებით. იგი მერაბ ბერძენიშვილის მიერ კახსკი აღმართულ გ. სააკაძის ქანდაკების (ალბაო ზემო მოსაკვეთში) პროპორციულობის დარღვევას ბუდავს (გვ. 72), მაგრამ აქ როგორც ეპიკოლისტებისაგან ვგნწნია, კომპოზიციური შეუსაბამობა ჩამოსხმის დროს შემთხვევით მომხდარი უზუსტობის შედეგად წარმოიშვა და არა მოქანდაკის გაზარებით. უკველ შემთხვევაში, ეს შესაძლოა არც ისე შესაწინვეი იყოს, თუ ჩვენ ქანდაკების შესახებ საგანგებო აზრს არ ვუტყმნიო.

როგორც არ უნდა იყოს, ესაა ქვაში გამოძერწილი ქანდაკება, რომელიც ასლია ხალხის ცნობიერებაში დარჩენილი გიორგი სააკაძის ქანდაკებისა და თუ მას რაიმე უზუსტობა აქვს, მის გამოსწორებებზე უნდა ვიჭრებოთ. ერთი რამ ცხადია, ესაა ქანდაკება კაცისა, რომელიც ქვეყნისა და ხალხისათვის თუადღებების მშობობისა და შემართების ტბადლო მგავლითია, მასაბაი და მათადემს თავუარისცემის ღირსა.

ზაპორ კილაძე

«ბული, ცნობა და გონება...»

წინამძღვრები. ჩერ კიდევ ე.წ. რუსოს ოცნება იყო: „საკუთარ თავზე ჩავიტარებ იმ ცდებს, პაერზე რომ ატარებენ ფიზიკოსები, რათა იცოდნენ მისი უოველდღიური ცვლილება. გულზე ბარომეტრს მივიბჯენ და ხსენებული ცდები, კარგად რომ იქნება შემუშავებული და დიდი ხნის მანძილზე განმეორდება, ისეთივე საიმედო შედეგს მომცემენ, იმათ რომ აქვთ“.

ი. კოლომინსკის მოხუცს ე.წ. რუსოს ეს სიტყვები და დასძენს, 200 წელიწადი გავიდა მას შემდეგ, ბარომეტრი-ფსიქომეტრი ფანტასტიკოს მწერლებსაც არ გამოუგონებიათ.

სხვა, უფრო გამოჩენილი მკვლევარნიც ამ შეხედულებისა არიან და აღნიშნავენ კიდევაც ხსენებული საკითხის სიმძიმეს. ორიოდ მაგალითი მოვიტანოთ ამის დასტურად: „სამუარო რომ უქმნის ადამიანის აზრს, უკვლა ამ პრობლემათგან ურთულესი აღმოჩნდა ის, რაიც უშუალოდ აზრის, ცნობიერების ბუნებასთან, საერთოდ ფსიქიკურთანაა დაკავშირებული“ (ხ. რუბინშტეინი). კიდევ: „ადამიანის ქმედების შესწავლა ჩერ კიდევ უარშობის ასაკშია და ეს გარეობაა მტკივნეულად საცნაურდება მაშინ, როგორც კი ამა თუ იმ მოძღვრებას რომელიმე პრაქტიკულ პრობლემას მიუსადაგებენ“ (ტ. შიბუტანი).

თუმცა ბარომეტრი-ფსიქომეტრი ჩერ კიდევ არ გამოუგონებიათ, დიდი მწერლები როგორღაც ფლობენ ამ იარაღს. იგივე ი. კოლომინსკი წერს, მტკივნეულებმა დაანაწევრეს ადამიანის ფსიქიკა მრავალ პროცესად, თვისებად, სხვადასხვა მდგომარეობად, დამახასიათებელ ნიშნებად, თავისებურებად, მაგრამ ადამიანის საქციელს უოველთვის ვერ განსჭვრეტ, ვერც ახსნი. თუმცა არიან ფსიქოლოგები, რომლებსაც ეს ძალღმობ. მწერლებია ისენი, ნამდვილი, კარგი მწერლები — რომლებსაც ტირის შემდეგ ფსიქოლოგს მიაწერნო.

ჭეშმარიტად, ცარიელი სიტყვები არ არის ეს ამბავი და საჭირო აღარაა ამის გამო მაგალითების მოტანა, რადგან უკვე დიდი დროა უკმედეგაა ამისი მაგალითი.

ამერიკელი ფილოსოფოსის, უილიამ ჯემსის მიხედვით, ადამიანის თავის ტვინს არ ძალუძს შთაბეჭდილებათა და რეალურობის განცალკევება, და დანაწევრებული საბით მათი ცხადლივ წარმოჩენა; გარდახდენილი, თქმა არ უნდა, უკვე ამა თუ იმ პიროვნებასთან წილნაყარი და ამ პიროვნებებზე განპირობებული ამბების ცნობიერების ნაყადითა შეიძლება.

მაგრამ თავად უ. ჯემსი, ამ სიტყვებს რომ წერდა, წინააღმდეგობაში ჩავარდნილა — ზემოთ მოტანილი მისი მოსაზრება ცნობიერების ნაყადის ნეშეობით კი არა, ჩვეულებრივი ფილოსოფიური მსჯელობითაა გადმოცემული.

„უკვლავი გამოქმეა“ — დღეს უკვე ასეა ცნობილი ეს სიტყვები, რაკილა ლიტერატურათმცოდნეობაში ხსენებული ცნება — „ცნობიერების ნაყადი“ — დამკვიდრდა და, თქმა არ უნდა, ამისთვის იყო და კიდევაც არის გარკვეული საფუძველი. საქმე ისაა, XIX—XX სს. შეიქმნა ისეთი მხატვრული ნაწარმოებები, რომელთა შინაარსი ამა თუ იმ ზომით იმ ფორმის საშუალებით გადმოცემულია, „ცნობიერების ნაყადის“ სახელით რომაა ცნობილი.

ოღონდ ამთავითვე უნდა ითქვას, ეს ამბავი შემთხვევითი არ არის, სრულიად ბუნებრივი და კანონზომიერი მოვლენაა, რომლის საფუძვლის მიკვლევა შესაძლო უნდა იყოს დღევანდელი ლიტერატურათმცოდნეობისთვის.

ფაქტია, დღეს უკვე მრავალ და წარმავალ ლიტერატურულ მიმდინარეობათა პოსტულატებით ამა თუ იმ დიდი შემოქმედის ახსნა ძნელია. მართლაც, შემოქმედება პირველადი თუ მიმდინარეობა, ანდა, შესაძლოა ასეც ითქვას, დიდი შემოქმედი მიმდინარეობათა თეორიებით კი არ ხელმძღვანელობს, არამედ იმ ორ ვრცელზე-ვრცელი სარბიელს დაუურებს, რასაც ჰქვია ცხოვრება და საკუთარი გული. როგორღაც ის, ვინც ამ შეხედულებას — მიმდინარეობათა არსებობას ამტკიცებს, თითქოსდა იმ აზრსაც გულისხმობს, საკმარისია ადამიანი მიმდინარეობის თეორიას თუ თეორიებს დაეუფლოს და შემოქმედი გახდება ნამდვილად. ჭეშმარიტი შემოქმე-

დისა რა მოგახსენოთ და თეორიებს დაუფლებული „შემოქმედი“ ეპილოგობის საწვრტვების ვერასდროს გაცილებდა — დღეს უკვე ამას მტყიცება აღარ სჭირდება.

შეიძლება სწორედ შემოხსენებული გარემოება ჰქონდათ მხედველობაში, როდესაც „მიმდინარეობაშია“ უკუგაგდეს და ლიტერატურის ისტორია სამ დიდ ეტაპად დაუყვეს.

მხატვრული შემოქმედების სადღეისო, მესამე ეტაპს მეტად მნიშვნელოვანი ნიშანი აქვს — გვიჩვენოს ადამიანი როგორც ბიოლოგიურ და სტრუქტურათა რთული ერთობლიობა.

ცხადია, კაცობრიობის გენია წინ მისწრაფის და მეცნიერულ ტექნიკურ პროგრესს აღარც ხელეფენება ჩამორჩება. თუმცა ვარაუდობენ, თითქოსდა მეცნიერების განვითარება დიდად უსწრებდეს ხელოვნების განვითარებას. მაგრამ ამ დროს. ჭერ ერთი, როგორღაც ავიწყდებათ, უმართებულთა ასეთი დაპირისპირება — მეცნიერებას (ფსიქოლოგიის გამოკლებით) და ხელოვნებას სხვადასხვა, სრულიად ერთმანეთის საპირისპირო — უსულყო და სულიერი (ადამიანი) ობიექტები აქვს თავის საგნად და ამ საგანთა კვლევა ერთი და იგივე არ არის. ხსენებული განსხვავება ისეთი განსხვავებაა, რაც შეიძლება იყოს სიმარტივის და სირთულეს შორის. სხვათა შორის ამ გარემოებას ეხეტ მოწმობს, დღეს უკვე კარგადაა ცნობილი, თუ რა დიდი სიძნელეები წინაშე იდგა და დღეს თანამედროვე ფსიქოლოგია; მეორედ, რომელ ჩამორჩენაზე შეიძლება საუბარი, როდესაც თანამედროვე ადამიანი წილნაუარია, ვთქვათ, თ. დოსტოევსკის, ლ. ტოლსტოის, გლაკოვის შემოქმედებასთან. ასე რომ, შემოხსენებებს მოსაზრებას — თითქოს მეცნიერების განვითარება დიდად უსწრებდეს ხელოვნების განვითარებას — ეს გარემოება ენაძირკვლება, მეცნიერებისა და ტექნიკის მიღწევები მეტად თვალსაჩინოა და უკვედ წამს და უკვედ ნაბიჯზე გვიჩვენებს თავს.

თქმა არ უნდა, ეს საკითხი რთულია და ამ ორიოდ სიტყვით მისი ამოწურვა შეუძლებელია და ჩვენი უშუალო თემიდან რომ არ გადავუხვიოთ, ზემოთ თქმულს დადებურუნდეთ ისევ. ხელოვნების მიღწევებს ავსტრუების მესამე ეტაპი, რომელიც წინარე ეტაპის შეზღუდულობას ძღვეს იმით, რომ გადმოგვცემს ადამიანის ინდივიდუალობას, როგორც ზერთულ, ბიოსოციალურ სტრუქტურას, ე. ი. როგორც ინდივიდობა და პიროვნების ერთობლიობას. — აი ისე, ედგარ პოსთან რომ ვხვდებით ჭერ კიდეც, კერძოდ, ჩვენ ამ მწერლის მოთხრობები გვაქვს მხედველობაში — „ლიგია“, „მორელა“, „უილიამ უილიონი“ და სხვ. ამ მოთხრობათა მთხრობელი-გმირების მიერ თავიანთი თავგადასავლების წარმოჩენა. „ცნობიერების ნაკადის“ ფორმასა ნაწიარები, რაკიდა, მათი, ამ მოთხრობათა გმირების სიტყვა რა მართო გვიხსნის მათივე გრძობებს, მნიშვნელოვანწილად განვაცდევინებს კიდევაც ამ გრძობებს, ასე რომ ამ მოთხრობებში ჩაწნულია თავად გმირის სულიერი ამბავი და მისი ანალიზი. ხსენებულ მოთხრობებში მთხრობელ-გმირებს უკვე სულ სხვა უწყობა აკისრიათ, წინა პლანზე ამ გმირებთან, ადრინდელი მხატვრული ლიტერატურის ნაწარმოებთა მთხრობელი-გმირებისგან განსხვავებით. საკუთარი სული ჩანს და არა გარემო. ე. ი., მთხრობელი-გმირი თავის თავგადასავალს თავისი სულიერი ამბების თხრობას უკავშირებს უშუალოდ და არა გარემოს — როგორც ამას ე. წ. სათავადადასავლო ლიტერატურაში ვხვდებით.

ნაწიარებიათ რომ ვამბობთ, ჩვენ იმისი თქმა გვინდა, ე. პოს ზოგიერთი მოთხრობის სახით ჩვენ სამირკველს ვხედავთ „ცნობიერების ნაკადისა“, ხოლო ამ სამირკველზე უშუალოდ „ცნობიერების ნაკადის“ შენობის დაშენება გვიანდელი თაობის მწერლებს ხვდათ წილად.

„ცნობიერების ნაკადი“ რბალსტის მინდვიტი. ცხადია, რომ დიდ შემოქმედთან უკველიყო, რაც ლიტერატურულ ფორმასთან, ისევე როგორც შინაარსთან არის დაკავშირებული, რეალობა ენაძირკვლება და ეს ფრიალ მნიშვნელოვანი გარემოებაა — ჩვენ აქ ხომ დიდი შემოქმედების საფუძველთა საფუძველი გვაქვს მხედველობაში!

შეიძლება შემოქმედმა თავის გმირად, ვთქვათ, კენტავროსი გამოიყვანოს — ნახევრად ჰაქისა და ნახევრად ცხენის სხეულიანი არსება, და არა მართლ ამას, მთლად ზღაპრულ ქიშკრასა რაღაც რეალობა ეფუძნება და ესენი, თუკი შემოქმედს უნარი შესწევს, შეიძლება ზოგჯერ ღრმა შინაარსის მატარებელ ბრწყინვალე ფორმის ნიშნულად მოგვევლინონ — გოთას „კარბიონები“ გავიხსენოთ, რაღაც თქმა უნდა, ის, რასაც „ცნობიერების ნაკადის“ უწოდებენ, გამოხატონი არ არის — ეს ხერხი ადამიანის ბუნების რეალურ თვისებასთანაა წილნაუარი.

ხალხში — იმათში, ვინც არ იცნობს სპეციალურ ლიტერატურას — ასეთი შეხედულება გავრცელებული მეხსიერების შესახებ: მოგონება ის არის, რაც წარსულში გადახდენია კაცს. ვთქვათ ვინმეს შეხვდა იგი და უცებ მოიგონებს ამ ფაქტს. ე. ი., მეხსიერების საშუალებით ადამიანი იგონებს, რაც იყო. თქმა არ უნდა, ეს შეხედულება სწორია, მაგრამ როგორ იგონებს ან რამდენად უხეტად იგონებს, საკითხავი აქ ეს არის!

ქვემოთ სიტყვები სტენდალის დღიურიდანაა (მეხსიერების შესახებ ცნობები მოგვაქვს, ს. ივანოვის მიხედვით, ის, მისი „ბეჭდის ანაბეჭდი“, მ., 1978, გვ. 82—83, რუსული გამოცემა): „სამწუხაროდ, ამ დღეებში არაფერი დამიწერია“

ზაბურ კილაძე

„ბულღი, ცნობა და გონება...“

მწეინიერა კი შევძლებდი სიყვარულით ტანჯვის გაღმარებას: გუშინ ვნახე ის ქალი და უკვლავადრემა გამოიარა“.

სტენდალი ამ შემთხვევაში მესხიერებას არ უჩივის, თავად ის ამბავი, თუ რა სჭირდა მას, ახსოვს, მაგრამ როგორ სჭირდა? ეს კი დავიწყებულია. შემდეგ სტენდალი კარგად ხსნის ამ ფაქტს: „ძალზე ძნელია მესხიერების მიხედვით აიწეროს ის, რაც ბუნებრივი იყო თქვენში; გააცილებით ადვილია ხელოვნური ის, თვალთმაქცური ის აღწერა, თვალთმაქცობის თვისებას რომ დავეჭიროთ, ის ძალიანხვედრა გვეზიარება ჩვენ“. შემდეგ სტენდალი დასძენს, ჩემი ბუნებრივი გრძნობების დასამახსოვრებლად მიმართულმა ვარჯიშმა შეიძლება შექსპირის ნიჭი მომცესო. „თქვენ ხედავთ საკუთარ თავს თვალთმაქცობისას და გაცნობიერებულნი გაქვთ ეს ამბავი. ხსენებული შეგრძნება ადვილად აღდგება მესხიერების აპარატის მეშვეობით. მაგრამ საკუთარი ბუნებრივი გრძნობების გახსენება მათი გაცნობიერებით იწყება იშთავითვე“.

მკითხველს ვთხოვთ, კარგად დაიმახსოვროს ეს უკანასკნელი წინადადება.

ოღონდ ჭერ ზემოთ თქმულს დავუბრუნდეთ უსათუოდ.

ე. ი. მესხიერება რამე ფაქტის მოგონებაა არ არის, უფრო მეტიც, ის არც გრძნობაა, არც შთაბეჭდილებათა მოგონებაა, მარადღე ჩვენში მბუღბუღი ეს თავად უშუალო გრძნობებია, თავის პირვანდელ ბრდღვიანს რომ შიიღებს ეამთამად.

ეამთამად.

მაგრამ ზომ არის შემთხვევები, როდესაც ზოგიერთს სრულიად მოიცავს რაღე ძალღში გრძნობა თუ გრძნობები — ე. ი. რაღაცას განიცდის ხანგრძლივი დროის განმავლობაში. ამგვარი სულიერი მდგომარეობისა და მისიან სულ ერთი ხანის გარშემო უტრიალებს ფიქრი და უკვლავიერ, რასაც ის აკეთებს და რასაც თვალს მოკრავს, ზოგჯერ სულ მოულოდნელი ასოციაციით იმ საგანს წამოაგონებს, რაღდა, როგორც ცნობილია, „მოგონების განცდაში ზაზი იმას კი არ ეხმობს, თუ რა მომხდარა ოდესმე, არამედ იმას, თუ მე რისი მოწმე უკვლავიერა. მე რა აღმიქვამს. მოგონებაში კვეყნის ამბავი კი არა, უფრო ჩემი ამბავია მოთხრობილი“ (დ. უზნაძე).

ფსიქოლოგებმა ასეთი ცდა ჩაატარეს, ცდისპირს სთხოვეს, მოეთხორო უკვლავიერი, თუ რა გაღახდა მას სამსახურისკენ მიმავალს.

„შინიდან გამოსულმა ვიცოდი, რახან გვიან იყო, მეტროში უნდა წავსულიყავი, იმ წუთას გადავუხვიე და მეტროსკენ გავსწიე. რას ფიქრობდებ? არ მახსოვს. სრულიად ვეღარაფერს ვიკონებ ამის შესახებ. მაგრამ იმ დღიანდელი სურათის მხედველობითი ხატი მაქვს, იმისა,

რასაც ჩავუარე, ნელა მივდიოდი. ხალხი არ მახსოვს. გავიფიქრე: ნელა მივდივარ და ზომ არ იქნება რამე? ქუჩაზე გადახვლისს შევეყვინდი, მანქანა მოდიოდა. გადახვლელად მოვემზადე, შუა ხალღში ჩავდექი, საუელო აწეული მქონდა და აგრე გვერდებზე გახედვა აღარ დამიკრიდებოდა. შუაგულ ქუჩაში ისევე შევეყვინდი, მანქანა გავატარი. მეტროსადგურის წინ დიდი რიგი იღვა გაზეთებისთვის, გზის გავლევა მომიხდა. მეტროს კიბეზე საშინელი ორპირი ქარი ჰქროდა, საოცრად უფრიალებდა უკვლისს პალტოს კალღები, გავიფიქრე, მეც აგრე საოცრად გამოვიუყუბი-მეთქი...“

მკითხველი ადვილად მიხვდება, რომ ამ შემთხვევაში ეს ცდისპირი იშთღა დაინტერესებული — რაც შეიძლება ზუსტად განცდის პასუხი მეცნიერის კითხვას. მეტი მას არაფერი აწუხებს ამთამად და კიდევაც მშვიდი ჩანს.

მაგრამ აქ ასეთი კითხვა წამოიჭრება: თვად ეს ფაქტი — ცდისპირი რომ გაღმარეცემს თავის წარსულს, თავის ამბავს რომ გვიამბობს — რა არის?

ზომ არ შეიძლება ამ მოგონების „ცნობიერების მოშობა“ დავარქვათ?

დიახ, ოღონდ უფრო ზუსტი რომ ვიყოთ, ასე უნდა ვთქვათ: ეს არის გაცნობიერებული წარსული, რომლის მოგონება თუ საჭირო იქნებოდა, არც კი იცოდა მომგონებელმა.

მაგრამ ვთქვათ და ეს კაცი რაღაცას ძალიან აედღეუვებინა მაშინ, როცა სამსახურში მიდიოდა, ის, შით უმეტეს ამ შემთხვევაში გამოწვლიღვით ვერ მოგვითხრობდა თავის ამბავს, სწორედ ამ მღღეღარების გამო წერიღმანენი და აღამიანდა სახეები მისთვის შით უმეტეს ბურუსით იქნებოდა მოკული, მაგრამ ამ თხოვნაზე — მოეთხორო, თუ რა გაღახდა მას სამსახურისკენ მიმავალს, შეიძლება ისევე განიცაღა ამა თუ იმ ზომით მაშინდელი მღღეღარება და ვინ იცის, იქნებ „ცნობიერების ნაკადს“ (უკვე ნაკადს!) იმ ბურუსიდან თავისი სულიერი მღღეღარებისა და დეტაღებიც წარმოიგინა ცხადღივ. ამ ფაქტის ანაღოში ასეთ სურათის მოგვეცემს — მომგონებელი თავის ამბავს რომ მოგვითხრობს, ჩვენ ვგებუღობთ: 1) იმის მაშინდელ (რაღა თქმა უნდა ნაწიღობრივ) და ახღანდელ (მნიშვნეღოვანწიღად) მღღეღარებებს; 2) იმ წერიღმანებმა, დეტაღებმა და აღამიანდა სახეებმა, ასეთი რამე შეუძღეღებ რამედ არ უნდა მივიჩნიოთ, შესაღლა, ჩვენ ისეთი რამე გვაამცნოს, რაც უკვე მომგონებელზე კი არა, მხოლოდ ჩვენზეღა დაამკიღებული.

„ცნობიერების ნაკადი“ ლიტერატურული ხღღეღმანის მიმღმდითი“. ნიციერ ლიტერატურული ინციკღოპეღიის“ უკანასკნელ გამოცეღმაში წერია: ფსიქიკური მომარაღბის გადაღციემისას „ცნობიერების ნაკადს“ პრეტენზია

აქვს განსაკუთრებით სრულად შეგვიქმნას ილუზია „თანადანსწრების“ „თანადამობისა“.

ხსენებული მოსაზრება სწორია, ოღონდ აქ საკითხავი ის არის, სახელდობრ რა შემთხვევაშია მართებული (შედარებით მაინც) მწერლის მიერ „ცნობიერების ნაკადის“ ხერხის მოშველიება.

მაგრამ ჭერ ვნახოთ რა სახით წარმოგვიდგება სხვადასხვა მწერალთან „ცნობიერების ნაკადი“ და ამის შესაბამისად იქნებ ამ ხერხით წარმოჩენილი შინაარსი და მისი რაგვარობაც (თვითსებრიობაც) მოვიზილოთ.

„მე!.. მთლიანად—განაგრძობდა ფიქრთა ქარი. შლით გაბრუებული. — მართალია, კაცს „რღუნელა და ფრთხილია უნდა დაუახლოვდეს, რომ გაიქნოს“; მაგრამ ბატონ ლუიზის პიროვნება აშკარაა. უმთავრესი ის არის, რომ „საქმიანი და ვკონებ, კეთილი კაციაო“. ზუმრობა საქმეა განა, დღი სკივრის გადატანა თავისი ხარკით კისრდა კეთილია, მშო რა არის? თვითონ ისინი კი, სპატარძლო და დედამისი, გლეხს ურიგდებიან. ჩინობიან ფორანს ქარაობენ (მეც ხომ ასე მივლია)! რა უჭირთ! ოთხმოცდათ ვერსს გაივლიან მარტო, „მერე კი მესამე კლასთ გაიბუნენ“ ათას ვერსს. არა ჭკუასთან კი ახლოა: საბანი როგორც ვაგწვედს. ფეხი ისე გაქიშო. მაგრამ თქვენ, ბატონო ლუიზო.. ნუთუ არ იცოდით, რომ გზის ფულს დედა წინათვე პენსიის გირათი სესხულობს? რასაკვირველია, აქ თქვენ საერთო კომბრციული საქმე და წარმოება გაქვთ...“ და ა. შ. თ. დოსტოვესკის გმირის — რასკოლნიკოვის („დაანაშაული და სასტელი“) ფიქრები რომანის ამ მონაკვეთში საკმაოდ ვრცელადაა წარმორჩენილი. მაგრამ ეს, როგორც მკითხველი შეინშვავდა, ჩვეულებრივ ფიქრები არ არის, არამედ როგორც თავად თ. დოსტოვესკი აღნიშნავს. „ფიქრთა ქარიშხლით გაბრუებული“ რასკოლნიკოვის აზრებია — ამ კაცის სულიერ ტანჯვას ახლა ისეც დამატა: თავისი დის სავარაუდო ნიშნობის ამბავი გაიგო, უღირსს კაცს უნდა გაჟურღოდა მისი დღი. ზემორე მოტანილ მონაკვეთში სწორედ „ფიქრთა ქარიშხლით გაბრუებული“ კაცის უდიდესი სულიერი მდელვარება ჩანს და მკითხველი მხოლოდ ამ მდელვარებას არ გებულობს ზემოაღნიშნული გმირისას, ბევრ სხვა რამესაც ჩახვდება. ცხადზე ცხადია ეს ამბავი და ჩვენც შეტს ჭერ აღარაფერს ვიტყვით ამის შენახებ.

ცოტა ქვემოთ თ. დოსტოვესკი ბრწყინვალედ გვაძინებს რასკოლნიკოვის სულიერ მდგომარეობას, მის მდელვარებას, მრავალ მტანჯავ გარემოებათა გორგალში მტკივნეულად რომ არის აწწული: „შეკრთა უცებ; ვუშინდელივით ისევ ერთმა აზრმა გამკრა თავში; მაგრამ იმითმ კი შეკრთა, რომ აზრმა გამკრა. იცოდა, გრძობდა წინათვე, რომ უთუოდ „გაუღლებდა“, ელო-

და კიდევ და არც ვუშინდელი იყო ეს აზრი, მაგრამ იმით განსხვავდებოდა მხოლოდ, რომ ერთი თვის წინათ და ვუშინავ მხოლოდ ოცნება იყო, სხვა არაფერი, ახლა კი... ახლა უცბათ ოცნების ნაცვლად ახალი, მრისხანე და უცნობი სახით წარმოუდგა. ჰოდა უტყრივ რომ მიხვდა ამას... თითქოს თავში დაჰკრესო. თვალთ დაუნდელდა“.

ჩვენ ორი მონაკვეთი მოვიტანეთ. თ. დოსტოვესკის ხსენებული რომანიდან — ერთი ისაა, რაც უშუალოდ „ცნობიერების ნაკადს“, გინდ „ფიქრთა ქარიშხლით გაბრუებული“ კაცის სულიერ მდგომარეობას წარმოგვიჩენს და მეორე ისაა, რაც ამ „ცნობიერების ნაკადს“ ან „ფიქრთა ქარიშხლით გაბრუებული“ კაცის სულიერ მდგომარეობას ესაძირკვლება — უკვე ავტორისეული სიტყვებით დახატული სულიერი მდგომარეობა გმირისა. ე. ი., პირველის მიხედვით, შეიძლება ითქვას, გმირის სულიერი მდგომარეობის ამბავს უშუალოდ ვწვდებით, მეორეს მიხედვით კი გმირის მდგომარეობას ავტორის სიტყვებით ვგებულობთ, ანუ სხვაწარად რომ ვთქვათ, პირველი უშუალოდ გრძობობათა წარმომჩინია, ხოლო მეორე კი გრძობობათა ახსნა და აღწერაა.

მაგრამ აქ შეიძლება ზოგიერთმა მკითხველმა იფიქროს, ორივე ხომ სულაც ავტორის ეკუთვნისო, დიახ, რაღა თქმა უნდა, ოღონდ მეორე მონაკვეთში გმირის სულიერი მდგომარეობაა აღწერილი და მეტი არაფერი, და ასეთ აღწერასთან შედარებით პირველი უფროვე მრავალს მომცველი და მრავალსმთქმელია. ჩვენ აქ აღარაფერს ვიტყვით იმაზე, რომ ამ შემთხვევაში ხსენებული მკითხველი თავისდა უნებურად ავტორთან აიკვებებს გმირს, რაც უმართებულო რამაა არა მარტო თ. დოსტოვესკის ნაწარმოებთა წყაითხვისას, არამედ სხვა, მეორე-და მესამეხარისხოვანი მწერლის შემოქმედებაც არ ვაძლევს ასეთი მცდარი მოსაზრების საფუძველს.

„ძმებ კარამაზოვებში“ თ. დოსტოვესკი ცნობიერების ნაკადის“ ფორმას მრავალად იშველიებს და კიდევ ერთი ფრიალ საყურადღებო ნაირსახეობა აქვს გამოუენებული ამ ფორმისა — გვიხსენით ივანეს საუბარი ეშმათან. ჩვენი აზრით, ეს კლასიკური ნიმუშია იმისა, როდესაც გმირის სულიერი მდელვარება მის მრწამსთან არის დაკავშირებული. გმირის აღწნებული ცნობიერება უკვე ერთი კი არა, ორი ნაკადითაა წარმოჩენილი — თავად ის და ეშმა — და ორივე ეს ნაკადი მკვნივრად გვიხსნის გმირის სულიერ ამბავს და კიდევ ბევრ სხვა რამეს, რომლის თემა, ვინ იცის, იქნებ მონოგრაფიითაც ვერ ამოიწუროს.

თ. დოსტოვისთან ვხვდებით ხსენებულ ფორმას, მხედველობაში გვაქვს მისი „ნა კარენინა“.

ზაურ კილაძე

„პული, ცნობა და ბოძება...“

ეკრძოდ ანას სიკვდილის წინანდელი განცდების სახით.

ჩვენ რომ უოველთვის „ცნობიერების ნაკადს“ პირველ პირს, ე. ი. მთბრობელის მონათხრობს უუკავშირებთ (ზემოთ ხსენებული თ. დოსტოევსკის გმირის — ივანეს საუბარი ეშმაკთან ამ გმირისავე თბრობას უნდა დაუკავშიროს). ეს შემთხვევითი არ არის. მაგრამ, რაღა თქმა უნდა, „ცნობიერების ნაკადით“ უოველთვის როდია გადმოცემული გმირისეული თბრობა. განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც ამ თბრობაში რამე გრძნობა კი არ ჩანს (ის გრძნობა, რომელითაც მთბრობელი მოცული იყო მაშინაც და ახლაც, თბრობისას). არამედ ჩვეულებრივი მოვლენება, გაცნობიერებული, უოველმბრავ გაზრებული, აწონილ-დაწონილი მწერლის მიერ; და თუ გმირი თავის წარსულ განცდას გვიამბობს, ეს არის საკმაოდ სალი განცდა ამ გრძნობისა, მისი ახლანდელი შეხედულება მისი მაშინდელი მდგომარეობის შესახებ — „სწორედ იმ დროს, როდესაც დავერდივარ, ჩემს ცხენსაც ფერდში უშებარა მოხვედრია, ცხენი და მხედარი ჩავეცილებვართ, როცა დაცემულევარ, არ ვიცი, ეს მარჯვნივ იყო თუ მარცხნივ, აღბნა ჩემი ცხენის ტანს დაუფარავარ. ამიტომ გადავრჩენილვარ, არც ცხენებს გავუტულებტივარ, არც უშებარები მოხვედრია. როდესაც გონს მოვედი, ბატონო ჩემო, მე ისეთ მდგომარეობაში და ისეთ ატმოსფეროში ვიყავი, ამას ვერც კი წარმოიდგენო, ხვალამდეც რომ ვიამბოთ“ (ო. ბალაჯი. „პოლოვნიკი შაბერი“) თქმა არ უნდა, ეს არის გაცნობიერებული ამბავი უოველგვარი „ნაკადის“ გარეშე.

მაგრამ ზემოთ თქმულს დაუბზრუნდეთ, ცხადია „ცნობიერების ნაკადი“ ხსენებულ მიზნითა გამო უოველთვის გმირის თბრობასთან, ანუ პირველ პირთან არის დაკავშირებული.

თუმცა ხომ არის შემთხვევები, როდესაც „ცნობიერების ნაკადი“ ავტორისეულია, ე. ი. მწერალს თავისი თბრობაში ძირითადად ავტორისეული თბრობით აქვს გადმოცემული. მაგ., აქ უნდა აღინიშნოს ჭ. ჭოსის „ულისე“.

ხსენებული შემთხვევის ასახსენლად რამდენიმე გზა არსებობს: 1) „ცნობიერების ნაკადით“ თავისი სულის ხვეულებში უნდა ჩაგვახედოს ავტორმა; 2) ავტორისეული „ცნობიერების ნაკადის“ საშუალებით შეიძლება უფრო კარგად გახედოს საცნაური გმირის სულიერი მდგომარეობა; 3) ეს უკვე „ცნობიერების ნაკადი“ არ არის, რაღაც სხვა რამეა; 4) კი არის „ცნობიერების ნაკადი“ და უმართებულადაა გამოყენებული.

ზემოთ, როდესაც ჩვენ „ცნობიერების ნაკადი“ ნაწარმოების გმირის, ანუ პირველი პირის თბრობას დაუკავშირეთ, მნიშვნელოვანწილად

ნათელი სურათი იყო: „ცნობიერების ნაკადით“ მეშვეობით მწერალმა შესაძლოა შედარებით სრულად წარმოგვიჩინოს „ფიქრთა ქარიშხლი“, რაიმე გრძნობით თუ გრძნობებით მოცული ადამიანის მდგომარეობა.

ხოლო მეორე შემთხვევამ, როგორც ჩანს, რამდენიმე ვარაუდი წარმოაუდგენლავა და ამისდა კვალად ამ საკითხის გაშუქება იქნებ საეჭვოც გახდეს; პირველი გზა — „ცნობიერების ნაკადით“ თავისი სულის ხვეულებში უნდა ჩაგვახედოს ავტორმა — უფრორე საუკუბანო ჩანს, რაიდა ჩვენ პროზასთან (ამ ცნების სრული მნიშვნელობით, არც ლირიკული პროზა უნდა ავუტოროთ ამ ცნებასთან) გვაქვს საქმე და არა ლირიკული ნაწარმოებთან, რომელშიც, როგორც ფიქრობენ, „ინდივიდუალური სულიერი სამყარო პოეტისა, ინდივიდუალობისა და ავტობიოგრაფიულობის დაუყარავად განზოგადებულ ხასიათს ღებულობს...“

მაგრამ ამ უჯანსკენელი დებულების ანალოგიით იქნებ შესაძლო იყოს ასეთი მოსაზრების გამოთქმა — „ცნობიერების ნაკადი“ შეიძლება გმირის, უფრო სწორედ მთბრობელი-გმირის „ინდივიდუალური სულიერი სამყაროს“ წარმოსახენადაა გამოწვეული სწორედ იმდაგვარად, კარგი პოეტი რომ გვაზიარებს თავისი სულის საიდუმლოებას?

შეიძლება.
ოღონდ შედარებით სრულად გაშუქება ამ საკითხისა ამ წერილის ბოლოში უნდა იყოს შესაძლებელი.

მეორე გზის ახსნას რაც შეეხება, სჭობს ჭერ მაგალითი მოვიტანოთ:

„ხილვადობის გარდუვალი მოდლობა:1 ეს მინც, თუ მეტი არა, ჩემი თვალებით გავაზრებული. უოველ სავნის ანაბედი2, ამოკითხვა რომ მიწერია, ზღვის ნივარები და წყალმცინარეები, ზღვის მოახლოვებული მოქცევა, ეს ეანგინი ჩემმა წვინტლისფერი მწვანე, ვერცხლისფერი ლურჯი, ეანგე: ფერადი იმწმეტი. გამჭვირვალობის საზღვრები. მაგრამო, დასქენს იგი: სხეულებშიმ. მასხადაამე, სხეულებდ მანამ შეიცნო, სანამ შეიცნობდა მათ შეფერილთ. როგორ? რა თქმა უნდა გავრით რომ ეახებოდა. ფოთხილად იარე. ქაჩალი იყო და მილიონერინ, maestro di color che sanno3. ზღვარი გამჭვირვალობაში. რატომ „ში“? გამჭვირვალე, გაუჭვირვალე. ხუთი თითი თუ გაუტარე, ცხაურა უოფილა, თუ ვერა და — კარი. დახუჭე თვალი და ნახე.“

1 არისტოტელე ხილვადისა და სმენადის შესახებ შეკულობს De Anima-ს პირველ და მეორე წიგნებში.

2 ჭოსის პირად ბიბლიოთეკაში აღმოჩნდა

გერმანელი ფილოსოფოს-მეტიკოსის იაკობ ბოემეს (1575-1624) შრომა „ყოველი საგნის ანაბეჭდი“.

3 არისტოტელეს მიხედვით, ყოველი ხილვადი ფერია, მაგრამ ფერი მუდამ რაიმე სხეულებრივი სახით ელნილება, რომელიც ჩანს არა თავის-თავად, არამედ ფერის მეშვეობით.

4 ჭოისი გულისხმობს გადმოცემას, რომლის თანახმად დოქტორ ჭონსონთან ერთ-ერთ კამათში ბერკლი ამტკიცებდა, მატერია არ არსებობს, ამაყაროში ყველაფერი მხოლოდ იდეაა. ამბობენ, ჭონსონმა დიდ ქვას ფეხი ამოჰკრა და დიდძალა — ამით უარყოფ მაგ დებულებასო.

5 შუასაუკუნეებში გავრცელებული შეხედულება არისტოტელეს შესახებ.

6 მკოდნეთა მასწავლებელი. (იკ.) — არისტოტელეს აღწერა დანტეა „კოკხიეთში“ (სიმღერა მეოთხე, 11).“

„ხომლი“, 1971, № 6, გვ. 159.

ჩვენ შეგნებულად გმირისეული „ცნობიერების ნაკადი“ ნიშნით მოვიტანეთ ჭ. ჭოისის „ულისედა“; მაგრამ ამ შემთხვევაშიც კი მთხრობელის სულიერი მდგომარეობა, შეუძრეული, სტატიკური ჩანს და რატომღაც მისი სიტყვები ისეთ რამეებს მიგვანისნებს, რაც მნიშვნელოვანწილად სქოლიოთა მოუშველებლად გაუგებარი არჩება ჩვენთვის. და აი, ვნახეთ სქოლიო და ჩახვდით ამ თუ იმ სიტყვათა მნიშვნელობას, მაგრამ სიტყვათა გაგება შინაარსის წვდომას არ ნიშნავს ჭერ კიდევ. ისეთ წვდომას, ვთქვათ, გალაკტიონის ლექსის სიტყვები რომ მოვაკატებს.

საქმე ისაა, ჭ. ჭოისის „ულისე“. ძირითადად, წიგნისმეორ (და არა ცხოვრებისეულ) შინაარსზეა დაფუძნებული და ამისდა კვალად უნივერსალური განათლების მეთოდული უნდა ჰყავდეს მას, მაგრამ ჩვენი აზრით, ვეღარც ის ამომხსნის ამ გამოცანას, რაკილა ამ თხზულებაში „ნაწარმოების ორიენტირებად“ (ვ. ასმუნისაეს ცნება) მეტწილად წიგნები, ე. ი. მეორეული რამ ჩანს და არა პირველადი (ყოფიერება, ცხოვრება).

ზემოთქმულის სიკვდილსთან დაქსიანით, რაიმე ინფორმაციის მისაღებად ჩვენ ბიბლიოთეკაში დავდივართ ზოლმე, მაგრამ ცხოვრებისეული ინფორმაციის მისაღებად მხოლოდ ბიბლიოთეკაში სიარული ვეღარაფერს გვიშველის და რაბან ამ შემთხვევაში „ცნობიერების ნაკადი“ გმირის სულიერ მდგომარეობას ვერ გვაშენობს, იქნებ უმართებულოდაა მოშველიებული ეს ფორმა? ე. ი. აქ ჩვენ ვხვდებით იმ ამბავს, როდესაც შინაარსი და ფორმა ერთმანეთის სადარი, შესაფერი არ არის, ანუ როდესაც — ხაკმაოდ უხეში ცხოვრებისეული მაგალითი მოვიტანოთ ამ მოვლენის საილუსტრაციოდ — კაცო კი დღევას, მაგრამ ასადიდებელი ისეთი არაფერი სჭირს მას.

„ცნობიერების ნაკადი“ ლიტერატურული ხელშეწყობის მიხედვით. უ. ფოლქნერის „ხმაური და მრისხანება“ „აჰა, ძმაო, მაშინდითგან აჰა ვარ და აჰა ვკვდები, ხელი მინდორს გავიჭრები, ზოგჯერ ვტარ და ზოგჯერ ვხვდები“; ტარიელი ნესტან-დარეჯანს რომ იგონებს—ზოგჯერ ტირის და ზოგჯერ ხნდება — მის ამ მდგომარეობას მისი ახლანდელი სულიერი განწყობა ესაძირკვლება...

ქვემოტ სიტყვები სულ სხვა დროის შერკლესა: „პირჭვრის გადაწერის ამ ჩვეულმა მოძრაობამ ბავშვობისა და ქალიშვილობის დროის ათასნაირი მოგონება წამოუშალა და უცებ გაიფანტა წყვილი, რომელიც ყველფერს ფარავდა მის სულში, და წამით ცხოვრება ამ განვლილმა სიხარულმა გაანათა“.

აი, ასეთმა გრძნობამ მოიცვა ანა კარენინა სიკვდილის წინ. ლ. ტოლსტოი უშუალოდ არ აღწერს ანას მაშინდელ „ბავშვობისა და ქალიშვილობის დროის ათასგვარ მოგონებას“, თავისი ჯადოსნური ყვამით ამ გმირის სულიერი მდგომარეობის შესახებ გვაშენობს მხოლოდ. მაგრამ ვთქვათ და შ. რუსთაველსა და ლ. ტოლსტოის უშუალოდ გადმოცემა თავიანთი გმირების სულის მოძრაობა; შ. რუსთაველს — თუ რაგორ „კვდება“ ტარიელი და ლ. ტოლსტოის — ანას ბავშვობისა და ქალიშვილობის დროის ათასნაირი მოგონება მაშინ იმდაგვარ ამბავს მივიღებდით, უ. ფოლქნერის ხსენებული ნაწარმოების გმირს — კვენტინ კომპსონს რომ გადახდა.

აქ უაღვილო არ იქნება იმ გარემოების აღნიშვნა, რომ სამივე შემოქმედი — შ. რუსთაველი, ლ. ტოლსტოი და უ. ფოლქნერი — მშვენივრად აღწევენ თავის დიად მიზანს, ოღონდ სხვადასხვა გზით; სამივე შემთხვევაში მეთოდული მშვენივრად ჩახვდება მთავარი გმირების თავგადასავალს და აგრე, დიდი ხელოვნების მეშვეობით გაცხადდება ის დიდი საიდუმლო, რეალურ ცხოვრებაში ადამიანის სული რომაა მოცული.

ზემოთ მოხსენიებული გზების რავჯარობას კი შეიძლება ასეთი მსჯელობის მიხედვით ჩახვდეთ. ანას ათასნაირი მოგონება რომ წამოეშალა, ამისი მიზეზია სიკვდილის წინარე გარკვეული გრძნობა, იმდენად ძლიერი და საოცარი, რომ ერთ წამში მთელ თავის ცხოვრებას მთახილვინებს ადამიანს.

ცხადია, ეს და ზემოთ მოტანილი ფაქტები გვაშენობს — „ცნობიერების ნაკადს“ გრძნობა (გრძნობები) წარმოშობს და ესენი მაშინ გარდაიქმნება „ცნობიერების ნაკადად“, როცა ისინი სიხეცით შემოსებთან, ე. ი. გარკვეულ ფორმას მიიღებენ საბოლოოდ.

ზაურ კილაძე

„ბული, ცნობა და გონება...“

„ცნობიერების ნაკადის“ ხერხი, ანუ ფორმა, მხატვრული სიტუაციის მეშვეობით ადამიანის სულის უკეთ წარმოსახენადა გამოწვეული. თუ რეალურ ცხოვრებაშიც ადამიანს, სხვადასხვა გარემოებისა და კვალად — როგორც შინაგან, ისე გარეგან მიზეზთა გამო, რაღაცა განწყობა მოიცავს ნებისმიერი დროის განმავლობაში, მის გადმოცემას ბევრი ფიქრი და ამის შესაბამისად აურება სიტუაცია დასჭირდება, და ის მაინც ბოლომდე ამოუწურავი დარჩება: დღეს უკვე კარგადაა ცნობილი ეს ამბავი; უნდა გვახსოვდეს, ამას ამბობენ გაცნობიერებული განცდების შეხებაზე — „ძალზე ძნელია სიტუაციაში გრძნობის გაცხადება“ (ი. კოლმონსკი). და მწერალს მით უმეტეს დიდი ნიჭი უნდა ჰქონდეს მიმადლებული, რაკიდა „ბელოვების საშუალებით ადამიანები ერთმანეთს გრძნობებს გადასცემენ“ (ლ. ტოლსტოი), რაც, ვიყვარებთ, ძალზე ძნელია და ამ დიდ შემოქმედს სწორედ ეს გარემოება ჰქონდა მხედველობაში, როცა წერდა, ხორცის ნაკრები მრჩებოა სამეღნეში; ვ. მაიაკოვსკის აზრით, ერთადერთი სიტუაციის გულისთვის მრავალი ათასი ტონა სიტუაციის მადანი იხარჯება.

მწერალი, ამ შემთხვევაში დიდი მწერალი — უ. ფოლკნერი მიმხვდარია, რომ მხატვრული სიტუაცია ამა თუ იმ ფორმის მეშვეობით მართალია კი გვამცნობს რეალობას, მათ შორის ადამიანის სულიწიგლი ხვეულებს ურთულეს რეალობასაც, მაგრამ მხატვრულ სიტუაცია და ფორმას სრულყოფა სჭირდება ხსენებული ურთულესი რეალობის წარმოსახენად, რაბან შეუძლებელია მხატვრული სიტუაცია, ფორმა სრულიად ადეკვატური იყოს ამა თუ იმ ურთულესი რეალობისა.

უ. ფოლკნერი, თქმა არ უნდა, პირველი შემოქმედი არ არის, ვისაც კარგად ესმოდა ეს ამბავი.

მხატვრული სიტუაციის განვითარება, მისი ძალაშოსილობა, განსაკუთრებით ცხადი გახდა XIX და XX საუკუნეებში — გალაკტიონის პოეზია ძეგლი ამის დასტურად. პროზასთან შედარებით პოეზია გარკვეული მიზეზების გამო „უფროსი პირობებშია“ და უ. ფოლკნერის სწორედ ეს გარემოება ჰქონდა მხედველობაში, როცა ამბობს: თუ შემოქმედს გაუმართლა, მაშინ ის ადამიანის უოფიერებას პოეზიის საშუალებით წარმოგვიჩვენებს, „თუ ნაკლებად გაუმართლა, მაშინ ჩქარავის მოთხრობისაიერი პატარა ნაწარმოებშიც გამოდგება. მთლად თუ არ გაუმართლა — მ. ტვენისა და დრაიზერის მოუქნელ მეთოდთან მოხდება დაბრუნება“.

ისიც გავითვალისწინოთ, რაკი უ. ფოლკნერი იმთავითვე მიხვდა ამ გარემოებას, თავად შეეცდებოდა პროზის ისეთი ფორმის ძიებას, რომელიც კარგად გვამცნობდა სათქმელს — კაცობრიობის ამბავს „თავისი უფუღარობით, ვინავე მოხდის მომენტებით, ტანჯვა-ვაებით, გამარჯ-

ვებით, დამარცხებითა და სიცოცხლის წურვილით...“

„ხმაური და მრისხანების“ გმირების თხრობა ერთი დღითაა შემოიფარგლება — თავებზე ასე ჰქვია: „1928 წლის 7 აპრილი“; „1910 წლის 2 ივნისი“; „1928 წლის 6 აპრილი“; და ბოლოს უკვე ავტორისებელი თხრობა, „1928 წლის 8 აპრილითაა“ დასაბუთებული. მაგრამ ისე არ უნდა გავიგოთ, თითქოს ერთ დღეში ზდება მთელი ამბავი. უ. ფოლკნერის ამ ნაწარმოების ფორმა გმირის ცხოვრებას მთლიანად გვამცნობს და ეს შესაძლებელია სწორედ ზემოთ ხსენებული „ცნობიერების ნაკადის“ მეშვეობით.

კიდევ უფრო სრულიად რომ წარმოვაჩინოთ ეს საკითხი, ორივე სიტუაცია უნდა ითქვას უ. ფოლკნერის შეხედულებაზე დროის შესახებ, ცალკეულ ადამიანში რომა ხორცშესხმული: „თავისთავად არაფერია არსებობდეს, ადამიანი ქამია თავისი წარსულისა. მართლაც, არ არის ისეთი რამ, როგორცაა „იუს“, იმიტომ, რომ წარსული არის უოველი ცივის, უოველი ქალის, უოველი მომენტის ნაწილია იგი“.

უ. ფოლკნერის ეს სიტუაციები უშუალოდ გვიჩვენებს „ცნობიერების ნაკადის“ საფუძველს საერთოდ და ხსენებულ ნაწარმოებშიც; ნებისით თუ უნებლიედ ადამიანი განიცდის თავის წარსულს — თავის წარსულს და სხვასაც, ვინც კი არის ჩაქდებული ამ წარსულში, და ასე ეფინება შუქი მას და იმასაც, იმ სხვასაც. „ცნობიერების ნაკადი“ წარმოაჩენს მითხრობების ამბავს, უბრალოს ან მნიშვნელოვანს — მისი საუბრის ნაწევრებს ვილაცასთან, შეხვედრას ვილაცასთან, შეიძლება ვილაცის, სრულიად უცნობი პროვინციის სახე წამოგაჩვენებს, ვინც ერთხელა უნახავს, „ცნობიერების ნაკადი“ რეალურობის ანალოგიურადვე არ შეიძლება იყოს ჩვეულებრივი ვახსენება, მნიშვნელოვანწილად ეს არის წარსული გრძნობების რესტავრირება, მგრძნობიარე, ღრმა პროვინციაში პირველყოფილ ბრდღვალს რომ მოიღებს: „სამჭერ დაჰკარავდა საათი და დავიწყებული თითებზე თვლას, სამოცამდე უნდა დამეთვალა. ახლა კი ვფიქრობდი, თითებზეტი დამარჩა-მეთქი თოთხმეტი, ცამეტი, თორმეტი, რვა, შვიდი... ვითვლიდი, ვინმე უცებ არ შევიგრძნობდა გაფაციცებულ მღუმურებას და ვიტყუიდი... დიას, ქალბატონ-მეოტი?“

შენ ხომ კვენტინი გქვიაო, მკითხავდა ლაურა მასწავლებელი. სასტიკად გაფაციცებული მღუმურება კვლავ ისაღებურება და აწეული ხელეტი შერთოდა მას. „აბა ერთი შეახსენე კვენტინის, მდინარე მისისიპი ვინ აღმოაჩინა, მენრი?“

„დესოტომ“. თვლები აღარ მიმჭერენ, ვითუ ჩამოვარჩი და სწორედ ვეღარ ვითვლი-მეოტი...“

კვენტინ კომპონს თავისი სული ამბავი თუ თავგადასავალი — ბავშვობისდროინდელი მართონიული და მშაყრის ნამუსტრევი, მისი წმინდათაწმინდა და აწ შეღაბული გრძნობები — გა-

ანადგურებს კიდევ მას ჯერ სულიერად და მერე ფიზიკურადაც; სიკეთე უკან იხევს, მაგრამ ეს მის დამარცხებას როდი ნიშნავს, თვად ამ მშვენიერი უმარჯობის არსებობა ცხოველმყოფელი ნიშანია სიკეთისა!

აქ ჩვენთვის ნათელი უნდა იყოს, რომ უ. ფოლენერის ზემონახსენები შეხედულება (აღმართი, გამოთავისი წარსულისა) კარგად აისახა შესაბამისი ფორმის საშუალებით...

საბედისწერო დილა გათენდა კვენტინ კომპსონისთვის — 1910 წლის ორი ივნისი. მის გამოღვიძებასთან ერთად მისი წარსული იღვიძებდა და იგი ისეა ჩაწვლილი მის აწმყოსთან, რომ საბოლოოდ, როცა ამ თავის ბოლო გვერდს ვადავწყობთ, მთლიანი სურათი წარმოგვიდგება; სრულიად გავისკუთრებთ მონობელი-გმირის თავგადასავალს, მის ზსიასთან და ბუნებას.

ამ თავის დასაწყისშივე, იმ საბედისწერო დღის გათენებისას ცხადივე წარმოგვიდგება კვენტინის წარსული.

და მერე და მერე ამ გმირისეული „ცნობიერების ნაჯადის“ მშვევებით აინუსებდა მისი მთელი ცხოვრება და გამოჩნდება ის ძირისძირი, რასაც ჩვეულებრივი თვალი და სიტყვა ვერ ჩაბნელება და ვერ გასწვდება ზოღმე. უკვლავ სიტყვა ამ ნაწარმოებისა უაღრესად ლაქონიური, ძალღმე და ნოვატორული, ფორმის ძერწვას ემსახურება. იმ ფორმის შექმნას, რომლის მეოთხეთი გადმოცემული შინაარსის სიღრმე, ცხოვრებისეულობა და რეალურობა დ. ტოლსტოის ზემოხსენებული ნაწარმოების სიღრმეს, ცხოვრებისეულობას და რეალურობას შეიძლება შევუდაროთ. ამ ორი ნაწარმოების დიდი მსგავსება ამაშია და კიდევ — ორივე ტრაგედიაა, ანა კარენინა და კვენტინ კომპსონი გუჯავს მხედველობაში.

თავის დროზე ლიტერატურაშიცოდნობაში აღინიშნა, დ. ტოლსტოის რომანს საფუძვლად დაედო რეალური ამბავი — ქალის თვისმკვლელობის ფაქტი. ქეშმარილ მობივებს, თუ სახელდობრ ჩამ და რამ მიიუყვანა ის ქალი ტრაგიკულ დასასრულთან, ვინდა გვაამცნობდა, და შეიძლება ამ მოტივთა საძირკველი საკმაოდ ბანალური და ტრივიალური იყო კიდევაც, ეს ჩვენ არ ვიცით. მაგრამ დ. ტოლსტოის გენიის მშვევებით წარმოჩენილი ამბავი ზოგადაცობრობის მასშტაფებამდე ამაღლდა და აგრე ახლომდე და საცნაური გახდა აღმართისათვის.

მართლაც, ერთი შეხედვით საკმაოდ ბანალური და ტრივიალური კომპსონთა ოქაბის ამბავი — სწორედ ასე აღიქვამდა მას გარეშე თვალთ. უ. ფოლენერს კი არა, სხვა ვინმეს რომ ეწერა მათი თავგადასავალი, მაშინ ამ ამბის მოხმენისას გული არც არავის მოუკვდებოდა და არც ბევრ ფიქრს შეაღებდა ვინმე მის გარკვევას, იმ წუთასვე თავის სახელებს შეარქმევდა, როგორც ჩვენ ვაკეთებთ ზოღმე მებწილად

ცხოვრებაში, რამეს რომ ვერ ჩავუღრმავდებით და დიდად არც შევიწუხებთ თავს ამის გამო, რადგან ჩვენთვის მხოლოდ ფაქტები ჩანს და ამ ფაქტის რაც ესაძირკვლება, ზშირად არ გვეჩნის.

მაგრამ საბედნიეროდ დიდი მწერლის, ამ შეხმხვევაში უ. ფოლენერის გენია სრულიად წარმოგვიჩინს ამბავს, იმას, რასაც ჩვეულებრივი თვალი ვერ დაინახავს — გმირთა სულების უღრმეს შრებებს, სულიერ თავგადასავლებს, რომლებსაც აგრე იოლად ვერც სახელებს შევარქმევთ, ვერც იარაღებს მივარკავთ, თუ გვინდა, უ. ფოლენერისავე სიტყვებით რომ ვთქვათ, გვეზოღმე ძველთაძველი მარადიული ქეშმარიტებანი, „რომელთა სახელებია პატოსნება და სიუვარული, სიამაყე და ლმობიერება, თანაგრძობობა და მსხწერაღლად მისვლა...“

XIX ს. დასასრულსა და XX ს. დასაწყისის აშშ-ის სამხრეთში მცხოვრები ოქაბი. მამა ბნიჩისონ კომპსონი, ცოლი მისი — ქალბენი კომპსონი, ქალიშვილობაშიც და მერეც მისს კალიანს რომ ეძახოდნენ ზანგი მსახურები, მათი შვილები — კვენტინი, კედი (კენდეისი), კეისონი და მორი — იმავე ოქაბს შეეძლეებოდა ქალბენ კომპსონის ძმის საპატრიცეზოლოდ შერქმეული სახელი. მაგრამ ბავშვობაშივე მორი გონაქლეული აღმოჩნდება და მას ბენჭამის დაარქმევენ, კვენტინა — კედის უკანონო შვილი.

ბავშვები წამოიზრდებიან, კვენტინი მარვარდის სტუდენტი გახდება. მაგრამ ერთ საბედისწეროდღეს — 1910 წლის 2 ივნისს — თავს იკვლავს. მანამდე კედის ვიდაც ბიზნესმენის ვაჟი შეაყდენს, რამდენიმე თვის შემდგომ სხვას მიოთხოვდება რაკილა უკანონო შვილი ეულოვინა, ქმარი გაოჟადებს. კედის დედამისი დასწყველის და სახლიდან გააძევენს, უკანონო ბავშვს, ვოგონას, გასაზრდელად დაიტოვენს. მალე ოქაბის უფროსი ბნიჩისონ კომპსონი კვდება და მის უშუალო მემკვიდრეთაგან ქ. ჩეფერსონში დარჩებიან ჩეისონი და უმცროსი ვაჟი, უკუასუსტი ბენჭამინი...

მართლაც, უნიკალური მოვლენაა მხატვრული ლიტერატურაში გონაქლეული მონობელი-გმირი — ჩვენ ბენჭამინ კომპსონი გუჯავს მხედველობაში, იმ ამთავითვე უნდა ითქვას, ამ გმირს აქვს მრავალმხრივი ფუნქცია, რაღა თქმა უნდა, ეს თემა ძალზე მნიშვნელოვანი და რთულია, და მას შეიძლება ცალკე წერილი მიმტდენას სულაც. მაგრამ სულ ორიოდე სიტყვიც ამ ფუნქციათა გადმოცემა ასეა შესაძლებელი.

ბენჭის თხრობა, მისეული „ცნობიერების ნაჯადი“ ერთგვარი სარკეა, რომელშიც ზუსტად აისახება სხვა გმირთა დიალოგები და ამდენად

ზაპარ კილაძე

„ბუღი, ცნობა და ბონება...“

მეოთხედელი ჩახვდება კომპოსონთა ოჯახის ამ-
ბავს.

ბენჯი როგორც პიროვნება — განსაზღვრება
და სიმბოლო ამქვეყნიური უსამართლობისა,
თითქოსდა ზოგადსაკაცობრიო პრობლემები ამ
გმირის ფოკუსშია გარდატეხილი და წარმოჩე-
ნილი.

ბენჯის სახით მოცემულია განსაკუთრებული
პირობები — ერთგვარი გამოსაცდელი სხვა
გმირებისთვის, და ამდენად ჩვენთვის ნათელი
გახდება ხსენებულ გმირთა ხასიათები, ბენჯის-
თან დამოკიდებულებით ნაწილობრივ საცნაურ-
დება მათი ადამიანური თვისებები, მათი ცხოვ-
რებისეული საზრისი, ღირსება. განსაკუთრებით
ეს იქმნის ისეთ გმირებზე, როგორც არიან,
ბატონი და ქალბატონი კომპოსონები, დილზი, კე-
დი, ჭეისონი.

ზემოთ აღნიშნა, „ცნობიერების ნაკადის“ ხერ-
ხი, ანუ ფორმა, მხატვრული სიტყვის მეშვეობით
ადამიანის სულის უკეთ წარმოსაჩენადაა გამოი-
წეული, რაღა თქმა უნდა, ჩვენ ამ შემთხვევაში
მთხრობელი-გმირის სულიერი განწყობილება და
მდგომარეობა გვექონდა მხედველობაში. მაგრამ
ამთლად არ შემოიფარგლება ამ ხერხის ღირსე-
ბა — მისი მოწვევით მრავლისმრავალი ამ-
ბავი მოიხილება, სულ ორიოდ — სიტყვით
ნათელი წარმოდგენა შეგვექმნება ნაწარმოე-
ბის სხვა გმირებზე სწორედ ისე, რო-
გორც რეალურ ცხოვრებაში ვინმეს ვნახავთ, მის
საქციველს დავინახავთ ან საუბარს მოვისმენთ
და უკვე ვხვდებით ამ პიროვნების ასავალ-და-
სავალს, მნიშვნელოვანწილად მის ხასიათსაც
ვგებულობთ.

დესპანდში. მხატვრული სიტყვა გრძნობასთან
თუ გრძნობათა გამასთანაა შესისხლბორცებუ-
ლი — სწორედ ამისდა კვლად ასრულებს თა-
ვის ღირსებას მხატვრული სიტყვა. ამდენად
სწორია ის მოსაზრება, რომლის მიხედვითაც
მხატვრული სიტყვა კი არ ვკუთვნება რამეს,
არამედ ზემოქმედებს ისე, რეალურ ცხოვრება-
ში რომ იმოქმედებს რამე ჩვენზე, მაგრამ მხატ-
ვრულ სიტყვას ახლავს ის შარავანი, რაც რეა-
ლურ ცხოვრებაში რამე გრძნობას შეიძლება
არც კი შექმნდეს, პირიქით, ზოგჯერ შემთხვევ-
ილად და მტანჯავი გამოდგება ამ დროს რამე
გრძნობა ადამიანისთვის.

სხვათადაც შეიძლება განვმარტოთ მხატ-
ვრული სიტყვა — აი, ვთქვათ რამე შეგვემოხვა
რეალურ ცხოვრებაში, სულიერია — შესაძლოა
ეს იუოს უსიამოვნო ან სხიამოვნო ამბავი, და
ამის მოგონებისას, ანუ ზღმეოროდ განცდისას,
მამინ, როდესაც ის ჩვენს ცხოვრებაში უშუა-
ლოდ აქტუალური აღარაა, მოგვეახლება ისევ,
ამჯერად უკვე ერთგვარი ამდლებული სახით,
უკველდლიური ლექსიგან განწმენდილი და გა-
სპეტაკებული, მარადიულობასთან წილნაყარი,

და სწორედ ამ დროს და ამ შემთხვევაში გაი-
საკუთრებს მას სრულად ადამიანი — შემოქმე-
დი კიდევაც წარმოაჩენს მას ცხადივ მხატვრუ-
ლი სიტყვის მეშვეობით, ჩვეულებრივი მოკვდა-
ვი კი ადამიანურ სიბრძნეს იქნება ზნაირები,
„მე ძლიერ შეყვარს იისფერ თოვლის
ქალწულებივით ხილიდან თენა...“

გალაკტიონის სულ ორად ორი ლირიკული
სტილიონი და რამდენ რამეს ვვამცნობს, რაკი-
ლა ჩვეულებრივი სიტყვა მხატვრული შეიქმე-
ბა — მარტივი რეალობის წარმომჩენი რთული
რეალობის წარმომჩენი ხდება უკვე, ანუ, „იის-
ფერი“, „თოვლი“, „ქალწულები“, „ხიდი“ თა-
ვის ჩვეულებრივ შინაარსს დაადებს და სხვა,
თვალთუჩინარი, მაგრამ ღრმა, ცხოვრებისეული
შინაარსის სახით გამოიჭურჭლება, საცნაურდება
მთხრობელი-გმირის, გინა ლექსის მოქმედის, ამ
შემთხვევაში გალაკტიონის განცდები, და ამდე-
ნად მპოვებს განზოგადებულ გამოხატულებას,
პიროვნულითა არ შემოიფარგლება მხოლოდ.

ანალოგიური ვითარება ჩანს ზოგიერთი სა-
ხის პროზაშიც. ოღონდ აქ ავტორი კი არ წარ-
მოგიადგება მთხრობელ-გმირად, არამედ ნაწარ-
მოების გმირთან გვაქვს საქმე. და ის, რაც და-
მახასიათებელია ლირიკისთვის, ამავგარი სახის
ღირიკულ პროზისთვისაცაა ნიშნული. ასეთ
პროზაში კი, როგორც ცნობილია, სიუჟეტი შე-
სუსტებულია და წინა პლანზე ამბის მოქმედის
თხრობაა. თქმა არ უნდა, რახან ასეა, ე. წ.
„ცნობიერების ნაკადი“ ჩვეულებრივი ამბავი
უნდა იუოს ასეთი პროზისათვის და ამისდა კვა-
ლად ამ შემთხვევაში ის ვითარებაა, ხსენებულ
ენციკლოპედიაში რომ არის ახსნილი — „რო-
გორც ჭეჭა ვარსკვლავები განსხვავდებიან ნი-
თიერების სიმკვრივით, სწორედ ასევე ლირიკუ-
ლი ნაწარმოები სიტყვა განსხვავდება მრავ-
ალტომიანი ეპოპეის სიტყვისაგან“.

„ცნობიერების ნაკადი“ რომ ვამბობთ, ჩვენ
მთხრობელი-გმირის ლირიკულ თხრობას ვგუ-
ლისხმობთ. როდესაც ამ თხრობაში განმარტობი-
თი მსჯელობა სრულიად არ არის ან მინიმუმადეა
დაუვანილი და მისი სიტყვები უხილავი სიმბოთი,
როგორც ეს ლირიკულ ლექსშია, უშუალოდ მი-
სივე გრძნობებს წარმოაჩენს, ანუ ეს სიტყვები
კი არ აღწერს გრძნობებს (ამ ცნების ურთულე-
ბი მნიშვნელობა გვაქვს მხედველობაში), არამედ,
შეიძლება ასე ვთქვათ, თავადვე არიან შემცველ-
ნი ამ გრძნობებისა. ასე რომ „ლირიკული
თხრობა“ უფრო მრავლისმომცველად გვესახე-
ბა. ჩვენ — მთხრობელი-გმირის ცნობიერებით
ზღვა შინაარსი გადმოცემა, როგორც ეს ეპი-
კურ ტილოს შემწენის, და ასე, როდღ მწერლებ-
თან მთხრობელი-გმირის ამბავი „ზოგადი ადამი-
ანის ბუნებაში“ (ილია) ამაღლებდა ისეთნაი-
რად, როგორც ეს კარგ ლექსშია, სადაც ერთმა-
ნეთშია ჩაწული „გული“, ცნობა და გონება“.

ოჯახი და საოჯახო ყოფის ზოგიერთი საკითხი V-X სს. საქართველოში

სამეცნიერო ყოფა ეთნოგრაფიული სინამდვილის ერთ-ერთი დამახასიათებელი და არსებითი მომენტია. ამიტომ V-X სს. ქართული ეთნოგრაფიული სინამდვილის შესწავლისათვის მისი წარმოჩენა და დახასიათება აუცილებელი გვეჩვენება.

სამწუხაროდ, აღნიშნული ეპოქის საქართველოს საოჯახო ყოფის სრული სურათის დადგენას ხელს უშლის რამდენიმე გარემოება: ისტორიული წყაროების ნაკლებობა, მათი ცალმხრივი, მჭირი ხასიათი; შესაძარბებელი და პარალელური მასალის სიმცირე და სხვ.

ამავე დროს, იხივ ცნობილია, რომ ჰაგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლებში, რომლებიც ჩვენთვის ძირითად საისტორიო წყაროს წარმოადგენენ, უველაზე ნაკლებად სწორედ საოჯახო ყოფისადმი, ამჟვეყნიური ცხოვრების აღწერა-დახასიათებისა და მისი სურათის გამოცემისადმი უურადღებია მიქცეული. მიუხედავად ამისა, ამ ძეგლებში მაინც საკმაოდ გვხვდება ცნობები, რომლებიც მათი მოქმედი გმირების ცხოვრების გარემოს, თუ შეიძლება ითქვას მათი ამჟვეყნიური არსებობის მატერიალურ სურათს გადმოგვცემენ. ეს ფრაგმენტული ცნობები კი, მათი ერთმანეთთან შეჯერების და ერთად თავმოყრის პირობებში, საშუალებას გაძლევს დავადგინოთ იმდროინდელი საზოგადოების საოჯახო ყოფის მეტყველებად სრული სურათი.

სხვაზე მეტი ცნობები ამ მხრივ იხივ „შუშანიკის წამებაში“ — ქართული ლიტერატურის ჩვენამდე მოღწეულ უძველეს ძეგლშია შემონახული. მათ შესახებ კვეთით დაწერილებით შეგჩერდებით. ამავე დროს, V-X სს. სხვა წერილობით ძეგლებშიც, კერძოდ, „ეფესთათი მცხეთელის მარტვილობაში“, „იოვანე ზედაზნელის ცხოვრებაში“, „დავით გარეჯელის ცხოვრებაში“, „და „გრიგოლ ხანტელის ცხოვრებაში“, „სურამიონ ზარზმელის ცხოვრებასა და მოკალაქეობაში“ და სხვ., შეიძლება შევხვდეთ ამოკრიბოს ცნობები საოჯახო ყოფის, ცხოვრების წესის და მისი მიმდინარეობის შესახებ. სხვათა შორის, დასახლებულ ძეგლებში, „შუშანიკის წამებასთან“, ერთად, ცნობათა განსაკუთრებული სიუხვით გამოირჩევა გიორგი მერჩულის ნაწარმოები „შრომა და მოღვაწეობა გრიგოლ ხანტელისა“.

ამ ძეგლებში დაკული ცნობები, როგორც აღინიშნა, რამდენადმე ცალმხრივია და ისინი საზოგადოების მხოლოდ ერთი, წარჩინებულთა ფენის ყოფა-ცხოვრებას ახახვენ უპირატესად. ნიუხედავად ამისა, ჩვენ ვთვლით, რომ არსებული წყაროების პირობებშიც, უველა ცნობის სათანადოდ გამოყენების საფუძველზე, წერილობითი ძეგლების ცნობების პარალელურად მატერიალური კულტურის ძეგლების მოხმობის გზით, შესაძლებელია V-X სს. ქართული საოჯახო ყოფის რამდენადმე სრული სურათის წარმოდგენა.

1. ოჯახის ფორმები

იმ დროისათვის, როდესაც ჩვენ მოგვეპოვება ორიგინალურ ქართულ ჰაგიოგრაფიულ ლიტერატურაში დაკული, პირველი, ჩვენამდე მოღწეული უძველესი ცნობები ქართული ოჯახის ფორმების, მისი შემადგენლობის შესახებ „დაიდი ოჯახი“ წარმოდგენილია დაშლილი სახით. ამის აღნიშვნა სრული უეკველობით შეიძლება მხოლოდ წარჩინებულთა წრის, საზოგადოების შედარებით დაწინაურებული ფენის წარმომადგენელთა ოჯახების მიმართ, რადგან წერილობითი ცნობები მხოლოდ მათ შესახებ მოგვეპოვება. რაც შეეხება მწარმოებლურ კლასს, ამ შემთხვევაში ვღებუბას, მათი ოჯახური შემადგენლობის, ოჯახის ფორმების შესახებ გადაკრით რამიმე აღნიშვნა მასალის არ არსებობის გამო ძნელია. თუმცა, ამასთან დაკავშირებით ერთი რამ მაინც უნდა აღინიშნოს: საქართველოს მთიანეთში დიდი ოჯახი, როგორც ამას რ. ხარაძის სპეციალური გამოკვლევები ნოწმოებენ, საკმაოდ ხანგრძლივად შემორჩა. მისი კვალი, მაგალითად სვანეთში XIX ს. ეთნოგრაფიულ სინამდვილეში დასტურდებოდა. რ. ხარაძის დასკვნით „სვანური კორის შესწავლა სავსებით ადასტურებს სვანეთში გვაროვნული წყობილების დროს გაჩენილი დიდი ოჯახის გადმონაშთების არსებობის ფაქტს, რაც თავისთავად ინდივიდუალური ოჯახის უწინარეს საფუძურს ააჟარავებს“. მისივე აღნიშვნით: «Сванская семейная община объединена потомком нескольких нераздельных братьев с их женами, детьми и внуками, представляя тем самым группу ближайших родственников по мужской линии, доходящую до четвертого колена».

რაც შეეხება წარჩინებულთა ოჯახებს. ჩვენ უკვე გვქონდა შემთხვევა აღვნიშნა, რომ V საუკუნეში ქართლში, „შუშანიის წამების“ მიხედვით, ძმები თავიანთი ოჯახებით ცალ-ცალკე მხოვრობენ.3 ქართული საისტორიო წყაროების ცნობებით აქედ ივ. ჯავახიშვილმა დაადგინა, რომ V ს-ში ინდივიდუალური ოჯახის ფორმა ქართლის საზოგადოებისათვის კარგად უნდა ყოფილიყო ცნობილი. თუმცა პიხივე აღნიშნის, ამ დროსვე არსებობდა მრავალრიცხოვანი ოჯახები: „სახლობა მრავალრიცხოვანიცა და პატარაც ყოფილა“5.

ახლა ვნახოთ, ჩვენი უძველესი მაგიოგრაფიული ძეგლები ამ მხრივ როგორ სურათს წარმოგვიდგენენ. ვარსკენ პიტიაშვის ძმას გოციას ვაჩინა თავისი „ეშოა და პალატა“ და პუკე თავისი „მონა-მეველნი“. გოციამო, გადმოგვცემს იაკობ ბუცესი, როდესაც შეატყობ, რომ „მას დღესა განხვალს წმიდაჲ იგი (ე. ი. შუშანიკი — ს. კ.). კორცია ამაოგან“ ე. ი. მიახლოებულია შუშანიის გარდაცვალებას, მიმართა მას: „მეაუთოებ მე და ცოლი ჩემი მეველნი შენი. და შეილნი ჩემნი და მონა-მეველნი ჩემნი“6. შუშანიკმაო, განაგრძობს იაკობ ბუცესი, „აეურონა გოცი და ცოლი და შეილი მისნი და მონა-მეველნი მისნი და ყოველი ეშოა და პალატა მისნი“7, აქედან უკვე ცხადია, რომ გოცი გამოყოფილია თავისი ძმისაგან, ცხოვრობს ცალკე. აქვს თავისი „ეშოა და პალატა“ და მახასიათებ, სახეზეა დიდი ოჯახის დაშლისა და ინდივიდუალური ოჯახის არსებობის ფაქტი. უთუოდ ცალკე ოჯახის არსებობის არაპირდაპირ მიმანიშნებლად უნდა მივიჩნიოთ „ევესტათი მკიხელიის პარტიკლოზა“8-ში (VI ს.) და ცული ცნობა, იმის შესახებ, რომ ტფილისში, ქართლის მარზან ვევან ბუზშირს დაბარებული ევესტათი გამოეთხოვება „სიედერსა თსხა“ და ცოლსა და შეილთა თსხთა და მონა-მეველთა თსხთა“9.

საინტერესოა, რომ VI ს-ის ქართველ ავტორს მოგვცოდა ცოდნა უძველეს დროს ადამიანთა შორის პრომისკუიტეტის (პირველყოფილი საზოგადოებისათვის, ქორწინებისა და ოჯახის წარმოშობამდე დამახასიათებელი მოუწესრიგებელი სქესობრივი ურთიერთობის) არსებობის შესახებ, რომელსაც ის უპირისპირებს მის დროს არსებულ მონოგამიურ წესს. ევესტათი მცხეთელი როდესაც მიმართავს ვევან ბუზშირს და გააცნობს მას სხვადასხვა სარწმუნოებას, აღნიშნავს შემდეგნაირად: „მერმე“ ღმრთისა შექმნილნი ცაცი საცხოვაროა პირუტყუთა მსგავს ვიყვინიოთ და ესრე სახედ, ვითარცა პირუტყუთა მამლოხასა და დედლოხასა არა იციან მშობელი, არცა შობილი მათგანი, და ეგრეთ აღრეულად გადაიკადიან მამლობა და დედლობა მათი, და ეგრეთა ჩვენ ცაცი პირმეტყუელნი მათ პირუტყუთა მსგავს ვიყვინიოთ, რომელთა

არა ვიცოდეთ მშობელი თუსი, გინა შობილი, და აღრეულად გარდავიკადით ბუნებაჲ იგი ჩუენი. ხოლო აწ მადლითა ღმრთისაჲთა, ვინაჲთვან იქმნა ნათლის-ღებაჲ და რჩული ქრისტეანობისა იციედ კაცთა, მიგრითვან დაიქსნა და განქარდა უწესოა იგი საქმე“10.

მართალია, თანაცხოვრების ასეთი, მონოგამიური წესი ავტორს ქრისტენული სარწმუნოების მონაპოვრად აქვს გადმოცემული. მაგრამ ამ შემთხვევაში ის იმას სჩადის ქრისტეანობის უპირატესობის საჩვენებლად მარადნობასთან შედარებით. ჩვენთვის აქ მნიშვნელოვანია ის, რომ ავტორს მოეპოვება ცოდნა პრომისკუიტეტისა და თანაცხოვრების ლოზოგამიური წესის შესახებ, იგი განასხვავებს მათ ერთმანეთისაგან, უპირატესობას ანიჭებს მეორეს პირველთან შედარებით, რომელიც მას „პირუტყუთა სახედ“ შიარნია, რომელთაც „არა იციან მშობელი, არცა შობილი მათგანი“.

დასასრულად, ტერმინ „სახლის“ შესახებ, რომელსაც ივ. ჯავახიშვილის დასკვნით „ყოველთვის ერთოკლქობობაზე დამყარებული ოჯახით ვიწროდ არა ჰქონია საზღვრები შემოფარგლული და რომელიც მხოლოდ ნათესავეებსაც გულისხმობდა“11. „შუშანიის წამების“ „სახლი“ აღნიშნავს როგორც ადმინისტრაციულ-ტერიტორიულ ერთეულს, ისე სავაჭრულოსაც, აგრეთვე „ოჯახს“ და საცხოვრებელს, ბინას, სახლს თანამედროვე გაგებით12. ოჯახიდან წასულ შუშანიის სპარსი „წაკვივით“ მიმართავს: „ესევითარი სახლი მშედობისაჲ ვითარ საწყალბოდ იქმნა და სიხარული მწუხარებად გარდაიქცა“ (14:15); გოციი შუშანიის ევედრებოდა „ნუ წარსწუმედ სახლს მას სადედოფლოსა“13 (10), ხოლო ვარსკენი „სახლისა მოკლებლად სახელსდებდა“ შუშანიის (17:15).

„სახლი“ ზოგჯერ აღნიშნავს არა მარტო „ოჯახს“ ვიწრო გაგებით, არამედ სავაჭროლოსაც, სანაღებოს მთლიანდ, ან მის ნაწილს. განსაკუთრებით კარგად ჩანს ეს იოვანე საბანის ძის ნაწარმოებში „მარტკლოზაჲ ჰაბო ტფილელისაჲ“.

ნერსე ერისთავი. მოგვიხსობს იოვანე საბანის ძე, „ევედრა... მეფესა ჩრდილოხასა, რაჲთა, ვანუტეოს იგი მიერ ქუევანად აფხაზთისა, რამეთუ პირველადვე წარგვაჴვენეს დედაჲ და ცოლი და შეილნი და მონაგები და ყოველი სახლისა მისისანი“13. თუ ამ შემთხვევაში ზღადა გამოკვეთილად არ ჩანს „სახლი“ ჩვენ მიერ წარმოდგენილი მისი შეხედობა, სამაგიეროდ ამავე ნაწარმოებში სხვაგან „სახლის“ ქვეშ უქვემდებარე სანაღებოს იგულისხმება. იოვანე საბანის ძის ცნობით, ნერსე ერისთავის ქართლიდან გაქცევის შემდეგ მამდი ამირა მუშენან ქართლის ერისთავად წარმოავლინა „სტეფანოზ, ძმ გურგენ ერისთავისაჲ, დისწული

ნერსისი, ნაცვლად დედის ძმისა თვისისა ნერსისა“ (116^კ). ეს ამბავი — მის ადგილას ქართლის ერისთავად მისი დისწულის დასმა — ნერსის გაუსხადა. „რამეთუ უფლებამ იგი სახლისა მისისა აჯან არა განაზოგრა უფალმან“-ო. გადმოგვიტყუებს იოვანე საბარის ძე (41^კ).

აღსანიშნავია, რომ „სახლი“ უძველეს დროში, წინაქრისტიანულ ხანაში აღნიშნავდა საგვარეულოს, სანათესაოს, თემს. ამის კვალი ჩანს „მოკცევაჲ ქართლისაჲ“-ში, სადაც მოთხრობილია, რომ „აზოად წარვიდა არიან ქართლად მამისა თვისისა, და წარმოიევანა რვადა სახლი და ათნი სახლინი მამა-მამუცთანი, და დაქდა ძუელ მცხეთას“¹⁴. სწორედ ასეთ მნიშვნელობას ხედავდნენ ამ ტერმინში აკად. ივ. ჯავახიშვილი და აკად. ს. ჭანაშვიანი, მაგრამ სახლის ამგვარი გაგება, ისევე როგორც ნაოჩხაობის აღნიშვნელი ძველი ქართული ტერმინის „თვისს“ მნიშვნელობა¹⁵, ჩვენი შესწავლის ქრონოლოგიურ უპიჯღებებს სცდამდება.

„სახლის“ შესახებ საუბარი შეიძლება დავასრულოთ მისი იქვედ ერთი მნიშვნელობის — საყოთრედ საცხოვრებელი სახლის აღნიშვნით. ექვრთად, IX ს-ის ნაწარმოებში „მარტვილობა კოსტანტი-კახაისი“ ნათქვამია, რომ „უუეთუ ვინმე მოწაწონთავანი, გინა ულადდე მოწყხეთავანი მივიდის სახლად მისა (ანუ კოსტანტი-კახაისა), მიეგებვიან იგი სიხარულით“¹⁷.

ამვე დროს იქვე, იმავე ნაწარმოებში „სახლი“ მის ავტორს მოჰყავს ნათესაობის, მოგვარეთა აღსანიშნავად. კოსტანტი-კახაი „უფრად მოღუფნე იყო ნაკლულეთავთათჳს სახლისა თვისისაჲ“-ო. ნათქვამია თხულებსაში; ე. ი. დიდად ეხმარებოდა თავის ნაკლულეთვენ (ანუ ღარიბს)¹⁸ ნათესაობასო, რასაც ნაწარმოების ავტორი ანართლებს პავლე მოციქულის სიტყვებით — ვინც ნათესავებს და სახლელთ არ დაეხმარება იგი სარწმუნოების უარმყოფელია და ურწმუნოთა „უქარსს“-ი ე. ი. უარესიაო¹⁹.

„სახლის“ როგორც ნაგებობის, საცხოვრებლის შესახებ საინტერესო ცნობაა დაცული ბასილ ზაჩაშვილის ნაწარმოებში „ცხოვრებამ სერაპიონ ზარწმელისაჲ“ (X ს.)²⁰. აქ, გიორგი ჩორჩანელის, რომელიც იყო „მთავარი“ დიდი და წარჩინებული ქუეყანასა ამას, რომელიც ურველთა მშატდა სიმდიდრითა და სიმრავლითა ურთა და აჯარუთათაჲ“²¹, შესახებ აღნიშნულია, რომ მისი „ტაძარნი შენ იყვნენ სანახებსა ჩორჩანისა და ზანაიასა“²², ე. ი. საცხოვრებელი ჰქონდა ჩორჩანის და ზანაის სანახებშიო. გიორგი ჩორჩანელიო, განაგებობს, ავტორი. „უმრავლესთა ემთა ინადირობნ იგი ადგილთა მათ ცხროკა წოდებულთა... და არეთა მათ ეშენა სახლიო, რომელ ოდესმე ეწიის ღამე, სადგურ ევიან მას შინა სიბნელისათჳს ღამისა და უპალობისა და სიქშობასა ტუთობასა“-ო²³.

აქ, როგორც ვხედავთ, „სახლი“ ერთგვარად

დაპირისპირებულია „ტაძართან“. ეს უკანასკნელი აშკარად მთავრის რევიდენციას. „სახლთან“ შედარებით უფრო მაღალი რანგის საცხოვრებელსა და საშეოეს წარმოადგენს. ხოლო „სახლი“ ნაგებობაა რომელიც ტუეშია აგებული და სადაც ღამეს თუ გაათვენ და „სადგურ ევიან“ გიორგი ჩორჩანელი და მისი მზღლებელი ნადარბისის წამოწეული ღამინა და სიბნელის დროს, რადგან ზვირ ტუეში ასეთ დროს გავლა შეუძლებელი იყო. ე. ი. აქ სრული უტყველობით ჩანს, რომ „სახლი“ აღნიშნავს საცხოვრებელს, სადაგმოს და არა ნათესაობის, საგვარეულოს და ეს ცნობა ეხმარება ამ ტერმინის ახალოგიური მნიშვნელობით გამოყენებას „კოსტანტი-კახაის მარტვილობის“ ავტორის მიერ ჩვენ მიერ შემოთ წარმოდგენილ პირველ შემოხვევაში.

ამრიგად ჩვენი მსჯელობა V-X სს. საქართველოში ოჯახის ფორმების შესახებ შეიძლება დავასრულოთ დასკვნით. რომ ამ დროს სახეზე გვაქვს ერთ ცოლქმრობაზე დაშვარებული ცოლქე ოჯახი, რომელიც აღნიშნებოდა სახელწოდებით „სახლი“. არ არის გამორიცხული, რომ საზოგადოების შედარებით დაბალ ფენებში სახეზე იყო „დიდი ოჯახიც“. რომელმაც გადმონაშთის სახით გვიანობამდეც (XIX ს.) კი შიდაწინა საქართველოს მთიანეთში, ასეთი ოჯახის ადრეულ შესახატუნებში არსებობის არაპირდაპირ მინიშნებად შეიძლება მივიჩნიოთ ტერმინ „სახლის“ ორნაირი მნიშვნელობით გამოყენება წერილობით ძეგლებში, როდესაც ეს ტერმინი — აღნიშნავს, როგორც ცალკე სახლს, საცხოვრებელს, ისე — სანათესაოს მთლიანად.

2. ოჯახის შემადგენლობა

პირდაპირი ცნობები ოჯახის შემადგენლობის, მისი წევრებისა და მათი რაოდენობის შესახებ ამ დროის წერილობით ძეგლებში არ მოგვეპოვება. ჩვენს მიერ შემოთწარმოდგენილი ფორმა ოჯახისა, უკვე თავისთავად გარკვეულად განსაზღვრავს მის შემადგენლობას, როგორც ერთცოლქმრობაზე დაშვარებულს. მართლაც, ოჯახი შედგება ოჯახის უფროსის — ქმრის, მათ მუელღოს, შეიღებისა და ზოგჯერ უახლოესი ნათესავებისაგან. ოჯახის ასეთი შემადგენლობა ჩვენს მიერ შესაწავლად აღებულ დროის მონაკვეთში — V-X სს. სტაბილური ჩანს. შესაძარებლად მოვიყვანოთ მონაცემებს ოჯახის შემადგენლობის შესახებ V, VII და X სს. ნაწარმოებებში. ვიქ მაგალითად „შუშანიკის წამების“ მიხედვით ვცითო, რომ ვარსკენ ჰიტობის ოჯახი შედგებოდა ვარსკენისა, მისი მუელღის შუშანიკის, მათი სამი ძისა და ერთი ასულსგან (13^კ). ხოლო „ეესტათი

სიმონ მანთაროშვილი

ოჯახი და ცოლქმრობის სტაბილურობა
საბაიში V-X სს. საქართველოში

მცხეთელის მარტყოზიდან: ჩანს, რომ ევსტა-
თის ოჯახი შედგებოდა ქრისტიანობაზე ახალ-
მოქცეულ ევსტათისა, მისი ქრისტიანი მეუღ-
ლისა და მათი შვილებისაგან. როგორც ჩანს,
მათთან ერთად ცხოვრობდა, აგრეთვე, ევსტათის
სიდედრო ნაწარმოების მიხედვით, ქართლის
მარტპანთან დაბრუნებულ ევსტათი გამოეთხო-
ვება „სიდედრისა თვისა და ცოლს და შვილთა
თვისთა და მონა-შეკვალთა თვისთა“ (მკ30).
საინტერესოა ამ „მონა-შეკვლების“ საკითხი.
იხილი ორივე დასახელებულ ნაწარმოებში წარ-
მოდგენილება, როგორც ოჯახის უახლოესი
ადამიანები, რომელთაც ოჯახის უფროსები სხვა
წევრებისაგან დიდად არ გამოყოფენ. ჩვენ ზე-
მოთ ვხედავთ, რომ ევსტათი სიდედრისა, ცოლსა
და შვილებთან ერთად მათაც გამოეთხოვება. ას-
ევე ცნობილია, რომ მომავლად შუშანიკს მისი
მამლა ჩოჩიკი მიმართავს შემდეგი სიტყვებით:
„მაკურთხე მე და ცოლი ჩემი, შვილები შენი
და შვილი ჩემნი და მონა-შეკვალნი ჩემნი“
(მკ10-21).

მესამე მაგალითი ოჯახის შემადგენლობისა
შეგვიძლია ავიღოთ „გრიგოლ ხანცთელის ცხოვ-
რებიდან“ (X ს.). აქ, ერთ-ერთი დიდებული აზ-
ნაურის გაბრიელ დაფანჯულის ოჯახი შედგება
ავითონ გაბრიელისა, მისი მეუღლისა და მათი
ვაჟებისაგან, რომელთა სახელებია პატრიკ, გუა-
რამ, აბრუშა და აბულასაო (მშ52).

როგორც ვხედავთ, სამივე მოყვანილ მაგა-
ლითში ოჯახის შემადგენლობა თითქმის სტაბი-
ლურია და იგი წარმოდგენილია ორი, ან სა-
მი თაობის წევრთა სახით. რამდენადაც ეს
ოჯახები საზოგადოების წარჩინებულთა შუ-
ნას განეკუთვნებიან, ბუნებრივია, რომ მათ-
თან ერთად მათი ოჯახი მოიცავს „მონა-
შეკვლებს“ — ადამიანებს, რომლებიც მათთან,
ან მათ სიახლოვეს ცხოვრობენ და მათ ემ-
სახურებიან. ახე მაგალითად, „გრიგოლ ხანცთე-
ლის ცხოვრებიდან“ ვიკით, რომ აშოტ კურაპა-
ლატის ოჯახში იყო ვინმე მეტურბულ ქალი,
რომლის ბელშია უცველი მონაგები კურაპალა-
ტისა (მშ729-32). ამ ქალს, როგორც აშოტის
სიტყვებიდან ჩანს, ებარა „ფრიადა საფასც“
(მშ732) და სხვა.

3. ურთიერთობა ოჯახის წევრებს შორის

ურთიერთობა ოჯახის წევრებს შორის საო-
ჯახო უფლის არსებითი მომენტია. ამ ურთიერ-
ობებზე ბევრად არის დამყარებული ოჯახის
ნიმტყევი, მისი სიყოფილისუნარიანობა და აქე-
დან გამომდინარე მთელი საზოგადოების რე-
გორც მორალური სახე, ისე ეკონომიკური მდგო-
მარობა. მაგალითად, ცნობილია, რომ ბიზან-
ტიის იმპერიაში თვით სახელმწიფო იყო და-
ინტერნსებული ოჯახის განმტკიცებით: მყარი,
მტკიცე ოჯახი უკეთ ართმევდა თავს გადასახა-
დებს და აჯიხტდა არმისი კარისი, ციკლიოზ24.

ბუნებრივია, რომ საზოგადოების უმეტესი
ნაწილი ცხოვრობდა ნორმალური საოჯახო
ცხოვრებით. ამიტომ მათ შესახებ V-X ს. ს.
ქართულ მაგიორგრაფიულ ძეგლებში ცნობები
არ არის. მეორე მხრივ, ამ ძეგლებში აღწერი-
ლია ისეთი შემთხვევები, რომლებიც საზოგა-
დოების ჩვეულებრივი ცხოვრების წესიდან გა-
დახვევას წარმოადგენდა და ამიტომ, როგორც
განსაკუთრებული, საგანგებო ურადლებისა და
აღნიშვნის საგანი ხდებოდა. ასეთი შემთხვევე-
ბის აღწერას ადგილი აქვს უკვე უძველესი კარ-
თულ ლიტერატურულ ძეგლში „შუშანიკის წა-
მებაში“.

როგორც ცნობილია, ნაწარმოებში აღწერილი
კონფლიქტი ცოლსა და ქმარს შორის, რომე-
ლიც საბოლოოდ დასრულდა შუშანიკის მოწა-
მეობრივი აღსასრულით, წარმოიშვა ოჯახური
უფლის ნორმების დარღვევასთან დაკავშირებ-
— ვარსკენ პიტიახშმა გამოიკვალა სარწმუნო-
ება და „ცოლსა ითხოვდა სპარსთა მეფისაგან“
(123). თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ ნაწარმოებ-
ში აღწერილი მოვლენები (მახდაურის სარწმუ-
ნების მოძალეობა, ხელისუფალთა მიერ კარე-
რისხული მიზნით სარწმუნოების გამოცემა...)
მარტო ვიწრო ოჯახური ამბებით არ არის გამო-
წვეული, მათ უფრო ღრმა და შორს მიმავალი
სოციალური და პოლიტიკური საფუძვლები გა-
აჩინათ25. ჩვენთვის ამ შემთხვევაში საინტერეს-
ოა ის, რომ საოჯახო კონფლიქტი და საოჯახო
უფლისთან დაკავშირებული ამბები ვახდა ნაწარ-
მოების სიუჟეტის განვითარების მთავარი წყა-
რო.

სულ სხვა ელერადობისა და ვიწრო ოჯახუ-
რი კონფლიქტებით არის შემოსაზღვრული სხვა
მსგავსი შემთხვევები, რომლებიც „გრიგოლ
ხანცთელის ცხოვრებაში“ დასტურდება.

აშოტ კურაპალატმა, როგორც „გრიგოლ ხან-
ცთელის ცხოვრების“ ავტორი გიორგი მერჩუ-
ლე გადმოგვცემს, „დაიპურნა მრავალნი ქუთუ-
ნანი და აღაშენა ციხე არტანუჯისა საცხოვრებ-
ლად დედუფლისა, მიუღლისა თვისისა“ (მშ67-8).
როგორც ვხედავთ, აქ აშოტ კურაპალატი სა-
განგებო მზრუნველობას იჩენს თავისი მეუღ-
ლისადმი და საცხოვრებლად აშენებს ციხეს,
რომელიც, ცხადია, მისი ერთ-ერთი რეზიდენცი-
ა იქნებოდა და მხოლოდ ცოლქმურული სიყვარ-
ული არ ამორჩავებდა ამ შემთხვევაში აშოტს.
გიორგი მერჩულეს სიტყვებით „მრავალთა წე-
ლიწათა შინა“ ამ ციხეში კეთილად ცხოვრო-
ბის შემდეგ აშოტი „აქთუნა ეშმაქმან ტრფია-
ლებისამაჲ“ და „მოიყვანა მან დედაქაცი სიძ-
ვისაჲ ციხესა მას შინა, რომლისა თანა იმრუ-
შებდა, რამეთუ ეშმაკი ტრფილებისაჲ ფრიად-
ანარწუნდა“ (მშ67-11). ავტორი ცდილობს და-
ვარწმუნოს, რომ აშოტს „პირველ არა აქუნდა
ცვეითარი ჩვეულებაჲ, არამედ ძლიულ იქმნა
ბოროტითა მით ცოდვითა“ (მშ68-11-12).

საქმეში ჩაირიგნენ გრიგოლ ხანციტელი და მერეს დედათა მონასტრის წინამძღვარი ფებრონია. გრიგოლმა „ამხილა პირისპირ“ აშოტ და „მან აღუთქვა ცოდვისა მის განტყევადა და დედაკაცისა მის წარგზავნა, ვითარცა მოეცანა იგი“ (298¹⁷⁻¹⁸). მაგრამ აშოტმა სიტყვა ვერ შეასრულა, „რამეთუ დემონა გულის-სიტყუასა“ (298¹⁹).

ამის შემდეგ „გრიგოლ ჰოვა ფამი მარჭუე“, როდესაც აშოტი არ იყო არტანუჯში, გამოიტყუა „დედაკაცი სიძვისაჲ“ ციხიდან და რისხვით მიმართა: „რამასთჳს შორის ცოლ-ქმართა შთა-ქრილი ხარ წარსაწუმედელად შენდა საუყუნოდ ბორკოტთა მით ცოდვითა“-ო (298³³⁻³⁴). დედაკაცსაც ისედა დარჩენოდა, რომ ცრემლით მიმართა გრიგოლს და ჰრქვა: „წმიდაო ღმრთისაო, მე თავსა ჩემსა ჴედა ვერ თავისუფ-ალ ვარ, ვინაჲთგან გარდაბრული სიყვარული აქუს ჩემდა მომართ კურაპალატსა და აწ არაჲ უწყუ, თუ რა ვყო“-ო (298³⁷⁻³⁸).

ეს შეხვედრა დამთავრდა იმით, რომ გრიგოლმა ეს დედაკაცი, რომლის სახელიც არ შემოუნახავს ნაწარმოებებს, წაიყვანა მერეს დედა მონასტრში და ჩააბარა ამ მონასტრის წინამძღვარს ფებრონიას. შეიძლება იყოს ამ-ბავი ამით დაგვემაჯერებინა და წერტილიც აქ დაგვევა, მაგრამ ამის შემდეგ არჩვეულებრივი ოსტატობით მოთხრობილია ადამიანურ სისუსტე-თა შესახებ, რომელთა გამო კურაპალატს, რომელმაც ციხეში დაბრუნებისას ვერ ნახა, ვერ იპოვა დედაკაცი იგი, თავმოთნეობად დააიწყდა და მსწრაფლ ხოლო მოვიდა მერეს“ (297²). უფრო მეტი — მან იცრუა კიდევ ფებრონიასთან და უთხრა: „ამის მიწევისათჳს იქმნა მოსლდე-და ჩემი, რამეთუ სახლისა ჩუენისა მეჭურჭელ ქალი იყო და უკველი მონაგები ჩუენი ქელთა მითა იყო, და მამასა გრიგოლს აჲა წამოუყვანებია, და ფრიად დაგუაჲდა საფასეთა ჩუენთა-განი. აწ უბრძანე, რომელ ერთხელ ციხედ მო-ვიდეს, და უკველი მოგუთალოს და კუადად თქუენდავე მოვიდეს ვითარცა უნდეს“ (297²⁹⁻³⁴).

„ხოლო ფებრონია ჰრქვა მას მკუეთრ: „მი-ზეუნდა მიწეოთა ცოდვისათა კაცთა თანა, რო-დელთა იქმან უჭულოდისა“ (297³⁵). ფხალ-მუნის ამ სიტყვების გაგონებაზე კურაპალატს „სირცხულელუ იქმნა“ და „შეურვრებულმან კუ-რაპალატსმან გულისა შეგირვებისგან თქვა: „ნე-ტარ მას კაცსა, ვინ არღარა ცოცხალ არსო“ და მსწრაფლ ხოლო ადგა და წარვიდოდა“ (297³⁹⁻⁴¹). ახე დასრულდა აშოტ კურაპალატის ეს ხორციელი მისწრაფება. რა თქმა უნდა, თავისთავად ამ ფაქტში რაიმე განსაკუთრებული არა-ფერია, მაგრამ ჩვენ ეს ვრცელი ამონაწერი იმის საჩვენებლად მოვიყვანეთ, რომ ადრეფოდალუ-რი ხანის ოჯახის წევრთა ურთიერთობებში ად-

გილი ჰქონდა ჩვეულებრივ ადამიანურ სისუს-ტეთა გამოვლიენებასაც.

უფრო მეტიც, ჩვენთვის ცნობილი სხვა შემ-თხვევებც, როდესაც ასეთი ხორციელი გატა-ციების შედეგად ოჯახი დაიშალა და ცოლ-ქმა-რი გაეყარა ერთმანეთს. აშოტ კურაპალატის ძემ ადარნერსე ქელშიწიფენ „შესმენიოა მეფისა ჯი-ლისაჲთა, რომლისა თანა იმრუშებდა იგი, უსა-მართლოდ განიშორა სიცრუვითა სიძვისათა სარწმუნო ცოლი თჳსი და წარგზავნა ქუეყნად თჳსად აფხაზეთად, ვინაჲცა მოეყვანა იგი“ (298⁹⁻¹¹). მიუხედავად გრიგოლ ხანციტელის ენ-ერგიული ჩარევითა, როდესაც „მრადუნგის მხილება მიწაჲა ნეტარმან გრიგოლ ადარნერსეს ჴედა“ (298¹³), ეს საქმე იმით დამთავრდა, რომ ადარნერსეს ცოლი მონაწუნად შედგა და გარ-დაიცვალა ფერსათს.

ჩვენ ვიცით, რომ „შუშანიკის წამების“ მი-ხედვით კანონიერ ცოლს ეწოდებოდა „ბუნებითი ცოლი“ (124¹)²⁶, გრიგოლ ხანციტელის ცხოვ-რების“ მიხედვით მას „სარწმუნოა ცოლი“ ეწოდებოდა; როგორც „შუშანიკის წამებაში“, ისე „გრიგოლ ხანციტელის ცხოვრებაში“ ჩანს, რომ ქმარი ცოლს გაუჩინა შემთხვევაში მშობლების სახლში აბრუნებდა. ვარსკენი შუშანიკს ემუქ-რება თუ „ტაძრად“ (ე. ი. სამთავრო სახლში) არ მობრუნდები „როდ წარცვე შენ ანუ კა-რად კარათუნა“-ო (242²)²⁷. ადარნერსე ქელში-წიფემ, რომელმაც ცოლს „სიცრუე სიძი-საჲ“ დააბრალა, იგი წარგზავნა თავის ქვეყანა-ში, საიდანაც მოეყვანა იგი. „შუშანიკის წამება-ში“ ცოლის მშობლების სახლში დაბრუნების ფორმად მინიშნებული არის კარათუნე, ანუ სახელდარსე შესმით მისი გაგზავნა უკან. საინ-ტერესოა, რომ გამაწილებელი სასჯელის ეს ფორმა გვიანობამდე დასტურდება ქართულ ეთ-ნოგრაფიულ სინამდვილეში, მან თანამედროვე მხატვრულ ლიტერატურაშიც ჰპოვა ასახვა²⁸.

მოყვანილი მაგალითების გვერდით, ქართულ მაგოგრაფიულ ძეგლებში დასტურდება იდილი-ური ცოლ-ქმურული ურთიერთობის ამსახველი ფაქტებიც.

გიორგი მერჩულეს ცნობით, აშოტ კურაპა-ლაპატის წინაშე იმყოფებოდა „ვინმე აწაური დიდებლი“ გაბრიელ დაფანჭული. „ესე აწა-ური შემკული იყო უკვლითა სისრულითა და სიმღერითა, სიბრძნითა, მასაჲთა და ამოწვნე-თა“²⁹. ერთხელ გრიგოლ ხანციტელი ესტუმრება გაბრიელს, მაგრამ „იგი შინა არა დახლდა, არა-მედ ღმრთის-მოუარეს მეუღლეს მინა მარიამ სარწმუნოებით მოეგება მამასა ჩუენსა გრიგოლს და ჩეროვნად პატოვ-სცა“³⁰. როდესაც გაბრიელი დაბრუნდა სახლში მას მეუღლემ აუწყა გრიგო-

სიმონ მანტაურიშვილი
ოჯახი და საოჯახო ურთის უზოგიბითი
საკითხი V—X ხ.ს. საპატრიარქოსი

ლის სტუმრობა, რითაც გახარებულმა მთავარ-
მა „აკურთხა მეუღლქ თუხი“³¹.

როგორც ვხედავთ, V-X სს. ქართულ მაგი-
ოკრაფიულ ძეგლებს დაუცავთ სხვადასხვა სახი-
სა და ხასიათის ცნობები, რომლებიც ამ დროს
ოქახის წევრებს შორის ურთიერთობათა ხაინ-
ტერესო და მრავალფეროვან სურათებს გვიხა-
ტავენ.

4. ურთიერთობები ოქახსაშს შორის

ოქახის ფომებისა და ოქახის წევრებს შორის
(ანუ შიდა საოქახო) ურთიერთობების განხილ-
ვის შემდეგ ინტერესმოკლებული არ იქნება
განვიხილოთ ურთიერთობები თვით ოქახებს
შორის, აქ ჩვენ საშუალება გვაქვს გამოვყოთ
ამ ურთიერთობათა ორი ფორმა: ნათესაური კავ-
შირი და სტუმრობა. ჩვენ შეგნებულად მივხ-
დევთ ამ ფორმების ასეთი სახით დაჯგუფებას და
საგანგებოდ ვცდილობთ მათ გამოყოფას: პირ-
ველ შემთხვევაში საშუალება მოგვეცემა განვი-
ხილოთ საკითხი ზოგადად, მთელი საზოგადოე-
ბის უფადაცხოვრების ამსახველ ასპექტში, ხოლო
მეორე შემთხვევაში, წარმოვადგინოთ ურთიერ-
ობათა თვითონ კონკრეტული სახე — სტუმ-
რობა და დავახასიათოდ მასთან დაკავშირებული
მორალურ-ეთიკური ნორმები, უნდა ითქვას,
რომ მასალა ჩვენს მიერ განსახილველ წერილო-
ბით ძეგლებში მეორე საკითხის შესახებ უფრო
მეტრ სიუხვეთაა წარმოდგენილი პირველ სა-
კითხთან — ნათესაურ კავშირებთან შედარებით,
მაგარმ ის, რაც პირველი საკითხის შესახებ არ-
ის ამ ძეგლებში ასახული მტად ძვირფასია და
სასურაადღებო. ზუნებრივია, რომ პირველ შემ-
თხვევაში ჩვენი მსჯელობა და დასკვნები ზოგა-
დი ასპექტების სფეროში დარჩება, სამაგიე-
როდ, მეორე საკითხის განხილვისას წარმოდგე-
ნილი შედარებით მეტი მასალა, საშუალებას
მოგვცემს ენოკრაფიული სინამდვილის კონკ-
რეტული და მრავალფეროვანი, სისხლსავსე
ცხოვრების ასე თუ ისე ურველმზრივი სურათი
წარმოვიდგინოთ.

ვფიქრობთ, საგანგებო აღნიშვნას არც საჭი-
როებს, რომ ურთიერთობები ოქახებს შორის
ისევე რთულია და მრავალფეროვანი, როგორც
თვით ცხოვრება. ეს ურთიერთობები მტრულიც
არის და მშვიდობიანიც. კლასობრივ საზოგა-
დოებების ისტორია ამის არა ერთი თვალსაჩინ-
ლო და მკაფიო სურათს გვიხატავს. ამ ურთიერ-
ობებზე ბევრად არის დამოკიდებული საზოგა-
დოების სახე, მისი მორალურ-ეთიკური იდეალე-
ბი, უფრო სწორად — ეს იდეალები ჩანს ამ
ურთიერთობებში. ცხადია, ეს ასე იყო საქარ-
თველოშიც და მან გარკვეული ასახვა მკოვა
V-X ს. ს. ქართულ მაგიოკრაფიულ ძეგლებში.

უძველეს ქართულ წერილობით ძეგლებში
ნათესაური კავშირების აღსანიშნავად, ძირითადად

„გივე ტერმინები დასტურდება, რაც აღნიშ-
ნავს გავრცელებული ჩვენს სინამდვილეში. ძირითა-
დად აღნიშნავთ იმიტომ, რომ ცალკეულ გამო-
ნაკლისებზე აქაც გვაქვს და მათ შესახებ ქვემოთ
საგანგებოდ შევჩერდებით.

ნათესაობის, ახლოობის აღმნიშვნელი ძვე-
ლი ქართული ტერმინი „თუხი“ დასტურდება
„შოშანიის წამებაში“. ნაწარმოების დასა-
რულს აქ აღნიშნულია, რომ ქრისტემ „გა-
ნამქნის მამანია და დედანია და თუხთა
მათ თუხი იგი ძლიერებისა ძლევაა მიმადლის
ყოველთა, რომელნი ეძიებენ მას ერთთა
გულითა“³². (28²⁰⁻²⁰). ქართული ოთხთავის
უძველეს რედაქციებში „თუხის“ ტოლფას ტერ-
მინად დასტურდება „მის-კერძო“. ასე მაგ.
ადიშური რედაქციით აღნიშნულია: „ვითარ ეს-
მა თუხთა მათ“ (მრ. მ. 21). ხოლო ჯრუჭ-
პარსლურში — „ესმა მის-კერძოთა მათ“-ო.
ასევე, „თუხის“ შესატყვისად „ნათესავი“
პირდაპირ არის აღნიშნული, ერთი მხრივ ბიბ-
ლიის გელათურ ზელანწერში („მოვიდეს თუხი,
მახლობელი მისი“) და მეორე მხრივ — ბიბლიის
ბაქარისეულ რედაქციაში („მოვიდეს ნათესავი
მისი, რომელ მახლობელ იყოს მისა“³³ **ლმ3მც.**
28, 28). ნათესაობის, მისიანობის აღმნიშვნელად
ქართულ ბიბლიაში ასევე „თუხთა განი“,
„მისთა განი“ „ნათესავი“ და „სახ-
ლეული“ დასტურდება, რომლებიც ერთმანე-
რის ტოლფასად და შესატყვის ტერმინებად
გვევლინებიან.

საინტერესოა, რომ ტერმინი „თუხი“, სულხან
საბა ორბელიანის განმარტებით, „დედის ნათე-
სავს“ აღნიშნავს³⁴. „თუხი“, როგორც გარკვეუ-
ლი სოციალური წესების აღმნიშვნელი ტერმი-
ნი და საერთოდ ეს მოვლენა უძველესი ქართუ-
ლი სინამდვილისათვის საგანგებოდაა შესწავ-
ლი და მის შესახებ აქ სიტყვას არ გვაგარძე-
ლებთ, მით უმეტეს, რომ იგი ბევრად სცილდე-
ბა ჩვენს შესწავლის კრონოლოგიურ ფარგ-
ლებს³⁵.

ამრიგად, ჩვენთვის ძირითადია, რომ ნათესა-
ობის, ახლოობის აღსანიშნავად ძველ საქარ-
თველოში გამოიყენებოდა ტერმინები: „თუხი“,
„მის-კერძო“, „მისთა განი“ და „ნათესა-
ვი“³⁶; ხოლო შედარებით ახლო ნათესაობის
აღმნიშვნელი იყო „სახლეული“ („სახლეულ-
მან კორცთა მისთაგანმან... იქნეს იგი“ — ბიბ-
ლიის ბაქარისეული რედაქცია, **ლმ3მც.** **28, 48**).

ნათესაობის ამა თუ იმ ხარისხის აღმნიშვნელი
ძველი ქართული სახელები ამჟამად ჩვენთვის
მხოლოდ ტერმინოლოგიური თვალსაზრისით
შეიძლება იყოს საინტერესო და ამიტომ ზოგი-
ერთი მათგანის — წერილობით ძეგლებში და-
დასტურებულის, მხოლოდ ჩამოთვლით და მათ
შესახებ შესაბამისი მაგალითების მოყვანით და-
კმაყოფილებით, რადგან ენოკრაფიული ურ-

ფის ხაზებზედად ისინი ნაკლებ მნიშვნელოვანია; თუმცა ამ თვალსაზრისითაც გარკვეულ ინტერესს იწვევენ. ჭრტყე მემართოთ მაკოვარაფაოული ლიტერატურის ძეგლებში დედასტურებულ შემთხვევებს, ხოლო შემდეგ სხვა წერილობითი ძეგლების მაგალითებიც მოვყავართ.

როგორც ამეამად, V ს-ის ქართლშიც ქმრის ძმას „მაწლი“ ეწოდება: „არღმა ჩემი მაწლი ხარ. და არცაღა მე შენი ძმის ცოლი“ (1522) — მიმართავს შუშანიკი ჭოკიხს. ამის აღნიშვნა მით უფრო საჭირო გვეჩვენება, რომ V-X ს.ს. ქართული ლიტერატურის ძეგლებში სხვაგან ეს ტერმინი ვერსად ვერ დედასტურეთ. ცოლის დედას რომ „სიდერაბი“ ეტყვა, ეს ჩანს როგორც ევსტათი მცხეთელის მარტილობიდან: „მტკუა ევსტათი სიდერაბა თუხსა და ცოლსა და შეილთა თუსთა“ (8430) ისე ქართულ ომთავიდანაც („იხილა სიდერაბი მისი დავრლომილი მჭურვალეზითა“ მთ. 8 14). ასევე ქართულ ომთავს დაუცავს იმდროინდელი წერილობითი ძეგლებიდან ტერმინი „სი იამარი“ — ცოლის მამის აღმნიშვნელი („იგი იყო სიამარი კაადუხასა“ ი. 18, 18), ხოლო XI საუკუნისთვის ეს ტერმინი დასტურდება „იოვანეს და ეფთჳმეს ცხოვრებაში“ („მეციეირ იუვენეს აბუშარბისა, რომელი იყო სიამარი მამისა იოვანესნი“)¹. ასევე, ქმრის მამის და ქმრის დედის აღმნიშვნელი ტერმინები „მამამთილი“ და „დედამთილი“ დასტურდება ქართულ ბიბლიისა და ომთავის თარგმანებში: „ქმარი მისი დამამამთილი მისი მომეულდარ იუვენეს“ (ო. 1, მეფ. 4, 19); „განეშროს დედამთილი ძის ცოლისაგან“ (ლ. 12, 58). საინტერესოა, რომ რძლის, ძის ცოლის აღმნიშვნელი ტერმინი ორივე სახით — „სძალი“ და „ძის ცოლი

გვხვდება ომთავის რედაქციებში: კერძოდ ქრტყე-პარხლურში — „ძის ცოლი“, ხოლო ადიშურში — „სძალი“. „განეთას... სძალი (ისი ცოლი DF) დედამთილისაგან თუხსისა“ (ლ. 12, 58). მსგავსი მოვლენაა ბიბლიის თარგმანშიც, სადაც მცხეთურ რედაქციას დაუცავს ტერმინი „ძის ცოლი“ ხოლო გელათურს „სძალი“: „აღდგა იგი და ორნი სძალინი (ძის ცოლინი M), მისნი“. (გ. რმთ. 1, 6).

გაუთხოვარ ქალს ეწოდება „უთხოველი“: „უკეთუ ვინმე აცუნოს ქალწული უთხოველი და დაწვეს მის თანა“ (ო. ბამშლა. 22, 16); ხოლო ქმრის ღსანიშნავად იმპარბოდა „სი ძე“: „რომლისც აქუს სძალი, სიძე არს“ — ვითხულობთ ომთავის ქრტყე-პარხლის რედაქციაში: „რომლისაა არს სძალი, იგი არს სიძე“ (8, 29) — აღნიშნულია ადიშურში; ასევე, ცოლის შერთვის „სი ძეა“ ეწოდება: „ესი ძეა მას ძმამ მისი ცოლსა მას მისსა ზედან“ (მთ. 22 24, ქრტყე-პარხლის რედაქცია) და „შეირთოს ცოლი მისი ძმამან მისმან“ (ადიშური რედაქცია).

„დისი ძე“ მოხსენებული „სერაპიოს ზარზემელის ცხოვრებაში“ აღნიშნავს არა „დის ძეს“ როგორც ეს იყო მიჩნეული, არამედ „დის ქმარს“; ხოლო „დის ძე“, როგორც „საქმე მოციქულთა“ ში დასტურდება, აღინიშნებოდა ტერმინით „დისწული“: „ესმა დისწულია კავლქსა სიტუჳაა ესე“ (საქ. მოც. 28, 18). პროფ. ი. აბულაძეს სხვა მაგალითიც მოჰყავს ხელნაწერ A 1105-დან სადაც ასევე დასტურდება ტერმინი „დისწული“: „შეიყრა დისწული მისი და შეაგდო საყარობილესა“ (A-1105, 216)².

შ ე ნ ი შ ე ნ ე ბ ა :

1 რ. ხარაძე, დიდი ოჯახის გარდმონათობი სვანეთში, ტფ., 1939, გვ. 108.
2 P. Харაძе, Грузинская семейная община, I, Тб., 1960, стр. 180—181.
3 ს. კანტერიშვილი, „შუშანიკის წამება“ როგორც ისტორიული ენოგრაფიის წყარო, თსუ საიუბილეო კრებული „შუშანიკის წამება“ გამოკვლევები და წერილები“, თბ., 1978, გვ. 207.
4 ივ. ჭავჭავიძე, ქართული ერის ისტორია, 15, თბ., 1960, გვ. 281; მისივე, ქართული სამართლის ისტორია, 1, გვ. 165-166.
5 ივ. ჭავჭავიძე, ქართული სამართლის ისტორია, ტ. 11, ნაკ. 11, ტფ., 1929, გვ. 372. საერთოდ უნდა აღინიშნოს, რომ „ოჯახი“ აგრეთვე „ქალაბი“ წარმოადგენს ქართული ენისათვის ნასესხებ სიტყვებს. ისინი გვიანა შემოსული ვიღაც „სახლი“ (P. Харაძе, Грузинская семейная община № 1, გვ. 9, შენ. 4).
6 წამებაა წმილია შუშანიკის დედოფლი-

საა, იხ. „ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები“ (ქვემოთ — ძქალძ), წ. 1 (V-X ს.ს.) დაძაბუდღად მომზადებული ილია აბულაძის ხელმძღვანელობითა და ოცდაქციით, თბ., 1963, გვ. 261-271.
7 ი. კეკელიძე, გვ. 271-272.

8 ამ ძეგლს ივ. ჭავჭავიძე თანამედროვის მიერ, ე. ი. VI ს-ში შედგენილად მიჩნევს, მაგრამ შემდეგ, იქნებ იმავე VI ს-ი დასასრულს, ან VII ს-ის დასაწყისში, მოთხრობაში ცვლილება შეუტანიათ (ივ. ჭავჭავიძე, ძველი ქართული საისტორიო მწერლობა, თხზ., ტ. VIII, თბ., 1977, გვ. 70).

9 მარტყოლა და მოთმინება წმილია ევსტათი მცხეთელისა, ძქალძ. I, გვ. 34-35.

სიმონ პანტოჩიშვილი
ოჯახი და საოჯახო ურთის ზოგადი საბაზისი V-X ს.ს. საქართველოში

¹⁰ იქვე, გვ. 43¹⁵⁻²².

¹¹ ივ. ჭავჭავაძის, ქართული სამართლის ისტორია, წ. 1, ნ. 1, ტფ. 1928, გვ. 28.

¹² „შუშანიის წამებაში“ მისი აღმნიშვნელია „ტაძარი“ (შუშანიე „აღდგა და დაუტყვეა ტაძარი თუსი და ღმრთის მოშიშვებით ეკლესიად შევიდა“, ძქალძ, 1, 12²⁶—13¹).

¹³ მარტილობაჲ კაბო ტფილელისაჲ, ძქალძ, 58²⁶⁻²⁷.

¹⁴ მოქცევაჲ ქართლიაჲჲ, ძქალძ, 1, 81³³—82¹).

¹⁵ ს. ჭანაშია, საქართველო აღრინდელი ფეოდალიზაციის გზაზე, თბ., 1937, გვ. 1-2.

¹⁶ გ. მამულია, აგნატური ჯგუფები ძველ ქართულში და მათი გენეზისი, ივანე ჭავჭავაძის დაბადების 100 წლისთავისადმი მიძღვნილი ათეუბილეო კრებული, თბ., 1976, გვ. 120-135.

¹⁷ მარტვლობაჲ კოსტანტი-კახასი, ძქალძ, 1, 165²⁸⁻²⁹. სავსებით სამართლიანად ასევე ეს ტერმინი განმარტებული ამ თხზულების რუ-აულ თარგმანში: «жели кто-нибудь из монахов или же из подвижников приходил в дом его, встречал он с радостью» (Житие и мученичество св. Мученика Константа. Перевод с древнегрузинского, исследование и комментарий Н. З. Вачнадзе и К. К. Куция, Тб., 1978, стр. 68).

¹⁸ ილ. აბულაძე, ძველი ქართული ენის ლექსიკონი, მასალები, თბ., 1973, გვ. 319.

¹⁹ მარტვლობა კოსტანტი — კახაჲ, ძქალძ, 1, გვ. 166⁵⁻⁷.

²⁰ ნ. ვანიაე, სერაპიონ ზაოზმელის ცხოვრება როგორც საისტორიო წყარო, 1975 გვ. 30. როგორც ცნობილია, ამ ნაწარმოების თარიღი სხვადასხვა მკვლევართა მიერ მერყეობს VII-X საუკუნეებს შორის. თითოეული მოსაზრება სათანადო არგუმენტაციითა და ლიტერატურის მითითებით წარმოდგენილია ნ. ვანიაის დასახელებულ ნაშრომში (გვ. 5-30). აბოლოოდ კი ავტორი ნაწარმოებს X ს-ით ათარიღებს.

²¹ ცხოვრება სერაპიონ ზაოზმელის, ძქალძ, 1, გვ. 324³⁰.

²² იქვე, 324³³⁻³⁶.

²³ იქვე, 324³⁸⁻³⁹.

²⁴ Г. Г. Литаврин, Как жили византийцы, М., 1974, გვ. 129.

²⁵ P. Peeters, Saint Sossanik, martyre en Arméno-Georgie, AB, LIII (1935), N 3-4, გვ. 250, 252; იაკობ ცურტაველი, მარტვილობა შუშანიის, ილ. აბულაძის გამოცემა, თბ., 1938, გვ. 018; მ. ლორთქიფანიძე, ქართლი V ს-ის მეორე ნახევარში, თბ., 1979, გვ. 9; მისივე, აღწერილობითი ზანის ქართული საისტორიო მწერლობა, თბ., 1966, გვ. 24-25 და სხვა.

²⁶ ს. ჭანტურიშვილი, დასახ. ნაშრომი, გვ. 189.

²⁷ სამეცნიერო ლიტერატურაში აზრთა სხვადასხვაობა არსებობს აქ დასახელებული კარის მნიშვნელობასა და დანიშნულების შესახებ. ნაწილი მკვლევარებისა თვლის რომ აქ სპარსეთის სამეფო კარი, კტეზიფონი იგულისხმება, ხოლო ნაწილი მას უარსად მიიჩნევს. დაწერილებით იხ. ს. ჭანტურიშვილი, დასახ. ნაშრომი, გვ. 190-191.

²⁸ დაწერილებით იხ. ს. ჭანტურიშვილი, დასახ. ნაშრომი, გვ. 191-192.

²⁹ ცხოვრება გრიგოლ ხანტელისა, ძქალძ, 1, გვ. 258³³⁻³⁵.

³⁰ იქვე, გვ. 259¹².

³¹ სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი, წიგ. 1, თბ., 1968, გვ. 312.

³² გ. მამულია, აგნატური ჯგუფები ძველ ქართულში და მათი გენეზისი, გვ. 120-135.

³³ გიორგი მთაწმიდელი, ცხოვრება იოვანესა და ეფთჳმესი, გამოსაცემად დაამზადა ივ. ჭავჭავაძის მიერ, გ. მთაწმინდელის ენა „იოვანეს და ეფთჳმეს ცხოვრების“ მიხედვით ა. შანიისა, თბ., 1946, გვ. 16²⁸.

³⁴ ილ. აბულაძე, ძველი ქართული ენის ლექსიკონი, გვ. 142.

ურთხილად, ქნელი საქმეა

დღივი ხანია ცნობილია, რომ ენობრივ მონაცემთა სათანადოდ გათვლისწინება აუცილებელია ხალხთა პარესტორიის, აგრეთვე ლიტერატურის, ხელოვნების მთელ რიგ ძირეულ საკითხთა კვლევისას. დიდია დაინტერესება, რომელსაც იჩენენ სხვადასხვა დარგის სპეციალისტები ქართველურ ენათა მიმართ. ეს ბუნებრივია, რადგანაც უკანასკნელ პერიოდში ქართველოლოგიამ განვითარების მაღალ საფეხურს მიაღწია. მაგრამ სამწუხარო ისაა, რომ ზოგჯერ ესა თუ ის სპეციალისტი წერს (შეტაკომ არ ვთქვათ) იცნობს ქართველურ ენათმეცნიერების დღევანდელ დონეს და ამდენად ფართო მკითხველს სთავაზობს არამეცნიერულ შეხედულებებს. ვერცერთი ენათმეცნიერი ვერ გახდება თავისი მოსაზრებანი გამოთქვას ფიზიკის, ქიმიის ან სხვა მეცნიერებათა შესახებ, მაგრამ არაერთი შემთხვევა ვიცით, როცა არასპეციალისტი მსჯელობს ამა თუ იმ სიტუაციის ეტიმოლოგიის შესახებ და სრულიად არ უფიქრდება იმას, რომ ეტიმოლოგია ენათმეცნიერების უველაზე რთული, სათუთი დარგია და თვით უდიდესი ლინგვისტებიც არ არიან დაზღვეულნი ამ სფეროში სერიოზული შეტადომებისა და, თუ გნებავთ, სრული მარცხისაგან. შეიძლება ვინმემ იფიქროს, რომ ამ წერილის ავტორი ვინმეს უკრამდავდეს ეტიმოლოგიურ ძიებებს, არა, ღმერთო და დავიფაროს! ოღონდ ერთი კია, ვინც სიტუათა ეტიმოლოგიის მიჭურს ზელს, ჭერ კარგად უნდა დაუფიქრდეს. შესწევს თუ არა მას ამის ძალა. ჩვენი მსჯელობა რომ ზოგადი არ იყოს, დავიმოწმოთ იმის ზოგი მაგალითი, თუ როგორ არ უნდა ვაანალიზებდეთ ენობრივ ფაქტებს.

1978 წელს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობამ გამოსცა ბუჟან აბაშიძის პატარა წიგნი „მითოლოგიის საკითხები ქართულ ზეპირსიტყვიერებაში“. ნაშრომი ქართულ მითოლოგიას ეხება და, ბუნებრივია, ავტორს ენობრივი მასალების მოხმობაც დასჭირდა, მაგრამ მკვლევარს ენათმეცნიერული ვარჯიშობა ვერავითარ კრიტიკას ვერ უძლებს. მაგალითად, ავტორი ემზრობს მ. შარის მცდარ მოსაზრებას, რომლის თანახმადაც, ლათ. orbis

შედგება *or-bis* ელემენტებისაგან. ამის კვალობაზე ბ. აბაშიძე ორ ელემენტს გამოყოფს ისეთ სიტყვებში, როგორცაა: ბორა, ღმრნი, ბორბალი, ორბი, ქმრი, სმრანი, ბორა და არავალი სხვა (გვ. 81).

მე არ ვიცი, რატომ უნდა გამოიყოს ორ, მაგალითად, ქმრ სიტყვაში? რა არის აქ ძირი. ბ. აბაშიძის აზრით, ქ თუ ორ? თანამდროვე ქართველურ ენათმეცნიერებაში დადგენილია, რომ ქმრ — არის ამ სიტყვის ძირი, იგი ქართველურ ძირთა კანონიერი სტრუქტურის (თანხმოვანი, ხმოვანი, თანხმოვანი) კარგი ნიმუშია. ან კიდევ, როგორ გამოიყოფა უორან სიტყვაში, რომელიც ბერძნულიდანაა ნახსენები (შდრ. *χώρα* ქართული ორ ელემენტი? ან როგორ მოხდა, რომ „სიმაღლემ, ცასთან ახლოს უფნამ და სიმრგვალემ შთის წყერს საშუალება მისცა მიესაკუთრებინა ტოტეში ფრინველის სახელი ბორა — ბორცვი“ (ბ. აბაშიძე, დასახ. ნაშრ. გვ. 83). ენათმეცნიერები კი სხვაგვარად ფიქრობენ: ბმრცმ ირანულიდან არის ნახსენები (მ. ანდრონიკაშვილი, ნარკვევები ირანულ-ქართული ენობრივი ურთიერთობიდან, I, თბილისი, 1966, გვ. 207). ან კიდევ როგორ გამოიყოფა ირანულ ბმრბალ სიტყვაში ქართული — ორ ელემენტი? (ბ. აბაშიძე, დასახ. ნაშრ. გვ. 85; შდრ. მ. ანდრონიკაშვილი, ნარკვევები, გვ. 414).

ბ. აბაშიძის ნაშრომში იმდენი მცდარი ეტიმოლოგიაა წარმოდგენილი, რომ მწელად დასაჭერებელია, მათ ავტორს შეესრულებინოს მიზანი: „ქართულ წარმართულ პანთეონში შეიყვანოს ახალი ღვთაებები და წარმოაჩინოს ახალი საკულტო ტიპინები“ (იხ. ნაშრომის ანოტაცია). უველა მცდარი დაკვეთების განხილვა ძალზე მწელია. ოღონდ, ორიოდ მაგალითს კიდევ მოვიხმობთ. ბ. აბაშიძე წერს: „ნახშირი ნახარშიდან მომდინარეობს, ნახარში — ხარშიდან, ხარში კი იშლება ხარ-ში-და. ხარ — იგივე — ხარ: „ცეცხლი“ ტოტეში ხარიბ, არ-ალ მარცვლების ცვლას — ხალამდე მიყვებთ“ (გვ. 89). საოცრად გულუბრყვილი ეტიმოლოგიაა! ამდენ ხანს ვიცოდით, რომ ნახშირი მიღებულია ნახშირისაგან და მას

სხვა ქართველურ ენებში, შესატყვისი მოკლე-
ება (არნ. ჩიქობავა, გარეკახეთი დიალექტო-
ლოგიურად, „არილი“, 1925, გვ. 81-82; ვ. თო-
ფურია, ფონეტიკური დაკვირვებანი ქართვე-
ლურ ენებში, III, თბ., 1927, გვ. 184), ახლა კი
ვაგებთ თურმე ნახშირის ნახარში სიტყვიდან
მოდის. ჩატომ და რისთვის? ამას ქართველურ
ენათა ფონეტიკა ვერ ახსნის. არ არსებობს ის
ფონეტიკური წესები, რომელთა მიხედვითაც,
ნახარში ფორმამ ნახშირს მოგვცეს. არც იმას
აქვს ალბათ მნიშვნელობა, რომ ხარშიმ ძველ
ქართულში საერთოდ არ გვხვდება. იგი აშკარად
ახალი სიტყვაა.

ფანტასტიკურია ქართული ღმრ და მეგრული
ღმრღმნი „ღმერთი“, კანურ ღმრღმნი|ღმრ-
მღმთ „ღმერთი“ სიტყვათა დაკავშირება, მაგრამ
მაგორა ორ ელემენტის ძიების სურვილი რას
არ შეაძლებინებს კაცს.

წიგნის ჩრდილოვანი მხარეები სავსებით სა-
მართლიანად გააკრიტიკა პროფ. ზურაბ ჭუმბურ-
ჩიძემ წერილში „მცდარი მოსაზრებანი“ (ლიტერ-
ატურული საქართველო, 11 მაისი, 1979 წ.).

გასაოცარი ისაა, რომ ზ. ჭუმბურჩიძის სამარ-
თლიანი მოსაზრებანი არ გაიზიარა რ. ბურჭულაძემ,
რომელმაც ეურნაღში „ცისკარი“ (1979 წ.
№ 11) დაბეჭდა წერილი „შეტო სადინჯე და
დაფერება“. ამ სტატიაში, რომელიც ბ. ანაში-
ძის ნაშრომის დაცვის ერთგვარი ცდაა, დაშვე-
ბულია ახალი შეცდომები. მაგალითად, რ. ბურ-
ჭულაძის აზრით, ხევსურეთში კოპულარული
ხმის სახელი „დავითერული“ ორი ნაწილი-
საგან შედგება. პირველია ღმრღმთი, მეორე —
ფერული. ღმრღმთი ადრე საზოგადო სახელი
უფიქრა. რ. ბურჭულაძე წერს: „დასახელებულ
კომპოზიციის შექმნის დროს „დავითი“ ჩერ-
კიდე არ იყო გაიუნული სახელი და მას გამ-
კვირვებ მნიშვნელობა გააჩნდა. ეს მნიშვნე-
ლობა შემოახლებული გვაქვს სულხან-საბა ორბელი-
ანთანაც, სადაც კეთილშობილთ: „დავით სასურ-
ველი, გინა ნიჭი“. უოველივე ამის გათვალისწი-
ნებით „დავითფერული“ უნდა გავიგოთ, რო-
გორც კარგად (ანუ ნიჭიერად) დაფერილი ხმა-
ლი. ფერის მიხედვით ხმლისათვის სახელის
დაჩქმევა სავსებით ბუნებრივია, რადგანც ფო-
ლაძის ბარისხის შეცნობა უპირველეს ყოვლისა
მისი გარეგნული ნიშნით — ფერით ხდებოდა
(თეთრი ფერა დახალი ბარისხის, ხოლო მოღურ-
ჯო-მოწითალო კი უმაღლესი ბარისხის მაჩვენე-
ბელი იყო“ (გვ. 122).

ეს ვრცელი ამონაწერი იმას საჩვენებლად
დავიმოწმეთ, რომ რ. ბურჭულაძეს სერიოზულად
გვიანია: 1. ღმრღმთი საზოგადო სახელი იყო
ქართულში. 2. სულხან-საბას ლექსიკონიდან
მოკვანილი განმარტება, მისი აზრით, ამავე დე-
ბულემის სამტკიცებლად გამოადგება.

სულხან-საბას ლექსიკონში ზოგიერთი ბიბლი-
ური საკუთარი სახელი განმარტებულია. მაგალი-
თად, შეიძლება დავასახელოთ:

- ახდემელიქ — მონა მფფისა.
- ალბე — ლუთის-მეირი, გინა პარველითგანი, გინა
ლოცვა.
- ახენერი — შვილი მართალი.
- ახია — მამა უფლისა.
- ახიათარ — მამა ამაღლებული.
- ახიმელიქ — მამა მეფისა.
- ახისალომ — მამა მშვიდობისა.
- ახარამ — ზე ამაღლებული.
- ახარამამ — მამა მრავალთა, მამა მაღალი.
- ახარ — მწიკი.

ადამ — კაცი ჭვენიერი, გინა მეწამული.
იესე — ჭალაკი ნაყოფიერი, გინა აგრილობს,
თუ სცავს, თუ სატფურება.
იესო — უფალი მაცხოვარი.

იესუს — ებრაელეზრ იეზუსუაი, ჩვენებრ იესო,
უფალი მაცხოვარი და მრავალი სხვა.

ვფიქრობთ, ყველაფერი ნათელია. სულხან-
საბა ორბელიანის ლექსიკონში მოცემულია მრავალი
ბიბლიური საკუთარი სახელის ახსნა. ნუ
ვიდავებთ იმაზე, ყველა შემთხვევაში ჩამდენად
ზუსტია ამ ანთროპონიმთა ეტიმოლოგია. სულ-
ხან-საბამ თავისი დროის შესაფერისი ახსნა-გან-
მარტებები მოგვცა. ამრიგად, ღმრღმთი ძართულ-
ში არასდროს უმოწილა საზოგადო სახელი.
იგი არასდროს ნიშნავდა ძართულად კარბს,
სასურველს, ნიჭს.

აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ნიშ სიტყვა
რ. ბურჭულაძის არასწორად ესმის. ეს აქიდან
ჩანს, რომ იგი საბას ლექსიკონზე დაურდნობით
(„დავით სასურველი გინა ნიჭი“) „დავითფე-
რულს“ განმარტავს: კარგად (ანუ ნიჭიერად)
დაფერილი ხმალი (გვ. 122).

საქმე ისაა, რომ ნიჭი ძველ ქართულში სა-
ჩუქარს ნიშნავს. სულხან-საბა ბრძანებს:
ნიჭი — საბრძანებარი.

სხვაგან საბა განმარტავს: „ჩუქება, ნიჭი, ბოძი
და ძღუენი განიყოფებიანი: ჩამეთუ ჩუქება არს
სტუმარს რაი მასამძღელმა მისცეს რამე. ხოლო
ნიჭი — უღარესისაგან უღარესის მინაცემი“ და
ა. შ.

სავსებით ცხადია, რომ „ნიჭიერად დაფერი-
ლი“ ხმალი გაუგებრობის შედეგია.

და ხოლოს კიდეც ერთი ცნობა ღმრღმთი საკუ-
თარი სახელის შესახებ. ი. ჭავჭავაძის წერ-
კიდე 1928 წელს წერდა: „დავითის სახელი
უძველეს ხანაში ისე გავრცელებული არ უო-
ფილა, როგორც შემდეგში, როდესაც ბაგრატი-
ონთა დავით წინასწარმეტყველისა და მფფისა-
გან ჩამომავლობის რწმენა განმტკიცდა („ხილად
აღმოჩენილი უძველესი ქართული ხელნაწერები
და მათი მნიშვნელობა „მეცნიერებისათვის“. ვი-

მოწმებით „ქართული პალეოგრაფიის“ 1949 წლის გამოცემის მიხედვით, გვ. 280).

რაც შეეხება ლავინოვსკის, ხავსებით სწორად შეუთითეს ალ. კინკრაძელმა და რ. თოდუამ, რომ აქ იგულისხმება David Ferrara-ს მიერ დაშვადებული ხმალი (ახ. მათი „ძველი წესდომების გამოკრება“, „ლიტერატურული საქართველო“, 13 ივნისი, 1950 წ.) და ფერია ახაფერ შუაშია, ისევე როგორც ახაფერ შუაშია ბიბლიური ლავინი.

ზემოთ აღვნიშნეთ, რომ ბ. ახაშიძემ თავის წიგნში ხავსებით უმართებულოდ დააკავშირა ერთმანეთთან ქართ. ლმრმ და მეგრ. ლმრმნი. „ლმრმო“. პროფ. ზ. კუმბურძემ ეს დაკავშირება მცდარად მიიჩნია.

რ. ბურჭულაძე ფიქრობს, რომ ბ. ახაშიძე მართლდია: „ავტორი ცდილობს გარკვეული სემანტიკური კავშირი დაამყაროს მეგრულ ლმრმნი(ს) (ლმრმო) და ქართულ ლმრმ შორის. ლექსებში შორის ფონეტიკური მსგავსება ავტორს შემთხვევითად არ მიაჩნია და სათანადო არგუმენტებით ცდილობს ამ თეზის დასაბუთებას. მართლაც, ხარკუმენტული მასალა ერთობ ძუნწად აქვს მოხმობილი. მაგრამ ის სავსებით საქმარისა და დატყვევებისათვის ადგილს არ ტოვებს“ (გვ. 162).

ავტორი მსჯელობს მითარჩევნის გადმონათხეზე შუასაუღუნების საქართველოში და დასკვნის: „ახეთ პირობებში, როდესაც მითარჩევი უცლილად სჩანს საქართველოს როგორც ისტორიის, ისე პრეისტორიის თვალსაწიერზე, როდესაც მითრას ძალის სიმბოლურ გამოხატულებას ლმრმ წარმოადგენს, სადისკუსიოდ არ უნდა აქცეს მეგრულ ლმრმნი(ს) და ქართულ ლმრმ შორის სემანტიკური კავშირის არსებობა. ხოლო ამ კავშირის არსებობის კონტრატორებისას არ შეიძლება, რომ ფონეტიკური მსგავსება შემთხვევითად მივანჩიოთ: კონკრეტულ შემთხვევაში მსგავსება ხაერო წარმომავლობის მარტებელია“ (გვ. 153).

ქართველურ ენათმეცნიერებაში სრულიად უღაოდ ითვლება, რომ ქართ. ლმრმ-ს არავითარი კავშირი არა აქვს მეგრ. ლმრმნი(ს)ს, მაგრამ, რაკ სპეკოლება ამას მოითხოვს, ვახვარტავთ ამ დღესათვ ნათელ საკითხს: მეგრული ლმრმნი(ს), კანურა ლმრმნი(ს), სვან. ლმრმნი(ს) და ქართული ლმრმნი(ს) ერთა და იმავე საერთო-ქართველური ფუძიდან მომდინარეობენ. თამაშ გამურელიძე და გავა მუქავარიანი წერენ: „ქან. ლმრმნი(ს), მეგრ. ლმრმნი(ს) ფორმათა ჩამოკალიბების ასახსნელად, რომელნიც შეესატყვისებთან ქართულ ზმკავშირისაყველ ლმრმნი(ს) ლმრმნი(ს) (ლმრმნი(ს)-ი) და სვან. ლმრმნი(ს) „ლმრმო“ ფორმებს, უნდა დავუშვათ ნულ-საფებურიანი ლმრმნი(ს)—ვარიანტი, რომელმაც მეგრულ-კანურში განდევნა ნორმალურ საფებურზე წარმოდგენილი ლმრმნი(ს)—ვარი-

ანტი და მთელს პარალიგმაზე გავრცელდა: ლმრმნი(ს) ლმრმნი(ს) —, ორ თანხმოვანს შორის წარმოდგენილი მარცხლოვანი რ და მ სო-ნანტიების ვოკალიზაციის შედეგად წანურ დაიღქტებში. ამხსავალ ლმრმნი(ს) — ფორმაში მომხდარა გვიანდელი ფონეტიკური პროცესების შედეგად მივადეთ ისტორიულად დადსტურებულ ქან. ლმრმნი(ს) და მეგრ. ლმრმნი(ს) ფორმები“ (თ. გამურელიძე, გ. მუქავარიანი, სო-ნანტითა სისტიმა და აბლაუტი ქართველურებში, თბ., 1965, გვ. 295). მასხადაძე, ხაერო-კარასველურში აღდგება“ ლმრმნი(ს) — ფორმა, ქართული ლმრმნი(ს), ქან. ლმრმნი(ს), მეგრ. ლმრმნი(ს), სვან. ლმრმნი(ს) ამ აჩქეტაიდან მომდინარეობენ.

ქართული ლმრმნი(ს) — ძირის კანონზომიერ შეხატვისებში მხოლოდ მეგრულსა და კანურში გვაქვს დადული: მეგრ. ლმრმნი(ს), ქან. ლმრმნი(ს), ამ ფორმათა შეპირისპირების საფუძველზე ქარცულ-წანურა ერთიანობის ბანისათვის აღდგება *ლმრმნი(ს), რომელმაც მოკვცა ქართული ლმრმნი(ს). ხოლო მეგრულსა და კანურში უშლაუტისა და რ-სა და ქ-ს მონაცვლეობის შედეგად ლმრმნი(ს) (თ. გამურელიძისა და გ. მუქავარიანის დასახ. ნაშრ. გვ. 287; აგრეთვე Г. А. Климов, Этимологический словарь картвельских языков, Москва, გვ. 205).

ამდენად, *ლმრმნი(ს) — და *ლმრმნი(ს) — სართო-ქართვილურის ღონეში ორი სრულიად სხვადასხვა ფუძეა და მათი ერთმანეთთან დაპავშირება აბსოლუტურად გამორიცხულია.

აქ იხილ უნდა ითქვას, რომ ხალხთა პრეისტორიის კვლევა უცალიბლად გულისხმობს ენათმეცნიერების მიღწევათა გათვალისწინების სხვა მეცნიერებათა მონაცემების ვერადით. ეს იმდენად ნათელია, რომ ამ საკითხზე მსჯელობა დღეს უხერხულია. სრულიად დაუშვებელია ასობიერებელიაობა, არაპროფესიონალიზმი ხალხთ: ისტორიის კვლევის დროს ენობრივ მონაცემთა გამოყენებისას. რ. ბურჭულაძის ამ პატარა წერილში კიდევ ერთი ფანტასტიკური „ეთიმოლოგია“ წარმოდგენილი. იგი წერს: „გაიხსენოთ აგრეთვე ის, რომ ფეოდალური ხანის ოდიშის პერალიტურ ნიშანს გარეული ლმრმნი(ს) წარმოადგენდა. ჩვენა აზრით, ამასთან პირდაპირ კავშირშია ბერძნების მიერ ნახსენებ ბარბისები (ბარბარისი-ბარბ-ლმრმნი(ს))“ (გვ. 152).

ურენად „მართობში“ (1950 წ. № 6) დასტობა ზ. შერაზადიშვილის ნაშრომი „არჩევანი — არადანის“ განმარტებისათვის“ (გვ. 185—186). ჩვენ არ შევუდგებით არც ამ ნაშრომში წამოყენებული ყველა ვარაუდის დაწერილობით გან-

ზურაბ სარჯველიძე
ფრთხილად, კნლინ სარკვა

ხილვას, მხოლოდ ვიტყვით, რომ ავტორი ჩამდენიმე მოსაზრებას გვთავაზობს. პირველი: „შესაძლებლად მიგვაჩნია, რომ შუის, ამ მითითებულ სახელწოდებათაგან („მომრა“, „მომრა“, „მომრა“), რომლებიც, როგორც ჩანს, თავდაპირველი ქართველური ცნებებია (?), განვითარებულია დღევანდელი ქართული რიცხვითი და რიცხითი სახელები: „ორი და მორი“ ადრე ვიცოდით, რომ რიბითობითი (და არა რიბითი) რიცხვითი სახელი რიცხვითი სახელის ერთ-ერთი ჩვეულება და ამ თვალსაზრისით იგი ვერ დაუპირისპირდება რიცხვით სახელს. მეტყვეობის ნიშნავს „თავდაპირველი ქართველური ცნებებია“? ეს კიდევ არააფერხი. მდომარე არის ქართული შუის ზანური შეხატუვისი, სვანური ამავე ძირის მიმს-ს წარმოგვიდგენს.

ამდენად, საერთო-ქართველურ „მზე“ მზეურე ფორმა (იხ. Г. А. Климов, Этимологический словарь...).

გვ. 184), როგორ მოგვეძიება ორ რიცხვით სახელს, მაშინ, როცა თვით ორ რიცხვითი სახელის ძირი საერთო-ქართველურ-შივე არსებობდა (ქართ. ორ, მეგრ. შორ, კან. შორ, სვან. მორ) ეს ნათლადა ჩანს რიცხვითი სახელწოდებათა ლიტერატურაში (Г. А. Климов, დასახ. ნაშრ. გვ. 149).

ავტორი ფიქრობს, რომ პრჩინა ტერმინის ძირია პრჩ. თურმე ეს ძირი გვიქონდა მეგრულ-სა და ქანურულ რჩ-ს სახით. ზ. შერაზად-შვილი ამბობს: „ამ შემთხვევაში სახელდება გვაქვს, მოვიშველიოთ მეგრულ-ქანური მასალა. აქედ. არ. ჩიქობავა წერს, რომ, როგორც ქანურად, ისე მეგრულად „რჩ“ ძირი ნაშნავს. დაგებას, დაუფანა“ (ზ. შერაზად-შვილი, დასახ. ნაშრ. გვ. 187). თურმე მეგრული ფრაზა „თუთა ჩხორიას ორჩანს“ („მთვარე სივებს მფენს“) შეიცავს მთომარე სიტყვის სინონიმს. შესაძლებელია თავდაპირველ სახელწოდებას (გვ. 187). ამავე დროს: თუთა ჩხორიას ორჩანს > თუთა ორჩანს > თუთარჩა || თუთარჩა (გვ. 167). ავტორი ფიქრობს: „ათა-რ წლებს მანძილზე ასეთი გადასვლები, რა თქმა უნდა, შეიძლება მომხდარიყო“ (გვ. 167). არა, ეს ასე არ მომხდარა საერთოდ კი ენობრივ ცვლილებებს თავიანთი კანონები აქვთ. ეს უნდა იცოდეს იმან, ვინც ეტიმოლოგიურ ძიებებს მიჰყოფს ხელს.

მეგრულ-ქანურა რჩ. ზნურა ძირის კანონ-ზომები შეხატუვისა ქართ. რმც. (შდრ.: სარმც-ელ) და სვან. რშრბშ, რის საფუძველზედაც საერთო-ქართველური ფუძე-ენის დონეზე აღდგება რმც. ზნურა ძირი. ორჩანს ზნა, რომელიც აგრეთვე ანტირესებს ავტორს, სწორედ ამ საერთო-ქართველურ რმც ძირიდან მოდის, რაც შეეხება მეგრულ თუთარჩა, თუთარჩა და ფორმებს, ისინი მეორე ნაწილად გამოავლენენ რჩ სიტყვას, რომელ-

საც რჩ — მეგრულ-ქანურ ზნურა ძირთან კავშირი სრულიად არა აქვს. რჩ ძირის ქართული მცემე || მხც-ს კანონზომიერი ფონეტიკური შეხატუვისი (არს. ჩიქობავა, ქანურ-მეგრულ-ქართული შედარებით ლექსიკონი, ტფილისი, 1988, გვ. 40; А. Климов, დასახ. ნაშრ. გვ. 144). ეს ლექსემაც აღდგება საერთო-ქართველურ დონეზე, ამდენად, მეგრულ-ქანური რჩ. ზნურა ძირისა და მეგრულ-ქანური ჩმ „თეთრი“ სახელური ძირის დაკავშირება სრულიად გამორიცხულია. დაუფუძვით და დაუფუძვით ავტორს, როგორ ახსნიდა იგი თავიკიდურ — ას პრჩ-სიტყვაში?

ზ. შერაზად-შვილი იმასაც კი ფიქრობს, რომ ლმარ-სიტყვა ერთ ან ართ რიცხვით სახელს შეიცავს, იგი წერს: „არ შეიძლება აქვე არ მივითხოთ თვალში მოსახვედრ გარემოებაზე, რაც, ერთი შეხედვით, უზალო დაშობვედაც შეიძლება მოგვეჩვენოს. ესაა სიტყვა „მართი“, „პრტი“, რომელიც თავს ვერ მაღავს ღვთაების მიითხებულ ზოგადქართულ თუ მეგრულ-ქანურ-სვანურ სახელწოდებებში.

ეს გარემოება სახეებით კანონზომიერ მოვლენად მიგვაჩნია, რამდენადაც ამით, ჩანს, მთავრადანვე მშვენიერა მინერანაბა მხოლოდ ერთ ღვთაებაზე, ღმერთზე, რომლის „ერთად-ერთობაზე“ თვით იმანვე ჯავახიშვილი მიხვდით“ (გვ. 187). თურმე ივანე ჯავახიშვილი, ქართველი ხალხის პრჩინობის უზად-ლო მყოფდნე მიუთითებს, რომ ქართველურ ენათა ერთიანობის დროს, წარმართობის ხანაში, ერთი, ერთადერთი ღმერთი არსებულა ვინ ვინა და ივ. ჯავახიშვილმა ხომ შესანაშნავად იცოდა, რომ ღვთაების ერთადერთობა ძრისტიანობის შემონახვისა ჩვენში.

სრულიად გაუგებარია, რა კავშირი აქვს არსებულ პრჩ მთვარის ღვთაებას პრჩ < პრტ. შა < პრტ. შა > „ერთად“ მეგრულ სიტყვასთან. პრჩ მიღებულია მშვენიერა ჩ. ში გადასვლით (პრტ. შა > პრჩ). ეს ბუნებრივი პროცესია ქართველურ ენათათვის. მაგალითად შეიძლება დაგვეხატულებინა პრტ. შა > პრტ. შა (რ. ქართული). რომელიც არ დაკარგვით და მშ-ს რ-ში გადასვლით ჩმმდებდა იქცა. ჩვენ გულწრფელად გვჩერა, რომ ამ სიტყვაში ზ. შერაზად-შვილი მაგურ პრჩ-ს არ დაინახავს.

ავტორი ფიქრობს, რომ ქართველური მცენერების ეს კარდინალური საკითხი წარმატებით გადაჭრა: „სამეზარია მთვარის დღევანდელი სვანური სახელწოდების „ღმრულ“ წარმოშობის გზა-კვალი“ (გვ. 188).

ახლანდელ „კავკასიურ-ალბონსელურ კრებულში“ (ტ. VI, თბ., 1980) დაიბეჭდა იური ზეცაის ნაშრომი „Кавказско-древнеосточные связи баскского“ (გვ. 165-178). ამ სტატიაში მრავალი ფანტასტიკური ეტიმოლოგია წარმოდგენილი, მაგრამ უველაზე კურიოზულია ახლან-

ქართულ ძალ და შვილ სიტყვებთან დაკავშირებული შეხედულებანი. ბასკური alah „ქალი-შვილი“ სიტყვის პირველი კომპონენტი, თურმე შეიძლება რეკონსტრუირებულ იქნეს, როგორც hal, hala (ეს არის ერთ-ერთი შესაძლებლობა) და იგი დაუკავშირდეს (რა თქმა უნდა) ძალს. ქართული შვილ სიტყვა უნდა მოდიოდეს *შაჰილ არქტიპიდან (ავტორს რატომღაც დაავიწყდა მიეთითებინა, რომ ამგვარი რეკონსტრუქციის ცდა კ. შმიდტს ეკუთვნის) *შვილ არქტიპმა მოგვცა, ერთი მხრივ, ურარტული šila „ქალიშვილი“, მეორე მხრივ, ბასკური illo-ba „შვილიშვილი“. *შაჰილ ძირს ა ხმოვნია ვარიანტაც მქონია, რომელსაც მოუცია ხურთული šala „ქალიშვილი“, ქართ. ასწლი, ქართ. ძალი, ბასკური* hala შუმერული sai (გვ. 173—175.) თურმე მეგრული სპა, ყაბარული შპა, ბასბ. kume „შვილი“ ადრევე ქცეულა გრამატიკულ მაწარმოებლად. ი. ზიცარი წერს:

«Отсюда суффикс уменьшительности (ko), как в грузинском, так и в баском языке) (mutiko «паренек») (ი. ზიცარი, დასახ. ნაშრ. გვ. 176). ჭერ-ერთი, ამ კი არაა კინოზითის სუფიქსი ქართულში, არამედ იპ-ო. მეორეც, მას სპა სიტყვასთან არავითარი კავშირი არა აქვს. აი, რას წერს — იპ სუფიქსის შესახებ ა. შანიძე. „ეს მაწარმოებელი დამოუკიდებელი ბმისპ-ში გვხვდება, უფრო კი ო დაერთვის. ეს ო თავდაპირველად წოდებუბითის ნიშანი უნდა უმოფილყო (მამ-იპ-ო, დედ-იპ-ო), მაგრამ შემდეგ იგი ფუძეს შეწრდია“ (ა. შანიძე, ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები, I, თბ., 1973, გვ. 121). ვფიქრობთ, ყველაფერი ნათელია.

ძველა ქართული წყაროების გამოყენება ძველი ქართული ენის კარგად ცოდნის გარეშე სრულიად წარმოუდგენელია. ძველი ქართულის სათანადო ცოდნა აკლიათ ზოგჯერ, სამწუხაროდ, კარგი შრომების ავტორებსაც.

ძველ ქართულში II სერიაში დასმული გარდაშავალი ზმნის პირდ. ობიექტის მრავლობითობა ზმნაში სუფიქსით გამოიხატებოდა: დაწერა

მან წერილი — დაწერა მან წერილი, აღმოჩნდა თქვა მან სიტყვა — სიტყვანი აღმოჩნდა, დახატა მან ხატი, დახატა ხატი. საწყისებად (მოკმედების სახელებად) გვექნება: დაწერა, აღმოჩნდა, დახატა და მისთ. და არა დაწმინდა, დახატმნა, აღმოთმნა და მისთ. ამიტომ, საკვირველია, რომ ჟ. აფციანის ხანტერენოვიგში „გიორგი მციარის „გიორგი მთაწმინდელის ცხოვრება“ (თბ., 1980 წ.) ვკითხულობთ: „სახულიერო შწერლის მოვალეობას „საკუთნაო სიტყუათა აღმოთმნება შეადგენდა“ (გვ. 167).

როგორც ვხედავთ, აღმოთმნება მგონია ავტორს საწყისი, რაც შეეძლოა.

ძველ ქართულში მიმართულებების გამოშავებულ ზმნებთან რ, ლ, მ, ნ თანხმობებით დაზოლოებული გეოგრაფიული სახელები ვითარებითი ბრუნვის ნიშნად ღ.ს დაირთავდნენ. მაგალითად, წარვიდა — ჩორდ, ქართლდ, ჰრომდ, სიონდ და მისთ. და ეს ნიშნავდა წავიდა (გაეგზავრა) ჩორშა, ქართლში, რომში (საბერძენოში) სიონში და მისთ.

— დ რომ აქ ბრუნვის ნიშანია და არა ფუძისხელი, როგორც ჩანს, არ იცის ა. ბოგვერდემ, რომელმაც გამოსცა კარგი შრომა „ქართლის პოლიტიკური და სოციალურ-ეკონომიკური განვითარება IV-VIII საუკუნეებში“ (თბილისი, 1979). იგი წერს: „როცა ის ჩორდს მიდიოდა, მისი ძმა ჭოჭიკი, შუშანიკის ბოკილთა და საკრველთაგან განტეკების მიწით, მას უკან გამოედევნება და პერეთის საუფრებო მიეწევა. ჩანს, რომ ჩორდს დგომა ჭოჭიკის მოვალეობა არ უოფილა“ (გვ. 44-45). ან კიდევ: „ვარსკენის ჩორდს უოფნა შეიძლება იმითაც აიხსნებოდეს, რომ ის არა აღბანეთის, არამედ ჩორდის მარშანად იუოს დანიშნული“ (გვ. 45). უნდა იყოს ჩორდს, ჩორდის...

შეიძლებოდა სხვა ავტორთა ნაშრომების განხილვა ამ თვალსაზრისით, მაგრამ ამჯერად, ვფიქრობთ, ესეც საკმაოა.

უნდა დავასკვნათ, რომ საკითხა მეთი სიფრთხილედ, სიღრმე ქართველურ ენათა მასალების გამოყენებისას, თუ არ გვინდა უხეშო შეცდომები დავუშვათ და ზიანი მივაყენოთ საქმეს.

ლიტერატურული რეზერპევი საპაი წერათლის ადრეულ კუგლიცისტიკაში

მსოფლმხედველობრივ კონცეფციითა მკვე-
თრმა დაპირისპირებამ მე-19 საუკუნის მეორე
ნახევარში ლიტერატურულ-ესთეტიკურ აზროვ-
ნებაში ძველისა და ახლის კანონზომიერი შეჯა-
ხება გამოიწვია. რადიკალურ წინააღმდეგობათა
პოტენციამ მწარდ ძალაში იჩინა თავი. ასეთ
ძალას 80-იან წლებში წარმოადგენდა რუსეთში
განაყოფილებული, იდეურ და სულიერ წრთობამი-
ღებული ახალი თაობა თერგდალეულები.

არსებული ისტორიული ვითარებისა და ცენ-
სურული რეპრესიების გამო ქართველ სამო-
ციანელთა ერთადერთი სამოქმედო ასპარეზი
იყო ლიტერატურა და პრესა, საიდანაც უნდა
ეკადგათ თავისი პროგრესულ-დემოკრატიული
შეხედულებები. თერგდალეულთა იდეოლოგიუ-
რი ბრძოლის უმთავრეს საგანს შეადგენდა ისე-
თი ფენომენები, როგორცაა სოციალ-პოლიტი-
კური ცხოვრება, მწერლობა და ენა. მათი მო-
ღვაწეობის ძირითადი არსი მდგომარეობდა ბა-
ტონუშობის წინააღმდეგ ბრძოლის წარმოებაში,
მატერიალისტური თვალსაზრისის დაცვის, მხა-
ტრული რეალიზმისა და მატერიალისტური
პრინციპების დამკვიდრებაში.

თერგდალეულები, ანიჭებენ რა ლიტერატურას
დიდ საზოგადოებრივსა და აღმზრდელობით
როლს, იწყებენ ბრძოლას ახალი ქართული კულ-
ტურისა და ახალი მწერლობის შექმნა-განვითა-
რებისათვის. ლიტერატურის, ხელოვნების მალა-
ლი მოქალაქეობრივი დანიშნულების პრინციპი-
ბიდან გამომდინარე 80-იანელები მოითხოვენ
ხელოვნების მჭიდრო კავშირს სინამდვილესთან,
რაც მათი ესთეტიკური შეხედულებების საფუძ-
ველს შეადგანს. თერგდალეულები სვამენ ახა-
ლი რეალისტური ლიტერატურის დამკვიდრების
საკითხს. მათ ლიტერატურა და ხელოვნება ხალ-
ხის ცხოვრების გაუმჯობესების, წინსვლის უმნი-
შველოვანეს ფაქტორად მიჩნეულა. ამდენად,
80-იანელები რეალისტური, ხალხური ხელოვნე-
ბის დაფუძნების მომხრენი იყვნენ. ამავე დროს
პრინციპულად განასხვავებდნენ ხალხურობის

დემოკრატიული მსოფლმხედველობის გამოხა-
ტულებას, „ხალხურობის“ ნატურალისტური გა-
გებიდან. მათი მიდგომით, ხალხურობა ეს არის
ხალხის ცხოვრების რეალისტური ასახვა მთელა
მისი კონკრეტულ-ისტორიული თავისებურებე-
ბის გათვალისწინებით.

თერგდალეულთა შეხედულებების სისტემას
დაუპირისპირდა ძველი იდეოლოგია თავისი
დროშოქმული, პატრიარქალური და შეიძლება
ითქვას, რეაქციული მსოფლმხედველობით შეიქ-
მნა ორი ბანაკი. ერთ მხარეზე აღმოჩნდა ახალი
თაობა, 80-იანელი მოაზროვნენი, მეორეზე —
ძველი, კონსერვატორული თაობა და დაიწყო
მათ შორის ხელჩართული ბრძოლა. ლიტერატუ-
რული პაექრობა ახალმა თაობამ დაიწყო თავი-
სი იდეური ბელადის ილია ჭავჭავაძის თაოსნო-
ბით ეურნალ „ციცქრის“ ფურცლებზე.

„შვილების“ წინააღმდეგ „მამათა“ გამოსვლა
ამა თუ იმ დებულების გატარებისას იყო იმდენ-
ნად პრეტენზიული, რომ 80-იანელთა საყო-
ველთაო აღზრდით გამოიწვია. ჭერ კიდევ პე-
ტიტურგის უნივერსიტეტში მყოფმა ქართ-
ველმა სტუდენტებმა რადიკალურად გაილაშქრეს
ძველი თაობის წინააღმდეგ. რუსეთიდან თერგ-
დალეულთა მიერ გამოგზავნილი წერილებიდან
ყველაზე ხასრი, ხხარტი და კონკრეტული, იდე-
ურად გამართული წერილი აკაკი წერეთელს
ეკუთვნის. „ახრებულები ფურცელი“ ახალგაზრდა
თერგდალეულის პირველი პუბლიცისტური გა-
მოსვლა იყო ქართული ეურნალის ფურცლებზე.

აკაკი შეფარვით მიუთითებს იმ მწვავე ლიტე-
რატურულ პაექრობაზე, რომელიც „მამათა“ და
„შვილთა“ შორის გაიმართა: „ძინგ! ძინგ!
ძინგ! — რა ამბავია? გული მიმგერს! პირველქერ
გამოვდივარ სალიტერატურო ასპარეზზე და
ვემსგავსები იმ ახალგაზრდა მონადირეებს, რო-
მელთაც ხელთ არა აქვთ დიდი ნადირების
ზოცა და პატარ-პატარა ნადირებს ესვრიან...“
ხალხური ანდაზებისა და ლექსების მოშველიე-
ბით პოლემისტი მოქნილად მიუთითებს ქართუ-

ლი ლიტერატურის დაკნინების ლოკალურ მა-
 ზეტებზე; კერძოდ პოეზიაში „უხავნაო“ სიყვა-
 რულის ზოტბასა და ღვინის „ტრკაღლეს“. ის-
 ტორიული წყაროების ფასილფიკაციაზე სა-
 კორიული სინამდვილის დამახინჯებაზე აკაი
 ჰენწლავს ასევე ახალ ლიტერატორებს, ქრე-
 ლაძეებს, რომლებიც ტრეტიაკოვსკის ბრმა მიმ-
 ბამებლები არიან. ამდენად, მს-იანელი ერთხელ
 კიდევ უხავან ხაზს თერგდალეულთა ძირითად
 დებულებას ლიტერატურული მიმართულებე-
 ბის — სენტიმენტალიზმისა და კლასიციზმის
 შესახებ და ქვეყნობიერად მიუთითებს მათ დრო-
 მოკმეულობასა და უფარგობაზე ქართული სი-
 ნამდვილობისთვის. აკაი იწუხებს უფრნად
 „ციკიარს“, რომელსაც არ გააჩნია ვარკვეული
 მიმართულება და გამოკვეთილი სახე არა აქვს.
 აქ მასალები უსისტემოდ, უმიზნოდ იბეჭდება.
 რუგიათა ორიგინალური ნაწერები, იგი ნათარგ-
 მნი და გამოკეთებული ნაწარმოებებია სავ-
 წერეთელს მხოლოდ და მხოლოდ „სალაუბო
 ფურცლებში“ მიაჩნია ქართული უფრნადის ღირ-
 სებად. მისი აზრით ამ სტატიებში ბევრი რამ ჩვე-
 ნი საზოგადოებრივი ცხოვრების გასაჭირი მართ-
 ლად და შეუფარავად შეუძლება, არამეტად უფ-
 რი ნიტი სარგებლობის მოტანა შეუძლია. ვიდ-
 რე პლატონ იოსელიანის ფალოსოფიას. უარყო-
 ფითი ინტონაციები იოსელიანის მიმართ გამოწ-
 ვებული იყო ამ უყანასკნელის კონსერვატორული
 მსოფლმხედველობის გამო. თავისი მოსაზრებებს
 უკეთ და ნათლად წარმოსაჩენად აკაი კვლავ
 ანდაზის ბერებს მიმართავს, სადაც კალმის ერთი
 მოსმით აცამტყერებს ეკვთიმე წერეთლის შე-
 ხედულებათა სიყაბებსა და უსულოებობას:
 „უფაღს ზეოგორ იბერელს, წერეთელს ეკვთი-
 წეს, არ ენმის პოეზია, საღმრთო სიტყვა და პოე-
 ზია მგონია, ორი ადრეულია ორი პოეზია, სა-
 ში — სამი და ამგვარაო“. მესტიერული კილოა
 დაწერილ ბრწყინვალე ლექსში ა. წერეთელი
 აბიათბრებს იმ ბრალდებებს, რომელსაც ეკვთ.
 წერეთელი ილიასა და ახალ თაობას უყენებს.
 მებრძოლი თერგდალეული თავის პოლემიკას
 მუჰათონ ასრულებს, რომელიც მიმართული იყო
 არამართკ ეკვთიმე წერეთლის, არამედ მთელი
 „მამათა“ ხანაის წინააღმდეგ.

აკაი წერეთლის, ისე როგორც ყველა თერგ-
 დალეულის ლიტერატურულ-ესთეტიკური შეხე-
 დულებები ახლოს დგას ხელისუფლების რევოლუ-
 ციურ-დემოკრატიულ ვაგებობთან. მისი ესთეტი-
 კური თეორიის უმთავრესი პრინციპი მდგომარ-
 ეობის იმში თუ რამდენად რამდენად, კრიტი-
 კულად, თვალნათლივ არის წარმოსახული ადა-
 შიანი და მისი ცხოვრება მწერლის მიერ. იგი აუ-
 ცილებლად უნდა გამოხატავდეს ხალხის მი-
 წრაფებებსა და ინტერესებს. ყიტიმე მწერლო-
 ბას აკაი ზნეობისა და გონებით შესაყოფობას
 უწოდებს. ამ პოზიციებიდან, ამ კრიტიკიუმით
 უდგება შესანიშნავ ლექსთა კრებულს „ჩახუ-

რი“, რომელიც თერგდალეულმა კირილმე
 თქიფანიძემ პეტერბურგში უყფნის დროს 1868
 წელს გამოქვა. აქ, წერეთელი თავის კრიტიკულ
 წერილში „რამდენიმე სიტყვა ნანგურის შესა-
 ხებზე“ წერს: „ეს ნანგური“ არას პირველი წიგნი,
 რომელსაც ასხია კართული სული; სტირის და
 ჰვენისი ქართველების კვენით და მას რაღა
 საიჭვია, რომ უყვლა რიგთან ქართველი ნათე-
 სვისათვის სახიზარული იქნება?.. მიწეუც აში-
 სი არიან ორი პირველი მწერალთაგანი, როგორც
 ღირსებით, ისე რიცხვითაც: თ. ნ. ბარათაშვილი
 და თ. ი. ჰევაქიანი“. აკაის, როგორც მოაზრო-
 ვის, კრიტიკოსის დიდი ადლო და ვენი იმში
 მდგომარეობს, რომ მან პირველმა დინახა და
 შეაფასა განუმეორებელი როლი ორა დიდი მ-
 მულიშვილი პოეტის შემოქმედებისა არა მარტო
 ქართული პოეზიის ახალ საფეხურზე აყვანის,
 არამედ ქართული ესთეტიკურ-ლიტერატურული
 აზროვნების განვითარების საქმეშიც

აკ. წერეთლის აზრით ტატო ბარათაშვილი
 იყო ისეთი მოვლენა, ქართული პოეზიისათვის,
 რომელმაც სულ სხვაგვარად ააყვენსა ჩანგი,
 სულ სხვა მუსიკალობა და ელერადობა მისცა
 ქართულ სიტყვას. მისი კერძო ადამიანური ტკი-
 ვილი ეს იყო ზოგადსაყოფობრიო ტკივილი. რო-
 გორია ადამიანის ბედი ამ უსწორმასწორო
 ცხოვრებაში? როგორია მისი ადამიანური ვალი
 საზოგადოებისა და მამულის წინაშე? კრიტიკოსი
 არჩევს რა ბარათაშვილის ლექსებს ალტოებუ-
 ლია მათი მაღალი მოქალაქეობრივი მოტივების
 გამო. მასთან ბუნებაც გასახიერებელი და გაი-
 როვნებულა. აკაი ნათლად გრწობს: პოე-
 ტის სულიერი ბოჭმას. ტატომ ნახა ხალხის სა-
 ვალალო ყოფა, უხადრუყი ცხოვრება, სასწარ-
 კვეთილებაში ჩავარდა, შენიშნავს აკაი, რე-
 ლისტი კრიტიკოსი შესანიშნავად ჩასწვდა მარტო
 სულის გოდებას და ტანჯვას ლექსში „სულო
 ბოროტი“. აქ ბარათაშვილი წუველის თავის დე-
 მოსს — ბოროტ სულს, რომელიც მუჰარეულო-
 ბას და განსაცდელისაგან დახსნას ჰპირდებოდა.
 მის ნაცვლად პოეტს ამაოება, გაუტანლობა აწ-
 ვენა. პესიმისტური განწყობის, უყიდურის დე-
 პრესიის მიუხედავად კლიერი სულის პოეტი
 ბედთან შეურთავებელია, ქედმოუხრებელია და მას
 თავგანწირულ ბრძოლას უცხადებს. აკაის პოე-
 ტის შეუდრეკელობის, მებრძოლი განწყობილ-
 ბის დაგვარკვინებლად მიაჩნია პოეტურ-ფილოსო-
 ფიური აზროვნების შედეგია „მერანა“. „მეგნო
 ამ აზრს, მოავლო ხელი და მოინდობა სოფლის
 რგება და მისი ხალხის ბედნიერება...“ აღტყი-
 ნებულა კრიტიკოსი განაჯრძობს. რომ დემონის
 რჩევას — არ ეფიქრა მარტო წარხულზე და
 აწმყაზე, ეფიქრა ხალხის მომავალზე, ამოღობა-

შანანა მომინაპა
 ლიტერატურული რეზერვანი
 აბაბი წიგნითლის ადრეულ კავალიზიტიკანსი

რა ძირიანი გაკლი და მის ნაცვლად იქვე კეთილი თხელი ჩაეთესა — დაუჭერა ტატომ, სულით და ვულოო შეითვისა. თავისი მომავალი ცხოვრების და შრომის რჩევას დაასვენა და აკვირრა „შერანში“. მაგრამ, ვი რომ სიკვდილმა მოუსწრაფა დღეები და მისი სურვილი დარჩა შეუხრულადღვლად. თუმცა შეეანა კი მოასწრო მისი შერანის (პელასი) და გაეცა შევ ბედითს ყოჩანს“. მოაზროვნე მგოსანი სასტიკ ბრძოლას უცხადებს უმოძრაობას, უმოქმედობასა და სიკვდილს. იღწვის არა პირადი ბედნიერებისათვის, არამედ მოძმის, თავისი ხალხისა და მშობელი ქვეყნის კეთილდღეობისათვის. აქ ნათლადა წარმოჩენილი თერვალეუღთა, კერძოდ, აკაკი წერეთლის, ერის სამსახურში ჩადგომის დემოკრატიული კონცეფცია და ახალი რეალისტური ხელშეწყობის ამოსავალი პრინციპი. სწორედ ცხოვრების უკუღმართობასთან ბრძოლის იდეა, ხალხის სავალალო ბედის გაზიარება, ბრძოლა უცდეთის შერმისისათვის — ამგვარი მუშანუტი მოტივები აუენებს ერთ საპატიო პიედესტალზე ორი სხვადასხვა დროის დიდ მამულოშეიღთ ნიკ. ბარათაშვილსა და ილია ჭავჭავაძეს: „ლექსებს კი ვეჭრა სწერდა, მაგრამ რა გვარს: ზოგი ლოცვებს, ზოგი მოდებს, ზოგი რას და ზოგი რას, მაგრამ იმათი შიგრა, რასაკვირვებო ჩხავილი იყო და არა სტევნა, რადგანაც თეთიონაც არა ბრძანდებოდნენ ბუღბუღები. ამ სიკოტრის ეამს გამოჩნდა ილია ჭავჭავაძე... იგი შეუდგა ბარათაშვილის კვალს და რადგანაც დროც ხელს უმართავდა, უფრო თამამად, ტირილით და უწყო ხალხს შეჩვიდა: „აი რა უნდა ეთქო თქვენთვის ბარათაშვილსაო! აი რას მოახწევებდა და რას ნიშნავდა მისი კენხსაო! „ერეთის სიკვით, ჭავჭავაძე არის ბარათაშვილის მოკანანახე და მისი დიდი ღირსებაც ამაზედ არის დაფუძნებული. უკველს მის ღმქსებში ვხედავთ ქართველების ტანჯვას და გოდებას...“ აკაკი ამავ დროს შეუფარავად, ზედმეტად მკაცრად აკრიტიკებს ამ პერიოდის ქართველ მგოსნებს და მათ ნამოღვაწის თვითმიზნურ, უხანგო, უიდეო პოეზიას უწოდებს, რომელსაც არავითარი საზოგადოებრივი სარგებლობის მოტანა არ შეუძლია გარდა უურის დატობისისა. კრიტიკოსი აქვე გამოყოფს გ. ერისთავის „გაუბრას“. უნდა აღინიშნოს, რომ სტატია „ჩანგური“ იყო ჭერ კიდევ ახალგაზრდა პოეტის აკაკი წერეთლის პირველი სერიოზული გამოსვლა ლიტერატურული კრიტიკის სარბილზე. აქ გამოშვდავდა უნაბლო პოეტური ნიჭი წერეთლისა, მისი ფაქიზი ლიტერატურული გემოვნება, პროგრესული მსოფლმხედველობრივი კონცეფცია. დიდი ზომიერების გრძნობითა და ადლოთი კრიტიკოსმა მე-19 საუკუნის ქართულ ლიტერატურას ორი მიმართულება მისცა, რომელთაგან ერთს მიაკუთვნა რომანტიკული განწუხობილების, სმენის დამატკობელი პოეზიის

წარმომადგენლები — ბესიცი, ალ. შანიანი, გ. ერისთავი და სხვები. ხოლო მეორეს — მე-20 საუკუნის, შემტევეს — ნიკ. ბარათაშვილი და ალ. ჭავჭავაძე. უნდა დავხსნიოთ, რომ ამ მიმართულებათა გამოყოფა ხანად კრიტიკოსმა მიჩინა გ. ერისთავი და მისი კომედია „გაუბრა“. ისიც უნდა შევინიშნოთ, რომ ადვილად შესაძლებელია, აკაკის ამგვარი ფორმულირება ქართული ლიტერატურის ისტორიის მკვლევართათვის ერთგვარი საფუძველი შექმნა ეროვნული მწერლობის ისტორიის პერიოდოლოგიის განსაზღვრისას. ამ მხრედ აღსანიშნავია ალ. ხახანაშვილის მიერ მოცემული პერიოდოლოგია: მკვლევართა უმრავლესობაც ქართული ლიტერატურის ისტორიის პირველ პერიოდად XIX საუკუნის პირველ ნახევარს მიჩნევს. ისინი თვლიან, რომ ამ პერიოდის ქართულ მწერლობას ლიტერატურული მიმდინარეობა — რომანტიზმი განსაზღვრავს. ამ უკანასკნელიდან რეალიზმზე გადასვლის პირველ საფეხურს — კი პირველ ნახევარშივე წარმოადგენდა გ. ერისთავის შემოქმედება. შემდეგდა რა ნიშნავი ახლი ლიტერატურული მიმართულებისათვის, რეალიზმი, როგორც მხატვრული შემოქმედებითი მეთოდი, მიმდინარეობა, ჩამოყალიბდა და შეიქმნა XIX ს-ის — იმ-იან წლებში, როდესაც სამოღვაწეო ასპარეზზე ილიასა და აკაკის ლიტერატურული თაობა გამოვიდა.

როგორც ანარქისტულ აღწინშნეთ, აკაკი წერეთლის მხატვრული რეალიზმის ძირითადი პრინციპი იყო მოწინავე ხალხური იდეების ქადაგება. იგი ყველა მწერლისა თუ ხელოვანის უპირატელს ამოცანად თვლიდა ცხოვრების სონამდვილის შესწავლას მთელი სიღრმით, სადაც მწერალი, ხელოვანი პასიური მჭვრეტელის როლში კი არ გვევლინება, არამედ აქტიური დამკვირვებლისა.

საზოგადოების სულიერი და ზეგობრივი აღზრდის საქმეში აკაკი მწერალთან ერთად განსაკუთრებულ როლს კრიტიკოსს ანიჭებს, რომელიც გეზსა და მიმართულებას აძლევს ლიტერატურას, გარკვეულ ზეგავლენას ახდენს საზოგადოების განვითარებაზე. მისი რწმენით კრიტიკოსს ღრმა განათლებასთან, ენციკლოპედოურ ცოდნასთან ერთად ესთეტიკური და პოეტური გრძნობაც უნდა გააჩნდეს. წერეთელი იცავს პირუთვნელ, ობიექტურ კრიტიკას. ამდენად, იგი კრიტიკული რეალიზმის აპლოგატად გვევლინება, თვით მისი ლიტერატურული წერილებიც ამაზე ნათლად მეტყველებს, კერძოდ აკაკის კრიტიკული გამოსვლა „დროებაში“ — „მცირე რამ შენიშვნები“. იგი პასუხი იყო პეტრე უმიკაშვილის წერილზე — „მწერთბუბრი შრომა ჩვენის ლიტერატურისათვის“, რომელიც ავტორმა მ. პეტრიძის ფსევდონიმით გამოაქვეყნა ე. „კრებულში“. კრიტიკოსი შენიშნავს, რომ პ. უმიკაშვილმა სწორად ვერ შეაფასა ქართული ლიტერატურის განვითარების საფეხურები,

როდესაც აღნიშნა თანამედროვე მწერალთა შემოქმედების უნაყოფობა და სამაგალითოდ მიიჩნია ვახტანგ მეფისა და ვახუშტი ბატონიშვილის მწერლობა. ა. წერეთელი ერთხელ კიდევ მოაგონებს პეტრიძეს ნამდვილი ლიტერატურის დანიშნულებას, მის წმიდათა წმიდა მიწას: „ლიტერატურა ხალხისათვის სიყვითლეში გადაშვანი ხატია და ფონი როგორც კელუცისათვის სარკე, ისე ხალხისათვის ლიტერატურა საქიროა, რომ შიგ ჩაიხედოს და თავის სახე მისის ღირსებით და ნაკლებეანებით დაინახოს“. ამ კრიტიკიული აფასების იგი გ. ერისთავის, ზ. ანტონოვის, დ. ქონქაძის, ლ. არდაზიანის, ან. ფურცელაძის და ქალაქდიდლის შემოქმედებას, რეალისტი მწერალი მშობლიური ლიტერატურის ჩამორჩენის მიზეზად მის მიმბაძველურ ბასიათს მიიჩნევს. რომელსაც არ გაჩნია ეროვნული, ნაციონალური სული. აკაკის სწავს, რომ თვითმყოფადი, ქართული მწერლობის შექმნა შეუძლებელია ერთიანი, უკვლახათვის გასაგები სალიტერატურო ენის გარეშე. აკაკი იბრძვის ენის დემოკრატიზაციისათვის, ვახალხურება — სისადავისათვის.

მზურვალე მამულიშვილს უჭრადღების გარეშე არ რჩება ეროვნული ლიტერატურული ცხოვრების არც ერთი ღირსშესანიშნავი მოვლენა. მისი კალამი და უფრო უკვლახა და უკვლახფერს სწვდება. მას ახარებს ახალგაზრდობის გამოღვივება და ლიტერატურულ ფერხულში ჩაბმა, მათი დაინტერესება მწერლობით. „სხვათა შორის, მათში კითხვის სურვილი აღძრა, ეს შენიშნეს ზოგიერთებმა და იწუეს სხვადასხვა წიგნების ბეჭდვა... აღნიშნავს აკაკი წერილი — „ნადუდი“. ა. წერეთელი რევოლუციურ-დემოკრატიული პოზიციებიდან უდგება მნიშვნელოვან პატრიოტულ წამოწუებას, საკითხს პუბლიცისტი გამოცემულ წიგნთა საზოგადოებრივი სარგებლიანობის პრიშმამა სწუვებს. აკაკის დანაშუღლად მიიჩნია „აღუქიანის“, „ქალღაუთა-

ნის“, „უარამანიანისა“ და სხვა ამგვარი ნაბეჭდის სახალხო წიგნებად გამოცხადება, რომელთაც ენების მეტი არა მოაქვთ რა ხალხისათვის. მისი მტკიცებით მხოლოდ ის ნაწარმოებია ქუშმარითად ხალხური, რომლის უკვლა მხატვრული კომპონენტი: თემა, იდეა, ენა და სახეები გამსჭვალულია ხალხური, დემოკრატიული სულისკვეთებით. ნაბეჭდ წიგნებში კი გაბატონებულია მხოლოდ ფორმა, მის შინაარსსა და შინაგან პათოსს უფრს არავინ ათხოვებს. წერლის დასახარულ სატირულ ლექსში — „საწუალი და დარხანისელი“ აუაღიბებს პოზიორი. გულუცივი და სულიერად დაცლილი ლიტერატორის სახეს და დაბეჩავებული ხალხის საშიშ მტრად აცხადებს. ქართული საზოგადოებრივი და მხატვრული აზროვნების მესაქე აკაკი თავის ლიტერატურულ-ესთეტიკურ პრინციპებს ორ ასპექტში უწუვებს: პირველი — ლიტერატურა წინააღმდეგობებით აღსავსე ცხოვრების სარკე უნდა შეიქნას, მეორე — მწერალმა, ბელოვანმა მოვლენათა აღწერასთან ერთად მკაცრი შეფასება მისცეს და ხალხის ინტერესების შესაბამისად გამოიტანოს სათანადო დასკვნები.

აკაკის, ისე როგორც ილიას, სალიტერატურო ასპარეზზე გამოსვლა გასული საუკუნის 80-იან წლებში იყო ძირითადი გარდატეხა, რევოლუციო მხატვრულ-საზოგადოებრივი, იდეურ-შინაარსობრივი თუ ენობრივ-გამომსახველობითი აზროვნების სფეროში. ა. წერეთელმა შექმნა ახალი ლიტერატურული კულტურა, ახალი ენობრივი ნორმები დაამკვიდრა; ქართულ სიტუვას სხვა ლაწათი და შოი მისცა; აკაკიმ ილიასთან ერთად უდიდესი ამაგი დასდო ქართულ ენას და დასაბამი მისცა მატერიალისტური ესთეტიკის, რეალისტური ბელოვნების პრინციპებისა და კრიტიკული რეალიზმის დამკვიდრებას ქართული ლიტერატურული და საზოგადოებრივი აზროვნების ისტორიაში.

ჩრდი

საქართველო

ილია ტაბაღაშვილი

სახელოვანი მამულიშვილი

პროფესორ კალისტრატე სალიას 80 წელი შეუსრულდა

1901 წლის 28 აგვისტოს წაღენჯიხის რაიონის სოფელ ჭაღაში მცხოვრებთ ზოსიმე სალიას და გაიანე კვარაცხელიას მეორე ვაჟი შეეძინათ, მას კალისტრატე დაარქვეს.

სოფლის სკოლის დამთავრების შემდეგ, ბავშვი ზუგდიდის საქალაქო ექვსწლიან სასწავლებელში შეჰყავთ. რამდენადაც იმ დროს ზუგდიდში გიმნაზია არ იყო, კალისტრატე სწავლას განაგრძობს ხაშურის გიმნაზიაში, რომლის წარმატებით დამთავრების შემდეგ ერთი წელი წაღენჯიხაში მასწავლებლობს, მაგრამ კალისტრატეს გული უმაღლეს სასწავლებლისკენ მიუწევს.

და აი, 1921 წელს იგი თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სიბრძნის მეტყველების ფაკულტეტის სტუდენტი ხდება. როგორც თვითონ დიდი სიამაყით იკონებს, მისი მასწავლებელ-პროფესორები იყვნენ: ი. ჭავჭავაძე, კ. კეკელიძე, შ. ნუცუბიძე, ფ. გოგიჩაიშვილი და სხვები.

იმავე წლის ბოლოს კალისტრატე უცხოეთშია. იგი შედის ბერლინის უნივერსიტეტთან არსებული გერმანული ენის ინსტიტუტში. მისი დამთავრების შემდეგ სწავლას აგრძელებს ქ. ჰალეს „ჰალე ან დერ ზაალეს“ უნივერსიტეტში. ამ დროს გერმანიაში ეკონომიკური კრიზისი მძინვარდება და იქ ცხოვრება მეტად გაძნელებულია. 1924 წელს კალისტრატე საფრანგეთში გადავიდა, სადაც შედარებით უფრო ადვილი იყო საშუალო სოფელი და ცხოვრებაც. პარიზში იგი მოეწყო გაზეთ „კოტიდენის“ რედაქციაში. კალისტრატემ მალე რედაქციის თანამშრომელთა ურთოდება მიიქცია, როგორც მუყაათმა და ნიჟიერმა პიროვნებამ. მის სწავლისაკენ მისწრაფებას ანგარიში გაუწიეს, მეთი თავისუფალი დრო მისცეს და იმავე რედაქციის რეკომენდაციითა და შუამდგომლობით, კალისტრატე სორბონის უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ (ისტორია-ფილოლოგიის) ფაკულტეტზე შედის, რომელიც 1927 წელს წარმატებით დაამთავრა და მიიღო ლიტერატურის ლიცენციატის ხარისხი.

რამდენადაც კალისტრატემ უცხოეთის ქვეყნებში (მათ შორის, საფრანგეთში) არ მიიღო ამ ქვეყნების ქვეშევრდომობა. მისთვის ძნელი გახდა რიგიანი სამუშაოს შოვნა. მიუხედავად მაღალი განათლებისა და რამდენიმე დიპლომისა. შემდეგ საფრანგეთშიც დაიწყო ეკონომიკური კრიზისი, მას მოჰყვა გერმანიაში ფაშისტური დიქტატურის დამყარება და ევროპაში პოლიტიკური ვითარების გამწვავება, მეორე მსოფლიო ომი და, ამრიგად, კ. სალიას მეტად მძიმე პირობებში მოუხდა ცხოვრება. 1928 წელს კალისტრატე შეხვდა პოლონეთიდან ჩამოსულ ნინო ქურციკაშვილს (თელავის რაიონის სოფელ ვარდისუბნიდან).

1947 წელს ნინოს ინიციატივით და საფრანგეთის სამეცნიერო კვლევის ეროვნული ცენტრის ნებართვით, ნინომ და კალისტრატემ დაარსეს სამეცნიერო ლიტერატურული ჟურნალი „ბედი ქართლისა“. იგი მცირე მოცულობის გახლდათ. წელიწადში ოთხჯერ გამოდიოდა და გათვალისწინებული იყო საზღვარგარეთ მცხოვრებ ქართველი მეცნიერებისათვის. მასში რეგულარულად თანამშრომლობდნენ უცხოეთში მცხოვრები ქართველი მეცნიერები. მიხიელ წერეთელი, მიხიელ თარხნიშვილი და სხვანი. მაგრამ ჟურნალი მაინც ვიწრო წრეს ემსახურებოდა.

1958 წელს ნინომ და კალისტრატემ სცადეს ჟურნალი ნახევარ ქართულად და ნახევარ ფრანგულად გამოქვეყნებისათვის, რათა ჟურნალი ქართულ სამეცნიერო წრეებს გარეთ გასულიყო. შედეგმა მაშინვე იჩინა თავი. ამიტომ 1957 წელს ჟურნალს დაერქვა „ბედი ქართლისა, რევიუ დე ქართველოლოგი“ („ბედი ქართლისა, ქართველოლოგიური მიმოხილვა“).

ჟურნალის მაღალმეცნიერულ მნიშვნელობაზე მიუთითებს მისი სამეცნიერო საბჭოს შემადგენლობა. მასში შედიან მსოფლიოს ცნობილი ქართველოლოგები, კავკასიოლოგები და ორიენტალისტები. მათ შორის, იულიუს ასფალგი — მიუნენის უნივერსიტეტის პროფესორი,

ეურნად „კორპუს სერპიტორუმ კრისტიანორუმ
ორიენტალიუმის“ არაბული და ქართული სექ-
ციების დირექტორი; ეორე დიუმეზილი — „კო-
ლექ დე ფრანსის“ საპატიო პროფესორი, საფ-
რანგეთის აკადემიის წევრი, ზელნაწერთა და
მხატვრული ლიტერატურის აკადემიის წევრი;
ეგრარ გარტი — ლუკენის უნივერსიტეტის
პროფესორი, ბელგიის სამეფო აკადემიის წევრი,
აღმოსავლეთმცოდნეობითი ეურნალის „ლექ მუ-
ზეონის“ დირექტორი; ფრანსუა გრაფინე —
პარიზის კათოლიკური ინსტიტუტის პროფესო-
რი, ეურნალ „სატროლოგია ორიენტალის“ დი-
რექტორი; ივეტ გრიშო — ფილოლოგიურ და
მუმანიტარულ მეცნიერებათა დოქტორი, აღმო-
სავლეთის მუსიკის შესწავლის ცენტრის შემქმ-
ნელი, პარიზის VII უნივერსიტეტის პროფესო-
რი; ეან-პიერ მად — სორბონის უნივერსიტეტის
პროფესორი, პარიზის კათოლიკური ინსტიტუ-
ტის სომხური და ქართული ენების პროფესორი,
„არმენოლოგიური ეურნალის“ მდივანი-რედაქ-
ტორი; დევიდ მარშალ ლენგე — ლონდონის
უნივერსიტეტის პროფესორი, ქართველლოგ-
კავკასოლოგი, თბილისის უნივერსიტეტის საპა-
ტიო დოქტორი; ირენ მელაიკვი — სტრასბურ-
გის უნივერსიტეტის პროფესორი, თურქოლო-
გიის ინსტიტუტის დირექტორი, ეურნალ „ტურ-
ჩიას“ დირექტორი; დონ ბერნარ ლუიე — ალ-
მოსავლური ქრისტიანული ლიტერატურის სპე-
ციალისტი, „ბედი ქართლისა რევიუ დე ქარ-
თელლორუის“ რედაქციის მდივანი; კატერინ
პარი — საფრანგეთის სამეცნიერო კვლევის
ეროვნული ცენტრის მეცნიერ-თანამშრომელი,
პარიზის ლინგვისტური საზოგადოებისა და საა-
ზიო საზოგადოების წევრი; გერტრუდე პერი — იე-
ნის ფრიდრიხ-შილერის უნივერსიტეტის პრო-
ფესორი; კარლ პორტ შნიდტი — ბონის უნი-
ვერსიტეტის პროფესორი; ლაიოშ ტარდი — ბუ-
დაპეშტის უნივერსიტეტის პროფესორი; ნიკოლ
ტიერი — ფილოლოგიის დოქტორი (პარიზის
უნივერსიტეტი I), პარიზის პრაქტიკული დარ-
გების უმაღლესი სასწავლებლის პროფესორი;
მიშელ ვან ესბროკ — აღმოსავლეთის ფილო-
ლოგიის დოქტორი, ბოლენდისტა საზოგადოე-
ბის წევრი (ბრიუსელი); მანს ფოგტი — ოსლოს
უნივერსიტეტის პროფესორი, ნორვეგიაშია და
აშინის მუმანიტარულ და ზუსტ მეცნიერებათა
აკადემიების წევრი, თბილისის უნივერსიტეტის
საპატიო დოქტორი, სამი ცნობილი მეცნიერი —
რენე ლაფონი, შარლ მერსიე და ეოზეფ მო-
ლიტორი, გარდაცვალებამდე აქტიურ მონაწი-
ლეობას აღებულობდნენ ეურნალის მუმბლიკაცი-
ებში. ისინი ახლაც ითვლებიან ეურნალის სა-
მეცნიერო საბჭოში. მსოფლიოს ცნობილ მეც-
ნიერებთან ერთად ეურნალში თანამშრომლობდ-
ნენ და თანამშრომლობენ ცნობილი ქართველი
საბჭოთა მეცნიერები, გ. წერეთელი, შ. ამირანი-
შვილი, ე. ეყელიძე, ა. შანიძე, ა. ჩიქობავა,

ს. უაუზნიშვილი ი. აბაშიძე, ა. ბარამიძე, ე. მე-
ტრევილი და სხვ.

ეურნალის დირექტორ-რედაქტორია კონსტან-
ტინე ხალია. გამომცემი — ნინო ხალია. ორივე
ისინი სისტემატურად აქვეყნებენ სტატიებს აღ-
ნიშნულ ეურნალში: კალიტრატე — ისტორიისა
და ლიტერატურის დარგში, ბოლო ნინო —
კულტურისა და ეთნოგრაფიის დარგში.

ქართველი ერისადმი ნინო ხალიას დიდი სი-
უვარული შედეგია ის უძვირფასესი საჩუქარი
უნივერსალური ბიბლიოთეკის სახით, რომელიც
მან საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის
წელნაწერთა ინსტიტუტს გადასცა. ამ ინსტი-
ტუტში ასე შეიქმნა „ნინო ხალიას ფონდი“,
რომელიც ამჟამად რამოდენიმე ათას ეგზემპ-
ლარს შეიცავს, მათ შორის, უნიკალურ გამო-
ცემებს.

ე. ხალია ამჟამად ცნობილი მეცნიერ-ქართვე-
ლოლოგია დასავლეთში. იგი არჩეულია ლუვე-
ნის, ბამბერის, ბორდოს უნივერსიტეტებისა და
პარიზის კათოლიკური ინსტიტუტის საპატიო
დოქტორად. მან შენიჭა ოსლოს უნივერსიტე-
ტის საპატიო პროფესორის წოდება და გადაეცა
დიპლომი. ამ დიპლომს ზელს აწერენ მ. ფოგტი,
რ. ლაფონი, ე. გარტი, შ. მერსიე და ე. მოლი-
ტორი.

ე. ხალია ხმელთაშუა ზღვის აკადემიის წევ-
რია. იგი ასევე პარიზის საზოგადოების,
პარიზის ლინგვისტიკური საზოგადოების, ბიზან-
ტოლოგიის საზოგადოების, პარიზის ხანსტო-
რიო საზოგადოების წევრია. ე. ხალია 15 წლის
განმავლობაში უკველწელიურად ირჩეულია მეც-
ნიერული პრესის საერთაშორისო კავშირის ვი-
ცე-პრეზიდეტად. პროფ; ე. ხალია და ნინო ხა-
ლია საქართველოს ხანსტორიო საზოგადოების
საპატიო წევრები არიან.

1957 წელს პროფ. ე. ხალია გამოვიდა აღმო-
სავლეთმცოდნეთა საერთაშორისო კონგრესზე
მიუნხენში მოხსენებებით: „კავკასიოლოგიის ცა-
ლექ სამეცნიერო საგნად გამოყოფის შესახებ“. მისი ეს წინადადება მიღებულ იქნა: 1960 წ. რე-
ლიგიური კულტების ისტორიკოსთა მამბურების
საერთაშორისო კონგრესზე იგი გამოვიდა
მოხსენებით: „ქრისტიანობის ისტორია საქარ-
თელოში“; 1961 წ. აღმოსავლეთმცოდნე-
თა საერთაშორისო სიმპოზიუმზე ტრისტ-
ში — მოხსენებით: „ქართველ და კავკასიელ
ხალხთა კულტურა“; 1962 წ. აღმოსავლეთ-
მცოდნეთა საერთაშორისო კონგრესზე დელი-
ში — მოხსენებით: „საქართველოს ძველი კულ-
ტურული ცენტრები უცხოეთში და მათი გავლენა“; 1967 წ. ბიზანტიოლოგთა საერთაშორისო
კონგრესზე ოქსფორდის უნივერსიტეტში —
მოხსენებით: „ძველი ბიზანტიური ლიტერატურა“

ილია ტახტაშვილი
სახელმწიფო გამომცემი

რული ძეგლები, რომლებიც შემონახულია მხოლოდ ქართულ ვერსიებში“.

1966 წელს კალისტრატე და ნინო სალიებმა, საფრანგეთ-საბჭოთა კავშირის საზოგადოებასთან ერთად აქტიური მონაწილეობა მიიღეს შოთა რუსთაველის საღამოს მოწყობაში პარიზში, კერძოდ, კ. სალიამ დაიჭირა თავის ხარჭზე დარბაზი და დაგზავნა მოსაწვევე ბარათები. ამ საქმეში მათთან ერთად აქტიურად მონაწილეობდა, იმ დროს იქ მყოფი, პოეტი-აქადემიკოსი რი. აბაშიძე.

პროფ. კ. სალიას კალამს ეკუთვნის მთელი რიგი სამეცნიერო სტატიები, რომლებიც წლების განმავლობაში ქვეყნდებოდა ფრანგულ, გერმანულ და ინგლისურ ენებზე. 1972 წელს კალისტრატე და ნინო სალიებმა ფრანგულ და ინგლისურ ენებზე გამოაქვეყნეს „საქართველოს მოკლე ისტორია“. ამ წიგნის პირველ გვერდს ამუშვენებს ნინოს შემდეგი სიტყვები: „საქართველოს ამ პატარა ისტორიას ვუძღვნი ჩემს შრომათა რიგს — ვარდისუბანს (თელავის რაიონი). რომლის კვლავ ხილვის ბედნიერება ბავშვობის შემდეგ აღარ მქონია და რომლის სიუკარულობა და ტრფილად გულში ვატარებ. სადაც არ უნდა ვიყო“.

1980 წლის მარტში პარიზში, ფრანგულ ენაზე გამოქვეყნდა პროფ. კ. სალიას წიგნი „ქართველი ერის ისტორია“ (ნაბ ვვ.), რომელსაც იმავე წლის მისში საფრანგეთის აკადემიის პრემია მიენიჭა. ეს წიგნი პროფ. კ. სალიას მრავალი წლის მანძილზე ნააზრებისა და დიდი მუშაობის ნაყოფია. ამ უკანასკნელი მუ წლის განმავლობაში „ბედი ქართლისა რევით დე ქართველოლოგის“ ნომრებში იბეჭდებოდა პროფ. კ. სალიას სხვადასხვა სტატიები საქართველოს ისტორიისა და ქართული ლიტერატურის შესახებ. ეს სტატიები უკველთვის გამოირჩეოდა საკითხების ღრმა ცოდნით და სამშობლოსადმი სიუკარულით. ჯერ კიდევ მუ წლის წინათ ერთ-ერთ თავის სტატიაში საქართველოს შესახებ კ. სალია წერდა: „მეტად პატარა ქვეყანაა გეოგრაფიულ რუკაზე რომ შეინიშნოს, მაგრამ დიდიერია თავისი ისტორიით, როლით, რომელსაც იგი შორეულ წარსულში ასრულებდა. საქართველო. — ერთ-ერთი პირველი ქრისტიანული სახელმწიფო. — არის და უკველთვის იქნება ისტორიულ ასპარეზზე წარმოდგენილი“.

„ქართველი ერის ისტორიას“ მაღალი შეფასება მისცეს ცნობილმა მეცნიერებმა; მანს ფილტმა (ოსლო), ფრანსუა გრაფენმა, ეან-პიერ მაემ, კატ. ვივიანმა, პ. პერსინიმმა (პარიზი), იულიუს ასფალგმა (მიუნხენი), დონ ბერნარ უტიემ (საბლე, სოლემი), ეჟ. ალიერმა (ტულუზა), ლუიჯი მაგაროტმა (ვენეცია), შაბიერ კინტანამ (ბილბაო), მიხეილ ვან ესბროკმა (ბრიუსელი), ლაიოზ ტარლიმ (ბუდაპეშტი), ეან-მარი სოვემ (ვატიკანი) და სხვ.

აი ზოგიერთი მათგანის შეფასება: „ეს არის შესანიშნავი ნაშრომი, რომელსაც ქართველი ერი იმსახურებს. ფრანგი მეცნიერებისათვის იგი იქნება შესანიშნავი საშუალება ძალზე ნაკლებად ცნობილი ერის ისტორიისა და კულტურის შესასწავლად“ (მანს ფილტმა). „ჩემი აზრით, საქართველო დაინტერესებულ პირთათვის ეს იქნება აუცილებელი სახელმძღვანელო, რომელსაც ძალა შესწევს საერთო ხასიათის ძვირფასი ცნობები მიაწოდოს მათ საქართველოს ისტორიაზე, ხელოვნებაზე, მუსიკაზე“ (ფრანსუა გრაფენი); „ფრანგი მეცნიერი პირველად შეძლებს წაიკითხოს უკვლასათვის მისაწვდომი სტილით დაწერილი ისტორია კავკასიის უძველესი ერისა მისი წარმოშობიდან ჩვენი საუკუნის დამდეგამდე“ (ეან-პიერ მაემ); „ამ ნაშრომს დიდი მნიშვნელობა ექნება უკვლასათვის, ვინც ქართველოლოგიას მოჰყიდებს ხელს“ (კატერინ ვივიანი).

პროფ. კ. სალიას „ქართველი ერის ისტორია“ ითარგმნება ინგლისურად და მალე გამოქვეყნდება.

კალისტრატე და ნინო სალიების დამსახურება გამოიხატა იმაშიც, რომ მათ ეურნალის გარშემო შემოიკრიბეს მსოფლიოს ცნობილი ქართველოლოგ-კავკასიოლოგები და თუ ეს მეცნიერები მანამდე წერდნენ მხოლოდ ისეთ თემებზე, რომელიც მათ აინტერესებდათ, ახლა კალისტრატე და ნინო მათ უყვებოდნენ სტატიებს იმ საკითხებზე, რომლებიც ქართული მეცნიერების ინტერესებიდან გამომდინარე, ეურნალისათვის საჭიროა: ეურნალი სისტემატურად აშუქებს ქართველ საბჭოთა მეცნიერების წარმატებებს მეცნიერების სხვადასხვა დარგში: ეურნალი აცნობს მეცნიერებს იმ შრომებს, რაც დაწერეს მსოფლიოს ქართველოლოგებმა საქართველოს შესახებ; ეურნალი უკველწილურად აქვეყნებს საქართველოში დასტამბულ ლიტერატურის (ისტორია, არქეოლოგია, ეთნოგრაფია, ხელოვნება, ქართული ენა და ლიტერატურა) სიას, იძლევა მათ მოკლე ანოტაციას.

დღეს ეურნალი „ბედი ქართლისა რევით დე ქართველოლოგი“ წარმოადგენს ქართველოლოგიისა და კავკასიოლოგიის დარგში საერთაშორისო ორგანოს ანუმაღ, თითქმის არ არის მსოფლიოში უკავსილები ერების ისტორიით, კულტურით, ხელოვნებით, მუსიკით და ა. შ. დაინტერესებული მეცნიერი, რომელიც ამ ეურნალთან არ იყოს დაკავშირებული. ეს კალისტრატე და ნინოს დამსახურებაა.

ეუსურვეთ ამ ორ ადამიანს, ნინოს და კალისტრატეს, რომელთა ბედი ასე მჭიდროდ დაუკავშირდა ერთმანეთს, განმრთელობა, ხანგრძლივი სიცოცხლე და ახალი წარმატება იმ კეთილშობილურ საქმეში, რომელსაც ისინი ასე ერთგულად და თავდადებულად მთელი თავიანთი ცხოვრება ემსახურებოდა.

სიციხე

თეიმურაზ შავჭავჭავაძე

უსასრულობა...

დათო კარწაშვილი — დაარგული და ნაპოვნი, ტკივილი და აღფრთოვანება, სასოწარკვეთი და იმედი, დარდი და სიხარული...

ამონაწერი დღიურიდან: „მე თბილისში დავიბადე. მამაჩემი ხელოვანი — მუსიკოსი, ფურნალისტი, პოეტობს კიდევ. მოკლედ, ყველაფერში თავის „ხელოვნებას“ აქსოვს... და მეც ხელოვნებას მივყევი—ვხატავ, ვწერ და ვუკრავ...“

ხოვლებებისა და საგნების საკუთარი სახელებიც არ იცოდა, როცა დედამ პირველად მისცა ხელში ფანქარი, წინ ფურცელი დაუდო და უთხრა: „არ იხმარო, ხატე!“ და დათმავი დაიწყო ხატვა. როგორც წესი, ჭერ ფანქრით აკეთებდა მარტივ მონახაზებს. შემდეგ აკვარელში კმნიდა კომპოზიციებს, უფრო გვიან კი ნიკოლაძის სამხატვრო სასწავლებელში გაეცნო ფერწერის ტექნიკას. თითქოს გახაოცარი არაფერია — იზრდებოდა ჩვეულებრივი ნიჭიერი ბიჭი, რომელსაც 17 წელი საჯარო სკოლაში შეუსრულდა და...

გახაოცარია ის, რომ ამ ხანმოკლე სიცოცხლეში დღეგრძელი შემოქმედებითი შემკვადრებდა დატოვა.

აქ ყველაფერია — პირველი გაუბედავი ნაბიჯები და თამაში განაცხადი, ძიება და გამარჯვების სიხარული, ფორმასთან მოწაფური კიდელი და ოსტატის მტკივე ხელი, შემოქმედებითი წვა და ფანტაზიის აღმავრენა, ხელოვანის უტყუარი ინტუიცია და ფიქრიანი განსჯა.

პარადოქსალურია, მაგრამ ფაქტია — დათო მხატვრია!

ათასამდე ნამუშევარი დარჩა და, ალბათ, ამდენივე დაიკარგა. თითქოს ცოტაა, მაგრამ განა რაოდენობით განიხილვებოდა ხელოვნების ღირებულება? მიითმეტებს, როცა შემოქმედება მხოლოდ ხუთ-ექვს წელიწადს მოიცავს.

ნორჩი მხატვრის პირველ სერიოზულ ნამუშევრად შეიძლება ჩაითვალოს 11 წლის ასაკში შესრულებული „კახეთის პეიზაჟი“. გამოხასხველობითი ხერხები პრიმიტიულია: სიხარტოვანი ნახატი, ლოკალური ფერები, მარტივი კომპოზიცია, ქარისაგან გადახრილი ხეოა რიტმული წყობა, წვიმის პირობითი შტრიხები. მთების ჩვეულებრივი ფორმა. მაგრამ სურათის ემოციურ წყობაში უკვე იგრძნობა ბუნებასთან შემოჭმედებითი ურთიერთობის გამოწვეული განცდა ახლად თვალახელონი ხელოვანისა. სამყაროსთან დამოკიდებულება ჭერ გაურკვეველია. იგრძნობა უცნობი ძალის წინაშე მოკრძალება და შიში. რაც სივდიდან განწყობილებას კმნის.

პატარა მხატვრის მახვილი თვალი ყველაფერს ამჩნევს. ხელი თავისუფლად მოძრაობს ქაღალდზე და სულ რამდენიმე შტრიხის საშუალებით კმნის გრაფიკულ ჩანახატებს. რომელთა ერთი ნაწილი მიზნად ისახავს ადამიანთა გარეგნული ნიშნების საშუალებით მათი შინაგანი სამყაროს წვდომას (მაგალითად, „კაცია ადამიანი?! „სახეები“ და სხვ.), ნაწილი წარმოადგენს მუსიკის ესთეტიკურ-ემოციური არსის მხატვრულ იუმორისტულ ინტერპრეტაციას (მაგალითად „მომღერალი“, „ორკესტრი“, „მუსიკოსები“ და სხვ.), ხოლო ნაწილი — ზოგადადამიანურ ცნებათა თვისებურად გააზრების ცდას (მაგალითად, „სიბერე“, „მწუხარება და სიხარული“ და სხვ.).

ყველა ამ ნამუშევარში იგრძნობა ავტორის პირადი დამოკიდებულება მოვლენისადმი. ერთგვარად თამაში, მაგრამ ამასთანავე მართებულ შეფასების უნარი. თითქოს იგი კმნის იუმორისტულ ვარიაციებს სერიოზულ თემებზე და ამათ კიდევ უფრო მნიშვნელოვანს, მტკივნეულს ხდის თავის სათქმელს. ხაინტაქრებო, ამ თვალ-

საზრისით გრაფიკული ფურცლები: „უცნაური ფრეზი“, „მშვენიერების ტრფიალი“, „წყალი...“ და სხვ.

დათოს გულმოდგინედ ხეწავს ტექნიკას. არ ერიდება რთულ მასალაში მუშაობას. ტუშითა და კალმით ასრულებს გრაფიკულ ფურცლებს: „რაფიელ ერისთავი“, „მოხუცის თავი“, „შებადური“, „ქალი საჩქეში“, „შრომა“ და სხვა მრავალი. მამინაც კი, როცა წმინდა ტექნიკურ ამოცანას ისახავს და ქმნის შიშველი ხის სხვადასხვა ვარიანტებს, არ ივიწყებს გრძნობად-აზრობრივ მომენტს და სიმბოლოების ენით გველაპარაკება სიციცხლის არსზე („ცხოვრების ქსელი“)

დათოს შემოქმედებითი ფანტაზია, აზროვნება კიდევ უფრო ღრმავდება და რთულდება: რა არის საგნის ფორმა? სად იწყება იგი და სად მთავრდება? იქნებ საგნის რეალური სახე მხოლოდ მხედველობითი შეგრძნებებია, ილუზია, ხოლო კემშარბით ფორმა სადღაც მის მიღმა მანალუ-ლი?

მხატვარი რთულ ამოცანას ისახავს: ცდლობს აღმოაჩინოს ფორმა ფორმაში, ეძებს ერთი და იგივე ფორმის მრავალ მნიშვნელობას, ჩანაფიქრის რაც შეიძლება დაძაბულ, არქიტექტონულ გადაწყვეტას. ასეთია, მაგალითად, გრაფიკული კომპოზიცია რომელზედაც გამოსახულია შვის-კენ ხელუბაპრობილი ძაძვით მისილი ქალი, ფოთლებგაძარცვული ხე, მოხუცი მამაკაცის თავი და ადამიანის შიშველი ფეხის ტერფი.

ფორმა მხოლოდ საშუალებაა, მიზანი კი შინაარსი, რომელსაც მხატვარს უხვად აწვდის რეალური გარემო და ისიც მთელი გატაცებით მუ-

შაობს. ქმნის წმობლიური კახეთისა და სამეგრელოს პეიზაჟებს, აკეთებს უამრავ ჩანახატს: ჭვარი, ალავერდი, მეტეხი, ძველი ზაზულია...

ავტორი მშვენიერებას ეძებს იქ, სადაც იგი თითქოს არც შეიძლება არსებობდეს. მისთვის მთავარია ცხოვრებისეული სიმართლის ასახვა. ამაზე მეტყველებს ჩანახატების მთელი სერია. ერთი ნაწილი წარმოგვიდგენს სხვადასხვა ხასიათის ადამიანებს მათი უოველდღიური, სრულიად ბნალოური საქმიანობის პროცესში: მეორე ქმნის პორტრეტების მთელ გალერეას; მესამე ასახავს ცხოველთა მრავალფეროვან სამყაროს და ა. შ. უველგან იგრძნობა სიციცხლის ცხოველ-მყოფელი ძალა. მხატვრის განწყობილება იჭრება ნოდელის შინაარსში და პორტურ სახეს იღებს. ეს უკვე გრძნობადი აღქმით გაღვიძებული ცნობიერების შედეგია, რომელიც თვალსაჩინოა ამ პერიოდის ნამუშევრებში. ამას ემატება პლასტიკურ-გამომსახველობითი საშუალებათა გამდიდრება, ეკრძოდ, ფერწერის ტექნიკის ათვისება და დათოს მხატვრულ აზროვნებას ფართო ან-პარეზი ეძლევა. ამჯერად უკვე ფერწერული ტილოები გვაოცებენ კოლორიტის დახვეწილი განცდითა და ზეთის საღებავების ფერით შესაძლებლობათა წარმოჩენის თანდაყოლილი უნარით. საკმარისია, დავასახელოთ 1878 წელს შესრულებული ტილო „ალაუნის ველი“. ეს არის სუფარელი პეიზაჟის წმინდა ფერწერული ბატი. საღებავთა პოეზია. გამოსახულება არსად ჩანს მუქიდან ღია ტონებისაკენ ფერის ბარმონიული გადასვლა ალაუნის ველის უიდეგანო სივრცის

შობებულებას კმნის და ყველაზე საოცარი ის, რომ ეს არ არის ფერწერული ილუსტრაცია — ტილოზე ვხედავთ კახეთის უღამაზეს მდინარეს თავისი ველ-მინდვრებითა და ტალებით.

აღსანიშნავია, რომ ახალი ტექნიკის სრულყოფილად დაუფლების მიზნით ნორჩი მხატვარი გულმოდგინედ იყენებს სათანადო გამომსახველობით საშუალებებს და, ბუნებრივია, მიმართავს ფერწერის რეფორმატორების, კერძოდ, იპარესიონისტების ხელოვნებას. დათოც ხატავს „წვიმიან დღეს“, მაგრამ მოვლენასთან მისი სულიერი თანაზიარობა განსაზღვრავს ამ სურათის მხატვრულ ღირებულებას და არა წარსულის შემოქმედებითი მემკვიდრეობის ოსტატურად ათვისების დონეს. და მანაც მასურებლის გაოცებასა და აღფრთოვანებას იწვევს, როგორ ფლობს პატარა ხელოვანი ამ მხატვრული მიმდინარეობის რთულ გამომსახველობით საშუალებებს.

მტკიცე ლოგიკისა და ცხოვრებისეული მცირე გამოცდილების შემწეობითაც კი დათოს ანალიტიკური აზროვნება თანდათან იხვეწება. სულ უფრო მწვავედ დგება მის წინაშე ადამიანის არსის პრობლემა. იგი ცდილობს ჩასწვდეს იმ საიდუმლოებას, რომელიც ოდითგანვე აწვავდათ კაცობრიობის აქტიურ ცხოვრებას — რატომ და როგორ გაჩნდა ადამიანი?

საოცარია, როგორ აუჩქარებლად, დინჯად, თანმიმდევრულად ახდენს პატარა მოაზროვნე ამ რთული პრობლემის გათავისებებას...

ამ ხერხის ნამუშევრებს („ევახ შექმნა“, „ფიქრი არსებობაზე“, „დაბადება“, „ადამი და ევა“ და სხვ.) შეიძლება „მცირე ფილოსოფიური ვაზრებანიც“ კი ვუწოდოთ და, რაც მთავარია, ჩვენ და გასაოცრად და სასიხარულოდ, ავტორი ყოველთვის ახერხებს ჩანაფიქრის შეხატუვით გამომსახველობით საშუალებების, სათანადო ფორ-

მათქმნადობის მეთოდების შერჩევას. მოხთვის უცხო არ არის არც მხატვრული განზოგადების ხერხების გამოყენება (მაგალითად, „ცეკვა ოსური“) და არც საგნის შესატყვისი ყველაზე ოპტიმალური ფორმის, კონკრეტული ნახატის ავების წესები (მაგალითად, „შეწოვა“).

დათოს უკანასკნელი ავტოპორტრეტი დაუმთავრებელი დარჩა, ისევე როგორც ნორჩი მხატვისი შემოქმედებითი ცხოვრების გზა. ის თავის ერთ-ერთ ლექსში წერდა:

გაირბენს დრო, ჩაივლის წყლები,
ღარკავს საათი, და ისიც მოვა...
გამიფრინდება ბავშვობის წლები,
მოვა ზღუხული და... შემოდგომა.

მან უკვე თავისი ცხოვრების გაზაფხულზე შექმნა ხელოვნების ისეთი ნაწარმოებები, რომლებმაც საყოველთაო სიყვარული და აღიარება მოუტანეს.

ჩაქობა

ჩაქობდა პატარა მხატვარი, რადგან ქვეყნობიერად გრძნობდა დასასრულის მოახლოებას:

...ოთხში ჩემად ვარდავიცვლები
ჩემი პალიტრით და ფუნჯით ხელში,
გასვენების დღეს იქნება წვიმა,
უკვე წვეთები წუწუნს იწყებენ!
მიმბაზრებენ თბილისის მიწას
და მერე, ალბათ, დამივიწყებენ..

აქ კი უღალატა წინათგრძნობამ — ბალახი ნიჭის თაყვანისმცემელი საზოგადოება არასოდეს დაივიწყებს მის სახელს.

მოგურთაღსა მოედანი

ე ქ რ

„დღილი ეპარსნი“, ლონდონი (დღილი ბრიტანეთი), 1981 წ. 5 მარტი.

ინფორმულმა და სოციალმა კარტველებმა თავზარი დასცეს „ვისტ ჰემს“ ძლიერი თამაშით.

როგორც ნამდვილ სპორტულ სულსკვეთებს შეეფერება „ეპტონ პარკის“ აღმწვებული სტადიონი ფეხზე ამდგარი მიესალმებოდა თბილისიდან ჩამოსულ საბჭოთა ოსტატებს. რომლებმაც კუთხისასწავლი გაკეთილი ჩაუტარეს „ვესტ ჰემს“.

ისე გვგონებოდა, თითქოს დინამოელები ვალსს ცეკვავენ და მაგიური სველების ბლანდს ქსოვენო; ამით მათ მთლიანად გაუქარწყლეს „ვესტ ჰემს“ სამმაგი ტიტულის; მეორე ლიგის ჩემპიონის, ლიგის თასის მფლობელისა და თასების მფლობელთა თასის მოპოვების იმედი. ორი ბურთი რომ გაიტანეს, ქართველებმა თამაშის პირველ ნახევარშივე მიაღწიეს უპირატესობას. იმის შემდეგაც კი, როცა მეორე ტაიმის მეცხრე წუთზე დევიდ კროსმა გოლი გაიტანა (28-ე ამ გეზონში), ერთი წუთიც არ იყო გასული და მკვიცხლმა „დინამომ“ საპასუხო ბურთი შეაგდო. ამით მათ გააქარწყლეს ევროპაში გავრცელებული თეორია, საბჭოეთში მხოლოდ სტრატეგიული სტილის ფეხბურთის თამაშობენო.

თბილისელთა მწვრთნელმა ნოდარ ახალაყვამ განაცხადა: „შე ვფიქრობ, „ვესტ ჰემმა“ ჯეროვნად არ შეგვაფასა. თუმცა, ჩვენი სტანდარტების მიხედვითაც კი ეს თამაში განსაკუთრებული თამაში იყო. თერთმეტივე მოთამაშე თავისი საუკეთესო თამაში გვიჩვენა“. „ვესტ ჰემის“ მენეჯერმა ჯონ ლაილმა თქვა: „თუკი გათამაშებიდან გამოითიშვა გვიწერია, მოხარული ვიქნები, რომ ეს მოხდება ისეთი მძალი კლასის გუნდთან ბრძოლაში, როგორც „დინამო“. „დინამო“ ოსტატობით უზვად მომადლებული, ბრწყინვალე გუნდია. მას უკვლავად აქვს, რაც ალტაცების ღირსია. დიდი ხანია არ მინახავს სხვა გუნდი, რომელიც უკვლავ გასვლას ისე აბოლოგებდეს, თითქოს საჩვენებელ ვარჯის ატარებდნო. ჩვენი გუნდის თამაშმა რამდენადმე იმედი გამოიკრუა, და სწორედ მაშინ, როცა გვეგონა, რომ ჩვენებურად ავთამაშდით, მაშინვე შეგვიადგეს კადეც ერთი ბურთი“.

დინამოელთა კაპიტანმა, წესიერმა, ზუსტმა მოთამაშემ ალექ ჩივამემ 24-ე წუთზე ისე ლახათიანად გაიტანა პირველი გოლი, რომ მივხედით, რატომ აღიარეს იგი საბჭოთა კავშირში წლის უპირველეს ფეხბურთელად. ექვსე წუთის შემდეგ, როცა ბურთის მისაღებად წინ გასულმა ცქვიტნა გუცაევმა დაუყოვნებლივ ისარგებლა სტიუარტის უგერგილობით და კარში მეორე ბურთი შეაგორა. „ჩაქურებისათვის“ გასაგები გახდა, რომ ასეთი განადგურების შემდეგ მხოლოდ სასწაული თუ იხსნიდათ და რაღაცას მაინც გადაარჩენდნენ.

„ჩაქურები“ არ შედარკნენ, ძალია მოიკრიბეს და თვითონაც შეუტრეს 54-ე წუთზე კროსმა შემოსხენებული გოლი გაიტანა. მაგრამ ისევ მწარედ გაუცრუვდათ იმედი. „მკვლელის“ რგლი 24 წლის გამომარბს რამეს შენგელისა დაეკისრა, რომელმაც მალე გაიტანა გოლი და ანგარიში 3:1-ედ გაზარდა. მეორე კი, 67-ე წუთზე საბოლოოდ დაუსვა წერტილი განადგურებას...

„სან“, ლონდონი (დღილი ბრიტანეთი) 1981 წ. 5 მარტი.

ალმონსაველითის ჩაქურები

ძარტველი სუპერმენები აძულდებენ ლაიალს გაოცებისაგან პირი დაალოს.

ქართველებმა მისიკედელი „ჩაქურები“, მაგრამ მენეჯერი ჯონ ლაილი გამოტყდა, რომ იგი ტებებოდა ამ „მკვლელის“ თითოეული მომენტით. როცა ნახა, როგორ გააცამტვერეს ალმონსაველითა ჯადოქრებმა მისი გუნდი, მან აღიარა: „წაგებას ვერ ვიტან, მაგრამ თუ გათამაშებიდან გამოითიშვა მიწერია, მაშინ ასეთ მებოქესთან წაგებას ვამჯობინებ. ჩვენს კონტინენტზე გამართული მრავალი მატჩი მინახავს და მტკიცედ შემძლია ვთქვა, რომ თბილისელთა გუნდზე უკეთესი არ არსებობს. ჩვენი ტრავედიანა, რომ ვერ ვხვდებით ასეთ მოთამაშეებს. მათ აქვთ უკვლავადი, რაც ფეხბურთში ესოდენ გვზიზღავს: ალღო და გემოვნება, ტექნიკა და კლინიკურად ზუსტი დაბოლოება. განმეორების მატჩში შევეცდებით იმის დამტკიცებას, რომ დღეს საღამოს რაღაცა მაინც ვისწავლეთ მათგან. დინამოელებმა თამაშის ის დონე გვიჩვენეს, რომლის მიღწევა ჩვენი მიზანია. ჩემი ბიჭები სულთ არ დაცემულან. ისინი გამოიმტყდნენ, რომ ხან-

ტერცოა ასეთი კლასის გუნდთან თამაში".
...ჩაქუჩები". რომლებიც მთელი სეზონის
განმავლობაში, თითქოს „როლსროისით“ ნე-
ბანება დასერიანობენო, ახლა საბჭოურ ტანჯს
შეგახნენ, ლონდონის საუკეთესო (ამჟამად)
გუნდს გაყვეთლი რომ ჩაუტარა. „დინამოში“
დაამტყცა. რომ ინგლისელები არ არიან საუ-
კეთესო ფეხბურთელები.

თბილისელებმა ვეჩვენეს დიდი ხელოვნე-
ბა. ორგანიზებულობა და უკიდურესად საში-
ში იყვნენ მოწინააღმდეგის კართან: უოველმზ-
რივ სჯობდნენ მეორე ლიგის ლიდერს. ჩვენ
ამ სეზონში ისე ვქომაგობდით „ვესტ ჰემს“,
რომ ლამის ხმა ჩავვიხრჩა. მაგრამ მისი თა-
მასი ნამდვილად მხოლოდ იმ გუნდის წყალო-
ბით დავინახეთ. რომელმაც აუცილებლად უნ-
და მოიპოვოს თანების მფლობელთა თასი...“

მატი რომ დამთავრდა, „ვესტ ჰემის“ გულ-
შემბატყერებმა, როგორც ჩანს, გაიზიარეს ლა-
ილის გრძნობები და ფეხზე წამომდგარებმა
ოვაციო გაუმართეს თბილისელებს.

...სტატიას თან ახლავს ფოტოსურათი, რო-
მელსაც ასეთი წარწერა აქვს: „იყო თუ არ
იყო? თბილისელთა შეკარგმ ოთარ გაბელიამ
ბურთი მანამდე დაიჭირა, სანამ ის კარის ხაზს
გადაკვეთდა. დ. კროსს მიაჩნე ჩაეთვალა ამ სე-
ზონში გატანილი მზ-ე გოლი“.

ბარიან პულანფი

„პარლ ცარიკია“ (ნიდა) და „დინამოს“
(თბილისი) შეხვედრასთან დაკავშირებ-
ბით დიუსელდორფში გამოშვებული პრე-
ზრატა

„სსრკ“-ს „სამხრეთელიები“

ქართველები — სსრკ-ს „სამხრეთელები“
— მხენ და სტუმართმოყვარეობით სწორუპო-
ვარი ხალხია. ფეხბურთში მათი შემწე მათივე
ტექნიკაა. ისინი ბურთის ქაღალქები
არაიან. ათეული წლების განმავლობაში „დი-
ნამო“ სსრკ-ს ექსტრა-კლასის გუნდია. მაგრამ
ნამდვილად დიდ წარმატებებს გუნდმა ამ ბო-
ლო წლებში მიაღწია. როცა მას მწვრთნელად
სათავეში ნ. ახალკაცი ჩაუდგა. წელიწად ნახე-
ვრის წინათ „დინამოში“ ჩემპიონთა თასის
გათამაშებიდან გამოიწია „ლივერპული“.
„დინამოს“ თამაშით სულ ახლახან აღტაცებას
გამოთქვამდა ამ ინგლისური გუნდის მენეჯე-
რი პეისლი: „ეს უველაზე საუკეთესო გუნდია,
რომელსაც ჩვენთან, ლივერპული „უთამაშაია“
მანინ მხოლოდ „ჰამბურგმა“ შეძლო შეეჩერე-
ბინა თბილისელთა გამარჯვებით სულა. მაგრამ
წლეულს ახალკაცის გუნდი სენსაციის ავტო-
რი გახდა: ლონდონში მან მეთებდფინალში
დაამარცხა ინგლისის თასის მფლობელი „ვესტ
ჰემი“ ანგარიშით 4:1. „დინამო“ ის გუნდია,
რომლის ძლიერ მხარეს წარმოადგენს შემოქ-
მელებითი სტილის თამაში. ამ თვალსაზრისით

ის პრინციპულად განსხვავდება სსრკ-ს სხვა
გუნდებისაგან: არაფერი სქემატური, ბევრი
მოძრაობა. მათ შორის უბურთოდაც. გუნდის
„ლერძს“ შეადგენენ სსრკ-ს ნაქრების მეკარე
(ასეა ტექსტში — მთარგმნ.) გაბელია, რომე-
ლსაც კოლმასალური რეკვიცია და მოწინილობა
აქვს. წინ წაწეული სტოპერი ჩივამე (ისიც
ნაქრების მოთამაშეა) — დაცვის ორგანიზატო-
რი და მუდამ საიერიშოდ შემართული. და ცე-
ნტრალური თავდახსნეული ყოფიანი — ბრწყინ-
ნელი ტექნიკოსი, ვინც საუცხოოდ ხედავს
მინდორს. ყოფიანი 15-20 მეტრი მანძილიდან
დარტყმის „სტეკიალისტიკა“. იგი გუნდის
„ტვიჩია“. გუნდის „კოზირებია“ აგრეთვე ორ-
ივე გარემარბი. „მფრინავი ისრები“ — გუ-
ცავეი და შენგელია. რომლებიც უოველთვის
კარის დამომხვას ცდილობენ. „ფიქციონორდთან“
მღებუელი ტრავმის შემდეგ შენგელია ჯერ
კიდევ არ არის ჩვეულ ფორმაში. შუა მინდო-
რში გამოირჩევა დარასელია. რომელსაც ჩვენ
ვიცნობთ სსრკ-ს და გფრ-ის უკანასკნელი შე-
ხვედრის მიხედვით (მეტრი გაიშართა 1979
წელს თბილისში და დამთავრდა გფრ-ის გამა-
რჯებით ანგარიშით 3:1). გუნდის მიერ არჩე-
ული თამაშის სქემის შესაბამისად დარასელია
იდეალური დამატება ყოფიანია. რომელიც
უმეტესწილად ოდნავ უკან დახეული თამა-
შობს.

„ინტერნეშნლ პიტალ დ ტრიბიუნე“ (აშშ)
1981 წლის 13 მაისი.

მასურბმლის რარდენოზა და
სამართლიანოზა

სამართალი რომ გაყოფული ბითელები
რიცხვს შეესაბამებოდეს. ათი ათასობით გულ-
შემბატყეარი არასგზით არ იდგომებოდა ინგ-
ლისის თასის განმეორებითი ფინალური მატჩის
ბილეთების რიგში მანინ. როცა ისეთი მოთა-
მაშეები, როგორიც ადექსანდრე ჩივამეა, უმ-
ნიშვნელოვანეს ევროპულ ფინალში დიუსელ-
დორფის ნახევარდ ცარიელ „რაიზნდადიონსე“
თამაშობენ. მაგრამ აბა რას იზამ ასეთია ცხო-
ვრება.

ენერგითა და ინიციატივით აღსავსე ჩივამის
(და რამდენიმე მხის ქართველი თანაგუნდე-
ლი) თამაშის მანერა ერთ-ერთი უველაზე გა-
მორჩეულია დედამიწაზე.

დიუსელდორფის მატჩი შეიძლება ამ კვი-
რის უველაზე უფრო შთამბეჭდავი აღმოჩნდეს
ფეხბურთის სამყაროში. ფინალური მატჩი თა-
სების მფლობელთა თასზე თბილისის „დინა-
მოსა“ და იენის „კარლ ცაისს“ შორის უვეც
შეფასებულია. როგორც „ფინანსური კატასტ-
როფა“. რადგანაც ნაკლებად სარწმუნოა. რომ
დასავლეთ გერმანელებმა გაავსონ სტადიონი
ფინალური თამაშის სანახავად. რომელშიც
მხოლოდ აღმოსავლეთ ევროპის გუნდები
ხედებიან ერთმანეთს.

სამწუხარო კია, ცხადია, „კარლ ცაიხი“ არ არის ისეთი გუნდი, რომელსაც შეუძლია ააღვლევოს მასურებელი, მეორე მხრივ, თბილისელებს სწორედ ის უნარი აქვთ, შიგ შუაგულში გაუსვლტენენ ანდა გვერდი აუარონ უკლებლივ ცინიკურ დაცვასაც კი...

იმედი უნდა ვიქონიოთ, რომ ცარიელი ტრიბუნები ვერ აიძულებენ თბილისელებს უარა თქვან უნიკალურად შერწყმულ საბჭოთა და ლათინურამერიკული თამაშის სტილზე. ერთი წლის წინათ თბილისელებმა დაამარცხეს „ლიტერატური“, რომელიც უკვე 15 წელია პრეტენზიას აცხადებს უმაღლეს ევროპულ ტიტულზე. ხოლო ორი თვის წინათ ლონდონში ქართველების თამაშის მწახველთ სული კინალამ შეგვეკრა. პირთამედ გაქედლივ სტადიონით გახალისებულმა „დინამომ“ ნაწილ-ნაწილ დაშალა „ექსტ ჰემ იუნაიტედი“. ორი კოლერამაზა შენგელიას ზებუნებრივი სისწრაფისა და ზუსტი დაბოლოების წყალობით გავიდა. მეორე გოლი მშაკერულ ჩანაფიქრთა ავტორის, შემედლოტებული დავით უიფიანის გადაცემის (დაახლოებით 80 მეტრი მანძილიდან) ნაყოფი იყო. ვინც სათამაშო მინდორს თავისი შემოქმედების პლაცდარამად იყენებს.

და მინც, იმ საღამოს უკვლავ დასამახსოვრებელი მომენტის ავტორი (შეიძლება მტკიცება, რომ ეს იყო ევროპაში მთელი სეზონის მანძილზე გატანილი საუკეთესო გოლი) ჩივადე გახლდათ... ამ 25 წლის ფეხბურთელს ტოლი არ ჰქავს დაცვიდან იერიშზე გადასვლის ხელოვნებაში ჩვენს გაუსაზურებელი ინდივიდუალიზმის სამუაროში ჩივამეს ვარსკვლავის კუმარობი თვისებები აქვს. ასეა თუ ისე, იგი არაფრით ჩამოუვარდება ფრანც ბეიენბაუერს. ჩვენ კი რა, სხვათა შორის თუ გამოვხატავთ პატივისცემას ამ ერთგულამოგვრელი ტალანტის მიმართ, ნეტა ჩვენი რეკლამისთვის თვალის ვინმეს ზომ არ აუხვევია?

როზა მიუჯესი

„ფრანკფურტბრ ალბმაინი ტაიტუნგ-შრანაფურტი (გფრ), 1981 წლის 15 მაისი.

...შეიძლება სხვადასხვააირად შეფასდეს ქართული ფეხბურთის ხელოვნება რაც შეეხება ზეიმს. ამ თვალსაზრისით ისინი ღირსეული გამარჯვებულები აღმოჩნდნენ. ტაუილად კი არ უწოდებენ მათ სსრკ-ში „სამხრეთელებს“. კოცნათა ჩაოდნობა იმ საღამოს, დაახლოებით, ერთი პატარა გერმანული ქალაქის კვირეულ ნორმას შეესაბამებოდა (არასრული მონაცემებით). ერთმანეთს კოცნიდა უკლებლივ უკვლა მამაკაცი: მათთან ასეა მიღებული, სტადიონის გასახდელში დიუსელდორფული ლუდით ხსენვ კაობებს. ერთმანეთს უჭაბუნებდნენ თრობამოურვეელი ქართველები, სვამდნენ გამარჯვების სადღეგრძელოს. მოგვიანებით კი, სასტუმროში, ისინი უფრო მაგარ სასმელებზე გადავიდნენ, მაგრამ დატუბით მინც არაფერი დატუბით

მათი ტემპერამენტი თამაშში გამოჩნდა. „კარლ ცაიხის“ მწვრთნელმა ქართველი ფეხბურთელები, როგორც „ინდივიდუალური თამაშითა და ტექნიკით გამორჩეულები“, ისე დაახასიათა. „დინამოს“ ზოგიერთი მოთამაშე თავგამოდებით იბრძოდა მატჩის ბოლომდე. ის, რასაც ბურთით აყეთებენ ჩივამე, დარახელია და უიფიანი, დიდი ღირსება და პატივი იქნებოდა „ბუნდესლიგის“ ნებისმიერი ფეხბურთელისათვის. იენამ მხოლოდ სოლიდური სისწრაფე გვიჩვენა.

რა თქმა უნდა, ფეხბურთელებს ერჩივნათ ხალხით გაქედლივ ტრიბუნების წინაშე თამაში, მაგრამ „დინამოს“ ტანსტულმა მწვრთნელმა ნოდარ ახალკაცმა მინც საქმა კორექტულმა გამოიჩინა, როცა განაცხადა: „მე ვერ ვხედავ ვერავითარ კავშირს მატჩის დონესა და მასურებლის ჩაოდნობათა შორის“.

ბან-იოხანი ლაინენბერგი

გარეანის მე-2 გვერდზე მ. ი. ლენინის პორტრეტი. მხატვარი ვ. შნეგლოვი; შესაბამე — „გაზაფხული“, მხატვარი ი. კლიბამე.

ჩვენი მისამართი: თბილისი, 380007, დადიანის ქ. № 2.
ტელეფონები: მთავარი რედაქტორი — 99-85-81, მო. რედაქტორის მოადგილე — 72-86-80, მდივანი — 72-44-75, განყოფილებათა გამგეები — 72-24-85, პროზის — 72-26-89, ლიტერატურული თანამშრომლები — 72-47-82, „ცისკრის“ დამატება — 72-17-01, საკორექტორო — 72-44-75.

გადაეცა საწყობად 23. 2. 82 წ., ხელმოწერილია დასაბეჭდად 5. 4. 82 წ., ქალაქის ზომა 70x108, ფიზიკურ ფორმათა ჩაოდნობა 10, პირობით ფორმათა ჩაოდნობა 14, სააღრ-სავ. თაბახი 15.85. შედეგ. № 528. უე 06191 ტირაჟი 53.450

ფანი 60 კპვ.

0602560 76288

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЛИТЕРАТУРНО-
ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ И
ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ
ЖУРНАЛ

«ЦИСКАРИ»

ИЗДАТЕЛЬСТВО
ЦК КП ГРУЗИИ